

Mesterségem Címere

A használható hagyomány,
– a népi kézművesség stratégiája

II.

Mesterségem címere
– a használható hagyomány,
a népi kézművesség stratégiája II.

Jó példák tára

Készült
a Nemzeti Agrárszaktanácsadási, Képzési és Vidékfejlesztési Intézet
megbízásából

2013

Hagyományok Háza

Konzorciumi partnerek:

Népművészeti Egyesületek Szövetsége

Muharay Elemér Népművészeti Szövetség

Projektvezető: Beszprémy Katalin

A stratégia készítésébe bevont szervezetek:

FATOSZ

LEADER Akciócsoport

Magyar Ízek KFT

Alkotóházak Országos Szövetsége

Magyar Művelődési Intézet

Élő Tiszáért Egyesület – Magyar termék, helyi piac

Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Intézete

Kulturális Szellemi Örökség Igazgatósága

HROD KFT – SWOT analízis

Falufejlesztési Társaság

Szakértők:

Ament Éva, Bakó Katalin, Bazsó Gabriella, Bereczki Csaba, Benedek Krisztina, Beszprémy Katalin, Budai Krisztina, Cs. Nagy Ágnes, Csapó Angéla, Csákányi Zoltán, Csonka-Takács Eszter, Csupor István, Csuporné Angyal Zsuzsanna, Dala Hajnalka, Debreczeni János, Dr Csizmadia László, Dr. Illés Károlyné, Endrédi Melinda, Erdős Balázs, F. Tóth Mária, Fecske Pál, Fehér Jánosné, G. Fekete Éva, Galánfi András, Gábor Eszter, Gémesné Deák Julianna, Guiprechtne Molnár Erzsébet, Hajnal Tamás, Héra Éva, Hubert Erzsébet, Igyártó Gabriella, Juhász Katalin, Kiss Gabriella, Komjáti Tamásné, Kovács István, Krizsán András, Nagy Mari, Pál Miklósné, Pintérmé Kanyó Judit, Polyák Albert, Pongrácz Zoltán, Prokné Tirner Gyöngyi, Rézműves Melinda, Sándor Ildikó, Skrabut Éva, Szabadkai Andrea, Szabó Zoltán, Szalay-Zala Andrea, Székely Éva, Takáts Zoltán, Terényi Gyöngyi, Tóthné Kiss Szilvia, Varga Zsófia, Vetró Mihály, Vranesics Ágnes

Közösségi színterek

A Népművészeti Egyesületek Szövetsége és a hozzá kapcsolódó 51 tagszervezet működése

Magyarországon az 1970-es évek végén állami, tanácsi és szakszervezeti közművelődési intézményrendszer működött, többségében művelődési házak, melyek a helyi kultúrák közvetítés kizárólagos intézményei voltak. Feladatuknak tekintették a közösségek működtetését, a helyi köz-, és kulturális élet, a nagy- és kisközösségi rendezvények szervezését, stb.

A művelődési házak többsége elégséges tárgyi, személyi és pénzügyi infrastruktúrával rendelkezett. Az intézmények tevékenységszerkezetében jelentős helyet foglalt el az akkor induló „díszítőművészeti” mozgalom, amely főleg hímzőszakkörök működését, a hozzájuk kapcsolódó kiállítások szervezését, a kézművesség fejlesztését jelentette.

Az intézményrendszer szakmai szempontból hierarchikus volt. A községi, városi intézmények segítőjeként működött minden megyében a Megyei Művelődési Központ, amely a népi kézművesség szempontjából meghatározó intézmény volt, koordináló-segítő tevékenységet folytatott. Többek között itt szerveződtek a különböző kategóriájú képzések, a megyei bemutakozások, s lebonyolítói voltak, a témában meghirdetett országos versenyek megyei fordulójának. A közművelődési hálózat élén a Magyar Művelődési Intézet állt, amely egyszerre töltötte be a kulturális minisztérium háttérintézményi szerepét és látta el a művelődési otthoni mozgalom szakmai koordinációját.

Az intézményrendszer változásnak csírái már a 80-as években megjelentek. A közművelődés területén második országos szakmai érdekvédelmi szervezetként jött létre 1982-ben az Országos Népművészeti Egyesület, amely feladatának tekintette a népi kézműves tevékenység, illetve az alkotók és az alkotások szakmai érdekvédelmét.

Az első évtizedben a szövetség munkáját a hálózat kialakítása jellemezte. A 90-es évek közepére, minden megyében létrejöttek az önálló megyei egyesületek. Néhány megye kivételével ezen egyesületek háttérintézményei is a Megyei Művelődési Központok voltak. A két szervezet – néhány kivételtől eltekintve – harmóniában és szimbiózisban élt, az intézmény biztosította az infrastruktúrát, – épület, ember technika, stb. –, az egyesület adta a szakmai tudást és a civil szférában rejlő erőt – lelkesedés, önkéntes munka stb..

A második változási hullám az ezredforduló környékén következett be. Az országos közművelődési módszertani központ kettévált. A Magyar Művelődési Intézet mellett létrejött a Hagyományok Háza (2001), mint a népművészet országos módszertani intézménye. Kettőség alakult ki: a művelődési házak – beleértve a megyei intézményeket is – a Magyar Művelődési Intézet szakmai koordinációjával tevékenykedtek, az intézményekben folyó népművészeti tevékenység segítője, pedig a Hagyományok Háza lett. A két intézmény egymástól teljesen függetlenül végezte munkáját.

Ugyanebben az időben a megyei közművelődési szolgáltatást és tanácsadást végző intézmények folyamatosan átalakultak, ez jellemzően zsugorodást hozott az infrastruktúrájuk-

ban és tevékenységükben egyaránt. 2007-ben – s ez igaz a jelenre is – több olyan megye volt/van, ahol önálló, megyei közművelődéssel foglalkozó szervezet nem működött. Valamilyen – pedagógiai intézet, könyvtár, stb. – intézményegységeként, egy vagy két ember látta el azt a feladatot, amelyet korábban 10- 20 ember végzett.

A népi kézműves tevékenység a megyei közművelődési feladatellátók többségének tevékenységéből kiszorult.

Erre az időszakra jellemző a népművészeti egyesületek számának növekedése. Ennek oka részben az volt, hogy a megyei egyesületek különböző érdekek, emberi okok miatt szétváltak és egy megyében akár két-három népi kézművességgel foglalkozó civil szervezet is létrejött. A másik ok, hogy az egy-egy városban vagy kistérségben működő alkotók a helyi kultúrák közvetítés, a jobb érvényesülés, a potenciális támogatások miatt önálló egyesületeket hoztak létre.

Az eltelt 10-15 év alatt a közművelődésben végbement változások eredményeként a népművészettel foglalkozó szervezetek részben „a sok szék közül a földre ülés” veszélye miatt, megerősödtek, szervezettebbé váltak, tevékenységük kiszélesedett, s mindezt önerőből, önkéntesen vállalták fel, jellemzően infrastrukturális háttér nélkül.

A változások pozitív hatása

- Létrejött a Népművészeti Egyesületek Szövetsége, amelynek ma 51 népi kézművességgel foglalkozó önálló civil tagszervezete van határainkon belül. Jelenleg Magyarországon az egyetlen népi tárgykultúrával foglalkozó országos lefedettségű hálózat, amely integrálja a határon túl élő magyar népi kézműveseket is.

- Tudatos célrendszer határozza meg a szervezetek munkáját – a népi kézműves hagyományok ápolása, e kultúra hiteles közvetítése, az eseményeken felvonultatott értékek minőségének szavatolása.

- A tagszervezetek a magyar népi kézművesség legkiválóbb alkotóit tömörítik, akik egyedi, magas művészeti értéket hordozó alkotásokat, tárgyakat hoznak létre.

- A NESZ és a tagszervezetek elsajátították a szervezet működtetésének alapismereteit – önálló gazdálkodás, önmeghatározás, önfenntartás, önálló tevékenység, kapcsolatrendszer, stb. Kialakult bennük a közösségi és a szervezeti tudat.

- A népművészeti egyesületek többsége felismerte azt a hiányt, hogy a népi kézművesség továbbéltetésével a környezetében más nem, vagy csak kis mértékben foglalkozik, ezért önkéntesen felvállalta a területén, a térségi vagy megyei közművelődési tanácsadó és szolgáltató feladatokat is.

A változások negatív hatása

- A népművészeti egyesületek részben elvesztették infrastrukturális háttérüket, ez igaz az épületekre, az eszközrendszerre és a menedzsmenttudással rendelkező munkatársakra, újat saját erőből jellemzően nem tudtak teremteni.

- Anyagi biztonságuk megszűnt, a kiszámíthatatlan pályázati támogatás, a tevékenységükből származó bizonytalan saját bevétel jelenti a pénzügyi alapot.

- A Hagyományok Házának nem alakult ki a népművészet területén megyei feladatellátása.

A NESZ tagszervezeteinek tagsága

A Népművészeti Egyesületek Szövetségében 51 hazai és három határon túli népi kézművességgel foglalkozó egyesület tömörül. A hazai egyesületek 3291 alkotót és 393 segítő munkatárust tartanak nyilván, ez utóbbiak között, etnográfust, technikust, fotóst, kultúraközvetítőt, reklámszakembert, jogászt, közgazdászt és segítő családot egyaránt találunk.

A taglétszám tekintetében a hazai egyesületek jelentős eltérést mutatnak.

Tagok száma	Tagszervezetek száma
50 fő alatti taglétszám	24
51- 100 fő közötti taglétszám	15
101-150 fő közötti taglétszám	8
151- 200 fő közötti taglétszám	2
200 fő fölötti taglétszám	2

Hét megyében – Békés, Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom, Nógrád, Somogy, Tolna, Zala – egy, hét megyében – Heves, Fejér, Veszprém, Csongrád, Bács-Kiskun, Hajdú-Bihar, Vas – kettő, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében három, Baranya és Jász-Nagykun-Szolnok megyében négy, Borsod-Abaúj-Zemplén és Pest megyében öt, Budapesten hat szervezet működik. A Magyar Csipkekészítők Egyesülete és a Magyar Gyöngy Egyesület országos szervezetként működik.

A NESZ és tagszervezeteinek tárgyi, személyi és pénzügyi ellátottsága

A tagszervezetek 13%-a rendelkezik ingatlannal, 7 szervezetnek van önálló alkotóháza, amelynek működtetéséről maguknak kell gondoskodniuk. (Bihari Népművészeti Egyesület, Fügedi Márta Népművészeti Egyesület. Fehérvári Kézművesek Egyesülete, Hegyaljai Mesterek Népművészeti Egyesület, Orfűi Kézműve Egyesület, Duna-Tisza közti Népművészeti Egyesület, és a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Népművészeti Egyesület. Ez utóbbi kettő esetében az alkotóház nem azon a településen van, ahol a szervezet a mindennapi életét éli – nagykörös, Tiszavárkony.)

A Matyó Népművészeti Egyesület a Népi Művészetek Háza és Táncpajtában dolgozik, az épület a népi kézművesség mellett a város táncosainak is otthona.

A Zala Megyei Népművészeti Egyesület a Keresztury Dezső Városi Művelődési Központ által működtetett Kézművesek Háza ad otthont, az egyesület részt vesz az alkotóház szakmai működtetésében.

A Kaptár Egyesület a Magyarlukafai Néprajzi Műhelyben tevékenykedik, amely a Baranya Megyei Múzeumok Igazgatóságának tagintézménye.

A Békés Megyei Népművészeti Egyesület a Békéscsabai Kézműves Szakiskola és Alapfokú Művészeti Iskola épületében tevékenykedik, részt vesz az iskola szakmai patronálásában, az épületet alkotóházi funkcióval a két szervezet közösen működteti.

A Tolna Megyei Népművészeti Egyesület a sióagárdi Tájház melléképületét pályázati forrásból és önerőből felújította, a tevékenységét Szekszárdról Sióagárdra helyezte és szakmai tevékenységével segíti és népszerűsíti a település népművészeti hagyományát. Ezért az Önkormányzattal kötött megállapodás alapján térítésmentesen használják az ingatlant.

Vas megyében a Velemi Népművészeti Alkotóházban tartja alkalmanként az összejövetelét a Velemi Stúdió. Az ország első kézműves alkotóházát a Szombathelyi Művelődési Központ működteti.

A többi egyesület alkalmi bérleményekben, több esetben az egyesület vezetőjének lakóházában bejelentve tevékenykedik

A szervezetek közhasznúsági beszámolóiból megállapítható, hogy 27 szervezet nem rendelkezik tárgyi eszközökkel, vagy olyan régiek vannak a tulajdonukban, amelyek az amortizáció miatt a mérlegadatokban már nem szerepelnek.

A tagszervezetek évi összes bevétele 240 millió Ft körül van. A pénzügyi források meghatározó része a bizonytalan pályázati támogatás. 19 szervezet részesül önkormányzati támogatásban, amelynek mértéke 30 ezer Ft-ot és 5 millió Ft közötti összeg.

A teljes bevétel 43%-a származik a közhasznúsági és vállalkozási tevékenységből. Egyéb bevételt jelent a tagdíj – 5 millió Ft – és az SZJA felajánlott 1%-a, ennek összege évente 8-10 millió Ft.

Összeghatár	Egyesületek száma
1 millió Ft alatt	21
1 millió – 5 millió Ft között	17
5 millió – 10 millió Ft között	7
10 millió Ft fölött	6

A szervezetek éves bevételük alapján nagy szóródást mutatnak.

A teljes ráfordítás 78%-át a dologi költségek jelentik, a személyi jellegű kiadások összege 42 millió Ft. 9 egyesületnél alkalmaznak rész-, vagy főállású munkatársat, 4 szervezetnél jelenik meg 2-3 millió Ft körüli bérköltség.

Levonható következtetések:

- A szervezetek döntő többsége nem rendelkezik sem saját, sem működésre átadott épülettel, a tevékenység megvalósításához szükséges tárgyi eszközök a szervezetek felében nem adóttak.

- A bevételek közel fele az egyesületek szolgáltatási tevékenységből származik, a további forrást jórészt a kiszámíthatatlan pályázati támogatás jelenti.

- Az egyesületek közel fele egymillió Ft alatti bevételből gazdálkodik, amely a szervezet szűk létfenntartásra – könyvelő, bankköltség, stb. – elegendő, s csak minimális tartalmi tevékenység megvalósítását teszi lehetővé.

- A szervezetek által megvalósított tartalmi tevékenységet a tagok önkéntes munkában végzik. Mindössze 9 szervezetnél van rész-, vagy főfoglalkozású alkalmazott.

A NESZ és tagszervezeteinek tevékenysége

A NESZ és tagszervezetei évente 2000-2500 eseményt valósítanak meg, amelyek között megtalálhatók a fesztiválok, a konferenciák, a képzések, a táborok, a közösségi alkotások létrehozása, a kiállítások a mesterség bemutatók, a játszóházak, stb. A felsorolt tevékenységek szervezetenként eltérő arányban jelennek meg.

A tevékenységstruktúra legsikeresebb elemei a fesztiválok, konferenciák, pályázatok lebonyolítása, amelyek hozzájárulnak a népi kézművesség megismertetéséhez, és elismertetéséhez. Országos szinten a legsikeresebb rendezvény a Mesterségek Ünnepe, amely az élő népművészet legnagyobb seregszemléje. Az 1987 óta évente megtartott esemény, a Budai Vár történelmi környezetében, mind a főváros, mind az ország egyik kiemelkedő értéket képviselő, nemzetközi érdeklődésre számot tartó turisztikai fesztiválja.

A tagszervezetek – a NESZ támogatásával – maguk is számos országos rendezvény szervezői. Az események hozzájárulnak egy-egy szakterület eredményeinek bemutatásához, az alkotók ismereteinek bővítéséhez. Az események egyben az alkotók, az alkotások népszerűsítését is jelentik a nagyközönség számára. Néhány példa:

„Merre tart a népi kézművesség?” Országos Népművészeti Konferencia, Országos Textiles Konferencia és a hozzá tartozó országos pályázati kiállítások – Békéscsaba. „Kitesszük a szűrét” Országos szűr-szűrűtét és nemez- pályázat, kiállítás és szakmai nap – Berettyóújfalu. Tűzzel-vassal Fesztivál, a késesek, kovácsok és fegyverművesek találkozója – Székesfehérvár. Viseletek régen és ma „Országos Népviseleti Konferencia – Eger. Országos „Mesterremek” meghívásos pályázat, konferencia és kiállítás – Nyíregyháza. Nemzetközi Fazekas Fesztivál – Debrecen, Országos Fazekas Találkozó és Fesztivál – Zalaegerszeg, stb.

Sikeresek a képzések, táborok, amelyet a gyermekek és felnőttek részére egyaránt szerveznek. A képzések, továbbképzések segítséget nyújtanak a szakterületek mélyebb megismeréséhez, vagy éppen fejlesztéséhez, a tagszervezetek humán erőforrásainak javításához. Lehetőséget biztosítanak a médiában való megjelenéshez, és nem utolsósorban közösségi élményt is nyújtanak a résztvevőknek.

A népi kézműves alkotók továbbképzéseit, – mely a szakmai tevékenység fejlődésének alapja – néhány kivételtől eltekintve a NESZ és tagszervezetei végzik. A képzések gazdag, változatos formákban valósulnak meg, megtaláljuk az egynapos képzést, az előadássorozatot, a stúdiófoglalkozásokat, a konzultációs napokat, a táborokat is. Tartalmában a kézműves szakterületek valamennyi részére illetve azok speciális tudástartalmára kiterjednek.

27-30 egyesület, alapítvány szervez évente többnyire egy hetes táborokat, számuk 50 körül van. Tapasztalati tény, hogy a szervezetek által megvalósított táborokban a szakmai színvonal magas, hiteles ismeretanyagot gyakorlati jártasságot közvetítenek, az alkotóknak, a közösségek vezetőinek és az érdeklődőknek. Néhány példa: Komplex népművészeti táborok – Székelyudvarhely, Békéscsaba, Kisgyőr, Székesfehérvár, Miskolc. Országos csuhéfonó tábor – Berettyóújfalu. Országos fazekas táborok – Budapest. Fafaragó táborok – Kecskemét, Szé-

kesfehérvár, Orfű, Békéscsaba. Országos Bőrműves Tábor – Debrecen. Országos Nemeztábor – Magyarlukafa. Országos Csipketábor – Tatabánya, Szécsény stb.

Az egyesületek alapvető célkitűzése, hogy sajátos eszközrendszerével – érdekvédelem, képzés, bemutatkozás stb. – segítse az alkotókat, hogy minél több hiteles alkotást hozzanak létre. Ez a tevékenység alapvetően egyénekhez kötődik, de néhány szervezetnél megjelenik a közösségi alkotások létrehozása is. A Bükkaljai Mesterek Népművészeti Egyesülete Családi táboraiban Kisgyőr település köztéri alkotásait hozták létre az elmúlt 20 évben, sajátos, egyéni arculatot adva ez által a falunak. A Békés Megyei Népművészeti Egyesület a 20 éve működő nemzetközi fafaragó alkotótáboraiban szabadtéri kapumúzeumot, több Békés megyei településre játszóteret, és egyéb köztéri alkotásokat hozott létre. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Népművészeti Egyesület a Tiszavárkonyi Alkotóházba készíti alkotásokat.

A közösségi alkotások létrehozása jelenleg kiaknázatlan lehetőség, meggyőződésem, hogy mecénások segítségével sok település, intézmény kaphatna sajátos arculatot.

A Hagyományok Háza által hatósági feladatként ellátott alkotások minősítését is segítik a szervezetek. 10-15 egyesület rendszeresen szervez kihelyezett NIT zsűrizést, könnyítve az alkotók anyagi és szervezési terheit.

Az egyesületek tevékenységének markáns része a szolgáltatás, számuk évente 1000 körül van. A szolgáltatások skálája széles, megtalálható benne a kiállítás, a játszóház, a komplex gyermekfoglalkozás, a nyitott műhelyfoglalkozások, a néprajzi, népi kézműves előadás, előadássorozat és a népművészeti vásár is. Új tevékenységtípusként jelentek meg a mesedélutánok, a fejlesztő-esélyjavító programok.

Az események egy részét az egyesületek saját maguk szervezik, de jelentős a közreműködői szolgáltatások száma is, vagyis az előzőekben felsorolt tevékenységekkel a mások által megvalósított eseményeken való jelenlét.

A szakköröket szervező egyesületek, alapítványok száma az elmúlt három évben növekedett – 10 szervezet 32 szakkört működtet. A kisközösségek működtetésének legfőbb akadály az épületek hiánya.

A helyi patronáló tevékenységet végző szervezetek száma viszonylag kevés. A patronálás szakkörökre, táborokra, alkotóházakra, tanfolyamokra, népművészeti egyesületekre és OKJ képzésekre terjed ki.

A szervezetek szellemi műhelyeiben a különböző szakterületeken jelentős a gyűjtő, kutató munka, melyek kiadványokban, vagy az új alkotásokban kerülnek a nyilvánosság elé.

A NESZ tagja az Európai Kézműves Szövetségnek. A Szövetség szervezésében magyar kézművesség bemutatkozott pl. Franciaországban, Olaszországban, Kanadában. A Mesterségek Ünnepén hagyományosan fogadja a különböző országok kézműveseit pl. Franciaország, Bulgária, Olaszország.

A magyar kézművesség külföldön történő megismertetését, valamint a más nemzetek népművészetének hazai népszerűsítését, szerény anyagi lehetőségeikhez képest, aktívan végzik a szervezetek.

A nemzetközi tevékenységet végző egyesületek száma 18. a tevékenység tartalma többnyire kölcsönös kiállításokra, mesterség bemutatókra, táborokra terjed ki. Érintett országok:

Szerbia, Szlovákia, Lengyelország, Románia, Finnország, Ukrajna, Olaszország, Ausztria, Szlovénia, Franciaország, Horvátország, Kanada, Kína és Kazahsztán.

A külföldi kiállítások, mesterség-bemutatók hozzájárulnak az országimázs növeléséhez. A nemzetközi kapcsolatrendszer bővülése segíti a népi kézműves alkotók és munkáiknak a piacra juttatását is.

Az utóbbi években Európai uniós támogatásokkal 4 szervezetnél valósultak, illetve valósulnak meg különböző típusú projektek. Néhány példa: Termékfejlesztés és határ menti együttműködés Szlovéniával – Zalaegerszeg. Gyermekek, ifjúsági és felnőtt népi kézműves szakkörök működtetése, iskolai szabadidős programok megvalósítása – Békéscsaba. Népi kézműves képzések, iskolai szabadidős programok megvalósítása – Berettyóújfalu. Iskolai szabadidős programok megvalósítása – Heves.

Az érdekvédelmi, érdekképviseleti tevékenységet alapvetően a szövetség látja el. A NESZ tagja több – országos érdekvédelmi feladatot ellátó – szervezetnek, mint pl. Magyar Népművészeti Tanács, IPOSZ, Hagyományok Háza által működtetett Népi Iparművészeti Tanács, Folklor Szövetség. Formális együttműködés alakult ki a Kereskedelmi és Ipar Kamarával.

A legfrekvenciáltabb területek: pályázatok érdekképviselete, népi kézműves szakmák oktatásának érdekképviselete, érdekvédelme, kézműves alkotók és az általuk készített termékek érdekvédelme.

Tevékenységek, eredmények:

- Több nagy jelentőségű néprajzi gyűjtést végeztek a szervezetek, amelyek kiadvány formájában közkinccsé váltak.

- Szakkörökben, táborokban, tanfolyamokon, több tízezren tanulták újra a népi kézműves szakmákat.

- A népi kézművesség élő, erről tanúskodik többek között a megszámlálhatatlan kiállítás, rendezvény, mesterség-bemutató, pl. a Mesterségek ünnepe.

- A népi kézművesség megmaradt, kenyérkereső foglalkozásnak is, igaz jóval kevesebben élnek meg belőle, mint amennyin élhetnének.

- Részesei vagyunk a kulturális turizmusnak, a vidékfejlesztésnek.

- Kapcsolati tőkénk jelentős, a világon mindenhol „beszélnek a népi kézműves nyelvet”, ez lehetővé teszi a közös programokat, a kulturális diplomáciát, Magyarország képviselőit, Romániától Kanadáig.

- Tagszervezeteink megyékben, térségükben közművelődési szolgáltatást és tanácsadást valósítanak meg.

- Esetenként sikerrel, esetenként kudarccal, de képviseljük a szakterületünk, az alkotások, az alkotók érdekvédelmét.

- A népművészet mesterei részét alkotják a szellemi kulturális örökségnek.

- A népi kézművesek egyszerre hoznak létre művészi alkotásokat és olyan, a hagyományokban gyökerező tárgyakat, amelyeket a XXI század embere is használ.

Gondok, hiányosságok:

- Az alkotók társadalmi megbecsültsége alacsony.
- Hiányoznak a kézzel készített alkotások versenyképességét növelő kedvezmények.
- A népi kézművesek problémája az alapanyagok magas árán túl a vásárlóerő hiánya.

Bár sok érdeklődő van, de kevés a vásárló, ennek oka főként a válság, az elszegényedés, az általános anyagi problémák.

- A népi kézművesség művelésének infrastruktúrája szegényes. Az alkotások bemutatásához vagy a tevékenység műveléséhez szükséges eszközök, épületek száma elenyésző. Bár büszkék vagyunk a létrehozott alkotóházakra, iskolákra, műhelygalériákra, amelyekben a népművészek több évtizedes önzetlen fizikai és szellemi munkája testesül meg, de ezek száma kevés, megtartásuk nagy erőfeszítést igényel.

Néhány konkrét példa tagszervezeteinktől:

1. Komoly gondunk van amióta a közművelődési intézmények megvonták a támogatásukat és jelentős bérleti díjat számolnak fel a rendezvényeink helyszínéért.

2. Az egyesületünk műhelyeinek helyszínét az önkormányzattól béreljük, havi 48 000 Ft-ért. Külön probléma, hogy az épület rossz állagú, felújítását az önkormányzat nem tudja vállalni, az egyesület pályázati támogatásból megpróbálná, ha hosszú távú használatra megkapná az épületet, erre viszont nincs fogadókészség.

3. Tagjaink a megye, különböző városaiból jönnek össze. Nincs állandó, biztos helyünk ahol találkozhatnánk, az eszközeinket elhelyezhetnénk. Telephelyhiány miatt a kapcsolatrendszer kialakítása nehéz, pályázatoknál a szervezési feladatok ellátása bonyolult. Helyhiány miatt a szakkörök működtetése nehézkes. A kiállítási, bemutatkozási lehetőség is minimális.

4. Az épület hiánya miatt örök probléma az alapanyagok, gyűjteményi anyagok, installációk tárolása.

5. Az egyesület szakmai bázisa a tagság által megépített Kézművesek Háza, amelynek szakmai működtetésében is részt vesz; az épület az önkormányzat tulajdona, a helyi művelődési ház működteti. Az egyesület is fel tudná vállalni, ha a fenntartás költségét támogatásként megkapná az önkormányzattól, saját erőből és pályázati támogatásból erre képtelenek lennénk. A műszaki infrastruktúra fejlesztésére jelenleg nincs pályázat.

A népi kézművességért dolgozó, menedzsmenttudással rendelkező főállású szakemberek száma elenyésző. Néhány konkrét példa tagszervezeteinktől:

1. Az egyesület több mint hat éven keresztül tudta főállásban alkalmazni titkárát, aki középfokú közművelődési végzettséggel és népi iparművész címmel rendelkező alkalmazott volt. Sajnos a folyamatosan csökkenő pályázati támogatások miatt, kénytelenek voltunk felmondani a munkavállalónak. Elmenetele óta az egyesület tevékenysége jelentősen visszaesett.

2. A jelenlegi jogszabályok nagyon sok gondot okoznak a szervezetünk életében. A jelenlegi Civil törvény igen kemény feltételeket szab, melynek megfelelni szintén nem könnyű. Nagyon hiányzik egy főállású koordinátor, olyan személy, aki a jogszabályok pontos követője, és segít a tevékenységek szervezésében.

3. Szűkös kereteink nem engedik meg, hogy főállású vagy megbízásos jogviszonyú munkatársat foglalkoztathassunk. A vezetőség, de főleg az elnök és az alelnök, végzik ezt a munkát szabadidejükben és sokszor a főmunkájuk rovására, ellenszolgáltatás nélkül.

A helyi és az állami közvetett támogatások kiszámíthatatlanok nem teszik lehetővé a stabil működést, az EU-s források „fehér hollóként” jelennek meg a területen. Az állítás megerősítésére néhány idézet a szervezetek vezetőitől:

1. A kétségbeejtő tény az, hogy a 2012-es NEA pályázatok a működésre, az előző évekhez képest még kevesebb támogatást biztosítottak az egyesületek számára. Ennek további sajnálatos következménye, hogy az egyesület távlati tervei derékba törnek, s ha ez így folytatódik, ellehetetlenülnek a civil szervezetek.

2. Néhány kivételtől eltekintve a szervezetek „törzstőkével” nem rendelkeznek, a pályázatok jelentős része utófinanszírozott, amelyet hitel felvételével lehet megvalósítani, a kamatokat, viszont az egyesületek nem tudják kigazdálkodni.

3. Az elvi elismertség nem hoz magával anyagi támogatást, sem helyi, sem országos szinten. Unalomig ismert, sokszor halljuk, hogy Magyarország milyen gazdag népművészet tekintetében. Úgy tűnik, azonban vagy nem szükséges a népi kultúra továbbélése vagy azt hiszik, hogy ez magától is működik, nem kerül pénzbe. A pályázati források jelentősen beszűkültek (lásd: NEA), a társadalom fizetőképessége, a szolgáltatások és vásárlás iránti igénye csökken, a napi működtetés költségeinek előteremtése (bérek, rezsiköltség) a teljesítőkéesség határán van.

4. A jogszabályi változások pénzügyi követése gondot jelent - kötelező béremelés/minimálbér emelése stb. - Annak ellenére, hogy a költségeket ahol csak lehet, lefaragjuk, nem tudunk tartalékot képezni a váratlan kiadásokra, vagy beruházásokra, vagy a dolgozói létszám növelésére, a jelenlegi helyzet fenntartása is nehéz. A törvényi előírások betartására odafigyelünk, de lassan belehalunk.

- Gyenge a marketing, a PR tevékenység, a médiában nem tudunk megjelenni. A népi kézművességgel foglalkozók körében nem működik a marketingtevékenység, mert ők alkotó emberek, és nem marketing szakemberek.

- Nem működnek – az infrastruktúra és a támogatások hiánya miatt – gyermek-, ifjúsági- alkotóközösségek, a felnőttek körében is alacsony a számuk.

- Az érdekképviselő, érdekvédelem alacsony határfokon működik.

- Hiányzik a minőségi termékeket forgalmazó bolthálózat.

- Az oktatásban a népi kézművesség nem jelenik meg (művészeti alapiskolák, szakképzéssel kapcsolatos gondok). Kevés pedagógus rendelkezik népi játszótér vezetői, illetve népi kézműves ismeretekkel. Az utóbbi időben e szakterületen a képzésekbe bekapcsolódó pedagógusok száma, elsősorban finanszírozási gondok miatt, folyamatosan csökken.

- A közművelődési intézmények a rendezvénycentrikus működés miatt, nem fektetnek kellő hangsúlyt a hagyományos kultúra közvetítésre, a kicsoportok, kisközösségek – köztük a

népi kézművesek is – gyakran kiszorulnak a közintézményekből. Hiányoznak a népművészetet pártoló, irányító kulturális szervezetek.

- A jelenlegi jogszabályok nehezítik a tevékenységet. A Civil törvény kemény feltételeket szab, a kis szervezetek életben maradása kétséges. A jogszabályok nem preferálják a tárgyalkotó népi iparművészetet, mint értéket jelentő nemzeti kincset – adókedvezmények, jogvédelem, a minősítési rendszer előnyként való alkalmazása, bemutatkozási, megjelenési lehetőségek támogatása, stb.. A kézművesek számára a 7-es adószámmal összefüggő szabályzások, a rokkantnyugdíjas, de másodállású vállalkozókkal kapcsolatos szabályok is megnehezítik a tevékenységet.

- A tagság összetétele vegyes, de inkább az idősebb korosztály van túlsúlyban. Amennyiben a kézműves tevékenység nem segíthet a vidéken élők jövedelem-kiegészítésében, nem tudjuk a hagyományőrzésben megtartani a fiatalokat.

- A szervezetek tagsága nagy távolságra él egymástól és a székhelytől is, megszervezésük nehéz feladat, mert megnöttek az anyagi gondjaik, s mivel tevékenységüket munka és megélhetés mellett végzik, a közösségi munka háttérbe szorult. A társadalmi elismerés, elismertetés alacsony.

Kitörési pontok, további fejlesztési lehetőségek

- A népi kézművesség hungarikumként és szellemi örökségként való elismerése. A népi kézművesség állami szintű támogatási rendszerének kidolgozása, amely egyrészt az utánpótlást segítené, másrészt a bizonyítottan jó szakembereket, hogy ne kényszerüljenek pályaelhagyásra.

- A nemzeti kultúra értékei iránti érdeklődés fokozása, a hazai és a helyi termékek, alkotások felértékelődése.

- Önkormányzati, vagy pályázati támogatásokból, vagy államilag támogatott foglalkoztatási formák kihasználásával a nagyobb egyesületeknél menedzsmenttudással rendelkező rész- vagy főállású munkatárs alkalmazása, aki segíti az adminisztrációs, pénzügyi és a tartalmi tevékenység megvalósítását.

- A népi kézművesség a közművelődés szerves része, amely kötelező állami és önkormányzati feladat, függetlenül a munka végzőjétől. A tevékenység végzésének infrastruktúráját – épület, eszközpark – meg kell teremteni.

Lehetséges megoldások:

1. Önkormányzati tulajdonú, egyesület által működtetett épület, épületrész, amelynek rezsiköltségét a helyi testület az állam által adott közművelődési normatív támogatásából biztosítja.

2. A helyi közművelődési intézmény, IKSZT fogadja be térítésmentesen az egyesületet és közösen gondoskodik a tevékenységéről.

3. A népi kézművességhez közel álló, épülettel rendelkező szervezet fogadja be, – például helyi gyűjtemény, kézműves iskola, tájház, stb. – térítésmentesen az egyesületet és közösen gondoskodik a tevékenységéről.

- Kedvező jogszabályi változások. Kedvezményes adózási lehetőség megteremtése a népi kézművességgel foglalkozók részére. A mezőgazdasági őstermelő státusz mintájára az elismerten népi kismesterségek művelői számára kedvező adózási és kötelezettségekkel járó státusz megteremtése. A területen működő, önálló egyéni vállalkozó számára olyan adókedvezmény megteremtése, amely a tevékenységgel kitermelhető.

- Növekvő jelenlét a médiában, amely hozzájárul népi kézművészet értékeinek megismertetéséhez és presztízsének növeléséhez. A népi kézművészet nem tudja felvenni a versenyt a tömegcikket gyártóival és eladóival. Jelenleg a népművészet nem jelenik meg sem termékreklámban, sem óriásplakáton, sem tv-reklámban. Összehangolt, állami segítséggel olyan média-megjelenéseket, kampányt kellene elindítani, amely a magyar élelmiszerekhez hasonlóan a magyar népi kézműves termékek megvásárlására ösztönöz! A szervezeteknek a kommunikációjukat tovább kell erősíteni a külvilág felé, facebook használatával, saját honlapon keresztül, kész sajtóanyagok kiküldésével.

- A szakterület pénzügyi forrásainak növelése, beleértve a hazai és EU-pályázatokat is. A tagok nem tudnak annyi tagdíjat fizetni, amiből a szervezetek a tevékenységüket bővíteni tudnák. A vidékfejlesztés alapvetően a falvakat támogatja, az egyesületek székhelye a város, ugyanakkor a tevékenységük a „vidék” kultúrájának megőrzése, fejlesztése.

- Az utánpótlás illetve az értő és befogadó közönség érdekében a közoktatáson belül a népismeret, a népművészet, a népi kézművészet tanításának megerősödése, a szakoktatásban az örökség-szakmák támogatottsága, a felsőoktatásban a különböző kézműves szakágak megjelenése kívánatos. Lehetőséget kell adni a fiataloknak a közösségi tanuláshoz, a korszerű tárgyformálás megismeréséhez. A fiatalításra egy megoldás lehet a gyermek-, ifjúsági szakkörök támogatása, számuk jelentős növelése.

- A népi kézműves szakmák a hatályos OKJ-ban örökség-szakmákká váltak, amely státusz – reményeink szerint – kedvezményeket is von maga után. Szükséges az országban 4-5 jól felszerelt, oktatóhely megteremtése.

- Kívánatos a fokozottabb jelenlét a vidékfejlesztésben, munkahelyteremtésben és turisztikai szolgáltatásokban.

- A tagszervezetek közművelődési tevékenységének elismerése, intézményesülése a terület erősödésével járhatna.

PÁL MIKLÓSNÉ

2.5.1 *Összehasonlító adatgyűjtés a népi kézművesség helyzetéről tizenegy országból*

Azt követően, hogy meghatároztam a népművészet fogalmát, ezen belül is tisztáztam, hogy a Magyarországon és a Kárpát-medence területén mit értünk a hagyományos kézművesség fogalmán, kilenc kérdést tettem fel a különböző országokban a kézművességekkel foglalkozó intézményeknek, vagy civil szervezetek, partner-egyesületeknek.

Megkeresésemre az alábbi országok küldtek adatokat: Finnország, Svédország, Norvégia, Franciaország, Portugália, Spanyolország, Szlovénia, Észtország, Lettország, Lengyelország, Szlovákia.

A fogalom, amelyet a használtam a következő: A népművészet, a hagyományos népi kézművesség nemzeti kultúra szerves része, amely több évszázados tudást felhalmozó szellemi és tárgyi örökség, melyet minden nemzetnek kötelessége megőrizni és továbbadni.

Ezek alapján úgy ítélt meg, hogy a lehetőségeimhez mérten átfogó képet kaptam arról, ahogyan az egyes országok vagy régiók értelmezik a hagyományos kézművességet, továbbá a válaszok alapján felmérhettem a hagyományok ápolásának formáit, a hagyományos kézművesség helyzetét, az állami és a civil szférához való viszonyulását, és az adott támogatási formákat, illetve a követendő jó gyakorlatokat.

Vastag betűkkel emeltem ki azokat az országokat, amelyek gyakorlata előnyös példát jelenthet a számunkra is.

I. Hogyan értelmezik a népi kézművességet egy adott országban? Mi tartozik e fogalom alá?

1. Finnország: Nagy hagyományokra visszatekintő szakmai tudást felhalmozó ismeret, tudás, amely ma is hatékonyan jelen van a mindennapi életben, a lakáskultúrában és a ruházati cikkekben egyaránt. Jelen van továbbá a szabadidős tevékenységekben, az elmúlt évtizedekben a megélhetést biztosító kézművességet sok esetben felváltotta a hobby jellegű kézműves-tevékenység.

2. Svédország: Finnországhoz hasonlóan nagy történelmi múltra tekint vissza a népi kézművesség. Az elszegényedés, a tömege kivándorlás majd az ipari forradalom kiváltotta vidéki elnéptelenedés valódi kézműves mozgalmat eredményezett, esetenként a helyi kulturális hagyománnyal lépve szövetségre. Sajátságos módon felülről szervezeten alakult a hagyományos kézművesség iránti érdeklődés, amit nem utolsó sorban az IKEA-jelenség határozott meg.

3. Norvégia: A skandináv országokra jellemző folyamatok mentek végbe itt is, a hagyományos kézművesség és a kisipar együtt létezik, többnyire egyéni vállalkozási vagy kisiparosi formában.

4. Franciaország: A korai iparosodásnak köszönhetően az országban már nem létezik a mi fogalmaink szerinti hagyományos kézművesség. A francia kifejezés, *métiers des arts*, inkább fedi az iparművészet fogalmát, mint a hagyományos kézművességét.

5. Portugália: Mindkét jelenség fellelhető; a skandinávok országokhoz hasonlóan a hagyományos kézművesség fogalmába tartozik a kötés és horgolás is.

6. Spanyolország: A kézművesség mindig is elismert tevékenység volt. A legtöbb kézműves *vállalkozás* vagy *műhely* olyan mikrovállalkozás, amely ötnél kevesebb, többnyire két-három munkással működik, és évi bevétele 100 000 eurónál kisebb. 2003-as felmérés adatai szerint 16 376 műhely vagy kézműves-vállalkozás volt. A legtöbb műhellyel rendelkező alszektor a fabútor-készítés, 3085 vállalkozással, ami a teljes kézművesipar 19%-át teszi ki, ezt követi az kerámia (2869, 18%), a fatárgy-készítés (1589, 10%) és a bőrdíszmű-készítés (1574, 10%). A kisebb alszektorok a hangszerkészítés mindössze 275 vállalkozással (2%), a növényi szálakat felhasználó 392 vállalkozás, és azok, amelyek üveggel foglalkoznak (429 vállalkozás, a teljes kézművesipar 3%-a).

7. Szlovénia: A hagyományos kézművesség és a kortárs kézművesipar, hagyományokra építő innovatív kézművesség nem válik el egymástól olyan markáns módon, mint nálunk. Ennek ellenére az UNESCO égisze alatt szervezett bármilyen esemény kizárólag a hagyományos kézművességre épít és építhet.

8. Észtország: Egyértelműen fedi a magyar értelmezést.

9. Lettország: Észtországhoz hasonlóan a letteknél is a hagyományos kézművesség ugyanazt a fogalmat takarja.

10. Lengyelország: A hagyomány fogalmát ugyanúgy értelmezik, mint mi.

11. Szlovákia: Az értelmezés ugyanaz, mint nálunk.

II. Milyen támogatási formában részesül a hagyományos kézművesség? (Költségvetési, vagy egyéb támogatás?)

1. Finnország: Felülről szerveződő állami és regionális támogatás.

2. Svédország: Ma Svédországban országos szinten kizárólag a mozgalom nonprofit ágát támogatják: tanácsadók képzése, PR –tevékenységek és belső szervezési munka. Az ízlés formálását a Hemslojden látja el. A mesteremberekkel való kapcsolattartást a megyei társaságok végzik megyei tanácsadók révén.

3. Norvégia: Állami támogatást csak regisztrált kisiparos, vagy magánvállalkozó kaphat regisztrációt a SIKKA, a Szellemi Örökség Központja és Kézműves mesterségek fejlesztéséért felelő félig civil félig költségvetési szerv végzi. A támogatások a SIKKA javaslataira történnek közvetlenül, vagy pályázati úton osztják szét. A támogatás lehet központi vagy regionális.

4. Franciaország: A támogatás pályázatattal vagy szponzoráció és mecenatúra útján történik

5. Portugália: Spanyolországtól eltérően nem jelentős és nem törvényben rögzített az állami támogatás, inkább lobby-szinten, esetlegesen történik.

6. Spanyolország: Spanyolországban a kézművességgel összefüggő jogi és minden más hatáskör az Autonóm Közösségekhez tartozik. A legtöbb Autonóm Közösségben a kézművesipari törvények előírják a kézművesek és a kézműves műhelyek nyilvántartását. Törvény határozza meg azokat a kritériumokat is, amelyek alapján egy műhelyt kézműves vállalkozásnak lehet tekinteni. Ez ahhoz szükséges követelmény, hogy a kézművesség fejlesztésére kidolgo-

zott elvi célkitűzések keretein belül létrehozott különféle támogatásokhoz és pályázatokhoz hozzá lehessen jutni.

7. Szlovénia: A központi támogatás a Chamber of Craft and Small business of Slovenia, a Szlovéniai mesterségek és kisvállalkozások kamaráján keresztül történik

8. Észtország: A kézműves egyesület költségvetési intézményként működnek, a kulturális minisztériumhoz tartoznak, és költségvetési támogatást kapnak. A megyei, regionális székhelyű szervezetek általában önkéntes alapon szerveződnek, de projekt alapú pályázati finanszírozásban is részesülhetnek. Van olyan megye és régió, ahol a kézművesség megyei költségvetés támogatásával működik.

9. Lettország: Nem jellemző a központi költségvetésből való támogatás, de van olyan hagyományos műhely (stúdió), ahol az ügyvezetők fizetett alkalmazottak. A helyi önkormányzat támogatja a kézműves műhelyeket, sok esetben megtéríti a műhelyek bérleti díjait. Jelenleg Lettországban több mint 100 műhely (stúdió) üzemel. 2012 őszétől az állami költségvetés biztosítja az ügyvezetők havi juttatásának egy részét.

10. Lengyelország: Erős állami támogatás a Kulturális és Művészeti Minisztérium, a Nemzeti Kulturális Központ (lengyel „NKA”) részéről. Vannak az államtól független támogatót is, például a Cepelia Alap, a Népművészek Szövetsége, továbbá a civil szféra egyéb képviselői, de az utóbbi időben minden téren csökkenő tendencia mutatkozik.

11. Szlovákia: Jelentős állami támogatás a központi a Kulturális Minisztériumhoz tartozó ULUV-on (Népművészeti Központ) keresztül. Emellett regionális támogatásban is részesülnek a kézművesek, ezt minden régió a maga lehetőségei szerint teszi, vagy nem teszi.

III. Milyen szerveződési keretek között működnek országonként a népi kézművesek?

1. Finnország: Finnsih Craft Organisation (Finn Kézművesek Szervezete) a regionális szervezetekkel együtt az országos hatókörű Taito Group elnevezésű szakmai tanácsadó és a kézművesség problémáival foglalkozó csoportosulás tagja. A Taito Group hálózat 22 tagszervezettel 150 állandó irodával és 300 munkatárssal dolgozik. A Taiton belül működő Finn Kézművesek Szervezete 18 művészeti és kézműves szervezettel, 111 kézműves központtal és 26 kézműves bolttal rendelkezik.

2. Svédország: A legtöbb kézműves szervezet a megyei városokban jött létre, majd ezt követték a falusi társulások, mígnem 1912-ben létrehozták a Svéd Kézműves Társaságok Országos Szövetségét.

3. Norvégia: Kisipari formában működnek.

4. Franciaország: Kisipari forma, vállalkozói alapon.

5. Portugália: Nincsenek adatok.

6. Spanyolország: Kizárólag civil és vállalkozási alapon.

7. Szlovénia: Civil szervezetekben működnek. 11-13 regionális központ létrehozását tervezték az Art and Craft Centers (Művészeti és Kézműves Központok) keretében, de jelenleg csak 4 működik.

8. Észtország: Zömmel állami intézményekben dolgoznak, de civil szervezeteik is vannak.

9. Lettország – A National Decorative Art Stúdió (Nemzeti, Országos Művészeti Stúdió) önkéntes alapon szerveződő műhelyek szervezete, amelyek nem önálló jogi személyek. Tagjai elkötelezett kézműves mesterek, vagy hagyományokkal foglalkozó, a hagyományok ápolását, kutatását felvállaló civilek. A műhelyek nagyobb része a Lettországi Népművészek Egyesületében található. A másik civil szervezet – a több mesterséget tömörítő – a Lett Kézműves Kamara.

A Kulturális Minisztériumhoz tartozó Művészeti Oktatás, és a Szellemi Örökség Központja központi költségvetési intézmény, amelynek munkatársai módszertani segítséget nyújtanak a civil szervezeteknek.

10. Lengyelország: NESZ– hez hasonló egyesületek szövetsége. Neve: Assocaiton of Folk Artists.

11. Szlovákia: Nincsenek egyesületek.

IV. Támogatják-e a kihalófélben levő mesterségeket?

1. Finnország: Nincsenek információk róla.

2. Svédország: Nincsenek információk róla.

3. Norvégia: A SIKKA, államilag finanszírozott, a központi költségvetéshez tartozó intézmény feladata felmérni a mesterségek folytonosságának állapotát; listázzák a veszélyeztetett mesterségeket, államilag támogatják mind a mesterek, mind a tanítványokat arra az időszakra, amely a mesterség bizonyos fokú elsajátításához szükséges.

4. Franciaország: Nincsenek információk róla.

5. Szlovénia: Odafigyel az illetékes irányító hatóság a népi kézműves mesterségekre, de konkrét lépésekre eddig nem került még sor.

6. Észtország: Felmérések történtek, a múzeumok segítségével konkrét lépéseket is tettek a kihalófélben levő mesterségek megmentésére, de látványos eredményeket még nem sikerült elérni.

7. Lettország: Figyelemmel kísérik a kihalófélben levő mesterségeket, főként az építészethez kapcsolódó szakmák vannak eltűnőben, de a megváltozott életminőség, az olcsóban hozzáférhető termékek, a drágábban előállított kézműves termékekkel szemben előnyben vannak, és elsorvasztják azokat, a régen nagyra becsült mesterségeket, például a kőfaragás.

8. Lengyelország: Nincs erre vonatkozó adat

9. Szlovákia: Odafigyelnek, hogy a kihalófélben lévő mesterségek új életre keljenek. Fönmaradásukat oktatással, eszközigényeiket anyagi támogatással igyekeznek megőrizni.

V. Szerepelnek-e a hagyományos mesterségek egy-egy ország oktatási rendszerében? Ha igen milyen formában?

1. Finnország: az 1980-as és 1990-es években a törvényhozás szabályozta a népművészet és ezen belül a népi kézművesség oktatását: része lett az alapoktatásnak, de a gimnáziumi oktatás terén még van tennivaló. 1990-től a felsőfokú oktatásban részt vevők kézműves diplomát szerezhetnek.

2. Svédország: Az 1940-es évektől megnőtt a svéd kézműves mozgalom által szervezett tanfolyamok és előadások száma. Ennek eredményeként az 1950-es években már 950 tanfo-

lyamot szervezetek évenként. 1964-ben a svéd Kézműves Társaságok Országos Szövetsége Saterglantantban létrehozta a mozgalom oktatóközpontját, a kézműves mozgalom legjelentősebb intézményét. Az oktatóközpont mind a mai napig működik Évente általában 70 rövid - a 4 napostól a két hetesig terjedő - kurzust tartanak. Néhány példa a képzési kínálatból: népviselet készítés, szövés, esztergálás, gépi kötés, díszítő-festés, vasmegmunkálás, kosárfonás, báránybőrvarrás, gyapjúhímzés, bronzöntés, fafaragás, szalagszövés, szalmafonás.

Az iskola költségvetésének felét az állam fedezi, a másik felét a tandíjából áll.

1987-ben a svéd parlament úgy döntött, hogy tovább javít a házi kézművesség helyzetén. Minden megyében a tanácsadói hálózatot hozták létre. Azóta a hálózat a kézműves mozgalomban fontos szerepet tölt be.

1981-ben felállítottak az Országos Svéd Kézműves Tanácsot, amely kezdetben az Ipari Minisztérium alá tartozott, aztán a Kulturális Minisztériumhoz került. A kézművességet mind inkább az állami kultúrpolitika részének tekintetik. Kiemelten kezelik egyebek mellett a csipkeverést, a számi kézművességet, és nagy súly fektetnek a gyermekkori oktatásra.

3. Norvégia: Nincs állami oktatás, a mesterségbeli tudás átadása műhelyekben mester, vagy a hagyományos módon, apáról fiúra szállva történik.

4. Franciaország: Nincs adat rá, de iparművészeti szakközépiskolákban folyik oktatás.

5. Portugália: Nincs adat.

6. Spanyolország: Nincs adat.

7. Szlovénia: Nem szerepel az iskolai tanrendben a népi kézművesség oktatása. A mesterségek elsajátítása többnyire egyéni kezdeményezések útján történik.

8. Észtország: Része az általános iskolai oktatásnak, a felnőtteket népfőiskolákon tanítják, valamint kézműves központokban.

9. Lettország: Önálló tantárgyként nem oktatják. Érintőlegesen esik szó róla egy-egy tantárgyon belül. A mesterségbeli ismeretek elsajátítása nem az állami oktatás keretein belül történik.

10 Lengyelország: Az általános iskolában néprajzi leckéknél esik szó róla.

11. Szlovákia: Nem része az iskolai oktatásnak, de az ULUV országos szinten sok gyermek- és felnőtt tanfolyamokat, kreatív workshopokat és tematikus kirándulásokat szervez. Emellett az iskolák meglátogathatják az ULUV központot, ahol egy szakértők igazítják el a tanulókat a népi kézművességben. Vannak még a Kulturális Minisztérium által akkreditált tanfolyamok is.

VI. Hogyan kerülnek értékesítésre a kézműves termékek?

1. Finnország: a Taito Group saját marketing hálózatán keresztül lehetőséget biztosítanak a tagszervezeteknek a helyi, regionális, országos és nemzetközi vásárokon való részvételre; A Taito Group bolthálózatot is üzemeltet, illetve online vásárlási lehetőséget kínál a www.suomentaitoverkko.fi honlapon. A 2005 – ös adat szerint 2,7 millió eurós forgalomról számol be.

2. Svédország: Az értékesítés az üzletek és a mesterek feladata Az 1980-as években megközelítőleg 70 kézműves bolt működött Svédországban, az évtized végén azonban hozzávetőlegesen mindössze 20 maradt. A nagyközönséggel történő mindennapi kapcsolattartás az

országos szövetkezet égisze alatt működő üzletekben folyik. Az ezredforduló után a fővárosban, Stockholmban megnyílt üzlet azt jelzi, hogy ismét erőre kap a népi kézművesség, és portékái iránt nő a kereslet.

3. Norvégia: Nincs bolthálózat, a mesterek egyénileg adják el a portékáikat.

4. Franciaország: Kiállításokon és vásárokon próbálják értékesíteni a termékeiket a mesterek. Adódó lehetőség még a számukra, hogy állami költségvetésből finanszírozott intézmények nagynevű boltokkal szerződve kínálják a portékákat.

5. Portugália: Nem létezik szervezett és szakosodott bolthálózat. Vannak olyan üzletek, ahol a kézművesek bizományi rendszerben elhelyezhetik termékeiket. A Lisszabonban működő népművészeti bolt egyben kiállító-teremként is funkcionál, és a kiállított tárgyakat meg lehet vásárolni.

6. Spanyolország: Szakosodott bolthálózat nincs. A Fundacion Espanola para la Innovacion de la Artesanía alapítvány különböző programokon belül segíti a kézműveseket a piacra-jutáshoz. A programok egyike olyan szoftver fejlesztését finanszírozta, amely a kézműves kisvállalkozás-menedzselését segíti. A programon keretében kézműves bizományi-rendszer működik, amelynek az a célja, hogy egyfajta virtuális katalógusból árusítsa a kézműves tárgyakat, a nagyközönség számára elérhető butikokban, szállodákban, kézműves központokban és egyéb hasonló helyeken.

7 Szlovénia: közvetlenül a műhelyekben árusítanak a mesterek, és többnyire az idegenforgalmat kiszolgáló boltokban, ünnepeken és vásárokon, de van online értékesítés is

8 Észtország: Több értékesítési fórum áll rendelkezésre: vásárok, bolthálózat, külföldi megrendelés.

9. Lettország: Az egyéni eladás a döntő, ez piacokon, vásárokon, fesztiválokon, továbbá hagyományos bolthálózaton keresztül történik

10 Lengyelország: A Cepelia Alapítvány országos bolthálózata, és kiállítótermek hálózata, vásárok és a múzeumok boltjai állnak a népi kézművesek rendelkezésére.

11. Szlovákia: Ajándékboltokban, vásárokon, galériákban árusítják a mesterek portékáit, továbbá web áruház működik, és az ULUV bolthálózatán keresztül is eljuthatnak az érdeklődőkhöz a mesterportékák.

VII. Van-e valamilyen adó, vagy forgalmi adó (ÁFA) kedvezmény?

1. Finnország, 2. Svédország, 3. Norvégia, 4. Franciaország, 5. Portugália, 6. Spanyolország: Nem tudnak róla, hogy lenne, de nem tartják valószínűnek, hogy van.

7. Szlovénia: Igen nagyok a kedvezmények. Az eladott termékek utáni adó 70%-a leírható, de nincs ÁFA-kedvezmény

8. Észtország: Nincsenek kedvezmények.

9. Lettország: Nincsenek kedvezmények.

10 Lengyelország: 1993 óta a Nemzeti Művészeti és Népművészeti Tanács által zsűrizett, és védjeggyel ellátott termékek után a befizetendő ÁFA mértéke 8% (az általános ÁFA kulcs 20 %). Félő azonban hogy 2013-tól egységes 23 %-os ÁFA lesz, amely rendkívül hátrányosan érintené a kézművességet.

11. Szlovákia: Nincsenek kedvezménye.

VIII. Minősítik-e a kézműves mestereket? (Népművészet mestere, vagy egyéb címek.)

1. Finnország, 2. Svédország, 3. Norvégia, 4. Franciaország, 5. Portugália, 6. Spanyolország: Nincsenek adataink.

7. Szlovénia: Nincs minősítő rendszer.

8. Észtország: Léteznek állami kitüntetések, valamint a szövetség által adományozott szakmai elismerések

9. Lettország: Nincs minősítő rendszer.

10. Lengyelország: Létezik a Mester-cím, amelyet szakáganként, szakmánként osztanak ki.

11. Szlovákia: Létezik a Népművészet Mestere-díj, amelyet az ULUV hoz tartozó mesterek közül választ ki az ULUV, meghatározott kritériumrendszer alapján. Évente 6 – 8 személyt díjaznak.

IX. Zsúrizik-e, minősítik-e a tárgyakat?

1. Finnország, 2. Svédország, 3. Norvégia, 4. Franciaország, 5. Portugália, 6. Spanyolország: Nincs zsúrizés.

7. Szlovénia: 1986 óta nagyon szigorú zsúrizési rendszerük van; a bolthálózatok valamint a turisztikai hivatalok ajándékboltjai „Rododelstovo – Art & Craft – Slovenia” címkével ellátott termékeket forgalmazhatnak

8. Észtország: Nincs országosan egységesített zsúrizés, de a legtöbb olyan régió, amelyek specifikus termékekkel rendelkeznek, védjeggyel látja le termékeit.

9. Lettország: Folyamatban van a kialakítása.

10. Lengyelország: Oklevelek kibocsátásával oldják meg.

11. Szlovákia: szigorú kritériumok alapján végzi az ULUV; csak az általuk zsúrizett tárgyakat árusíthatják az ULUV bolthálózatban. Sajnos, egyéb csatornákon olyan termékeket is árusítanak mesterek, amelyeket az ULUV nem zsúrizett vagy nem mentek át a szakmai szűrőn.

Összesítés

Az adatok magukért beszélnek: a népi kézművesség helyzete és megítélése ott jó, ahol zsúrizett termékek kerülnek a piacra, megvannak a hagyományos és a mai időknek is megfelelő értékesítési csatornák, ahol, mint Finnországban és Svédországban, jól kiépített az oktatási rendszer, ahol csak védjeggyel ellátott, hamisítatlan érték kerül a közönség elé. Az oktatás és az utánpótlás nevelése döntő a népi kézművességben is; az is lényeges, hogy az állami szerepfelfogás milyen, mert mint északi szomszédunk, Szlovákia, és délnyugati szomszédunk, Szlovénia példája mutatja, ha a nemzeti ügyként kezelik a népi kézművességet, akkor van eredmény. Ebben egyébként a skandináv országok járnak elől. Van mit tanulnunk tehát.

IGYÁRTÓ GABRIELLA

2.5.1.2 *Nemzetközi kitekintés*

A hagyományos kézműipar, népművészeti termékek felmérésére 2002-ben már próbálkoztam a CIOFF-ban. (Folklórfesztiválok és Népművészet Nemzetközi Szövetsége, az UNESCO szakmai konzultatív partnere.). A próbálkozás sikertelen volt, értékelhető választ nem kaptam.

Most 64 tagországba küldtem el kérdőívemet, árnyaltabban megfogalmazva, hogy mi, mit értünk ezen a területen. Kilenc országból kaptam írásos választ és a novemberi párizsi közgyűlésünkön kb. 40 ország részvételével kerek asztal beszélgetés keretében vitattuk meg a témát. Árnyaltabbá teszi a helyzetképet, hogy a beszélgetésen dél-amerikai és harmadik világbeli szakemberek is jelen voltak.

Ennek összefoglalását vázoló az alábbiakban.

1. Nincs közös, mindenkire érvényes terminológia. Ennek oka elsősorban nemcsak a nyelvi különbségekben keresendő, hanem a különböző történelmi, kulturális, gazdasági háttérben

2. Sehol nem ismerik az adókedvezmény fogalmát, vagy a vállalkozásokra vagy a kereskedelemre vonatkozó, országoként egységes adórendszer szerint adóznak.

3. A támogatási rendszer országoként eltérő. Van, ahol az alkotók ösztöndíjban részesülnek (Finnország Svédország Norvégia). Ösztöndíjat kérhetnek országos szervezettől, vagy a kulturális tárcától, de regionális és helyi szervezetek is adnak támogatást, ha helyileg fontosnak ítélik meg a tevékenységet. Sok helyen előnyben részesítik a műhelyek támogatását, fejlesztését.

4. A rendezvényeket, az árusítást nem támogatják, csak akkor, ha valamilyen célhoz kapcsolódik (pl afrikai szegények megsegítése) vagy valamilyen „project”-hez köthető.

5. A piacra jutást, az árusítást általában non profit társaságok szervezik. (Erre majd példát is adok.) Céljuk egyforma arányban kulturális és szociális: segíteni a gazdasági és kulturális fenntarthatóságot. A vásárok nyitottak, bárki jelentkezhet, de művészeti tanács válogat. A válogatásnál következő szempontok érvényesülnek: művészeti minőség, piacképesség, a termék hagyományőrző jellege, a termék funkcionalitása, szerepe vagy használata a népművész közösségében.

Tapasztalataim szerint földrészenként és társadalmi rendszerenként is más-más az értelmezés.

Európa nyugati fele, ahol az iparosodás és polgárosodás kb. két évszázaddal előbb következett be, és a szerves kulturális fejlődés a jellemző, nem válik élesen külön a népi kézműipar. A mai, hozzánk hasonló alkotókat inkább iparművészeknek nevezik, s az egyetemi képzésben is szerepelnek a hagyományos technikák. Ezen a területen dominál leginkább a hobbi jelleg is. Norvégiában pl. része a női tudásnak, a nők 72 %-a hímez, köt, stb., de pl. a vidéki francia nők nagy része csipkézik.

A volt szocialista országok helyzete hasonló hozzánk. Részben a megkésett történelmi fejlődés és fáziseltolódás miatt a hagyományos mesterségek továbbéltek, a paraszti életmód-

hoz kötődtek és az életforma változásával elhaltak. Az államosítás következtében a műhelyeket bezárták, az ezredfordulóra a szövetkezetek is hasonló sorsra jutottak. Az új revival egyedül Magyarországra jellemző.

A harmadik világban a megélhetés kérdései kerültek előtérbe, s kapnak támogatást a hagyományosan női mesterségek. Támogatják, az ún. "Asszony-szövetkezetek" létrejöttét, mint a megélhetés biztosításának legegyszerűbb formáját.

Az alábbi országok nem a kérdőívre válaszoltak, hanem rövid összefoglalást adtak, melyben az általuk fontosnak tartott dolgokat emelték ki:

Ausztria

Szervezetük: Bund der österreichischen Trachten u. Heimatvereine

A hagyományos kézművességet egész Európához hasonlóan Ausztriában is kisüzemi termelési mód jellemezte. Ha a mester nem egyedül dolgozott, akkor gyakran családi üzem volt. Egészen a 18-19. századig egy vagy két segédet, kisegítő személyt alkalmaztak.

A hagyományos kézművességet még az is jellemezte, hogy a segédek rendszerint a mester házában ettek és laktak. Ez az étkezési és lakási egység csak az iparosodással a 18. század utolsó részében oldódott.

A kézműveseket tartományokra lebontva a Meisterstrasse (mesterutca) igyekszik számba venni abból a megfontolásból, hogy a régi kézműves mesterségek és az autentikus kézműves kultúra Ausztria egyedülálló kulturális örökségét alkotja.

Azon mesteremberek, akik a „Meisterstrasse“ emblémát birtokolhatják, kötelezték magukat, hogy a legszigorúbb minőségi kritériumoknak megfeleljenek.

A hagyományos kézművességről áttekintő képet ad Traditionelle Handwerkskunst in Österreich 160 Seiten, mit zahlreichen farbigen Abbildungen, Maße: 22,7 x 22,5 cm, Gebunden, Deutsch ■ Stocker ISBN-10: 370201344X

Norvégia

Szervezetük: Norges Husflidslag (Norwegian Folk Art and Craft Association)

Norvégia első civil szervezete, 1910-ben alakult. Célja: hagyományos kultúrák, elsősorban a kézműves hagyományok fenntartása és továbbfejlesztése. A szervezet, a hagyományos mesterségek évtizedeken átívelő összefogásával nemcsak a kultúra fennmaradását segítette, hanem ez a szerves kulturális folyamat biztosította az átmenetet és kapcsolatot a népművészet és napjaink tárgykultúrája között. (Ezzel a norvég (skandináv) design modellértékű!)

Nem kormányzati szervezet. Tagjainak száma: 24. 000

A Szövetség Norvégiában (Európában is) ismert, nagy presztízsű szervezet. A hagyományok fenntartása nemzetstratégiai kérdés (politikai megítélése fel sem merül). Az identitás folyamatosságának, a közösségek működésének és a demokratikus kultúra gyakorlásának támogatott és kiemelt terei a népművészeti, hagyományőrző közösségek.

A Szövetség a kulturális szervezetek összefogó Norges Kulturvernforbund ernyőszervezet tagja. Irodája, 18 más kulturális szervezettel együtt közös épületben van.

A szervezeti háló háromszintű:

- helyi, regionális, országos (választott vezetőséggel)
- szakmák szerinti szakosztályok (textil, fa, szín és dizájn)
- hivatásos kézművesek szervezete

Működés:

Munkájukat 19 tagból álló szakmai/konzulens testület segíti, melynek feladata a szervezeti- és kereskedelmi hálózat fejlesztése, a regionális és országos hálózat működtetése, projektek szervezése.

Minőségbiztosítás: A szakmai tanácsadó testület biztosítja (kutatók, művészek, mesterek) és szakosztályok szerint működik: szövő, viseletek, fafaragás, textil.

Oktatási tevékenységek: Norwegian Folk Art and Craft Association Norvégia legnagyobb felnőtt-képzés szervezője. Évente mintegy 2000 kurzust szervez kb. 15. 000 résztvevővel.

Gazdálkodás: Működésének alapját a tagdíjak, és az önkéntes munka biztosítja. Saját bolthálózattal rendelkezik (8 bolt). Termékei keresettek, a bevételt képzések, kiállítások, projektek szervezésével a hálózat és a szakmai munka fejlesztésére fordítják. Szakmai projektjeire államtól és különböző alapítványoktól pályázat útján kap támogatást.

Nemzetközi kapcsolatok:

2010-ben megalapították a Nordic Folk Art and Craft Association-t (Svédország, Finnország, Dánia) és több európai ország hasonló szervezeteivel (Litvánia, Szlovákia) is jó kapcsolatokat ápolnak.

Svájc

A hagyományos kézművesség itt akkor tekintendő hagyományosnak, ha az már 1950 előtt hasonló formában létezett.

A kézműves mesterséget a veszélyeztetettség szempontjából - a ballenbergi skanzen és tanfolyamközpont szakemberei véleménye alapján, - a kézművesek számát és korát figyelembe véve az alábbiak szerint kategorizálták:

1. kihalt
2. nagymértékben veszélyeztetett
3. közepesen veszélyeztetett
4. kevésbé veszélyeztetett
5. nem veszélyeztetett

Kiindulópontot a skanzen és tanfolyamközpont szakemberei valamint ipari kultúra szakembere Hans-Peter Bärtschi által rendelkezésre bocsátott lista képezte

A hagyományos kézművesség piacgazdasági és kultúrpolitikai jelentőségét az alábbiak szerint osztályozzák:

- nemzetközileg keresett szakemberek vagy mesterségek szerepe a kulturális javak restaurálásában vagy nagy értékű egyedi termékek előállításában
- a hagyományos kézművesség szerepe a nemzeti kulturturizmusban

A hagyományos kézművesség továbbadásánál két módot különböztetünk meg:

1. Intézményesített szakképzés.
2. Nem formális képzés.

Svájcban a szakképzés a hagyományos kézművesség legfontosabb közvetítő terepe, mely sokéves hagyománnyal rendelkezik. A fiatalok 2/3 része a szakmai alapképzésen keresztül lép be a munka világába. A szakképzés az élethosszig tartó tanulás alapja. Több mint 200 féle szakképzési forma, és 400 szakmai és magasabb fokú vizsga valamint 52 magasabb képzést adó szakirány közül választhatnak.

A kézműves mesterségek Intézményesített szakképzésen kívüli továbbadása:

Az intézményesített szakképzésen kívül ma számos intézmény hozzájárul a hagyományos kézművesség továbbadásához. A kínálat sokféle és eltérő a továbbadás minősége is változó.

A hagyományos kézművesség továbbadásához ma leginkább a speciális továbbképző tanfolyamok járulnak hozzá. Ezen a területen különösen áttekinthetetlen a kínálat.

A képzésben fontos szerepet töltenek be a népfőiskolák.

A Ballenbergi tanfolyamközpont a hagyományos, de a modern szakmákkal is foglalkozik.

Valamennyi érdeklődő részére hozzáférhető alapképzéseken kívül vannak olyanok is, amelyek a résztvevőknél mélyebb szakismeretet feltételeznek.

Újabban több, három éves időtartamra elosztott modulokból álló képzéseik, jelenleg a következő szakmákban vannak: szövő, kovács, cipész és nemezkészítő. A végzősök megélhetésüket részben az elsajátított képességekkel biztosítják. (Mint kézműves termékek előállításával vagy oktató tevékenységgel)

Textilművesek Svájc gazdaságtörténetében különösen jelentős szerepet játszanak.

A svájci textil szakiskola Wattwilben, St. Gallenben és Zürichben szervez újra meg újra tanfolyamokat, ahol a széles nagyközönségnek hagyományos kézművességről ismereteket közvetítenek

A hagyományos kézműves mesterségek megőrzésénél az ismeretek tárolása és dokumentálása fontos szerepet játszik.

Különösen fontosak ebből a szempontból a történeti múzeumok és levéltárak, állami és magántulajdonban lévő intézmények.

Ide tartozik a Ballenbergi Skanzen – egy magán alapítvány - mely a falusi építményeket és lakásberendezéseket és munkaeszközöket gyűjti Svájc valamennyi vidékéről.

Ide tartozik a svájci népművészeti társaság könyvtára és filmgyűjteménye is és megemlítendő a Winterthuri mesterségmúzeum tárgyi archívuma, mely online adatbankkal rendelkezik.

A hagyományos kézművesség kézenfekvő és tartósan ható közvetítésének formája a kereskedelem is. Lehetséges eladási csatornáknak számítanak a vásárok és piacok.

Ezzel kapcsolatban Mexikó példáját emelem ki. Egyrészt azért, mert a hagyományos kézművestermékek piacra jutását és a termékeket gyártók megélhetését az állam a piaci monopólium biztosításával támogatja.

FONART – a kézműves termékek terjesztője, védjeggyel, bolthálózattal internetes árusítással biztosít előnyt a hazai termékeknek. Egész üzletláncuk van ahová rendszeresen viszik buszokkal a turistákat. Figyelmeztetik őket Interneten és hirdetésekkel hogy ne vásároljanak bővlit akárhol, főleg ne a nagy bevásárlóközpontokban mexikói népművészet címszó alatt, mert az gyakran made in China. stb. Gyönyörű üzleteik vannak, ahol minden régió munkáit bemutatják és garanciával árulják, hogy az ezüst az ezüst, a gyapjú az igazi gyapjú, a minták autentikusan mexikóiak... stb.

The Santa Fe International Folk Art Market – a világ legnagyobb autentikus kézműves vására – eredmény orientált nonprofit szervezet, mely helyet kínál hagyományos művészek bemutatkozására, munkáik kiállítására és árusítására. Lehetőséget ad a népművészeknek arra, hogy eredményesen lépjenek fel a piacon. A Market képességeket teremt és javítja az életminőséget a közösségekben, ahol a népművészek élnek

A vásár így definiálja önmagát:

Mi a Folk Art?

FOLK ART a világ hagyományos kultúrájának a kifejezője.

FOLK ART a közösségből és kultúrából eredő hagyományokban gyökerezik, kifejezve a kulturális identitást, közvetítve a közösségi esztétikai értékeket.

FOLK ART egyének hozzák létre, akiknek a kreatív képességei közvetítik közösségük autentikus kulturális identitását

Ma ez a legnagyobb népművészeti vásár a világon és ez Santa Fe-nek az „UNESCO Folk Art város” címet eredményezte. Elsőként vette fel az UNESCO a várost a kreatív városok hálózatába.

A Market küldetése, hogy segítse a gazdasági és kulturális fenntarthatóságot a népművészek számára világszerte és interkulturális cserealkalmat, teremtsen, mely összeköti a világ népeit

A Market teljesíti küldetését, amennyiben a világ legjobb népművészei számára lehetőséget kínál az évente megrendezendő kétnapos eseményen.

Minden évben, júliusban 54 országból több mint 150 népművész utazik a történelmi Santa Fe-be, ahol több ezer hazai és külföldi látogató gyűlik össze, hogy megcsodálja és megvegye a különféle népművészeti tárgyakat, mely a világ különböző kultúráját fejezik ki.

A Market résztvevői elsősorban a fejlődő országokból, Afrikából, Ázsiából, Dél-Amerikából, Közép-Ázsiából, Eurázsziából és Közel-Keletről jönnek, ahol ijesztő politikai, szociális és környezeti körülmények között élnek.

A Market 2011-es adatai:

- A bemutatkozó árusok 94 %-a a fejlődő országokból érkezett
- A résztvevők fele olyan országból jött, ahol az átlagjövedelem kevesebb, mint napi 5 dollár.
- Látogatók száma 365. 000
- Az értékesítés bevétele 2.4 millió dollár, egy árusítóra (bódéra) jutó bevétel: 18.200 dollár.

A meghívásokra a vásár művészeti bizottsága tesz javaslatot. A válogatásnál következő szempontok vezetnek: művészeti minőség, piacképesség (mennyire tud hatni a termék a látoga-

tókra), a termék hagyományörző jellege, a termék szerepe vagy használata a népművész közösségében.

A művészeti szekció bizottsága Santa Fe-ben december elején ül össze, hogy kiválassza a Folk Art Market résztvevőit. Valamennyi jelentkezőt december emailben értesítenek, hogy meghívást kapnak-e júliusra a Folk Art Marketre.

A részvétel feltételei:

- a jelentkezések alapján a művészeti bizottság választja ki a résztvevőket
- a résztvevők az utazási költségeiket fizetik
- itt tartózkodásuk alatt a Market vendégei
- árusítandó anyagokból egy minőségi darabot (árufajtánként van meghatározva) át kell adni a szervezőknek, akik ebből biztosítják a vásár infrastruktúráját

Érdemes rákeresni a vásár honlapjára: <http://www.folkartmarket.org/>

(0.5 másodper alatt 670 ezer találat jelenik meg.) Példamutatóan tudatos, közösség és kultúra központú, rendkívül informatív, színes. Egyedülálló a résztvevőket bemutató film dokumentációja is. Pl. Madagaszkári hagyományos szövési kultúra, mely a helyszínen forgatott életmód- és kultúra bemutatása is egyben. Rengeteg önkéntessel dolgoznak szerte a világban.

HÉRA ÉVA

2.5.2.1 *Három hazai jó gyakorlat*

1. Gömörszőlős

„Gömörszőlős fönn van az istenháta mögött, úgy bebujtatva a rossz dombok közé, hogy onnan még a híre se megy ki. Nem is tud Gömörszőlős sokat a világról, de a világ se őróla. Sőt a világ egyenesen megfélekedezett Gömörszőlősről.” (Szeberényi Lehel – riport, 1948)

Gömörszőlős egy alig 80 lelkes települése a határon inneni kis Gömörnek. Vonzó természeti környezete, történeti, néprajzi örökségének felmutatása révén lett ismertté, a megye és az ország idegenforgalmában jegyzett településsé. Ami miatt más, több mint a hasonló méretű települések, az a hagyományos értékeinek felismerése, azok tudatos mentése, a mai kor igényei szerinti felhasználása. Ezt a ma már tudatos értékőrző tevékenységet alapozta meg a több mint 50 éve Gömörszőlős helyszínnel megalakult lelkes lokálpatrióta közösség mai néven *Tompa Mihály Gömöri Kulturális Egyesület*.

Ezen öt évtized alatt a szervezet felvállalta a dél-gömöri települések történelmi, néprajzi és településtörténeti és természeti értékeinek gyűjtését, ápolását. Rendszeresen szervezett helyi, térségi és megyebeli résztvevők számára honismereti, művészeti és kézműves táborokat és egyéb kulturális rendezvényeket. Az egyesület kiemelt fontosságot tulajdonít az ifjúság hagyományos értékek tiszteletére való nevelésének, a környezet-és természetvédelmi nevelésnek. A programok szervezésében és lebonyolításában, a falu képének, jövőjének alakításában, a hagyományos értékek mentésében ma már közreműködő partner a faluban tevékenykedő Ökológiai Intézet Alapítvány, továbbá meghatározó szerepe van a falu vezetésének. A falu irányítói általában fogékonyak a hagyományos értékekre, a falu középületeinek, közttereinek felújítását is értékőrző szellemben végzik.

A kis falu társadalmi szervei, önkormányzata több hazai és nemzetközi elismerés birtokosai: a British Airways – Turizmus a holnapért díj, Kós Károly építészeti díj, Az év múzeuma – 2003. A településen vezet keresztül az országos Kék Túra útvonala.

A falu vezetői korán felismerték – és a rendszerváltás után szinte elsődleges célként is meghatározták –, hogy a szerepnélküliség sorsára ítélt aprófalvak megmaradásának fontos lehetősége a turizmusba való bekapcsolódás. Ez különösen követendő út azoknak a településeknek, amelyek a szép természeti adottságuk mellett gazdag építészeti és kulturális értéket tudhatnak magukénak. E felismerés szülte az elhatározást, hogy az egyesület széles helyi társadalmi összefogással Dél-Gömörben több állandó kiállítást és bemutató helyet hozzon létre.

E célból igen jelentős és példaértékű szellemi és tárgyi hagyománygyűjtés indult el.

Először Kelemérben a *Tompa Mihály Emlékmúzeumot* hozták létre, majd Kelemérben a műemléki templom előterében létesítették a *dél-gömöri és Sajó-menti* fejfákat bemutató *sírjelgyűjteményt*.

Gömörszőlősön ma már csak 4-5 fő az általános iskoláskorú gyermekek száma, így sajnos feleslegessé vált maga az iskola épülete. Ezt követően szinte adódott az ötlet, hogy ki-

állítást rendeznek, elsősorban gömöri, vagy Gömörhöz valamilyen szállal kötődő létrehozzák az egykori iskolához tartozó gazdasági épületben egy *néprajzi gyűjteményt*, amelyet az épülethez tartozó kertben egy szabadtéri bemutató résszel, *népi gazdálkodást és erdőgazdálkodást* bemutató egységgel bővítettek.

A volt iskola egykori tantermében *Kisgalériát* létesítettek. Itt számos időszakos képzőművészek, népművészek kapnak bemutakozási lehetőséget, de a múlt közismert művészei, így Borsos Miklós, Holló Barnabás, Kós Károly munkáit is láthatta a galéria közönsége.

A Galéria utóbbi kiállításán a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával két népi iparművész, Ament Éva és Eperjesiné Paranoi Mónika által készített *Gömörszőlős Önkormányzatának adományozott festett bútorokat és gömöri csomós hímzéseket* láthattunk. A galéria állandó kiállításának részét képezik az ajándékozott műtárgyak.

A református templomban Gömör-Torda-vidéki festett mennyezetkazettákat bemutató fotókiállítás látható. A régi fekete-fehér kiállítási anyagot az idén nyáron – az I. Gömörszőlői Értékmentő Tábor keretén belül – Ament Éva vezetésével lelkes bútorfestő népművészek a környék fotókiállításán is érintett műemléki templomainak mennyezet kazettáiról készült hiteles másolataival egészítették ki. A tábor megvalósulásához némi pályázati támogatást is sikerült szerezni, de Gömörszőlős Önkormányzata is jelentős önrésszel támogatta. Terveik között szerepel a gyűjtemény folyamatos bővítése, a néprajzi anyag információs tábláinak, útmutatók gömöri stílusban való megjelenítése.

Több mint húsz éve a falu ad otthont nyaranta az *Alkotók Népfőiskolája képzőművészeti nyári táborát*. A Mäger Ágnes festőművész által vezetett tábor kiállítási anyaga minden évben a Kisgalériában látható.

A falu csak bekötőúttal közelíthető meg. Ez az elzártság konzervált sok régi építészeti emléket. Ezek a hagyományos lakó- és gazdasági épületek ma már meghatározói a településképnek.

Egy magánkezdeményezés nyomán több lakóház, porta újult meg az ún. Kakasvári dombon, az É. Kovács család portáján. (Valószínűleg e falu számára is értékes kezdeményezés hatására alakult úgy, hogy az É. Kovács család valamilyen formában évtizedek óta jelen van az önkormányzati munkában is.)

Az érdeklődők számára nyitott az a három szomszédos porta, amelynek egyikén a család hajdan önálló gazdálkodást folytatott. A gazdasági épületeket külső formájukban megőrizték, de belső átalakítással más funkciót kaptak. Így az egykori istálló *ma a család alkotásait bemutató képzőművészeti galéria és kézműves kiállítás* helyszíne, a *csűrök* pedig közösségi terekké és *csűrszinpaddá* váltak.

Családi galéria

A porta gazdái maguk is gyűjtő és alkotó tevékenységet folytatnak. A családtagok képzőművészeti alkotásai – festmények, grafikák, fotók, szobrok, kisplasztikák, új és régi gömöri szőttek valamint sok egyéb kézműves használati és dísz tárgy láthatók a gazdasági épületből kialakított családi galériában.

A kakasvári gyűjtemény egyik létrehozója *É. Kovács Lászlóné sz. Babus Éva* népi iparművész szövő, a régi textil munkák nagy ismerője, gyűjtője és készítője volt. Az ő szőttesei,

textilmunkái, valamint alkotó egyéniségének, ötletének számos megvalósulása is látható a kassvári gyűjteményben és a település középületein. Személye meghatározó volt az ide látogató érdeklődőknek, szakmabelieknek, hiszen lokálpatriotizmusánál csupán a népi kultúra iránti elkötelezettsége volt nagyobb. Maga kalauzolta a látogatókat, így személyes történeteit, életének sikereit, nehézségeit is megismerhették a kíváncsiskodók.

Babus P. Benjamin faműves gyűjteménye

Babus Benjamin (1895-1985) gazdálkodó parasztember volt, a porta egykori gazdája. Az ön-ellátó gazdálkodás minden területét művelte. A földművelés mellett a falu ezermestere is volt, aki a faművesség szinte minden ágát – az ács, az asztalos, a bognár (kerékgyártó), a bodnár (hordókészítő) munkát és a vesszőfonást elsajátította, azokat mester módján művelte. Munkái a praktikum mellett szépen formáztak, mértékletesen díszítettek. Az általa készített gazdasági és háztartási eszközökből álló gyűjtemény az e célra átalakított tégláépületben látható.

Csúrszínpad

A galéria szomszédságában lévő két csűr képzőművészeti és kézműves foglalkozásokhoz munkatérre, egyik csűrfiókja pedig színpaddá lett alakítva.

Utcakép, tornácok

Gömörszőlősön számos régi lakóházat újítottak fel. Ezek majd mindegyikéhez tartozott tornác. A tetőzettel lefedett külső tér több szempontból is praktikus hely. Jól hasznosítható ruhák, növények szárításra, pihenésre, családi, baráti együttlésre, beszélgetésekre, de nem elhanyagolható a bejáratot és a falszerkezetet csapadéktól védő és esztétikai funkciója sem.

A dél-gömöri területen nagy hagyománya van a fából ácsolt tornácoknak is.

A fatornácok oszlopközeit és mellvéddeszkáit gazdagon látták el fűrészelt díszítményekkel. A mintákat fenyőfára rajzolták, majd kézi lyukfűrészsel vágták ki a mintát. A motívumot vagy a fa pozitív formája írja ki, vagy a kivágott, negatív formából tűnik elő. A fűrészelt díszeknek nagyon jó kiegészítője az apácarács, vagyis a vékony fenyőlécből összeállított rácsozat. Ezek a csipkeszerű, könnyed fadíszek nagyon barátságossá tesznek bármilyen egyszerű épületet. Gömörszőlősön és a szomszédos Kelemérben sok különösen szép fatornác maradt meg. Ezt a gazdag mintakincset monografikus jelleggel évekkal ezelőtt egy diákcsoporttal felgyűjtötték és dokumentálták, Népi díszítőművészet Dél-Gömörben és Dél-Tornában címen könyv formában is (szerzők: Koleszár Krisztián, É.Kovács Judit, Laki-Lukács László) megjelent.

Gömörszőlősön már több éve tudatosan építik újjá az elpusztult tornácelemeket, sőt több új épülethez is társították. Fatornácok például az Ökológiai Intézet vendégházai, oktatási központja, a polgármesteri hivatal, a művelődési ház, a ravatalozó. A gömörszőlősi megrendelések kapcsán több mesterember is elsajátította a tornáckészítés fogásait és ma már más gömöri településeken is készültek fatornácok.

Az Ökológiai Intézet céljai kitűnően illeszkednek a gömörszőlősi irányvonalhoz, hiszen az intézet is a hagyományos helyi értékeket, mint a fenntarthatóság pilléreit támogatja. Egy helyi termékes kis boltot hoztak létre, ahol helyi a környék kézműveseinek termékeit mutatják

be és értékesítik. Egy közel 100 éves gépsort vásárolva a látogatók számára is nyitott gyapjúkártoló üzemet létesítettek, melynek működéséhez a környék juhászaitól vásárolt gyapjút használják fel. A műhelyben a nemezelés alapfogásait sajátíthatják el az érdeklődők, de alapanyag beszerző helyként is nyilvántartott a szövösök, nemezések körében.

A gazdaságilag halmozottan hátrányos helyzetű gömöri térségben csekély az ipar jelenléte. Gömörszőlősön a gyapjúmanufaktúra jelenti az egyetlen ipari értelemben értett üzemet, és miután nem is kíván az önkormányzat ipart letelepíteni, mindenképp az adottságokhoz igazodó turizmus felé érdemes nyitnia. Ebből adódóan a nők számára is kereseti lehetőséget jelenthet a térség hagyományos népművészeti kultúrájára alapozó piacképes termékek előállítás.

Gömörszőlős önkormányzatának értékőrző tevékenysége

A mai közfoglalkoztatásban lehetőség van értékteremtő tevékenységekre pályázni a START közmunkaprogram kapcsán.

Gömörszőlős számba vette a helyi munkanélkülieket, akiknek nagyobbik része szakképzettséggel rendelkezik. Kialakult egy olyan lista, melyben néhány, a falu számára is igazán hasznos mesterség szerepelt. Ezt kihasználva az önkormányzat magáénak érzi a feladatot, hogy a meglévő szakmai tudást, a falukép minőségi alakításához szükséges igényt és a munkanélküliségből adódó állapotot közös nevezőre hozza.

A falu üresen álló – utód híján az állam tulajdonában lévő – parasztházait az önkormányzat szerény anyagi lehetőségeihez képest megvásárolta és hagyományos módon felújította. Így a helyben élő, régi idők szakemberei felélesztve hajdani tudásukat a mai kornak megfelelő, táji jellegzetességeket hordozó, izléses kulcsos házakat alakítottak ki. Elsősorban az országos Kék Túra teljesítői keresik fel, de ma már bátran elmondható, hogy a falusi vendéglátást szerető turistáknak is kedvelt szálláshelye.

A közmunkaprogramon belül az elvégzendő feladatokat úgy válogattuk össze, hogy az a falu jövőbeni életéhez, az egyes emberek tudásának későbbi önálló hasznosításához ötletet, lehetőséget adjon. A tárgyak tervezésében fő szempont volt, hogy kézműves technikával, természetes anyagból, a lakókörnyezetbe illeszkedjenek, motívumok a hagyományokban gyökerezzenek. A férfiak alakították ki a lakóházak fűrészelt épületelemeit (tornácot, oromdíszeket), de készítettek kültéri virágládákat, képkereteket, függönykarnisokat is. Az elkészült tárgyak folyamatosan a falu közttereibe és középületeibe kerülnek.

A nők textilből készült ajándéktárgyakat varrnak, mint például hímzéssel ellátott párnákat, kötényeket. Egy pályázati támogatásból az aszalás technikáját tanították vissza falubelieknek. Fontos szempont volt, hogy a helyben termő gyümölcsöket, zöldségeket aszalják, ezáltal is a helyi ízeket népszerűsítik.

Ezekkel a típusú munkákkal esetleg hosszabb távon tudnak helyben kereseti lehetőséget, kereset kiegészítő tevékenységet biztosítani munkanélkülieknek. A termékek a helyi termék boltban értékesíthetők.

Az önkormányzat tulajdonát képező egykori iskolaépület kertje helyi és térségi rendezvények színhelye is. A gasztronómiai programok mindig kedvelt elemei a rendezvényeknek.

Ide egy hagyományos gömöri kemencét építettek, hozzáépített rakott tűzhellyel, valamint köré egy faszerkezetű fogadóteret létesítettek, amely szükség szerint színpadként is funkcionál.

A következő évben ezt a munkát tovább tervezik folytatni, a fogadóterbe asztalok, padok készülnek, a nők textil ajándék- és használati tárgyakat készítenek.

Gömörszőlős lakói gyökereik megtartó és megújító erejét szeretnék a mai kor igényeinek is megfelelővé közkinccsé tenni.

2. Kisgyőr

„Európa nem arra kíváncsi, hogy átvettünk-e mindent, amit az európai művelődés nyújthat, hanem arra, hogy a magunkéból mivel gyarapítottuk az európai művelődést.” (Győrffy István)

Az ország faművesei között aligha van olyan alkotó, aki ne hallotta volna hírét Kisgyőrnek, és ne tudná, hogy micsoda csodálatos munkát végeznek itt a famunkák területén. Így is nevezik a települést: „a faragások faluja”.

A Kisgyőről szerkesztett Falukönyv ajánlásában ez olvasható: *„A Bükk hegység árnyas völgyei, napsütötte sziklái, az erdőrengetegek mélye különleges hatást gyakorol minden idelátogatóra. Miskolctól mintegy 10 km-re délnyugatra, Kisgyőrt ezt a sajátos adottságú települést gyümölcsös kertek, szőlők övezik. Különleges népi építészete, földvárjai őrzik a több évezredes múltat, melyet 1261-ből fellelhető első írásos emléke is bizonyít.*

Itt megcsodálhatjuk az országos hírű fafaragó táborok művészi alkotásait. A község 1600 főt meghaladó lakássága folyamatosan növekszik, amely annak is betudható, hogy itt minden nyugalmat sugároz. A küzdelmes múltat kárpótolja, hogy a Bükki Nemzeti Park ölelésében csak erősödik az itt lakók hite: jó itt élni”.

A csodálatos természeti adottságok, az erdőben gazdag vidék, a szépségre nyitott lakók közül a 80-as évek végén két alkotó, Szegedi Miklós, a miskolci faragó műhely egykori vezetője és Kékedi László kezdeményezésére a „Kisgyőri fafaragás hagyománya” című dolgozatban elméletileg megfogalmazottakat váltották valóra az első faragó táborban, 1989-ben.

Az első időszakban két fővel, majd 1997-től kezdve már Kékedi László fafaragó vezetésével folyik az a munka, melynek eredményei napjainkban teljesednek ki.

Szegedi Miklóst a miskolci ifjúsági faragó kör vezetőjeként sok alkotó tartja mesterének. Az általa vezetett nyári táborokban játszótereket, köztéri munkákat készítettek, keze nyomát viseli az ország számos játszótére.

Kékedi László kisgyőri születésű, 1980-ban kezdett fafaragással foglalkozni Szegedi Miklós szakkörében. Részt vett a mestere által vezetett táborokban, közösségi munkákban, majd átvette a Családi Kézműves Szaktábor szervezését, vezetését szülőfalujában.

Talán az egyetlen, ma is virágzó olyan tábor ez a kisgyőri, amely a hajdani alkotótáborok szellemiségét töretlenül tovább viszi, szakmai eredményeik kiválóak, hiszen levetkőzve az elődök gyermekbetegségeit, tökéletesen teljesítik vállalásukat.

Olyan faluközösségben dolgoznak itt nyaranta a kézművesek, amely elfogadja és befogadja, de részt is vesz az alkotó folyamatban, anyagilag és erkölcsileg, együtt él vendégeivel.

Így vallanak a tábor vezetői: *„A falu lakói, akik eleinte furcsán nézegették, méregették a nyüzsgő, szorgoskodó embereket, már az első év után befogadták, szívükbe zárták a tábort, illetve azok résztvevőit. Ökörsütést, kecskesütést, pincelátogatást szerveztek – ebben különösen a polgármester jár az élen – vagy egyszerűen csak egy tál süteménnyel, egy kosár gyümölcssel fejezték ki hálájukat, köszönetüket az önzetlen munkáért.”*

Kialakult és szinte állandósult a táborosként ide érkezők köre, számukra megtiszteltetés, hogy jelen lehetnek, hogy otthagyhadják kézjegyüket. Közülük sok a fiatal, pályakezdő alkotó, számukra csodálatos „mesteriskola” a kisgyőri tábor.

Minden alkalommal egy hét áll a rendelkezésére az alkotóknak, hogy kemény, megfeszített munkával megvalósítsák elképzelésüket. A férfiak évről-évre valami jelentős, látványos, maradandó kültéri alkotással gazdagítják a települést, eddig szám szerint ötvenet! Így született a temetőkapu, a gémeskút, az óvodai izgalmas favár, a Faluház kapuja és felirata, a köszöntő tábla, a két buszmegálló, a templom kapuja, a harangláb, a világháborús emlékmű, a faragott ivókút padokkal, az utcajelzőablák, a Falukapu, '48-as és az '56-os Emlékmű, az Aradi 13 emlékműve, illetve Frech Ottó - az azóta elhunyt budapesti faszobrász - keze munkája nyomán, a Pincemester, az Erdő Szelleme, a Sirató Asszony, a Millenniumi Emlékfa, a Rákóczi Emlékoszlop, a felújított híd, és a szabadtéri színpad. Természetesen az asszonyok sem unatkoznak: szövessel, fonással, hímzéssel, gyöngyfűzéssel „múlatják az időt”. Az elmúlt esztendőben a református templomba készítettek hímzett terítőket, illetve a Népdalkör részére keszkenőket, a házasságkötő terembe asztalterítőt. A nagyobb fiúgyermek az apjuk mellett szorgoskodnak, míg a kisebbek, fiúk – lányok egyaránt népi gyermekjátékokkal, gyöngyfűzéssel ismerkednek.

A dolgos hétköznapi estét a tábor szervezői érdekes, magas színvonalú szakmai előadásokkal színesítik, gazdagítják.

Együttműködés: Az önkormányzat elsősorban az ott lakók segítségére támaszkodik, de a természetesen ez a jóindulat ellenére is kevés, így évről-évre a Bükkaljai Mesterek Népművészeti Egyesületét hívják segítségül. Gyakran a Népművészeti Egyesületek Szövetsége faművesei is együttműködő partnerek. Hozzávetőleg évente 15 család munkája gazdagítja a falut. A 2012-es esztendőben egy sok települést összefogó Bükkaljai együttműködésben gondolkodnak, mely a közműfejlesztésre is pozitívan hat majd.

Finanszírozás: Anyagi értelemben is jelentős terhet vállal a falu önkormányzata, ám kihasználja a hazai és Európai Unió adta pályázati lehetőségeket is.

A legutóbb elkészült csűr például LEADER támogatással valósult meg, de a hozzá tartozó park kivitelezése már a START közmunka program segítségével egészült ki. Így a teljes falukép kialakítása gyakorlatilag átlag 30% közmunkával valósulhatott meg.

Közreműködők visszajelzései: Természetesen egy alkalmi közösség, mint Kisgyőr esetében a Családi Tábor mindig szoros emberi kapcsolatokat eredményez, főleg, ha az alkotó látja, munkáját a helybeliek értékelik, használják, megbecsülik. Generációk nőnek fel az évek alatt, akik e tábor keretén belül kóstolnak bele a köztéri szobrászatba vagy a népi építészet ilyen jellegű irányába. Talán a másik nagy erénye a „kisgyőri titoknak”, hogy első perctől kezdve felvállalták a család fontosságát. A táborozók átlagos dolgozó emberek, átlagos csa-

láddal és bizony sokuknak ez a tábor jelenti a családi nyaralást is. Miközben a családfő aktív alkotásban éli ki kreativitását, gyermekei, felesége is hasznosan és rendhagyó módon pihen.

Nehézségek: A tervek, álmok megvalósításához anyagi fedezet is kell. Bármilyen jól gazdálkodik is egy falu, a nehézségek többnyire az anyagi lehetőségek szűkössége miatt adódnak, így van ez Kisgyőr esetében is. Nehezíti a helyzetet a pályázati támogatások késedelmes érkezése is vagy utófinanszírozása is.

Hatás a térség fejlődésére: Kisgyőr szépülése, izléses és karakteres falusias képe minden környező település számára követendő példa. A több mint két évtizedes kitartó munka, szervezés meghozta gyümölcsét. Az a tény, hogy számos utazó a környéken kifejezetten kíváncsi Kisgyőrré már egyértelműen jelzi, hogy a közterek ilyen jellegű kialakítása sokak számára érdekes.

Munkahelyteremtésről egyértelműen csak korlátozottan beszélhetünk, bár a közmunkaprogram bevonása mindenképp szélesíti a lehetőségeket. A kialakított közterek folyamatos karbantartása, a parkok kertészeti munkái közmunkások irányított segítségével történik.

Fejlesztési lehetőségek: A kistérség számos más példa kapcsán is úgy döntött, a falvak összefogása több területen is pozitív eredményt hozhat. Ennek szervezése folyamatban van, hiszen az ellátó intézmények, oktatásban, infrastruktúra fejlesztésében, közös Európai Unió pályázatok esetében is hasznos egymást erősíteni, esetleg a meglévő emberi erőket is igény szerint átcsoportosítani.

Ma már mindenki számára nyilvánvaló, akár helybeli, akár idelátogató, milyen jelentős, és meghatározó szerepe van a tábornak a falu életében, fejlődésében. A település arculatát, szellemiségét, hangulatát is meghatározzák az itt létesített „utcabútorok”, köztéri szobrok, emlékhelyek, melyek nemcsak szépek, de hasznosak is.

A közösségi rendezvények helyszínéként szolgáló kis terek, az itt elhelyezett padok, kuttak szolgálják az ittenieket. Az innen elinduló, majd visszatérő utazót a falu határát jelző oszlop búcsúztatja és várja vissza, a temetőben elhelyezett harangláb békét és nyugalmat áraszt, a szép családi házak kapui, kerítései díszítenek, kiemelik az épület szépségét, az eléjük helyezett „pletykapadok” kellemes beszélgetések helyszínei.

Az emlékparkok, emlékoszlopok emlékeztetik a helyieket és az idelátogatókat a nehéz idők hőseire. Az óvodában elhelyezett favár egyként emlékeztet a falu küzdelmes múltjára és szolgálja a gyermekek kalandvágyát.

Befejezésül az itt ténykedők hozzáállását, gondolkodását híven tükröző Kós Károly gondolat:

„ Amit mi csinálunk, itt és ma, az nem felekezet és nem egyház, de a vallás maga; amit mi építünk, az nem világnézet, nem pártpolitika, nem üzlet, de hit és kétségbeesett reménység; amit mi élünk az nem mulatság, nem sport, nem mártírium, amiben mi hiszünk az nem a rombolás, nem a tagadás, nem a halál, de a feltámadás...”

3. Kézművesség oktatása a budaörsi Mindszenty József Katolikus Iskolában

A kézművesség általános és alapfokú iskolákon belüli oktatásának egyik jó példája a budaörsi Mindszenty József Katolikus Általános Iskola és Óvoda ez irányú kezdeményezése.

Előzmények: Az iskola és a szülők részéről fölmerült az igény, hogy örülnének, ha gyermekeik közelebbről megismerkednének a magyar népi kultúrával, hazánk kézművességével és némi rálátásuk is lehetne a paraszti élet mindennapjaira. A jelenlegi Nemzeti Alaptanterv technika tantárgya nem biztosítja a gyermekek életben is elvárható és használható gyakorlati tudását. Ám fontos szempont volt, hogy az oktatás menete szorosan igazodjon az iskola szellemiségéhez, figyelembe véve azt a tényt is, hogy a ma városi gyermeke már bizony eltávolodott a paraszti élettől, szokásai, életmódja merőben eltér a hagyományostól. A következő nehézséget Budaörs földrajzi helyzetéből adódó agglomeráció adta, hiszen az utóbbi évtizedben szinte az ország minden részéből költöztek ide családok, színes palettáját felvonultatva nemzetiségi, vallási hovatartozásnak.

Közös munka: Az Iharos Népművészeti Egyesület az iskola alsó tagozatával évek óta gyümölcsöző kapcsolatot ápol, így kézenfekvő volt, hogy a feladat ellátásához olyan gyakorlott kézművesek, népi iparművészek segítségét kéri, akik ismerik a gyerekeket és programjuk szervesen be tud épülni az iskolai tanrendbe. Az egyesület tagjai 24 népi mesterséget képviselnek, tehát nem okozott komolyabb gondot, hogy a mindennapi hagyomány lehető legtöbb területét kipróbálják a gyerekekkel. Az Iharos Népművészeti Egyesület pedagógusai, játszótér vezetői kezdetben arra törekedtek, hogy a technika tantárgy a hon- és népismeret illetve a rajz tárgyakra épüljön, olykor kiegészítve azt. Rövid időn belül kiderült, hogy ha az egyesület ezt a szemléletet kívánja követni, új tanmenetet kell írnia. Fontos szempont volt, hogy 6 éves kortól technikailag is szellemileg is igazodjon a gyermekek képességeihez, ám mindig valami többletet és kihívást jelentsen az óra anyaga. A technika a készségfejlesztő tárgyakhoz tartozik ugyan, de az egyesület évfolyamonként fölépítette a tanmenetet, melynek rendje szeptembertől kezdve az évkörökhöz és a népi kultúra ciklikus időszámításához igazodik. Természetesen jelen vannak a hétköznapi jeles napok és az ünnepek is, melyek minden tekintetben a gyermekek korának rendelődnek alá. A magyar népi kultúra ilyen jellegű feldolgozásánál az Iharos Népművészeti Egyesület ügyelt arra is, hogy bár az iskola alapvetően katolikus, az egy-egy témát megelőző beszélgetés vagy vetített képek bevezető Magyarország egyéb vallási szokásaira is kitérjen. Ezen kívül már az 1. osztálytól kezdve következetesen figyelnek arra, hogy a hagyományos magyar családi szerepek az osztályon belül is leképeződjenek (a lányok nőies, a fiúk férfias feladatot kapnak). Az alkotás közben szinte észrevétlenül elsajátítják a gyermekek a klasszikus viselkedési normákat (udvariasság, segítőkészség) is, melyek észrevétlenül beépülnek a szemléletükbe is.

Már a 2. évfolyamtól kezdve ragyogóan lemérhető ezen gyermekek eszközhasználata, hiszen fokozatosan ismerkednek az éles, szűrő-vágó szerszámokkal.

Az évkörhöz igazodva jelen vannak a téli, közösségi munkák, a kerti munkák, a háztartási ismeretek, de még a hagyományos népi gyógyászat is.

A gyerekek annyira szeretik a rendhagyó kézműves órákat, hogy az adott napon már az azt megelőző szaktanár alig képes lekötni a figyelmüket. Ezért bizony gyakran előfordul, hogy a pedagógus a lehetőségeihez képest a saját tantárgyában is „kitér” a technika óra aznap

tematikájára (pl. Márton-napon a vágott lúdtoll írásához használt betűsegédletével értelmezték a budaörsi német, nemzetiségi sírfeliratokat a temetőben).

A program része, hogy a tanév végén az elkészült munkákból kicsiny kiállítást tartanak, melyen a szülők, a többi diák és pedagógus is megtekintheti a kézművesség óra teljes anyagát.

Visszaigazolás: Az ötlet és annak alkalmazásának sikerét jelzi, hogy számos gyermek az órán tanultakat otthon újra elkészíti, az alkotómunkába gyakran bevonva a családtagjait is. A hagyományok visszatekintésében az Iharos Népművészeti Egyesület komoly szerepet szán a nagyszülőknek is, hiszen saját gyermekkoruk megélt szokásai bővíthetik a tananyagot is. Ám a legmeghatóbb mégis, ha egy gyermek a legközelebbi alkalomra az órán elkészített munka nagyszülőjétől hozott sajátos változatával jelenik meg.

Nehézségek: Sajnos, a mai oktatási rendszer nem teszi lehetővé a népművészeti oktatás ilyen jellegű megjelenését, ezért hivatalosan szakkörként nyilvántartott a kézművesség az iskolában. Hasznos lenne a felügyeleti szerveknek belátni, hogy népi kézművességet sokkal hitelesebben tud az az ember tanítani, aki nap, mint nap a mesterségében dolgozik vagy a lehető legnagyobb mértékben mindennapjaiban is követi a hagyományokat.

Távlati tervek: Ideális lenne ezt a munkát már óvodás korban elkezdni, hiszen komoly sikereket a rendszeres, következetesen egymásra épülő feladatokkal tudnának elérni.

AMENT ÉVA

2.5.2.2 *Jó példák: felnőttképzés, népművészeti táborok*

1994-ben jelent meg az Országos Képzési Jegyzékben (OKJ) a Népi játék és kismesterségek oktatója képzés, valamint az akkor két szakképzés részeként, (Népi játék és kismesterségek oktatója, Közművelődési szakember) moduljaként is megjelenő Népi játszóházi foglalkozásvezető tanfolyam vizsgakövetelménye.

Ettől kezdve az egész ország területén, ahol a személyi és műhelyfeltételek lehetővé tették, főleg megyei művelődési központokban, de civil szervezetek által megszervezve is beindult a képzés. Ettől az időszaktól kezdve 4100 fő népi játszóház vezető, és 1100 fő népi játék és kismesterségek oktatója szerzett vizsga alapján végzettséget.

Felnőtt képzésről lévén szó, a képzésre jelentkezők száma mindig függ a gazdasági környezettől, meg tudják-e fizetni az emberek a részvételi díjat, van-e perspektívája a képzésnek?

Az idők folyamán a megyei intézményhálózat megszűnésével jelentős számban csökkent a képzőhelyek száma. Volt, ahol civil szervezet, kézműves iskolák, múzeum, átvették a képzés szervezését, de mivel ezek az ügyek erősen személy- és intézményfüggők, az átállás nem sok helyen sikerült.

Tudni kell, hogy az, aki a Népi játék és kismesterségek oktatója végzettséget megszerzi, egyben birtokosa a népi játszóházi foglalkozásvezető képzés tudásanyagának, egy népi kézműves szakma szakképesítésének, valamint oktatói ismereteknek. A képzésekhez szakmai táborok is kapcsolódnak. Ezek a táborok kiváló példát adnak e hallgatók további tevékenységéhez.

Az alkotói statisztikákban nem feltétlenül jelennek meg ezek az emberek, mert közöttük sokan nem válnak alkotókká, viszont az óvodákban, iskolákban, egyházi, civil szervezetekben, a közművelődés, múzeumpedagógia terén jelentős szerepet játszanak. Jellemzően kevesen válnak a NESZ tagjaivá, bár ez sem egyértelmű, mert ellenpélda is akad, Dunakanyar Népművészeti Egyesület tagjai nagy részben a Hagyományok Háza volt hallgatói, a Kresz Mária Fazekasközpont, és azok az egyesületek, amelyek képzők is egyben jelentős számban rendelkeznek olyan tagokkal, akik valamikor tanulók voltak.

Jellemző erre a rétegre, hogy részt vesz a falusi vendéglátásban, (a nádudvari iskola tudatosan szervez falusi vendéglátó képzést, és a tanulók ezzel párhuzamosan, emellett megtanulják a kézműves szakmákat, játszóház vezetői tanfolyamot), foglalkozásokat vezetnek táborokban, rendezvényeken, a népi kultúra egyik legfontosabb közvetítőivé válnak, válhatnak. A végzett tanulók jó része a civil, vagy vállalkozói szférában, öko, bio, természetvédelemhez, falusi turizmushoz kapcsolódó táborok szervezésében, szakmai vezetésében vesznek részt.

Ugyanakkor potenciális közönségét jelentik a népművészeti rendezvényeknek, programoknak, koncerteknek, vásároknak.

Táborok

A népművészeti táborok – kezdetben alkotó táborok – kezdete a Nomád nemzedék tevékenységének virágkora, a népművészeti mozgalmak megújulásának időszaka, a táncházmozgalom indulása, az 1970-80-as évek voltak.

Ebben az időben épültek fel közös tábori munkával azok az alkotóházak, melyek a mozgalom bázisává váltak. Ezekben a házakban kezdetben tudatosan, a mesterségeket összefogó, közös alkotótevékenységre serkentő, alaposan végiggondolt építőmunka (Makovecz Imre, Péterfy László, Jankovics Marcell és többek szakmai irányítása mellett), majd ezt követően szakmai továbbképzések zajlottak, szintén tábori formában.

Azok az alkotóházak, alkotó közösségek váltak sikeressé, ahol az építés nagy feladata után a ház szakmai és valóságos működése folyamatos, tartalmas, és gazdaságilag is fenntartható volt.

A táncházmozgalom indulása új tábori formák szervezését is jelentette. (Kassák klub – Sebő tábor a tánc mellett műemléki, építészeti felméréseket is végeztek), de beindult a tánc házi zenészeket és táncosokat oktató táborok sora.

Ebben az időszakban azok jutottak el ezekbe a táborokba, akik már saját szakmai területükön (néptánc, népzene, kézművesség) bizonyos szinten dolgoztak. Bekerültek szakmai körökbe, ahonnan információjuk és lehetőségük nyílt arra, hogy meghívást kapjanak ezekbe a táborokba.

Az első, teljesen nyitott, táncos, zenész, kézműves tábor a TÉKA tábor volt, 1983-ban, amelynek célközönsége a városi tánc házas felnőttek és gyermekeik voltak, akik valamilyen indíttatásból a népi kultúra irányába nyitottak voltak, de ezt megelőzően népművészeti ismereteik egyáltalán nem voltak. A tábor koncepciója alapján egy hétig teljesen szabadon tanulhattak, kipróbálhattak több kézműves mesterséget, tánc, ének és zenetanulással együtt, az estét pedig mindig tábortűz, közös éneklés és tánc ház zárta.

A tábor óriási sikerrel működik ma is. Az idők folyamán ebből a tábori típusból modell lett, és az országban számtalan helyen rendeznek hasonló táborokat, de ezek kibővültek a határon túli táborokkal, melyek már saját lokális kultúrájukat tanítják, nagy sikerrel, egyre nagyobb számban.

Ezekben a táborokban a foglalkozásvezetők a fent említett képzések oktatóiból, végzett hallgatóiból verbuválódnak.

Mint az első TÉKA tábor kitalálója és szervezője most is táborszervező vagyok. Az Élő Hagyomány, illetve korábban a Hagyományok Háza TÁ-BOR-át 2012-ben VI. alkalommal szerveztük meg.

VI. Hagyományok Háza TÁ-BOR

2012. július 15-21. Szajol – Holt - Tisza part

A tábor létrejöttét az a hallgatói igény hozta létre, mely a Hagyományok Háza tanfolyamainak nyári táborai után – alatt fogalmazódtak meg, egyrészt a jó hangulatban, hagyományos környezetben folyó tanulás, másrészt a közösségi élmények együttes pozitív hatása eredményeképp.

Az első tábort 2007-ben Városlődön szerveztük. 2008-tól új, tágasabb helyszínen, Somogydöröcskén szerveztük a tábort. A tábor helyszínét idén újra megváltoztattuk, mivel Somogydöröcskén az árak emelkedése nem hozta magával a tábori körülmények javulását.

A gazdasági nehézségek, a költségvetési támogatás szűkülésével a Hagyományok Háza munkatársai nem adták fel a tábor szervezésének gondolatát, hiszen ez kiváló lehetőség a szakmai továbbfejlődésre, a volt hallgatókkal történő kapcsolat tartására. Ugyanakkor beindult a tábor kapcsán egy olyan szerencsés folyamat, ami a régi hallgatók továbbtanulását, a kézművesség – tánc- ének- furulya-mese tanfolyamokra történő áthallgatását eredményezte. Ezzel megvalósulni látszik az a törekvésünk, hogy a népi kultúra egészét tudjuk közvetíteni az érdeklődők felé.

A tábor további pozitívuma, hogy gyermekek számára korcsoportonként külön programokat szervezünk, így hallgatóink gyermekeikkel együtt táborozva, de mégis külön, a szakmai programokon tőlük függetlenül, arra jobban koncentrálnak tudnak tanulni, alkotni.

Az elmúlt évek megszorításai a Hagyományok Házát sem kímélték. A tábort négy éve az intézmény nem tudja támogatni. Mivel bevételeink 50%-át a működésre kell befizetni, a Hagyományok Háza teljes mértékben kivonult a szervezésből. A nehézségeket úgy tudtuk áthidalni, hogy a szakmai háttérrel a Hagyományok Háza és munkatársai, valamint az intézmény képzései, programjai köré szerveződött kiváló szakemberek adják, viszont a szervezés és lebonyolítás feladatát már az elmúlt három évben is az Élő Hagyomány Alapítvány vette át.

A tábor idén ünnepelte 6. évfordulóját. Az idei táborban 160 fő vett részt.

A tábor koncepciója:

Délelőttönként kézműves szakmai továbbképzés jellegű foglalkozások zajlanak. Délután tánc és énektanulás, este pedig közös programok: előadás, táncházt, közös éneklés, néprajzi filmek vetítése.

A gyerekek számára délelőtt és délután korcsoportonként kézművességet, sport- körjátékot, falujátékot szervezünk.

Kézművesség:

- szövés parasztszövőszéken, (négynyüstös vászon- és gyapjúszövés)
- nemezés, (tarisznyák, tokok, fejfedők)
- bőr-csont ékszerek készítése,
- viseletvarrás, hímzés díszítménnyel
- bútorfestés
- gyöngyfűzés
- tárgyak készítése vízparti növényekből

Néptánc:

Az elmúlt évi tapasztalatok alapján a táborba főleg nők jelentkeztek. Emiatt a tánctanítás területén elsősorban a kör, lánctáncok – dél-alföldi, moldvai, magyarbódi, domaházi – tanítjuk.

Hangszeres zenetanítás:

A táborba felfogadott zenészek jelentkezők esetén gyermekekkel és felnőttekkel egyaránt igény és felkészültség alapján személyre szabottan foglalkoznak.

Énektanítás: az énektanulás a közösségi élmény egyik forrása a mi táborunkban is. Az énektanítás anyaga a táncanyaghoz, illetve az esti táncházak szokásos táncrendjéhez kapcsolódik.

Mesemondás: várjuk a táborba a Hagyományok Házában végzett volt tanfolyami hallgatóinkat, akik számára megfelelő létszám esetében külön szakmai programot is összeállítunk, de mindenképpen lehetőséget biztosítunk számukra a mesemondás gyakorlására, gyermekek és felnőttek részére egyaránt.

Gyermekek számára: fajték készítés, nemezelés, kötélverés, papírmerítés, bőrözés, agyagozás, nomád kemenceépítés, eszközös és pásztorjátékok, énekes és sportjátékok, mese.

A gyermekek foglalkozását két korcsoportra – óvodások, iskolások – osztva bonyolítjuk le.

Esti program: táncház, ének, mese, filmvetítések, néprajzi előadások. A táborban rendszeresen vetítjük Halmos Béla és Szomjas György néprajzi filmjeit, Halmos Bélával a vetítés után minden évben a film háttéréről, a témáról beszélgetünk.

A szakmai programokat úgy választottuk meg, hogy amelyik műfajban lehet, a tábor helyszíne, a Tisza-mente, a jászok, kunok hagyományos kultúráját is bemutassuk a tábor résztvevőinek.

A táborban a foglalkozásvezetők nagy része a Hagyományok Háza munkatársaiból, valamint a tanfolyamainkon oktató szakemberekből áll.

Gyermekprogramok: Sándor Ildikó, Németh Nóra, Legeza Márta, Bakonyi Erika, Babinetz Sándor, Csiki Lóránt, Dobi Pál, Csiki Virág

Kézműves programok:

Beszprémy Katalin – hímzés

Gulyásné Szabó Zsuzsanna – gyöngy ékszerek készítése

Palik Kriszta – viseletvarrás

Pintér Piroska – szövés

Vetró Mihály – nemezelés

Benő Tamás – bőr-csont ékszerek készítése

Radeczky Jenőné – bútorfestés

Bárány Mara – tárgyak készítése vízparti növényekből

Énektanítás:

Juhász Erika

Tánctanítás:

Bakonyi Erika, Babinetz Sándor

Zene: DŰVŐ zenekar

A tábor szervezői: Kedves Róbert és Beszprémy Katalin

Finanszírozás:

A tábor részvételi díjas, ami két részből áll: szakmai díj, mely a foglalkozások, meghívott oktatók, zenészek, táncosok, énekesek, kézművesek tiszteletdíját, ellátását, valamint a foglalkozások anyagköltségét fedezi. A Hagyományok Háza munkatársai munkaidőben, tiszteletdíj nélkül vesznek részt a tábor munkájában.

A résztvevők ezen kívül saját szállásukat és ellátásukat a helyszínen a szállásadóknak fizetik ki.

Támogatási forrás az NKA, Közművelődés és népművészet szakmai kollégiuma, mely az elmúlt két évben támogatta a rendezvényt. E támogatásnak köszönhetően tudjuk a tábor szakmai költségét az öt évvel ezelőtti szinten, 15 000Ft összeggel kellőképpen alacsonyan, nagycsaládosok számára is elérhető szinten tartani.

Pozitívum, elért eredmények:

A táborba évente 100-160 fő jön el, nagyrészt családok. A család olyan módon tud együtt nyaralni, hogy a szülők és gyermekeik együtt, de mégis külön nyaral, nagyon gazdag, korosztálynak megfelelő programokat kap. Nagyon ügyelünk a szakmai színvonalra, jeles szakemberek, oktatók, népi iparművészek tanítanak. Az anyagok korlátlanul és jó minőségben állnak a táborozók rendelkezésére. Figyelünk arra is, hogy mindig olyan újdonsággal szolgáljunk, ami kuriózumot, vonzerőt jelent. A tábor utolsó estéjén kiállítást rendezünk az elkészült tárgyakból, és a táborlakók műsor keretében bemutatják a táborban tanultakat. Ez kedvet teremt a következő táborhoz, hiszen egy-egy hét kevés ahhoz, hogy mindenki mindent kipróbáljon.

Van a táborba visszajáró réteg, akik ismerőseik, barátaiik számára ajánlják táborunkat.

A tábor programjait amennyire lehetséges, annak a táji kultúrának megfelelően alakítjuk, ahol a tábor helyszíne van, (Bakony, Somogy, Kunság), így a résztvevők megismerik annak a tájnak a speciális hagyományait, kultúráját.

Gyengeség:

Nagyon nehéz ma Magyarországon olyan táborozó helyet találni, ahol megfelelő mennyiségű és minőségű, elérhető, középréteg számára megfizethető szálláshely, valamint a táborban kelendő mennyiségű közösségi tér, műhelynek, foglalkozásnak, tánc háznak alkalmas fedett terem is van.

BESZPRÉMY KATALIN

2.5.2.3 Panziós–falusi vendéglátás oktatása a Nádudvari Kézműves Szakiskolában

Az Európai Unió által elfogadott irányelvek a tagállamok kulturális sokszínűségének megőrzését szorgalmazzák, melynek igen fontos része a hagyományos nemzeti kézműves tudás. 2006-ban Magyarország is csatlakozott az UNESCO által elfogadott Szellemi Kulturális Örökség Védelméről szóló konvencióhoz, így hazánkban a 2006. évi XXXVIII. törvény fogalmazza meg a feladatokat az oktatási és kulturális miniszter számára.

A Sárréti Településfejlesztési és Területfejlesztési Önkormányzati Társulás 2000-ben jött létre az Önkormányzati törvény alapján a Sárréti Településeggyüttes Társulás – 1996-ban alakult – jogutódjaként. Az önkormányzatok érdekeinek képviselője, közös területfejlesztési, vidékfejlesztési programok kidolgozása és megvalósítása (infrastruktúra, környezetvédelem, felszíni és egyéb vizek védelme, természetvédelem, működő tőke vonzása, imázs-fejlesztés) jelentek meg a helyi vidékfejlesztési programban.

A térség második városi rangú települése Nádudvar, mely népességszámát tekintve feleakkora, mint Püspökladány. Intézményei kisvárosi színvonalnak felelnek meg, a településnek lényegében nincs település-földrajzi vonzáskörzete.

A hátrányos helyzetből adódó helyi fejlesztési célok között a kistérség népességének helyben tartása, az életkörülmények, életszínvonal javítása révén a kistérség gazdasági versenyképességének erősítése, a kistérség természeti környezetének, valamint építészeti és kulturális örökségének védelme, megújítása szerepel.

A kitűzött célokhoz iskolánk képzési profiljával, pedagógiai programjában megfogalmazott, és felvállalt küldetésével kapcsolódik. A Sárrét hagyományaira, néprajzára épülő speciális képzés, rendezvények (fesztiválok), hátrányos helyzetűek segítő, támogató rendszere, térségre jellemző termékek marketingjének fejlesztése, térségi minőségbiztosítás létrehozása, speciális sárréti termékek felkutatása, kézműves mesterségek felelevenítése, átörökítése, mind illeszkedik intézményünk alapfeladataihoz

Iskolánk jelentős térségi szerepet tölt be: hasonló profilú szakképző iskola nincs a megyében, sőt országosan is igen kevés az olyan intézmény, ahol a népi kézműves szakmákat ilyen széles skálán lehet tanulni. Kiemelt feladatnak tartjuk a kézműves hagyományok újjáélesztését. Napjainkban egyre nagyobb kereslet mutatkozik a hagyományos, kézműves módszerekkel készített, mives használati tárgyak iránt, ezek elterjesztésével újabb piaci igények is támaszthatók. Az egyre népszerűbb falusi turizmus is új lendületet kaphat a helyi kézműves hagyományok segítségével, mint ahogy fontos része lehet a kulturális turizmusban és az igényes ajándéktárgy piacon is.

Tanulóink a magyar népi kultúra iránt érdeklődő, alkotó fiatalok. A gyakorlati kézműves munkában kiemelkedő tehetségű diákok gyakran elméleti megalapozottság hiányával küszködnek. Fontosnak tartjuk a szakmai gyakorlati munka mellett a magyar kultúra iránti elkötelezettségük növelését, az elméleti tudás megalapozását és személyiségük komplex fejlesztését.

Erre törekszünk az iskolai foglalkozásokon és a kiemelkedően tehetséges diákokkal tanítási órán kívül is.

A Nádudvaron 20 éve működő Népi Kismesterségek Szakiskolája a folytonosság kisebb megszakításával szinte mindvégig oktatja a Panziós–Falusi vendéglátó szakot.

A központi programot helyi tantervében igyekeznek olyan sajátosságokkal kiegészíteni, melyek szorosan összekapcsolják a népi kultúrával, a kézművességgel és nagy hangsúlyt fektet a magyar konyhakultúrára.

A falusi vendéglátás térhódítása igazán piacképes szakmává emeli ezt a képzést.

Az iskola tudatos életre nevelést folytat és tart szem előtt minden szakmáját tekintve. Ehhez szervesen kapcsolódik a falusi vendéglátó szak is. A 2012-ben módosított OKJ, melyben már, mint Mezőgazdasági gazdaasszony, falusi vendéglátó található meg a szakma, keret-terve még közelebb visz minket a mindennapi élet, a fenntartható életmód megismeréséhez.

Iskolánkban a következő módon zajlik a szakma oktatása:

Az eddigi évek gyakorlata szerint a diákjaink két év alatt sajátították el szakma fortélyait, aminek keretében kiemelt szerepet kapott a népi ételkészítés, a kézművesség, a néptánc, a vendégfogadás. A népi kézműves szakmák alapjait ismerhetik meg a falusi diákjaink, melyek képesé teszik őket arra, hogy munkájuk során gyakorlati foglalkozást vezethessenek, saját terméket állítsanak elő, ajándéktárgyakat készítsenek, stb. Mindezt úgy, hogy a magyar hagyományokat alapul véve jól használható tárgyakat készítenek.

Az intézményben oktatott egyéb szakmáknak alapja, kiegészítője is ez a terület, így nem ritka, hogy diákjaink egy kézműves szakma előtt vagy után elvégzik ezt is.

Az iskola falain kívül több olyan személlyel, szervezettel, vállalkozással állunk kapcsolatban, melyek színesítik oktatásunkat. Nádudvaron, illetve közvetlen vonzáskörzetében több falusi vendéglátással foglalkozó magánszeméllyel vagyunk kapcsolatban. Ilyen például Koroknai Béla, a bárándi Koronai porta tulajdonosa, a FATOSZ Hajdú-Bihar Megyei Szövetségének elnöke.

Olyan vállalkozókkal is kiépítettünk kapcsolatot, kiknek tevékenysége nem konkrétan a vendéglátás, de profiljuk szorosan illeszkedik a szakmához. Ilyen például Rózsa Péter, a bal-mazújvárosi Virágoskút Biogazdaság tulajdonosa. Másik hasonlóan kapcsolható ágazat a Kócsójfaluban működő Góré s tanya.

Ezek mellett folyamatos a kapcsolat a helyi és környékbeli kézművesekkel, valamint egy erdélyi magángazdasággal is.

A falusi vendéglátással foglalkozó szervezetek, egyesületek ismerete és a velük való kapcsolat is nagyon fontos intézményünknek, hiszen az általuk közvetített információk segítségével oktathatunk naprakész és aktuális módon. Falusi Turizmus Országos Szövetsége, a Falusi Turizmus Hajdú-Bihar Megyei Szövetsége segítenek ebben.

A fentiekben említett kapcsolatrendszer több éve működik, melynek eredményeként az iskola időben felismerhette, hogy mekkora igény van a kézművesség terén is jól képezett falusi vendéglátókra. Sajnos a tapasztalat azt mutatja, hogy ezen a téren elég hiányos a paletta. A saját termék felértékelődése, a gazdagabb kínálat iránti igény, és e kettő elemből jól kombinálható egyedi stílus elengedhetetlen a piacon való megmaradáshoz.

Tanulóink a magyar népi kultúra különböző területeivel ismerkednek elméletben és a gyakorlatban is megélve azokat. Találkoznak a környéken még rendelkezésre álló természetes alapanyagokkal, megismerik ezek megtermelését, begyűjtését, előkészítését, és belekóstolnak az ezekhez kapcsolódó hagyományos mesterségek alapjaiba. Kipróbálják a fazekasságot, a bőrművességet, a szövést, a fafaragást, a kosárkötést, a nemezkészítést, a gyertyamártást, a mézeskalács készítést, a varrást, a hímzést. Részt vesznek a közösség, a település életében, hagyományos ünnepi szertartásokat szerveznek, melyben megismerik a közös ünnep feltöltő erejét, gyakran bevonva a település időseit és a különböző intézményeket:

Márton napon a libákkal kapcsolatos énekek és játékok mellett népszerű a hagyományos erőpróba, hagyományos rétest nyújtanak a környék gazdaasszonyainak segítségével, libát sütnék a maguk építette udvari kemencében, s miután ezeket együtt elfogyasztották zenés, táncos mulatsággal zárul a nap.

Szent Miklós napján a magyar hagyomány mikulása, a Láncos Miklós és segítői korbácsolják fel az indulatokat, majd próbálják lecsendesíteni a lelkeket, készülve a karácsonyi szertartásokra.

Az adventi elcsendesedés időszakában sok diák részt vesz a karácsonyi szokásjátékok összeállításában, megtanulásában. A betlehemes dramatikus játékhoz szükséges öltözeteket és kellékeket is maguk készítik el. A karácsony előtti napokban ezzel, karácsonyi énekekkel és újévi jókívánságokkal járják a környék közösségeit, az iskolákat, idősek otthonait, az önkormányzat hivatalait és a termelő üzemeket, ahol a karácsonyi rítus éneklő, táncoló, bőségvárázó pásztoraira és az angyalokra már várnak. A házigazdák megköszönik a jókívánságokat és megvendégelik a játék résztvevőit.

A farsang végén disznótoron vesz részt az iskola az idősebbek bevonásával. A játékok és szertartások mellett megtanulják és a gyakorlatban is kipróbálják a húsfeldolgozást, a hagyományos ételek készítését. Majd ezeket együtt fogyasztják el.

A húsvéti szertartásokhoz a fiúk ostorokat, korbácsokat fonnak, elkészítik a tojásíráshoz szükséges gicéket, és mondókákat, rigmusokat tanulnak, miközben a lányok évezredes motívumokkal ismerkednek, és elkészítik a termékenységvárázó hímestojásokat.

Az oktatásban igen fontos szerepet kap a hagyományismeret, a néprajz, melyet nem elsősorban elméletben, hanem valamennyi szokást, játékot, munkafolyamatot kipróbálva ismerik meg. Ilyenkor egyszerre hat az élmény szinte valamennyi érzékszervre, hiszen a folyamat során nemcsak látják és hallják a tudásanyagot, de a tárgyak elkészítése közben ki is próbálják, megtapintják, szagolják, sőt gyakran meg is ízlelik.

Az önismeretben fontos szerepet kap a hatalmas magyar népmesekincs. Egy-egy mese elolvasása után csoportos beszélgetések alkalmával derül ki, milyen útmutatást ad a régiek tudása, a nemzedékről nemzedékre öröklődött mitikus történetek sora. A mesékbe sűrített világmagyarázat jó lehetőséget ad a nagy beszélgetésekre, és a diákok komolyan veszik a mesék befejező mondatát: „Aki nem hiszi, járjon utána!”

Az általános iskola elvégzése után a diákok egy része olvasási és írási nehézségekkel küzd. Ennek legyőzésére is kiválóan alkalmas az ősi magyar rovásírás rendszere. Tapasztalataink szerint a szakmunkásképzésbe kerülő diszlexiás és diszgráfias tanulók igen hamar elsajátítják a rovásírást, hiszen – mivel nem mechanikus, hanem kreatív, alkotó folyamatot végez

közben – ilyenkor más agyterületet használ, mint latin betűs írásnál. A rovásírás és -olvasás elsajátítása visszahat a latin betűs írásrendszer használatára is, hiszen a diákok örömet találják a szövegek elolvasásában és megalkotásában, közben önbizalmuk is növekszik, megtapasztalván, hogy képesek egy írásrendszert elsajátítani.

A képzés – mely a magyar népművészetnek is fontos része –, a jelképek megalkotása és megfejtése is segíti a diákok kreativitásának fejlesztését.

A műhelyekben átlagosan tizenkét fős csoportok dolgoznak együtt, a diákok különböző korosztályokból kerülnek ki. A 16-18 évesek mellett minden műhelyben tanul néhány húsz év feletti és néhány felnőtt, időskorú „diák”. Ezzel a régi magyar tanyasi iskolák oktatási rendszerét használjuk, ahol szintén több évfolyam tanult együtt, a kisebbek figyelve (néha irigylve) az idősebbeket. A nagyobbak azonnal továbbadhatták tudásukat, amikor segítették a kisebbeket. A megszerzett tudás ugyanis hatékonyabban épül be, és igazán akkor kristályosodik ki, amikor továbbadásra kerül, amikor rendszerezni kell, hogy elmagyarázhassa valakinek a tudásanyag lényegét.

Nagy szerepe van a kalának, a közös munkának, a közös alkotótevékenységnek. Eközben megismerik az együttalkotás örömét és az egymásrautaltságot, de nagyon fontos, hogy mindenki céltudatosan vesz részt a folyamatban, később pedig élvezni munkájának gyümölcsét. Ilyen összefogás eredménye a hagyományos nomád hajlék, a jurta.

Kalámunkában, a mesterek és a tanulók közreműködésével építettük fel az iskola egyik szárnyát, az úgynevezett Szín-teret. A szín hagyományos Kárpát-medencei épület, melyben helyet kaptak a gazdasági élet eszközei, a háziállatok, de gyakran itt szervezték valaha a táncházakat is. Arra törekedtünk, hogy helyben meglévő anyagokat és hagyományos technológiát használjunk fel. Nádudvar környéke a folyószabályozások előtt gyakran vízjárta terület volt, ezért faszervezetű, paticsfalú épületeket építettek. A fagerendák között hajlékony vesszővel kosárszerűen fonták be, majd a közöket szalmával kevert sárral töltötték ki, betapasztották és fehérre meszelték. Árvíz esetén az értékeket a padlásra menekítették, és hagyták, hogy a víz keresztülfolyjon az épületen, majd az ár levonulása után az ottmaradt sárral újratapasztották.

Az építkezéshez szükséges alapanyag egy részét a diákok gyűjtötték a környéken. A fűzvesző és gyalogakác botok kivágásával nemcsak értékes építőanyaghoz jutottak, de közben megtisztítottak elgazosodott területeket is. A munka során mindenki megtalálta a hozzá legjobban illő tevékenységet. A fafaragók a faszervezet elkészítésében, a belső faragásokon dolgoztak, a kosárkötők a paticsfalat fonták, míg a sár taposásában, a tapasztásban és a meszelésben valamennyi műhely tanulói részt vettek.

Az épületet elkészülte után a diákok munkáival, bútorokkal és textíliákkal rendezték be. A hossz tengely egyik végébe Nádudvaron hagyományos formájú búbos kemence készült helyi idős mester irányításával. A térelrendezés, a tudatosan tervezett beeső napfény és a faragott karzat templombelső hatását keltik. A Szín-térben rendezik közös ünnepeiket, kiállításokat, táncházakat, előadásokat.

A közös munka összehozza a csoportokat, a diákok érzik, hogy kezük munkája, tudásuk megbecsülést kap, együtt dolgoznak mestereikkel, tanáraikkal, így ezután az elméleti tanóra-

kat is komolyabban veszik. Szívesen vesznek részt az épületek karbantartásában, felújításában, használat közben jobban megbecsülik saját munkájuk gyümölcsét.

Arra a kérdésre, hogy mitől jó a nádudvaron folyó képzés, többféleképpen is válaszolhatunk.

Elsősorban azért, mert egységben nevel, és oktat a fenntartható életmódra és a piacon való megmaradáshoz szükséges informatikai, idegen nyelvi és gazdasági ismeretekre a Darányi Ignác terv célkitűzéseink megfelelően.

A falusi vendéglátó szakma iskolarendszerű oktatásában általános tendenciaként figyelhető meg, hogy a jelentkező diákok többsége vagy gyenge képességű, vagy annyira céltalan, hogy más szakmára nem nyer felvételt, így a „valamit választani kell” elvét követve kerülnek be a képzésbe. Ennek eredménye, hogy a munkaerő piacra nem kerülnek ki olyan szakemberek, akik tudatosan a vendéglátó szakmát szeretnék folytatni. Így a szakma becsülete is csorbul, valamint az oktatása is problémákat vet fel. Elsődleges cél tehát a szakma becsületének visszaszerzése, kiváló szakemberek képzése.

A másodszakma térítéskötelezettsége is komoly gond, hiszen a diákokat megfosztja a továbbképzés lehetőségétől. Egy ösztöndíjprogram, vagy a másodszakma állami finanszírozása nagyban elősegítené, hogy motivált, jól képzett mezőgazdasági gazdaasszonyok, falusi vendéglátók kerülhessen ki a munka világába.

Az OKJ 2012-es változtatása még sok kérdést vet fel a szakma oktatásával kapcsolatban. A képzési idő megnövekedése, a gyakorlat arányának emelése mind abba az irányba mutatnak, hogy a szakmájukat tényleg használni tudó diákok kerüljenek ki az iskolarendszerekből. Ehhez nagyban hozzájárulna, ha gyakorlati idejük egy részét külső helyszínen tölthetnék, aminek egyenlőre anyagi, szervezési akadályai vannak. Ebben az esetben is segítség lenne egy ösztöndíj program.

BENŐ-NAGY RÉKA, DR. TAKÁCSNÉ BARANYAI ETELKA, VETRÓ MIHÁLY

2.5.2.4 *Vőfélytalálkozók Gyönyörű Zsiga szervezésében*

A program rövid leírása

A rendezvény címe: Kárpát-medencei Vőfélytalálkozó

A rendezvény helye: Földes, Karácsony Sándor ÁMK, Karácsony Sándor tér 6.

Az épület Hajdú-Bihar megye egyik legjobban megépített, ÁMK-nak tervezett objektuma, ahol a fogadó tér/előtér/közösségi tér mérete, a nagyterem/tornaterem/ mérete és elhelyezkedése, színpada alkalmas a nagyléptékű programok lebonyolításához.

Az előtérben rendezik meg a népi iparművészeti vásárokat, 6-7 kézműves meghívásával, a nagyteremben a színpadon mutatkoznak be a vőfélyek, a hagyományörző együttesek, a zenekarok.

A közművelődési teremben előadások, vitafórumok egy-egy aktuális témában, a nagytermi programok és a stúdió felvételek kivetítése valamint kiállítások kapnak helyet. A épület melletti és mögöttes részeken sátrakat állítanak fel, ahol a csárda működik, a főzés folyik, ez a tér a produciók szüneteiben igen látogatott.

Minden térben más-más program folyik, a gyermek korosztálytól az idősekig megtalálja minden ide látogató az érdeklődésének megfelelő szórakozást.

A rendezvény ideje: 2011. november 18-19.

A rendezvény célja: a Kárpát medencében ismert hagyományos lakodalmak szokások megőrzése és átmentése mai világunkba a családi és ünnepi alkalmak gazdagítása a magyar népi kultúra tárából. Ezek mellett a „nemzeti viseletek” megőrzésére hívja fel a figyelmet valamint segíti néptáncaink, népdalaink fennmaradását. A találkozón archiválják a vőfélyek által elmondott, sokszor igen régies szöveget, rigmusokat, táncokat, dalokat. A rendezvényen fellépő hagyományörző csoportok lakodalmi dramatikus játékokat adnak elő, amellyel szintén a hagyományok átörökítését segítik.

Meghívottak: a program címének megfelelően a Kárpát medencéből hívnak meg vőfélyeket, fiatalokat és idősebbeket egyaránt. 2011-ben 200 vőfély kapott meghívást ebből 96 fő tudta azt elfogadni. Érkeztek Erdélyből, Moldvából, Felvidékről, Szlovákiából, most először Délvidékről, innen koszorúslányok is, ami különlegesség volt a találkozón.

Jelen voltak még népi kézművesek, viseletvarrók, gyöngyfüzők, faragók, csizmadia, kalapos, akik a vőfélyek által használt öltözeteket, öltözet kiegészítőket mutatták be, lehetőséget adva a vásárlásra, megrendelésekre.

A rendezvény résztvevői voltak még hagyományörző együttesek, Magyarfaluból, Kalotaszegről, Csobotfalváról, elsőként mutatta be műsorát a helyi, a földesi lakodalmaskodók csoportja. A népzenei csoportok közül jelen volt a Dűvő Zenekar, a Bakator Zenekar, a Szilágysági Hagyományörző Zenekar, Antal Imre és zenekar Csíkcsomortánról és az állandó meghívott vendég, a Szeredás Népzenei Együttes Debrecenből. Ők szórakoztatták a nagyerdeműt a színpadon 2 napon keresztül a már említettek mellett.

2011-ben azt erdőbényei kádárok és bortermelők voltak kiemelt a vendégek, a tokaji borok mellett a kádárok jellegzetes táncát is láthatta a közönség.

Fontos résztvevői a rendezvénynek a szervező barátai, régi táncosok, hobby szakácsok, előadóművész, a népi kultúra hívei, ápolói, a térségből.

2011-ben a résztvevők és a vendégek összlétszáma 1000 fő körül mozgott.

A VI. Kárpát-medencei vőfélytalálkozó programja:

1. napon a stúdióban hangban és mozgóképben örökítik meg a vőfélyek rigmusait, verseit, táncait, ezt kivetítően megnézhetik az érdeklődők, a csárda mellett spontán bemutatkozások folynak. Vitafórum

2. nap pogácsaverseny, népzenei koncertek, gyermek játszóház, néprajzi előadások, énektanulás. Este: a vőfélyek záró éneke, bál hajnalig.

Volt-e és milyen együttműködés másokkal szervezetek, személyek. Tapasztalat, tanulságok

A rendezvényt 2011 őszén 6. alkalommal szervezték meg. Az előmunkálatok során és a program megvalósításában példaértékű összefogás valósult meg az önkormányzati, a helyi civil szervek, szervezetek és a magánemberek között. A rendezvény hivatalos szervezői, társrendezői: Földes nagyközség Önkormányzata, Karácsony Sándor Általános Művelődési Központ, Földes, Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár és Művelődési Központ, Debrecen, Szélrózsa Hagyományörző Egyesület, Földes, valamint a település intézményei, civil szervezetei:

Földes Községi Óvoda, Segítő Kezek Szociális Szolgáltató Központ, Nagyközségi Nép-főiskolai Egyesület Asszonyklubja, Szivárvány Nótaklub, Ószirózsa Nyugdíjas Klub, Nostalgia Hagyományörző Egyesület, Balásházy János Kertbarát Kör.

Összesen 150 fő vett részt a településről a szervező-lebonyolító munkában.

A szervező munkában a helyi civil szervezetek -akik összeszokottan dolgoznak,- erősen kiveszik a részüket, de a közművelődési intézmény munkatársai és a megyéből is ideérkező személyek, Gyönyörű Zsiga barátai, munkatársai is szerepet vállalnak és kapnak.

A III és IV. alkalommal a Hajdú-Bihar Megyei Népművészeti Egyesület is felkérést kapott kiállítás szervezésére, rendezésére.

Lakodalmi étkezészeteket és főzőedényeket mutattak be az egyesület fazekas, hímző és szövő tagjainak alkotásaiból illetve kiállítást szervezett az egyesület a Békés megyei, a Heves megyei és a Hajdú-Bihar megyei viseletvarrók alkotásaiból a hagyományokra épülő esküvői ruhákból, férfi és női öltözetekből A bemutatott darabok alkotói voltak: A Hudák műhely, (Békéscsaba) Erdész Judit Mária, a Népművészet Mestere (Eger), Kovácsné Szeitz Ágnes népi iparművész, (Hajdúnánás), Kormányos Lászlóné népi iparművész (Mikepércs) stb.

A rendezvény előkészítése és lebonyolítása a rendkívül sok meghívott résztvevő miatt meglehetősen nehéz. A legnagyobb gondot a határon túlról érkező vőfélyek megoldhatatlannak tűnő utazási-szállítási problémái okozzák. A gyakran már igen idős vőfélyek csak családjuk segítségével tudnak ide utazni, így az elegendő szállás igényt nagyon nehéz megoldani.

Emellett ellátásuk is rendkívüli feladat elé állítja a szervezőket. Ennek ellenére nagyobb fennakadás nélkül zajlik a 2 napos rendezvény, sokak meglegedésére.

A finanszírozás módja

A 2 napos rendezvényt, önkormányzati támogatásból, pályázati pénzekből valósítják meg. Az összes forrás 47%.a önkormányzati támogatás a Nemzeti Kulturális Alaptól 21% érkezik, a Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár és Művelődési Központ 17%-ot adott. A Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzat támogatása 2 %, a jegyeladásból származó bevétel az összes forrás 13%-a.

A rendezvény hozadékaként, a rendkívül értékes fotó és hanganyagokat, amelyeket a vendég vőfélyek mondanak fel, könyv formában kiadta a Méliusz Könyvtár és Művelődési Központ, ennek költségeit a megyei intézmény biztosította saját alapjaiból.

Mitől jó? – szakmailag, hatása, közönség, résztvevők visszajelzései. Kézzel fogható eredményei

A házasságkötés az emberi élet egyik jelentős fordulója, minden korban és a világ minden részén igen jelentős esemény az egyén és a család életében. Ennek széppé, emlékezetessé tétele az ünnepek és az ünneplők számára is fontos.

Szakmailag: A magyar népi hagyomány igen gazdag a lakodalmi szokásokban, ezek megismerése, életben tartása, állandó megújítása nemzeti kultúránk megőrzésének része. A vőfélyen nagyon sok múlik a lakodalom során. A hagyományokra épülő események irányítója, szervezője, a kikérés, az étkezés menete, az étek bemutatása, majd a menyasszonytánc stb. levezetője. Sehol Európában nem olyan széleskörű e ceremónia mester feladata, mint a magyarságnál.

A rendezvény főszereplői a vőfélyek, de mellettük kiemelten kezelik a hagyományörző csoportot felléptetését is. Minden évben más-más tájegységről hívnak meg csoportokat, így a Kárpát-medence különböző területeiről érkező lakodalmas hagyományörző csoportok által bemutatott játékok számos magyarlakta terület szokásaiból adnak ízelítőt.

A vőfélytalálkozó megszervezése azért kiváló gondolat, mert a megvalósítás során egyre több értéket fedeznek fel a szervezők, amelyekkel jól sáfárkodnak. A vőfélység hagyományát úgy tudják életben tartani, hogy szövegeik a mának szólnak, a ma emberéhez, úgy hogy mindig érezhető a paraszti hagyomány hatása, és tisztelete is. Minden kornak megvan a jellegzetes vőfély szövegei, mert mindig aktualizálni kellett az előadott szöveget. Ezért nagyon sajátos és érdekes lenyomatai a vőfély szövegek az adott kornak. A jó vőfély alkalmazkodik a vendég elvárásaihoz. Ez a vőfélység intézménye megmaradásának egyetlen lehetősége.

A vőfély jól kommunikál, ismeri a helyi szokásokat, embereket, tud énekelni, táncolni, beszélni, mesélni.

A néprajzos számára kiváló lehetőség a szokás és művelőinek tanulmányozására:

Találkozik olyan adatközlőkkel, akikkel csak rendkívüli erőfeszítés során léphetne kapcsolatba, elsősorban a határainkon kívül élőkről van itt most szó de nem gyakori az a lehetőség sem, hogy a családi jellegű rendezvényre, a lakodalomra eljusson a gyűjtő és megismerje, lejegyezze a vőfély szövegeit, animátor szerepét dokumentálja.

Itt stúdió körülmények között rögzítik ezeket, nem kizárva a közönséget sem, akik a felvétellel egy időben, kivetítón részesülnek az élményben.

Élmény a nyelvésznek is a vőfélyek előadása, hiszen csodálatos nyelvjárásokban hallhatják a verseket, rigmusokat, köszöntőket, pohárköszöntőket, „legénykikérőket”, „bekérekedőket”.

A közönség számára:

A szereplők öltözete, megjelenése, az előadott szövegek, rigmusok, ének, tánc, a legtöbb ember számára érdekes, vonzó. Képet ad a paraszti világból még megmaradt és élő hagyományokból egy egységes világképet sugárzó kulturából. A vőfélyversek, rigmusok sokszor humorosak, az előadók színészi képességekkel rendelkeznek.

A résztvevők számára:

Továbbképzés ez a vőfélyek számára, hiszen a jelen levő vőfélyek, hagyományőrző csoportok egymástól tanulnak, összehasonlítják szövegeiket, előadói stílusukat, a zenei és táncos kiegészítő produkciókat is megismerhetik a Kárpát medencei magyarság rendkívül gazdag népi kultúrájából.

A vőfélytalálkozó kézzel fogható eredményei

Meghívások a lakodalmakba, amelyeket a vőfélyek kapnak sikeres bemutatkozásuk, előadásuk után. A népi iparművészeti kiállítások is példaként állnak a lakodalmakat rendezők előtt: öltözeteket látnak a magyar népi hagyományok jegyében, terítési példákat ismernek meg a népi iparművészet területéről. Öltözeteket, öltözet kiegészítőket vásárolhatnak vagy megrendelhetnek a 2 nap során bemutatkozó népi kézműves alkotóktól.

2011-ben egy különleges kiállítás szerezték, Győrből, egy kalotaszegi cifra szobát mutattak be.

Jelentős értéket képviselt „Az alföldi vőfélyek hagyományai” címmel megjelent vőfélykönyv kiadása melynek értékét növeli a CD melléklet., amely audio formában őrzi a vőfélyverseket

és a nagy mennyiségű video felvétel megszületése a Kárpát medence vőfélyeinek verseiből rigmusaiból, énekeiből, táncaiból.

A helyi, és a környező települések kulturális értékeinek bemutatása, népszerűsítése jó lehetőség ezen a találkozón. Vendégként szerepelt már a Nádudvari Kézműves Szakiskola néptáncsoportja és zenekara, a Hajdú-Bihar Megye Népművészeti Egyesület, a megye és a régió jelentős népzenei együttese, hagyományőrző csoportjai.

Nehézségek, problémák

A résztvevők és a közönség létszámának emelkedésével nehezen lehet követni és kielégíteni a szállás-ellátás igényeket.

Az előkészítő munkákban még több önkéntesre lenne szükség – szállás, ellátás megszervezése majd lebonyolítása.

A falusi vendéglátásban résztvevők számát gyarapítani kellene, ehhez azonban több ilyen léptékű rendezvényre lenne szükség a környéken.

Kevés a külföldi, fizetőképesebb közönség.

Az egyre növekvő kiadás oldal mellé a bevétel növelését is meg kellene oldani.

A vidék szempontjából melyek a pozitív hatások, eredmények? Milyen hatással van a program a település a térség fejlődésére, munkahelyteremtésre, megélhetésre?

A vidék szempontjából pozitív hatású a vőfélytalálkozó, mert megismerteti a települést a sok száz látogatóval és a távolról ideérkező fellépőkkel. A település november közepének két napján „megtelik,” a kiadó szobák vendégeket kapnak. Kapcsolatok formálódnak a határon inneni és túli vőfélyek, hagyományőrző csoportok tagjai és vezetői között, de a környéken dolgozó közművelődési intézmények munkatársai is számos meghívható csoporttal ismerkedhetnek, szélesíthetik a rendezvény kínálatukat. A 2 napos programhoz kapcsolt népművészeti kiállításokat, az itt bemutatkozó kézműveseket meghívhatják saját rendezvényeikre.

A „vőfélyek erdeje” is növekszik Földesen, hiszen minden évben elültetnek egy-egy facsometét a résztvevők.

A település fejlődésére az hat majd pozitíven, ha sikerül vendéglátóhelyek és a szálláshelyek számának növelése. Ez, véleményem szerint külső segítséggel valósulhat meg.

Fejlesztési lehetőségek

A Kárpát-medence további területeiről vőfélyek meghívása (Szerbia, Szlovénia, Ausztria). A rendezvénynek néprajzos szakmán belüli népszerűsítése, európai összehasonlító elemzések.

A vőfélyek öltözetének szigorúbb megítélése, verseny meghirdetésével.

A népi gasztronómia erősebb magsúlyozása, lakodalmi ételek versenye.

A rendezvény idegenforgalmi attrakcióként történő kiejánlása Európába.

Céljuk, hogy bekerüljenek a Szellemi Kulturális Örökség Nemzeti jegyzékébe.

Névjegy

Gyönyörű Zsigmond néptáncos, együttes vezető, a Szélrózsa Hagyományőrző Egyesület elnöke, vőfély, önkormányzati képviselő szülővárosában.

Hajdú-Bihar megye egy községében, Sárádon született, paraszti családban. Keresztapja tanító volt a településen, akitől először táncolni tanult. A településen éltek még népszokások, gyermekként a lagzik alkalmával sok dramatikus játékot, zenét, látott. Általános iskolásként került a Debreceni Népi Együttesbe, amelynek a vezetője akkor dr. Béres András neves néprajzkutató, táncos, koreográfus volt. Évek alatt az együttes kiemelkedő táncosává vált.

Sárádon sok lakodalomban vett részt, figyelte a vőfélyek munkáját, sok verset, táncot, sajátos előadói stílust ismert meg és meg is tanult.

Vőfélyként ma már az országban a legismertebbek köze tartozik, a lakodalmak lebonyolításán túl fontosnak tartja az értékes hagyományok folytatását és az értéktelen kigyomlálását. Ezáltal jelentős kulturális mentő missziót vállal fel.

A földesi vőfélytalálkozó megszervezésének gondolata 2005-ben az ő fejéből pattant ki, hiszen sokszor vett részt vőfélytalálkozón, de mindig volt valamilyen hiányérzete a rendezvényeken.

Ő igyekszik teljes komplexitásában megvalósítani a példaértékű találkozókat, figyelve a vőfélyek viseletére, az előadott versek hitelességére, a zenei anyagokra stb.

Földesen néptáncsoportot vezet, az igen aktív civil közösséggel együtt évek óta szervezik a jeles napok programjait, szüreti ünnepet, kántálást, disznótorokat, András napi „zöldfarsangot” stb. szülőfalujában Sárádon és Földesen is. Ezekből a rendezvényekből „hízott meg” a vőfélytalálkozó ötlete.

A Vókonya pusztán és Földesen megrendezett programokról összefoglalva

Mindkét programra jellemző hogy a népi gasztronómiával gazdagított rendezvények népszerűsége általában garantált. Kiemelten fontos ez a vidéki településeken, ahol még élnek a kalákamunka hagyományai, annak végeztével a közös evés-ivás-szórakozás szokása.

Akkor válhatnak ezek a visszatérően megrendezett gasztronómiai programok igazi értékűvé, amikor valamilyen fontos feladatot felvállalnak még: pl a biogazdálkodás, a bioételek megismertetését és népszerűsítését, a Hortobágy pusztai pásztorok évenkénti találkozójának megszervezését, vagy a nagy hagyományú, néprajzi értéket képviselő vőfélység intézménye felelevenítését, gazdagítását, népszerűsítését.

Sajátos – de nem véletlen – az a tény, hogy mindkét Hajdú-Bihar megyei rendezvény szellemi atyja az ötletek adója 3-4 személy, akik között szoros emberi-szakmai összetartó erő működik.

Ők egymás rendezvényein is részt vesznek, vezető szerepet vállalnak.

HUBERT ERZSÉBET

A dolgozat forrásai:

Két alkalommal mint felkért társrendező a Hajdú-Bihar Megyei Népművészeti Egyesület anyagából majd az Országos Textilpályázat legjobb alkotásaiból rendeztünk ott kiállítást.

Internet

Interjúk, beszélgetések: Gyönyörű Zsigmonddal, a program fő szervezőjével

Bíró Valériával a Karácsony Sándor ÁMK közművelődési vezetőjével

Mesterség és Művészet 2008 IV. száma

2.5.2.5 Rózsa Péter kertész, biogazda és közössége a biotermékek népszerűsítésével összekötött programja

A program rövid leírása

A 2012-ben 10. alkalommal megszervezett program

A rendezvény neve: Országos Biofőző verseny és Pásztortalálkozó

Helyszíne: Hortobágy-Vókonya puszta, amely terület Tiszacsegét Balmazújvárossal összekötő úton, 170 hektáron fekszik. A vállalkozás kezdetekor létesített kertészet (Virágoskút) trágyázása és a gazdaság bővítése miatt állatok tenyésztésével is elkezdett foglalkozni a gazda, ennek helyszíne Vókonya puszta.

A terület Virágoskúttól, Rózsa Péter biogazdasága központjától 20 kilométerre, közvetlenül a Hortobágy folyó partján fekszik. A gazda itt tartja a Hortobágyon őshonos állatokat, szürke marhát, bivalyt, magyar tarkát, szamarat, lovat, racka juhot, mangalicáét, a tanyai majorban baromfit.

Tavasszal elárasztják a terület egy részét a Tisza vizével, így mindig zöld a legelő, madarak is fészkelhetnek itt. Újabban a területen tavakat is kialakítottak és a korábban őshonos halakat telepítettek. A gazdaság részei a terelő kutyák, komondorok.

Ideje: visszatérően augusztus utolsó vasárnapja.

A Hortobágyon a júliusi Lovas Napok és az augusztus 20.-án rendezett Hídi vásár évtizedek óta visszatérő, nagy hazai és nemzetközi érdeklődésre számot tartó kulturális-turisztikai attrakció.

Ezekhez a programokhoz kellett alkalmazkodni a bionap(ok) időpontjának kijelöléséhez, természetesen fontos volt az is, hogy az iskola kezdés előtti időszakra tegyék a rendezvényt.

Az időjárás az év e szakaszában évtizedek óta alkalmas a szabadtéri programok szervezésére, volt azonban olyan alkalom, amikor 2 napos eső után tartották meg a bionapo(ka)t, ekkor terület megközelítése (a szikes talaj felázás esetén igazán ragadóssá válik) szinte lehetlenné vált.

Célja: Kulturális-gasztronómiai rendezvény megszervezése a pásztor hagyományok életben tartása.

A biotermékek népszerűsítése felhasználásuk megismertetésével, a Hortobágy kulturális hagyományainak felelevenítése, tisztelgés az elődök előtt.

Programja:

2012. augusztus 26

9.30 köszöntés Vókonya puszta gazdája, Rózsa Péter mentateával köszönti a vendégeket

10.00 előadások: dr. Roszik Péter a Biokontroll Hungária Nonprofit Kft ügyvezető igazgatója

Makoldi Sándor festőművész, néprajzkutató (Debrecen)
 Kunkovác László fotóművész, néprajzkutató (Budapest)
 Könyvbemutató: Molnár Zsolt-Hoffmann Károly: A hortobágyi pásztorok növényismerete

11.00 Pásztorok köszöntése

Közreműködik: Kaló Imre erdész-borász, Eger

Molnár László pusztáiból lett színművész

Az Örökös Pásztorokat köszönti Szomjas György filmrendező

A „Hortobágy Örökös Pásztora” cím átadása

12.30 Versenyételek bemutatása.

A versenyre csak bio alapanyagokból készült ételekkel lehet benevezni.

15.00 Zsűrizés, díjkiosztás.

A biofőző verseny zsűrijének tagjai: Boros László mesterszakács (Budapest)

Némenth László mesterszakács (Hajdúszoboszló)

Varga István bio chéf, mesterszakács

Versenyt hirdetnek a hagyományos viseletben érkezettek számára is.

Az öltözeteket szakmai zsűri bírálja.

A viselet zsűri tagjai: dr. Vajda Mária muzeológus, etnográfus (Debrecen)

Dr. Szathmári Ibolya muzeológus, etnográfus (Debrecen)

Galánfi András faműves, a Népművészet Mestere (Hajdúszoboszló)

Pergéné Szilágyi Zsuzsanna (Hortobágy)

Tóthné Pásztor Ágota

A nap folyamán könyveiket dedikálják: Schaffer Erzsébet és Kondor Katalin újságírók
 Köszöntőket mondanak: Galánfi András és Gyönyörű Zsigmond táncos, koreográfus, vőfély

Bajuszverseny a Magyar Bajusz Társaság közreműködésével.

Bio alapanyagból készített hagyományos pásztorételek, italok kóstolása, bio büfé

Népi kézműves termékek bemutatója és vására – kovács, fazekas, kádár, kosárfonó, nemzelő, karikás ostorkészítő, csuhé-szalmafonó, teknővájó, szaru és csontfaragó, mézeskalács készítő, fegyverkovács, rézműves, pásztorcalap készítő

Táncház, gyermekek részére játszóház, szamaragolás, népi játékok.

Kiállítás a Jurta Galériában dr. Tóth Csaba és ifj. Berede Sándor fotóiból

A színpadon közreműködnek Hajdú-Bihar megye jeles néptánc együtteseinek és népzenei együttesei: a Bakator Zenekar, Kerekes-Polgár Lilla, a Bárándi Citera Együttes, Kadarcs Népzenei Együttes, a csiksobotfalvi Antal Imre és bandája,

A 10. jubileumi programon speciális vendégek voltak a Magyar Dudások, Pál István, Juhász Zoltánnal, Dsupin Pállal, Marticsek Józseffel.

Együttműködő társközösségek, csoportok:

1. Állam, önkormányzat és önkormányzati intézmény, gazdasági társaság:

Balmazújváros Önkormányzata, polgármester: dr. Tiba István országgyűlési képviselő,
 a helyi közművelődési intézmény – Veres Péter ÁMK – és csapata, vezetőjük: Tóth János néprajzkutató, néptáncos,
 Debreceni Déri Múzeum főmunkatársa(dr. Vajda Mária néprajzkutató)
 Nádudvari Kézműves Szakiskola hajdani művészeti igazgatója, Galánfi András.

2. Civil szervezetek:

Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Népművészeti Egyesület elnöke, Vajda László
 És az egyesület egy tagja /teknővájó mester/
 Hajdú Bihar megyei Népművészeti Egyesület hajdani (dr. V. Szathmári Ibolya) és jelenlegi (Hubert Erzsébet) elnöke,
 az egyesületnek a Hortobágy hagyományaihoz kötődő népi kézműves tagjai:
 Mihalkó Gyula pásztorkalap készítő, a Népművészet Mestere, Hagyományörző Díjas
 Hutkai László bőrműves, népi iparművész, Király Zsiga díjas
 Konyári Sándor rézműves
 Kovács Zoltán csont és szarufaragó népi iparművész
 Kovács Zoltánné csuhéfonó, tojásfestő népi iparművész
 Radics László mézeskalácsos népi iparművész, Király Zsiga díjas
 Petrovics Sándor és felesége szálanyag fonók
 a debreceni Motolla Egyesület,
 a NESZ a Mesterségek Ünnepe kapcsán, hiszen távolabbról meghívott kézműveseket itt ismeri meg és hívja el a rendezvényre a fő szervező.

Rajtuk kívül még számos olyan személyiség, akikkel Rózsa Péter, mint a rendezvény fő szervezője és finanszírozója ismeretségbe került a jelentős népművészeti rendezvényeken.

Szerepet vállalnak és kapnak olyan művészek, értelmiségiek, akik azonos módon gondolkoznak a magyarság múltjáról, jelenéről és jövőjéről és akik ezen véleményüket szívesen egyeztetik és hangoztatják. Újságírók, orvos fotós, néprajzos –tanár-festőművész, kézművesek, zenészek, táncosok és azok barátai.

Az a szellemi közösség, amely megvan a szervezők, közreműködők és a vendégeik között, döntő módon meghatározza a rendezvény hangulatát.

Jellemző a hortobágyi élet, az ott élő és hajdan ott élt emberek iránti nagyfokú tisztelet.

Ez a rendezvény tematikájának összeállításában minden vonatkozásban tetten érhető.

A hajdani és a mára átmenthető népi kultúrát egységében, komplexitásában tudja bemutatni, ami a rendezvény egyik legnagyobb erőssége.

a./ A népzenei és a néptánc csoportok és szólisták Kelet-magyarország legjelentősebb művészei.

b./ A közreműködő előadóművész, vőfély folyamatos jelenléte, megszólalásai színesítik a szabadtéri rendezvény hangulatát, nekik köszönhetően a színpadon „mindig történik valami”.

c./ a viseletben érkezettek viselet versenye és annak nyilvános zsűrizése komoly ismeretterjesztő feladatot valósít meg. A viseletben érkezett vendégek nem fizetnek az elfogyasztott étkekért.

d./ A legkiválóbb és a Hortobágyhoz kötődő népi kézművesek bemutatókat tartanak és beszélgetnek az érdeklődőkkel.

e./ A Hortobágy Örökös Pásztor díj.

Célja hasonló a „Nemzet Színésze” cím alapításával.

A Tiszántúlról választottak 12 pásztor, hiszen a Dunántúlon már nincsenek pásztorok.

Az kaphatta ezt a címet, aki hagyományőrző, családjából ismeri a mesterséget, ő maga is pásztorokodott élete jelentős időszakában. A szervezők évekkel ezelőtt alakítottak egy bizottságot, akik a jelöltekből kiválasztották a 12 főt. Ha egy tag elhalálozik, akkor lehet csak új tagot beválasztani a Hortobágy Örökös Pásztor csoport tagjai közé.

Minden pásztor mesterségből van közöttük, sőt, egy asszony tagjuk is van. Ő azért kapta a kitüntető címet, mert megírta a férje pásztorcsaládjának a történetét.

A pásztor találkozón és a biofőző napon hagyományos öltözetben, legtöbben szűrben jelennek meg, minden díszes használati eszköz a kezükben vagy az öltözetükre helyezve látható. Mivel legtöbben idős emberek, családtagjaik hozzák őket a helyszínre. Vókonyán szállást és étkezést kapnak. Folyamatosan jelen vannak minden eseményen. Vasárnap 11 órakor köszöntik őket a pusztában, a gémeskútnál. Bemutatják a pásztorrendet, egyesek zenélnek, tárogatón játszanak. Ezt a jelentős eseménysort fotózzák, 2012-ben ebből az anyagból a Jurta Galériában kiállítást mutattak be, a fotós dr. Tóth Csaba orvos volt, akik évek óta dokumentálja a találkozó eseményeit.

A nap folyamán a szervezők alkalmat találnak, arra is, hogy a pásztorokkal a pusztai életmódról beszélgessenek, ezeket a megszerzett ismereteket archiválják. 2012-ben a téma a gyógynövények használata volt.

A Hortobágy Örökös Pásztor díj igen nagy elismertségnek örvend a pásztorok körében, vetélkednek azért, hogy bejuthassanak a 12 fő közé. Egy-egy jelentősebb rendezvényre (pl. Szürke Marha Fesztivál 2011 Budapest) ők is megjelenhettek.

A sokféle közösséget, intézményt, szervezetet Rózsa Péter, mint meghatározó személyiség fogja össze, de a sikeres rendezvény nélkülözhetetlen szereplője a helyi közművelődési intézmény, vezetője és munkatársai.

A finanszírozás módja

Erről a kérdéskörrel nehezen tudtam tájékozódni, a rendezvény kitalálója és főszervezője nem akart erről nyilatkozni. Lényegében saját maga finanszírozza a rendezvényt, nem pályázzák ezt a programot. Belépőjegyet lehet váltani, de nem kötelező.

Dr. Tiba István polgármester magánemberként alapított pásztor díjat.

2008-ban a rendezvény belépőjegyeiből érkező bevételt kiegészítette az önkormányzat és minden Örökös Pásztor 50.000 Ft támogatást kapott.

A meghívó elkészítését és kifizetését a Művelődési Központ vállalta.

A biofőző versenyre benevezők, akik a szervezők meghívására érkeznek, maguk biztosítják az ellenőrzött alapanyagot. 2012-ben 80 bográcsban főtt a bioétel.

Ezt a zsűrizés után eladják a látogatóknak.

Van egy boros gazda, aki Egerből érkezik ő is forgalmazza a termékét.

A főzőverseny győzteseit a népi kézműves bemutatóra, vásárra meghívott alkotók felajánlásaiból beérkezett tárgyakkal díjazzák, jutalmazzák.

A kézművesek ezzel szponzorálják a rendezvényt, helypénzt nem kérnek tőlük. A vásárlási kedv azonban nem kiemelkedő, gyakorlatilag gyenge.

A viseletben érkezettek a házigazda vendégei egy ebédre.

A házigazda is főz, bio büfét szervez, (lepcsánka, kemencébe sült túrós béles, szürke marha steak, birka pörkölt, levesek stb.) és bio italokat árusít saját készítményeiből.

Mitől jó?

Szakmai hatása, közönség, résztvevők visszajelzései. Kézzel fogható eredmények. A rendezvény hozadékai:

a/Gasztronómia, népi gasztronómia:

A szervező szándéka szerint a bioételek megkedveltetése, a biopiacok népszerűsítése, felhasználási példák, javaslatok a főző verseny eredményeként.

A hagyományos pásztorételek bemutatás és népszerűsítése, a főzési módok megismertetése, a szabadtéri főzés népszerűsítése, hagyományos-új sütő-főző eszközök megismertetése (tárcsában sütés, parázsban padlizsánsütés stb.)

Elismert szakemberek, a többi között Németh László mesterszakács, Hajdúszoboszló, Hotel Aqua Sol séfje, több hazai és nemzetközi verseny győztese vesz rész évek óta a közel 80 versenyző vetélkedése bírálatában. Véleménye szerint az elsősorban pásztorételek, szabad-tűzön készített ételek versenye nagyon népszerű az ide látogatók körében. A zsűri magas szakmai követelményeket állít a versenyzők elé, nemcsak az étel előkészítését, a higiéniát, a munkafolyamatokat, az ízeket, a gazdaságos, nem pazarló technológiát is figyelik, de értékelik a tálalás módját, az ételek esztétikus megjelenítését, felszolgálatát is.

Tudomása szerint nincs Európában hasonló, a népi gasztronómiát ennyire előtérbe helyező, komplex rendezvény, ezért is tartja fontosnak a pusztai programot.

Tapasztalata szerint a birka, a szürke marha elkészítésére vannak jól használható receptek, de igen sok a slambuc variáció is, amelyekből ő maga is sokat tud tanulni.

b/ idegenforgalom: a Hortobágyi puszta iránti érdeklődés fokozott felkeltése, az itt élő pásztorok életmódjának megismertetése, az ősök iránti tisztelet erősítése

c/ természettudományos ismeretterjesztés: a szürke marha, mint őshonos állat rendkívüli hasznosságának, sokrétű felhasználhatóságának megismertetése

d/ hagyományörzés: a hagyományos pusztai életmód megismertetése, a paraszti kultúra teljességének megismertetése a hagyományos termelési módok, a népi gasztronómia, a népi kézművesség, a népzene és a néptánc komplexitásában.

Érzékelhető, hogy a résztvevők, „szereplők” és az ide érkező vendégek döntően azonos szellemiségű emberek, különösen már a 10. alkalommal megszervezett 2012-es rendezvényen ez tapasztalható volt.

A szereplők:

zenészek, táncosok, előadóművészek, újságírók írók, kézművesek, festők-fotósok, akik az idelátogatók szórakoztatásáról gondoskodnak, jól ismerik egymást, baráti kapcsolatban vannak egymással, az év során többször találkoznak. A meghívott pásztorok számára ünnepnapok ezek, vetélkednek azon, hogy ki váljon a Hortobágy Örökös Pásztora címre jogosulttá. A kézművesek erősen készülnek a bemutatkozóra, hiszen hozzáértő, szakmai közönségük, vásárlóik vannak. A szervező tőlük rendeli a versenyek díjait, egyéb megrendeléseket ad, a véleménye mérvadó.

A közönség:

ismerik a hely szellemiségét, a rendezvény jellegét, tudják, mire számíthatnak. A pusztaromantikáját, a hagyományos pásztor életmódot és annak művészi megmutatkozását keresik és találják meg sokkal inkább itt, Vókonyán, mint a Hortobágyon megrendezett Lovas Napok, vagy a Hídi vásár alkalmával.

A rendezvény példaként szolgál ahhoz, hogy megtanuljuk, hogyan lehet a hagyományos paraszti tapasztalatokat, évszázados tudást, értékrendet a modern korban is hasznosítani.

Azok, akik ebben a szervezőknek segítenek, a programokban közreműködnek, hiteles személyek, így az általuk nyújtott szellemiség is hiteles.

A rendezvény kézzel fogható hozadékai

A biovásárok népszerűségének erősödése országosan is. A népi kézművesek részt vesznek olyan további rendezvényeken is, amelyekre a biogazda kéri fel őket, „magával viszi” a paraszti kultúrának ezt a részét. (Szürke marha Fesztivál, Budapest)

Az évek során Rózsa Péter megismerkedett olyan kézműves tevékenységekkel, amelyek a családtagjait, szűkebb környezetét is vonzották. Kapcsolatba került a pápai szövőszékkészítő mesterrel, Galánfiné Schmidt Teréz szövővel, fiatal nemezes alkotókkal. Részvételükkel szövőtábort és nemezes tábort szervez, mindig a nyár elején, immár rendszeresen.

Balmazújvárosban az ÁMK-ban is működtetnek kézműves köröket, kiváló rajzpedagógusai vannak, de ez a magánkezdeményezés új szint jelent a tanulási lehetőségek között. A virágoskúti hangulat sok felnőttet és családokat is vonz a népi kézművesség felé.

Nehézségek, problémák

A szervező nehezen tudja biztosítani az elvárható infrastruktúrát a helyszínen (szálláshelyek, mosdók, stb.) Az időjárás szeszélyének nagyon kiszolgáltatott a program. Esős időszakban nem lehet megtartani a rendezvényt annak ellenére, hogy a tanyán vannak jurták, lakóházak stb.

Azok a kézművesek, akik nem kapnak egyéb jelentős megbízást a szervezőktől és egyáltalán nem tudnak árusítani, lassan kikopnak a rendezvényről annak ellenére, hogy helyük lenne ott. (pl. viseletvarrók)

A vidék szempontjából melyek a pozitív hatások, eredmények? Milyen hatással van a program a település, a térség fejlődésére, munkahelyteremtésre, megérhetésre?

A szervező biogazda számára valószínű, hogy jelentős anyagi befektetést jelent a rendezvény megvalósítása, de reklám értéke véleményem szerint jelentős.

Sok vendéget hoznak Balmazújváros vezetői, a korábbi években a Hortobágyi Nemzeti Park és a Génmegőrző KHT munkatársai. Elsősorban hazai látogatói vannak a vókonyai programnak, akik elviszik a pusztai romantika, a jó ételek és a zene-tánc nyújtotta hangulatot magukkal és ezáltal újabb híveket toboroznak a biogazdálkodásnak, a népi kézművességnek stb.

Rózsa Péter 50 személyt foglalkoztat folyamatosan a gazdaságában, de természetesen ennél sokkal több személy jut jövedelemhez a rendezvény kapcsán.

A program idegenforgalmi vonzereje a régióban egyre nő, a 10 év távlatából azonban ez még számszerűen nem kimutatható, kizárólag a szervező család vonatkozásában mérhető.

Fejlesztési lehetőségek

Csárdaépítés a terv Virágoskúton, a család egyik fiúgyereke számára. Ő szakács, ő fogja működtetni, vezetni az új beruházást. A telken parasztházakat is építenek, szállás lehetőségként. Elindult az együttműködés a Veres Péter ÁMK és a Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszéke között. Témája a pásztorkodással kapcsolatos gyűjtő és kutató munka. Közel 15 órányi dokumentációs anyagot vettek fel a megjelent 12 pásztortól, ezt az anyagot rendezés után közzéteszik, mindenki számára elérhető lesz.

Névjegy

Balmazújváros jelentős hagyományok őrzője és életben tartója. A Veres Péter szavait idéző „Hortobágy mellyéki település” a Debrecen-Hortobágy-Hajdúszoboszló-Tiszamente idegenforgalmi négyesög fontos tényezője. A város nagy szülöttei a 20. században Veres Péter, a tragikus sorsú színész, Soós Imre, a drámaíró Sarkai Imre.

Rózsa Péter kertész, biogazda 1962-ben született, ősei, nagyapja és apja is mezőgazdasággal foglalkoztak Balmazújvárosban.

1980-ban szerzett kertész szakmunkás bizonyítványt, az érettségét Debrecenben a Pallagi Mezőgazdasági Szakközépiskolában tette le. Kezdetben bérelt földön zöldséget, gyümölcsöt termelt és eladta majd fokozatosan bővítette tevékenységi körét.

A kertészeti szakmában igen hamar jelentős eredményeket ért el, a helyi termelői szövetségek-közösségek vezetője lett. Export tevékenységük kiterjedt Európa szinte minden országra.

Ezzel a tevékenységgel felhagyva, önállósodott, magáncéget alapított, 13 éve foglalkozik kiemelten a biogazdálkodással. Az elmúlt évtizedekben ő szervezte meg a miskolci, a nyíregyházi, a debreceni, az óbudai biopiacokat.

Tapasztalata szerint az ott vásárlók igényes fogyasztók, a tudatos vásárolók közé tartoznak, akik anyagilag is megengedhetik maguknak a kiemelten jó minőségű, folyamatosan ellenőrzött élelmiszer fogyasztását.

Döntően értelmiségiek, a velük való folyamatos kapcsolattartás, ismeretek begyűjtése alakította ízlését, gazdagította ismereteit a művészetek, a néprajz, a népművészet területén.

Ennek lehet az eredménye az, hogy vókonyai program minden eleme a magyar népművészet és gasztronómia, a zene, tánc, viselet, népi kézművesség legjavát sorakoztatja fel, hozza el a Hortobágy mellé.

Jelenleg 50 embert foglalkoztat a gazdaságban.

Rózsa Péter családi gazdasága két helyszínre összpontosul:

Növénytermesztés és feldolgozás, valamint a tejfeldolgozás helye Virágoskút.

Gazdaságának főbb jellemzői:

Balmazújvárostól 17 km-re bérelte majd megvásárolt 25 hektár földet. Jelenleg ebből 6 hektár főliás zöldség és fűszernövény, 1 hektár gyümölcsös 5 hektár erdő, 6 hektár gyeperdő. A többi területen szántóföldi növénytermesztés, biodinamikus módszerekkel, folyik.

1986-ban kezdte a biológiai növényvédelmet alkalmazni a kártevők ellen.

A biogazdálkodásban vallott elve az, hogy együtt kell élni a növényekkel, az állatokkal, nem vegyszerekkel, hanem hasznos segítőkkel kell dolgozni, és helyenként a termés egy részét át kell engedni nekik. A kártevőket inkább el kell csalogatni más növényekre.

Ami frissen terem, eladja, ami megmarad, feldolgozza. 50 fajta zöldség konzervre írhatja ár a Virágoskút Kertészeti KFT nevét.

A termelésben legfontosabb a jó minőségű áru előállítás.

Másik telepe:

A legelőkön nevelődő állatokat is feldolgozzák és értékesítik a biopiacokon, vagy még gyakrabban a tanyáról megvásárolják.

A biogazda így vélekedik a tevékenységéről:

„Az élelmiszerek közvetítők nélkül, a termőföldről, ellenőrzés és tanúsítás mellett kerülhetnek a fogyasztó asztalára. Mi azt gondoljuk, hogy aki keresi a termékeinket, egyúttal egy letűnt világ értékeinek megőrzését is támogatja, benne az állat- és növényfajtaikat, a népi technológiákat, a hagyományokat és a természetvédelmet”.

A termelés, a termék feldolgozás és forgalmazás tökéletesnek látszó rendszere nem nélkülözheti a reklámot, a népszerűsítést.

Ehhez kiváló lehetőséget talált a gazda a biofőző versenyek és pásztortalálkozók megszervezésével, amelyek 2012. augusztus 26-án jubiláltak, 10. alkalommal szervezték meg a programot.

Rózsa Péter és elődei tősgyökeres balmazújvárosiak, az 1700-as években betelepített német sváb családok utóda. A mezőgazdaságból élt édesapja is, még az országosan is jelentős eredményekkel büszkélkedő egykori Vörös Csillag és a Lenin TSZ időszakban ő volt az egyik személy, aki a TSZ mellett önállóan is elkezdett gazdálkodni, sikeresen. A család maga

is nagy tekintélynek örvend, Rózsa Péter elismert és nagy tiszteletnek örvendő személyiség a településen. Kiváló szervező ereje, jó kapcsolatépítő képessége, nagy szakmai ismeretei segítségével nem volt gond számára a biotermék népszerűsítése és a paraszti-pásztor hagyományok bemutatása céljából szervezett komplex kulturális programhoz partnereket találni.

Természetes szövetségese lett a Hortobágy melléki, erős paraszti és pásztorhagyományokkal rendelkező város, Balmazújváros, annak polgármestere, a kulturális életet szervező Veres Péter ÁMK igazgatója, a néptáncos, etnográfus Tóth János, Galánfi András előadóművész, fafaragó, a Népművészet Mestere, Gyönyörű Zsigmond néptáncos, vőfély, Makoldi Sándor tanár, etnográfus, festőművész.

HUBERT ERZSÉBET

A dolgozat forrásai:

Személyes élmények, tapasztalatok, több alkalommal részvétel a programon

Internet

Interjúk, beszélgetések a fő szervezővel Rózsa Péter biogazdával,

Tóth Jánossal, a Balmazújvárosi Veres Péter Művelődési Központ igazgatójával

Kovács Zoltán népi iparművésszel, szaru és csontfaragóval,

a Hajdú-Bihar Megyei Népművészeti Egyesület tagjával

Mihalkó Gyula népi iparművésszel, a Népművészet Mesterével, a H.B.M. Népművészeti Egyesület tagjával

Németh László mesterszakáccsal, a biofőző verseny zsűrije egyik tagjával

Tóth János: Élhető hagyomány. Megjelent a Balmazújváros Önkormányzat Közszolgálati Lapja 2008. szeptember

2.5.2.6 Jó gyakorlatok a falusi vendéglátásban a kézművesség szempontjából

Schreiner Károly

<http://www.schreinerfa.hu/>

Győr-Moson-Sopron megyében, Écsen 1991. óta működteti vállalkozását Schreiner Károly fafaragó, aki egyedül dolgozik. Élete során arra törekedett, hogy munkái természetes alapanyagokból, első osztályú minőségben készüljenek, aminek eredménye a sok megrendelés és a vevőkör sokrétűsége. Magánemberek, egyházak, karitatív szervezetek, iskolák, óvodák látogatják, adnak munkamegbízást, vagy éppen mondanak köszönetet munkájáért, segítőkészségéért. Fantasztikus keze és érzéke van a faragáshoz, rajzoláshoz, pályázatíráshoz, valamint kiválóan gondolkodik és szervez. Tiszteletet parancsol, és példátlanul eredményes eddigi életpályája...

Fontosnak tartja vállalkozásának és szaktudásának folyamatos bővítését, ezért 1998-ban mestervizsgát tett, az utánpótlásban gondolkodva tanulókkal kezdett el foglalkozni és egy új műhely kialakítását valósította meg, amely még az Európai Unió előírásoknak is megfelel, a maga 250 m² területével. Jelenleg 4 szakmunkás, 5 tanuló dolgozik nála, akik közül ketten közülük mestervizsgával is rendelkeznek. A nála végzett tanulókat megpróbálja tovább foglalkoztatni, munkahelyet teremtve számukra.

Műhelyének teljes körű és speciális felszereltségének köszönhetően mindennemű minőségi asztalosmunkát el tud vállalni. Minőségi kültéri ajtó és ablakait antik profillal készíti. Nemcsak a munkaeszközök magas minőségére, hanem az ott dolgozók kényelmére és egészségük megóvására is nagy hangsúlyt fektet, automata porelszívó rendszer és klímaberendezés beszerelésével.

Schreiner Károly fafaragóműhelyében csak a Népi Iparművészeti Tanács által zsűrizett termékek készülnek. 2000-ben kapta meg az Ezredforduló Kézművesmestere címet, vannak remekmű díjas munkái, de vásárdíjakat is szerzett és szinte állandó jelleggel kiállításokon, kamara-kiállításokon szerepel.

A népi fafaragásokon belül a rábaközi telibe faragások és a domború faragás és a kristálymetés – ami az ékrovás egy szebb változata – kelendő leginkább. Ezen kívül kedveltek a díszítő jellegű vadászmotívumok, amelyek gyakran dombormű jellegűek és a fegyvereken kívül a bútorokon is megjelennek. Az egyházi témájú faragások szintén egy külön területet jelentenek, szobrokkal, domborművekkel és nem utolsósorban restaurálási munkákkal. A fafaragás mellett falusi vendéglátással is foglalkozik, melynek eredményeképpen 2011 évben elnyerte a nyugat - dunántúli régió falusi vendéglátója díját.

Vendégháza szintén Écsen, a fafaragó műhely szomszédságában a Pannonhalmi-dombság lábánál található, ahol szobáiból gyönyörű kilátás nyílik a Pannonhalmi Főapátságra.

Népi iparművészként fontos tartja, hogy gyermekei és unokái megismerkedjenek a falusi élettel és népművészeti hagyományokkal.

Fafaragóként, aktív pihenés lehetőségét is kínál az odalátogató családoknak, festői környezetben, minden igényt kielégítő vendégházában és a hozzá kapcsolódó alkotóházban.

Falusi vendéglátóként legfontosabb célja, hogy a szülő és gyermeke együtt ismerkedjen meg népi kultúrával és alkosson, melynek kézzel fogható eredményeképpen emlékül szolgáljon a későbbiekben is.

Vendégháza 12 fő számára kialakított, korszerű konyhával felszerelt, igényes falusi szálláshely, amely ingyenes internet hozzáférési lehetőséggel és gépkocsi beállóval, fűtött medencével, grillezési lehetőséggel és helyi borkóstolással is rendelkezik.

A nyári hónapokban kreatív kézműves programokat és alkotótáborokat szervez.

Egy-egy hétvégére családokat szállásol el, kézügyesség fejlesztő kurzusokat tart, ahol a foglalkozásokon készült műveket a készítők haza is vihetik.

Nagycsaládosként szereti a gyermekeket, mert látja bennük a fogékonyt a fa, a faragás iránt, ezért nemcsak otthonában, hanem szerte az országban kézműves oktatást tart, évente közel 800 óvodás és iskolás gyerek csoportos látogatását fogadja kézműves foglalkozásokon műhelyében. Ennek következtében kiemelkedő azon gyermekek száma, akik a fafaragó mesterség és a kézművesség iránt fogékonyakká válnak.

Mindezek mellett a Gézengúz Alapítványon keresztül, a rendellenességgel született gyerekek részére tart évente gyakorlattal egybekötött fafaragás bemutatót, amely felejthetetlen élményeket nyújt a sérült gyermekek számára.

Magyarszombatfa

<http://www.cserepmadar.hu/05/index-hu.htm>;

<http://csinyalohaz.hu/>;

<http://zsupfedelezhaz.extra.hu/>;

<http://www.orsegvendeghaz.hu/>

Az őrségi fazekasság története évezredekre nyúlik vissza. A legkorábbi égetett agyagtárgy amelyet az Őrségben találtak, az a 7500 éves szentgyörgyvölgyi tehénszobor .

Az 1980-as évek közepétől kezdődően erősödött ismét a fazekasműhelyek tevékenysége az Őrségben. Az 1953-ban létrejött Kerámaigyár bezárása után ősi fazekas-mesterség lett a legjelentősebb megélhetési forrás és egyben idegenforgalmi vonzerő az Őrségben.

A XX. század első évtizedeiben szinte minden házban foglalkoztak agyag edények készítésével. A későbbiekben már csak a legjobbak folytatták a tevékenységet. Az 1900-as évek elején több mint 100 fazekas dolgozott a Veleméri-völgy falvaiban, azonban a mai időkben az őrségi fazekasok száma jelentősen lecsökkent, a szakma képviselői elöregedtek, a fiatalok képzése a jelentkezők alacsony száma miatt megszűnt, azonban a falusi turizmus nyújtotta lehetőségek hatására mára már egy-két fazekas más vidékről betelepült az Őrségbe. A sok évszázados fazekas mesterség hagyományaira épül a 3 napos fazekas találkozó és vásár (Fazekas Napok Nemzetközi Fazekas Találkozó) július hónapban Magyarszombatfán.

Magyarszombatfán sok évszázados hagyománya van a fazekas mesterségnek, jelenleg is 15-20 fő gyakorolja a fazekasságot. A találkozóra vajdasági, burgerlandi és romániai résztvevők is érkeznek, akik hazájuk fazekas hagyományait hozzák el ide.

A rendezvény főbb eseményei: fazekasbemutató, kiállítás, korongozó verseny, műhelylátogatások, szakmai előadások, kulturális (népzene, néptánc), művészeti és sportprogramok, gasztronómiai rendezvények.

Magyarszombatfán a település egyetlen kitörési pontja a fazekasság, amelynek közel ezer éves hagyománya van. A fazekasság vonzza a turizmust, melynek következtében kitűnően össze tudják kapcsolni a helyi termékeket - tökmagolaj, házi lekvár, aszalt gyümölcs- a természet nyújtotta lehetőségeket, úgy, mint gyógynövények, gombák, hagyományos tájjellegű ételek, tökös-mákos rétes, göcseji gombaleves és mellette a falusi szállásadást.

Veleméri Sindümúzeum

A veleméri Sindümúzeum 200 darab rajzos sindüből (házilag készített tetőcserépből) álló gyűjteményt őriz, amelynek nincs párja a hazai múzeumokban. A veleméri rajzos sindük az ősvallás jelképeit (pl. az égig érő fa rajzát, vagy felülnézeti világmodellt) őrizték meg, székely rovásjelekkel rokonítható szójelekkel (ősvallási hieroglifákkal) egyetemben. Ez bizonyítja az őrségi (és általában a magyar) népi jelkészlet, valamint a székely írás rokonságát (kőkori, ősvallási eredetét); továbbá azt is, hogy a székely írás a magyar nép alkotása. A veleméri Sindümúzeum a világ egyetlen múzeuma, amelynek a magyar hieroglif írás a gyűjtőköre.

A fazekas mesterség nyújtotta vonzerőt kihasználva alakultak ki jó minőségű falusi szálláshelyek az Őrségben. Velemért a szerencsés adottságai kifejezetten alkalmassá teszik a falusi turizmus céljára, ezért szaporodnak itt is gomba módra a kiadó szobák, a parasztházból kialakított szállások és vendégházak. Nagyméretű (50 főt, vagy többet befogadó) szállás, vagy panzió nincs a településen, kizárólag a falusi turizmus befogadóképessége között maradó szálláshelyek.

Az Őrségben a falusi turizmus terén jelentős előrelépés történt az utóbbi években. Ennek köszönhetően sok panzió, vendégház, apartman és egyéb szállás nyílt meg az őrségi településeken. A kisebb őrségi szállások többnyire valamilyen olcsó megoldást választanak kulturális programot és egyfajta őrségi hangulatot kínálnak helyi termékeikkel. A szállás területén bemutatják az Őrség népi kultúráját - egy múzeumként berendezett helyiséggel, vagy a szállás muzeális értékű berendezésével. A vendég nem ritkán falusi parasztházat keres, ahol megta-
pasztalhatja a csendet és a Őrség természeti szépségeit.

A legnagyobb befogadóképességű veleméri szálláshelyen is csak 16 ágy áll a vendégek rendelkezésére. A veleméri Botszer három szomszédos szálláshelye együttvéve 35 vendéget tud fogadni.

A veleméri Csinyálóház 2 szobából álló 5 férőhelyes falusi szálláshely, amellyel egy portán van a 3 szobából és 11 férőhelyből álló Cserépmadár szállás, ami valójában százéves, kényelmes és szépen berendezett parasztház. A házakat nászutasoknak, csoportoknak, baráti családoknak alakították ki, de csoportkedvezmények is érvényesíthetőek.

Ezek a szállás céljára szolgáló veleméri épületek az egyik legszebb őrségi tájban épültek meg. A dombtetőn lévő szállások körül virágzó rétek, néhány száz méterre patakok és erdők találhatóak. Jellemzője a portának és Velemérnek a béke és szépség. Az épületeket elsősorban őrségi parasztbútorokkal rendezték be, amelyeket saját tervezésű elemekkel egészítettek ki -

de van egy múzeumuk is. A Sindümúzeum látogatóinak rendszeresen megmutatjuk a szállásokat is, ha azokban éppen nincs vendég.

Zsúpfedeles Házikó

Az Őrség egyik legszebb falujában, Szalafőn, erdős, dombos tájon, gyönyörű, nyugodt, természetvédelmi környezetben áll a hangulatos házikó.

Az eredeti formában helyreállított parasztház a térség építészeti hagyományainak megfelelően zsúpszalma tetőfedéssel, borona (fagerenda) falakkal, külön bejáratú helyiségekkel, kényelmes, természetes alapanyagú bútorokkal és textilekkel, helyi népi tárgyakkal berendezve várja a pihenni vágyókat. A népi műemlék parasztházban 2 szoba, konyha, zuhanyzós fürdőszoba és tornác található.

A falusi vendéglátóhely elsődleges program lehetőségei között található a környék kézműveseinél tett látogatások, kézműves foglalkozások.

Őrségi vendégház

Vas megyében, Őrimagyarosdon található az Őrség Vendégház, ami egy környezettudatos és gyermekbarátszálláshely az Őrségi Nemzeti Park szívében, amely a testi-lelki kikapcsolódás felhőtlen örömét nyújtja vendégeinek romlatlan falusi környezetben, a modern kor minden vívmányával felszerelve. Az Őrségi Vendégházban a természetes egyszerűség, a virágos mezők szénaillata, a csillagos ég mélysége és hihetetlen élvezhető. Tantestületi kirándulásokat és osztálykirándulásokat is szerveznek a környék fazekasainak és kézműveseinek bevonásával. A szervezett kirándulások között található keramikus segédletével agyagozás, korongozás, identitástudat erősítő foglalkozás (helyi történelmünk megismertetése, az Őrség öröksége), népi táplálkozás fortélyai, főzés oktatása, (málék, dödöllék, tökök pástétomok, lekvárok), alma lé préselése, népművészetünk dalban, hímzésben, legendákban, közösségformáló dalnulás, tábortűz

Míves Vendégház, Pogány

<http://mivesvendeghaz.blogspot.hu/>

Baranya megyében, Pécestől délre, Pécsváradtól délnyugatra, Pogányon található a Míves vendégház, ahol a régi nyári konyha különálló épületében rendezték be falusi szálláshelyüket a háziak.

A külön bejáratú rendelkező fürdőszobás vendégszoba konyhája teljesen felszerelt, a vendégek minden igényét teljesen kielégíti.

Az udvaron lehetőség van udvari tűzrakó használatára is, ami bográcsos, tárcsás illetve babos fazékban történő gasztronómiai élményt nyújthat vállalkozó kedvű látogatóinknak.

A vendégház szolgáltatásai közé tartozik a gasztronómiai szolgáltatás, melynek keretében reggeli, vacsora, jellegzetes tájjellegű ételek kóstolására is lehetőség nyílik (saját lekvárok, savanyúságok, befőttek, pálinka, villányi borok, kürtöskalács pörköltcukor stb.) A házon kívül a falu, Pogány számos kikapcsolódási lehetőséget kínál az odalátogatóknak: horgászat, gyermekek lovagoltatása, kézműves műhelyek látogatása (fazekas), kirándulás.

A szállásadó Beke Livia kézműves, népi kismesterség oktató és férje kézművesek, akik kézműves bemutatókat, foglalkozásokat és táborokat szerveznek 0-20 éves korú gyermekek számára (csuhé, gyékény, szalma megmunkálása, batikolás, nemezelés, fonaltechnikák, faze-kasság, bőrmegmunkálás, mézeskalács, tojásfestés, papírmásé.

Antik Anti

<http://www.antikanti.hu/>

Heves megyében, Noszvaj településen él az észti származású Antik Anti díszműkovács, aki nemcsak számos kézműves vásáron tart bemutatót és értékesíti portékáit, hanem otthon saját portáján is komplex kínálattal szolgál az oda látogatóknak. 1997-ben költözött Noszvajra Észtországból. A díszműkovács mesterséget régóta űzi. Főleg kovácsoltvas dugóhúzó, vas dísz tárgy, és vas használati tárgyak kerülnek ki a keze alól.

Igen népszerűvé váltak a műhelyudvarában falusi vendégasztal keretében, kézműves bemutatókkal egybekötött vacsorái.

Ezekén az estéken keresztül munkája másik oldalát, az életstílusáról ad ízelítőt.

A vacsora mellé többféle helyi bort és pálinkát kóstoltat, ami után mindenki megnézheti a kovácsműhelyét, ahol kovácsolási bemutatót tart. A bátrabbak ki is próbálhatják.

Új és visszatérő vendégeinknek is szeretnének kedvezni kicsit bővített, frissített menüsorunkkal:

Mézes fokhagymás birka (egyéb fűszerekkel), kemencében sült krumplival, répával és cukkinivel, rizikés mártással, sajtos céklás salátával és friss kerti salátával.

Római tálban készült fehérboros tejszínes házinyúl erdei gombás krumplipürével és friss salátával.

Meleg füstölt csirke sajátos lecsóval, Észti krumpli salátával és friss salátával.

Saját módra töltött bőrös csirkemell zöldséges rizzsel, sajátos lecsóval és friss salátával.

Kemencében, csiperkegombával, paradicsommal, sajttal sült tarja vagy karaj, vajban pirított hagymával és paradicsommal, kemencés burgonyával és friss salátával.

Kapros, joghurtos, sajtkrémes sült lazac, pirított kaliforniai paprikával és répával, zöldséges rizzsel és friss salátával.

Birkapörkölt sült burgonyával vagy rizzsel, uborkás, mentás, citromos salátával, friss kerti salátával.

Kemencében sült marhahús tekercsek tejszínes, újhagymás mártással, sült burgonyával, marinált paprikás fokhagymás salátával és friss salátával.

A vacsora végén mindenki kap egy kis kovácsolt szerencsepatkót ajándékba.

Bográcsban főzött ételei mellé saját kezűleg készített házi kenyeret (pirított fokhagymás, rozmaryingos, napon szárított paradicsomos, olivás, baconos, snidlinges) és Sajttálat kínálnak (10-14 félé sajtot) valamint helyi termékeket a noszvaji hentestől, friss zöldségeket.

Talentum Vendégház

<http://www.irotalentum.hu/>

Borsod-Abaúj-Zemplén megyében, Irotán ténykedő REG-LEX Bt. 1997-ben fogott az első saját fejlesztési mintaprojekt megvalósításába. Először a CSER-KÉK Falusi Vendégfogadó Hálózathoz kapcsolódó vendégház létrehozását valósította meg. További fejlesztések révén ma már a Miskolctól 42 km-re-északra fekvő, erdőktől és gyümölcsösöktől körbefogott csereháti kis zsákfaluban a Talentum Falusi Turisztikai Fogadóhelyhez tartozó 8 fős falusi vendégházban, 1,5 hektáros élményudvaron, 20 fős erdei iskolában és kézműves házban a természet, a falusi élet és saját kreativitásuk felfedezésének élménye várja a csendre, nyugalomra a természet közelségére vágyó családokat, baráti társaságokat, iskolai csoportokat.

Vendégeik körében nem csak diákokat, hanem országos kéktúra útvonalán haladó turistákat, pihenésre vágyó családokat, egy-két napra a világtól elvonulni kívánó baráti társaságokat, munkahelyi kollektívákat is szívesen látnak. A kényelmes szálláshely, a szépen parkosított, gondozott udvar, a hangulatos kis tó, a gyógy- és fűszernövény parcellák, a mezítlábas ösvény mellett az üstben főtt, kemencében sült népi ételek is segítenek a kikapcsolódásban, a falusi hangulat megélésében. Télen kívánságra disznóölést, tavasszal az immár hagyományos „Nyitnikék” rendezvényt, nyaranta egyetemistáknak falukutató táborokat, ősszel hecsedli főzést szerveznek.

Az autóval nem rendelkező turisták helyben kerékpárt bérelhetnek, és azzal kereshetik fel a Cserehát és a Bódva-völgy nevezetességeit, elsősorban a kis középkori templomokat, az építészeti arculatukat megőrzött aprófalvakat és a csereháti kézműves hálózat többi elemét.

Kézműves Ház

Bemutatók, alkotó munka, ajándékarusítás

Az irotai Talentum Kézműves Házszövő, hímző, fazekas, kovács, gyertyaöntő, papírmerítő műhelyeibe előzetes egyeztetés szerint várják a kézművesség iránt érdeklődőket. Megnézhetik, és szeretteiknek ajándékként elkészíthetik, vagy készen megvásárolhatják a szebbnél szebb, ízlésüknek megfelelően elkészített, egyedi kézműves termékeket. A mesterségek kipróbálása jó szórakozás, együttes cselekvés a családtagoknak, barátoknak. Ne hagyja ki, szerezzen régi-új élményeket a Cserehát szívében!

Nyári Természetbúvár és Kézműves Tábor

A nyári táborok vasárnap 17 órától, péntek 17 óráig tartanak. Napi 5 étkezést, szállást és folyamatos felügyeletet biztosítanak. A táborozás alatt naponta változatos, szórakoztató programok, kézműves foglalkozások, udvari játékok garantálják a hasznos és kellemes időtöltést.

Program: ismerkedés a falu életével

Népi ügyességi játékok

az erdő állatainak és növényeinek megismerése, vadles

a környezet állapotának felmérése, időjárási, vízminőségi értékek mérése

gyógy- és fűszernövények felismerése, gyűjtése

tejtermékek, tartósított gyümölcsök, hagyományos étek készítésének megismerése

természetfotózás, épületfotózás

ismerkedés a szövés, fazekasság, kovács, gyertyaöntő, papírmerítő mesterségekkel

a választott mesterségben saját alkotó munka lehetősége, munkadarabok készítése, saját alkotásokból kiállítás összeállítása

kürtöskalács / mézeskalács sütése

labdajátékok (röplabda, kispályás foci, kézilabda)

Hilda Kézműves Vendégház

<http://www.hildatoth.hu/>

Borsod-Abaúj-Zemplén megye nyugati részében, Kazincbarcikától délnyugatra, Ózdtól délkeletre fekszik Dédestapolcsány. A térség a Bükki Nemzeti Park közvetlen közelében található és hozzá tartozik a Lázberci-tó Tájvédelmi Körzete, ami kiváló lehetőséget nyújt természetjárásra, horgászatra, vadászatra, kerékpározásra egyéb aktív turizmus nyújtotta szabadidő eltöltési lehetőségeknek. A község nemcsak mészkőlelőhelyéről, hanem kultúrtörténeti emlékeiről, vármaradványáról is híres: Dédes Vára, Serényi Kastély, Dédesi Református Templom,

A községen végigsétálva sok szép olyan házat látni, amely megőrizte a hagyományos népi építészet formáit, ezért találhatunk egy-két olyan tornácos házat is, amelyeken még az eredeti bán-völgyi pala látható. A kultúrtörténeti emlékek közül kiemelendő egy magángyűjtő lakásán található több mint 2000 db-ból álló cserép- és keménycserépből álló gyűjtemény, ami mindennapos használati és díszítési eszközökből áll: „bélapátfalvai” tányér, findzsa, komatál, korsó, kancsó, a különböző gömőri és alföldi csecseskorsó, és kisebb-nagyobb méretű vászonfazekak. Emberek, vidékek szokásait, művészi értékeit ismeri meg a látogató, e páratlanul gazdag és impozánsan berendezett magángyűjtemény megtekintésekor.

A faluban számos falusi turizmussal foglalkozó szállásadó található, amely közül kiemelkedő a Hilda Kézműves Vendégház.

A tájjellegű fatornácos vendégház 2 fürdőszobás szobával 4 illetve 3 férőhellyel (+ pót ágyazható) rendelkezik. A konyha komplett felszerelt, az udvari kemence gondoskodik a vendég gasztronómiai igényeinek kielégítéséről.

A vendégházban kézműves műhely működik, tűzzománc kemencével felszerelve, és saját népi és iparművészeti bemutató teremmel.

A vendégház, télen-nyáron míg a kézműves műhely előre megbeszélt program szerint működik, a bemutatóterem állandóan nyitva áll a látogatók számára. Az itt található népi és iparművészeti tárgyak megvásárolhatóak.

A Kézműves vendégház tulajdonosa Szabóné Tóth Hilda, aki Szegeden született, 1996-tól alkot, munkássága a magyar táj szépségében gyökerezik. A festészet alapjait Svájcban tanulta, itthon tovább képezte magát, így megismerte az üvegfestést és a tűzzománc technikát.

Gazdag színvilága alkotásain harmonikusan tükröződik. „Tűzön át látni” a mottója. 840°C fokon égetett rézlemezein a fény és a természet állandó mozgása érződik. Képei sikeresen szerepelnek kiállításokon, Magyarország több városában, falvaiban. Alkotásai külföldre is eljutottak: Svájc, Franciaország, Svédország, Spanyolország, Németország, Bulgária, Olaszország.

A vendégfogadó a szállásadás mellett különböző gasztronómiai szolgáltatásokat és kézműves foglalkozásokat tart vendégei számára.

Harsányi Ház, Tiszadada

<http://www.szallaskiado.hu/harsanyi-haz-tiszadada/>

A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyében a Felső-Tiszavidéken, Tiszadadán csendes falusi környezetben található a Harsányi Ház. A település Tiszalök szomszédságában a Tisza partján fekszik. A falu szép stranddal, a község melletti holtág pedig horgászati lehetőséget nyújt az odalátogatónak. Tiszadadán falusi szálláslehetőséget a Harsányi Ház kínál az 1930-ban épült parasztportán, amit 2008-ban újítottak fel a mai kor turisztikai követelményei szerint. Kertjében füves udvar, homokozó, kiépített tűzrakóhely található. A szálláshely 3 db. egybenyíló szobából, nagy belső teraszból, ebédlőből, fürdőszobából és egy jól felszerelt konyhából áll.

Az oda látogató családok a gyerekbárát szolgáltatások és a helyi termékek szabad fogyasztása mellett a házigazdától, Harsányiné Etelka csuhéfonótól népművészeti fortélyokat is tanulhatnak pl. kukoricacsuhéból figurák, babák készítése illetve szalma fonására is van lehetőség.

Borostyán Vendégház

http://www.falusiturizmus.hu/hu_HU/lodgement/54/borostyan-vendeghaz.html

Hajdú – Bihar megyében a 4-es számú főközlekedési út és a Budapestet Záhonnal összekötő 100-as vasúti fővonal között terül el Hajdúszoboszló (8 km) és Debrecen (13 km) között, a Hortobágytól mindössze 29 km-re Ebes település. A XIX. század közepén megépült Budapest-Debrecen vasútvonal a területet bekapcsolta az ország vérkeringésébe. 1949-ben megkezdődött a mezőgazdaság nagyüzemi átszervezése, amely a tanyák fokozatos felszámolásához vezetett. 1952-ben Ebes, mint község alakult meg. Ekkor épült 116 ház, a községháza, az első iskola, orvosi rendelő, járda, út és villanyhálózat

A 6 férőhelyes Borostyán vendégház Ebesen található zárt parkolási lehetőséggel, felszerelt konyhával, a kertben szabad főzési lehetőséggel. A ház szolgáltatásai közé tartozik a házi tej és a házi készítésű sütemények és tájjellegű ételek (slambuc) kóstolása.

A ház egyediségét azonban a kézműves mesterségek elsajátítása, azaz a kosárfonás alapjaira való tanítás adja meg.

A Venterné Kovács Erzsébet szállásadó rendszeres jelleggel kreatív szakköröket tart, ahol azt szeretné megmutatni, hogy egy kis fantáziával, minimális költséggel (vagy akár a nélkül) mi mindent ki lehet hozni az egyszerű - sokszor kidobásra ítélt- anyagokból. Az elkészítés menetére is nagy hangsúlyt fektet. A bemutatók mellett on-line hírlevelet is készít, amely által a hírlevélre beregisztrált tagjaival az aktuális ünnepekhez és eseményekhez is kapcsolódó kreatív ötletet oszt meg. Hitvallása szerint a Kreatív szakkör gyermekekkel is megvalósítható, ahol játékosan el lehet játszani a formákkal, színekkel és lehetőségekkel.

A kézműves, más vendégházaknál is tart kézműves bemutatókat, szakköröket.

Fehér Gólya vendégház

<http://www.fehergolya.hu/index.htm>

Hajdú-Bihar Megye nyugati részén, Debrecentől 40 km-re, Hajdúszoboszlótól 18 km-re fekszik Nádudvar település, melyet a Hortobágyi pusztá határolja. Nádudvar évszázados hagyományokkal rendelkezik a népi mesterségek terén. Fazekasai Európa szerteismertek, az egyedi, ősi technikával készülő fekete cserép méltán tette híressé a mezővárost, de mára már idegenforgalmáról is ismertté vált. 1700-as évek elejére tehető a nádudvari fazekasság kialakulása, amióta apáról fiúra száll a fekete kerámia elkészítésének titka. A nádudvari mezőváros mesteremberei a kézművesség mellett fazekassággal is foglalkoztak, korsók, kanták, bödönök, korsók kerültek ki a kezük alól. 1930-ig kizárólag paraszti használati tárgyakat készítettek, azonban az átalakult ízlésnek köszönhetően megjelentek a funkcionális tárgyak is. 1992 óta Nádudvaron, az Ady Endre Általános Művelődési Központban működik az Ady Endre Közművelődési egység, amely a Városi Könyvtárat, és az Alapfokú Művészeti Iskola egységekkel együttműködve, közös igazgatású intézményben látja el feladatát.

Az iskola szakmai képzése országosan is kiemelkedő a hagyományos kézműves szakmák iskolarendszerű oktatása tekintetében. A képzés időtartama négy év 2+2-es szerkezetben: 9-10. évfolyamon általános- és kézműves alapképzés, a 11-12. szakképző évfolyamon mesterségek oktatása. A szakmai ismeretek mellett népzene, néptánc, néprajz és művészettörténet oktatás is folyik intézményben. Az iskola célja a kézműves hagyományok újjáélesztése, így az általuk oktatott hagyományos mesterségek a következők: bőrtárgy-készítő, faműves, fazekas kosárfonó-fonottbútor készítő, szőnyegszövő, nemezkészítő és panziós-falusi vendéglátó képzés.

A kézművesség mellett a pásztor hagyományok emlékét is őrzik különböző fesztiválok, rendezvények megszervezésével, ami körül kiemelkedő a Nádudvari pásztorok napja és a Nádudvari napok a hagyomány jegyében elnevezésű rendezvény, ami a nemcsak a pásztorok életét és gasztronómiáját mutatja be, hanem kiállítások tekinthetők meg a nádudvari kézművesek munkáiból.

A nádudvari hagyományokra épülve jött létre a Fehér Gólya Kézműves Udvar (Nádudvar a Petőfi utca 19.), amely 2004 tavasza óta várja vendégeit.

Családi vállalkozás formájában működő falusi szálláshely arra hivatott, hogy a régi falusi életmódot, a pásztoréletet és a hozzá kapcsolódó tárgyalakotó népművészet hagyományait mutassa be vendégeiknek. Az alföldi parasztház stílusában felépült épületben kézműves műhelyek, (kosárfonó, bőrös és mézeskalácsos), foglalkoztató terem és négy fő elszállásolására alkalmas apartman található. Hagyományos búbos kemencéjükben Nádudvarra, Hortobágyra és a Sárrétre jellemző népi ételeket készítenek, hagyományos receptúra alapján. A Kézműves Udvarban foglalkozásokat tartó mesterek elhivatott képviselői szakmájuknak, a népi hagyományoknak és nagy szeretettel és hozzáértéssel vezetnek be az odalátogatókat a különféle mesterségek rejtelmeibe. A Fehér Gólya Vendégház az érdeklődőket bevezeti a régi falusi élet rejtelmeibe, az évszaknak megfelelően bekapcsolódhat a paraszti munkákba, törhet, foszthat, morzsolhat kukoricát, kertészkedhet, megtanulhatja a kenyérsütést, a népi ételek készítését. A közelben lévő Hortobágy csábítja a kerékpáros, gyalogos lovas túrázókat. A Kézműves Udvar Programajánlata közé tartozik iskolás és óvodás csoportoknak különböző kézműves foglalko-

zások megtartása, így választható: mézes kalácssütés, bőrözés, babakészítés, csuhézás, nemezelés, kalácssütés.

A programok szüneteiben népi játékok, kakassütés, kakaslövés, köcsögdobásra is sor kerülhet.

Hosszú hétvége Nádudvaron a Fehér Gólyában

3 nap 3 éjszaka

Érkezés: csütörtök este

Programajánlat péntekre: Délelőtt városnézés, fazekas műhelylátogatás, délután népi játékok a szabadban, csutkababa készítés, este tekeparti a Művelődési Központban, a Club Cafében.

Szombati programajánlatok:

Szekerezés vagy kerékpártúra a pusztában, lovaglás száron vagy lovas túra, tetszés szerint. Délután kenyérsütés, mézeskalács mintázás.

Vasárnapi programajánlat:

Délelőtt nemezelés, labda, karkötő vagy sál készítése. Délután kirándulás, választható helyszínek: Debrecen, Hortobágy, Karcag, gépkocsival, Farkas-szigeti arborétum kerékpárral.

Elutazás vasárnap este vagy hétfő reggel. A program bővíthető egy vagy két hetesre igény szerint, kérhető reggelivel vagy félpanzióval.

Szállás, 3000 Ft/fő/éj apartman, 2500 Ft/fő/éj kétágyas szoba.

Étkezés: Reggeli 1000 Ft/fő/nap, félpanzió 2500 Ft/fő/nap

Programok: 1000-2500 Ft/fő

Kirándulás Nádudvarra, a Fehér Gólya Kézműves Udvarba

Programajánlat iskolás és óvodás csoportoknak

9:00 óra Érkezés

Köszöntés, a ház megtekintése. Szekerezés, látogatás a Dávid Lovas tanyán, állat simogatás, lovaglási lehetőség, játék

Kézműves foglalkozás a Kézműves Udvarban

Választható: mézes kalácssütés, bőrözés, babakészítés, csuhézás, nemezelés, kalácssütés

Ebéd,- gulyásleves, sütemény, vagy kenyérlángos

Délután népi játékok, kakassütés, kakaslövés, köcsögdobás

Városnéző séta, közben, Fazekas István műhelyében, megnézzük a híres fekete kerámia készítését.

Elutazás: 16 óra körül

Részvételi díj: 2.400 Ft /fő, min. 15 fő esetén.

Kiseb létszám esetén a program díja 36.000 Ft

Kézműves foglalkozások:

Vesszőfonás, csuhéfonás, mézeskalács készítés, nemezelés, babakészítés, népi ételek sütése, főzése

Részvételi díj: 2 000 Ft/ fő csoportos díj: 1000 Ft/fő (min 15 fő)

Sárarany Szalmaporta

<http://www.szalmaporta.hu/>

Békés megyében, Szarvas határában nyílt meg 2010 júliusában a Sárarany Szalmaporta, ami jelenleg is kézműves házként funkcionál. A ház tulajdonosai családi vállalkozás keretében több mint 10 éve foglalkoznak kézművességgel: Maczkó Ferencné, szalmafonó és Maczkó Dóra, gyöngyékszer készítő

A kézműves ház megnyitása előtt rendszeresen értékesítették portékáikat különféle hazai és külföldi kézműves vásárokon, rendezvényeken, illetve több saját kiállítást is szerveztek. A Szarvas-Ezüstszőlőkben álló tanyát 2009 évben vásárolták meg és több mint egy év alatt, saját kézzel újítták fel, alakították át kézműves házzá. Céljuk egy olyan állandó kiállítás létrehozása volt, ahol az oda látogatók megismerhetik a szalmafonás, mint mesterség eszközeit, munkafolyamatait. Így a búzatáblától végigkövethető például egy szalmakalap megszületését. A házat pedig igyekeztek úgy berendezni, hogy tükrözze egy korabeli parasztház hangulatát, így mentették meg a kemencét, kiállították a nagyszülők mindennapi használati tárgyait valamint vajköpülőt, közel 100 éves szövőszéket, diótörő mozsarat, néhány régi ruhadarabot. A kiállított tárgyak egy része meg is vásárolható, melyek finoman ötvözik a magyar hagyományokat a modern kor elvárásaival. A kézművességet ötvözve a falusi turizmussal egy új épületrész megvalósítását tervezik, ahol lehetőségük nyílna nagyobb csoportok fogadására és szolgáltatásaikat gasztronómiai programokkal kiegészíteni: kenyérsütés, lekvár főzés, sajt készítés. Ezen kívül a meglévő fűszerkertet egy komolyabb gyógynövény- és fűszerkertté kívánják kibővíteni. A kézműves porta egyben programlehetőséget is kínál a környék falusi vendéglátók vendégeinek.

A Szalmaporta nyitva tartása:

Március 15. és május 31. között és szeptember 1. és október 31. között szombaton és vasárnap 10:00 – 17:00, június 1. és augusztus 31. között szerdától vasárnapig 10:00 – 18:00

Ünnepnapokon 10:00 – 18:00 Külön egyeztetett időpontban lehetőség van kézműves foglalkozások, illetve bemutatók megtartására is.

Maczkó Ferencné, szalmafonó

1991 óta foglalkozik komolyabban szalmafonással. Ebben az évben hirdette meg a Törökszentmiklósi Művelődési Központ az első országos szalmafonó pályázatot, majd minden évben alkotótábort is szervezett. Ezekben a táborokban, kezdetben egymástól, majd külföldi többek között erdélyi, vajdasági, orosz, angol, amerikai és svájci mesterektől tanulta meg a szakma rejtjelmeit.

2007-ben megszerezte a népi játszóház-vezetői, és csuhé-, gyékény-, szalmafonó szakmunkás és szakoktatói képesítést.

Szívesen foglalkozik gyermekekkel és felnőttekkel egyaránt. A gyermekcsoportoknál a szalmafonás segítségével kiválóan lehet fejleszteni a kreativitást, kez ügyességet, kitartást. Inspirálni lehet őket az új létrehozására, önálló munkavégzésre, a természetes anyagok megismerésére, tágabb értelemben a természeti környezet felfedezésére is.

Munkáit rendszeresen zsűrizteti.

1999-ben a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának nívódíjában részesült alkotásaiért.

Maczkó Dóra, gyöngyfűző

Több mint hat évig fázekasságot tanult, most azonban a szalmafonás alapjaival ismerkedik. Ezen kívül quilling képek készítésével foglalkozik. Legjobban mégis a gyöngyfűzés fogta meg, mely utazást jelent a színek és formák világába. Az alapok könyvekből való elsajátítása után a bonyolultabb technikákra Gordon Éva tanította. Munkáit rendszeresen zsűrizteti a Népi Iparművészeti Zsűri által.

Pipacsos Pihenőház

<http://pipacsoshaz.hu/>

Az Alföld déli részén, Bács-Kiskun megyében Bajától 28km-re található Dávod község, amely leginkább gyógyfürdőjéről nevezetes. A környezet mind tárgyi, mind természeti szépségekben gazdag. A Ferenc-csatorna a Duna holtágaként kis folyamként szeli ketté Dávodot és Püspökpusztát. A csatorna környezete horgászatra, csónakázásra hívogatja az oda látogatókat.

A falu szívében helyezkedik el a Pipacsos Pihenőház, amely egy 1830-ban épült eredeti nádtetős parasztház, így a 2004-es felújítás során a régi paraszti jelleg megőrzésére törekedtek a tulajdonosok. A ház jellege mellett a régi korokban élő emberek szokásainak megőrzését is szem előtt tartották a vendéglátók, így épült ki egy eredeti szabad kéményes konyha, ami sajátos hangulatot kölcsönöz a pihenésének és a nyaralásának.

2 szobából álló 8 férőhelyes 3 napraforgós falusi szálláshely konyhája jól felszerelt, ön-ellátásra alkalmas. Az udvar zárt, biztonságos.

A vendégház elsődleges programlehetőségei közül kiemelkedő a település környezetében található kirándulóhelyek: a Gemenci erdőség, a Kiskunsági Nemzeti Park, Ópusztaszer, dunai szigetek valamint az aktív turizmushoz kapcsolható horgászat, vadászat, kerékpározás, csónakozás, kajakozás.

A vendégház másodlagos programlehetőségei a kézműves táborok és kézműves foglalkozások gyermekek számára.

SZALAY-ZALA ANDREA

2.5.2.7 Jó példák, törekvések a viselet, öltözködési kultúra területén

Egy nép, népcsoport identitásának egyik leglátványosabb kifejező eszköze a régmúltban, de napjainkban is a viselete.

Számos európai nép napjainkban is büszkén viseli - különösen ünnepnapokon – hagyományos régi, vagy felújított, korszerűsített viseletét. Európa számos országában – Ausztriában, a skandináv államokban, Portugáliában, Spanyolországban, Hollandiában - büszkék az emberek viseletükre, ünnepnapokon természetesen öltik magukra nem csak régi, de a régi alapján újonnan, korszerűbb anyagokból, s kényelmesebb szabással készített öltözeteiket. Mi, akik sokkal gazdagabb hagyománnyal rendelkezünk, sokszor félve, idegenkedve vesszük fel viseleteinket, hiszen sajátos történeti –társadalmi fejlődésünk következtében rengeteg előítélet övezi ezeknek a viseleteknek hordását.

Pedig a történelmi tradíció, vagy a népviseletek által ihletett öltözeteknek napjainkban is van létjogosultsága.

A Jászok példája

A Jászságban az 1970-es évek második felében a Jászsági Népi Együttes volt a kezdeményezője a jász viselet felújításának. Az 1990-es évek elején újabb követők akadtak a Jászság táncsoportjai, a táncosok szülei, a pávakörök, díszítőművészeti szakkörök tagjai, és a bandériumok (Jász Lovas Bandérium, Lehel Huszár bandérium, Szűcs Mihály Bandérium) révén.

A Jász Múzeum gyűjteményében, valamint a helytörténeti gyűjtemények anyagában és magántulajdonban lévő ruhadarabok, egykorú leírások, és fotók segítségével Bathó Edit néprajzkutató, múzeumigazgató szakmai segítségével, és személyes példájával újból felelevenítették a régi viseleteket.

Az 1989-es rendszerváltás óta soha nem látott lendületet vett a régi jász viselet iránti érdeklődés. Egyre több emberben merül fel az igény a hagyományos viselet megvarratására, annak ellenére, hogy az öltözethez szükséges finom selyem, brokát, taft, bársony kelmék ma is igen drágák, és egy rend öltözet elkészítése igen komoly összegbe kerül. Ennek ellenére nem kevesen rendelkeznek már két-három rend viselettel, melyet a jász ünnepeken magukra is öltenek.

Napjainkban egyre többen foglalkoznak a jász viselet elkészítésével, s a szép, mives viseletek országos és nemzetközi pályázatokon, kiállításokon is bemutatásra kerülnek. E munkában különösen élen járnak a Jászapáti Rokolya Varróműhely tagjai: Tajti Erzsébet, Borbásné Budai Valéria, Donkóné Birkás Tünde, Nagy Erzsébet, Utassy Gáborné, Tajti Ferencné, Szabóné Nagy Enikő, Bagi Éva, valamint a JNSZ Megyei Ipari, Mezőgazdasági, Kereskedelmi és Vendéglátóipari Szakközépiskola szaktanárai. A varróasszonyoknak minde-

nekelőtt meg kellett ismerniük a régi viselet sajátosságait, maitól eltérő szabásvonalait. Ehhez nyújtott nagy segítséget a Jász múzeum igazgatója a gyűjtemény segítségével.

A jász viselet felelevenítésénél és készítésénél számos problémával kellett megküzdeniük. Legnagyobb gondot a megfelelő alapanyagok hiánya jelentette. A kereskedelmi forgalomban nem voltak kaphatók azok a kelmék, melyekből egykoron a viseleteket varrták. Ezért meg kellett találni azokat a mai, korszerű anyagfajtákat, melyek megközelítően hasonlítanak a régiekhez. Hasonló problémát okozott a díszítő szalagok hiánya is. Ebben az esetben is rá kellett találni azokra az arany, ezüst sujtásokra, csipke szalagokra, melyekkel a régiek helyettesíthetőek voltak.

Napjainkra Jászberényben már megéri olyan méteráru boltot üzemeltetni, melyben ezek a kelmék és kiegészítő anyagok megkaphatóak.

A ruhaanyagok színe ugyancsak egyik fontos kérdése volt a rekonstrukciónak. A jász viseletben sose alkalmaztak élénk, rikító színeket. Jelen korunk textíliái azonban inkább a divatos élénk színeknek kedveznek. Ebben a tekintetben is jelentős előremozdulás történt az idők folyamán.

Komoly problémát jelentett a jász öltözet jelenkori viselésének módja is. Meg kellett értetni az asszonyokkal, hogy ma is mindenki az életkorának megfelelő színű ruhát öltheti csak magára. Megváltozott kultúránkban, életszemléletünkben ez nem ment zökkenőmentesen. Meg kellett tanulni a ruha viselését is. (felöltés módja, benne való viselkedés, testtartás.)

Kezdetben mindenki az ünnepi viseletet varratta meg, s mindenhova azt vette fel. Később azonban egyre többen értették meg, hogy szükség van ún. gyüvő-menő ruhákra, sőt az ünneplők között kis és nagyünneplőre is. Hiszen táncmulatságba nem lehet felvenni a nagyünneplőt, a templomi ruhát, s a bandériumok által szervezett hadjáratba nem vehető fel még a kisünneplő ruha sem.

Természetesen a beletanulási folyamat lassú volt, mindent újra kellett értelmezni, tanulni, és a felelevenített ruha használatát napjaink életviteléhez kellett igazítani. Senki nem gondolja, hogy ezek a viseletek a régi módon, minden nap hordhatók.

A felújított viseletek egyértelműen bizonyos alkalomhoz, főleg ünnepi alkalomhoz köthetőek. Vannak, akik úgy vélik, hogy a felújított jász viselet jelmez. Ez az állítás nem állja meg helyét. Mert a jelmezt legtöbbször színpadon, valamilyen előadás keretében e funkcióra érzelmmentesen viselik.

A felújított jász viseletnek azonban érzelmi háttere van, amely még ma is a kiváltságos történelmi múltat szimbolizálja, és a mindenkori jász öntudatot erősíti.

Az elmúlt évek során megeremtődtek a jász ruha viselésének alkalmai is. Különböző város-, és falunapok, nemzeti ünnepek, a nemzetközi hírűvé vált jászberényi Csángó Fesztivál, nemzetközi mézvásár, főzőversenyek, jász bálók, hagyományőrző rendezvények mind alkalmat teremtenek e szép ruhák viselésére. Ezek közül is kiemelkedik az 1995 óta minden évben más és más jász településen megrendezésre kerülő Jászok Világtalálkozója, ahol 1998 óta díszes ceremónia közepette kerül sor az újkori jászkapitány megválasztására. Ha valaki ellátogat egy világtalálkozóra, megláthatja, hogy idősek és fiatalok, egyre többen öltik magukra jász őseik szép öltözetét, s mindenkor büszkén viselik azt. A jászok által felújított, és egyre

népszerűbbé váló XIX. századi parasztpolgár viselet szép példája egy népcsoport identitástudatának és hagyományörzésének.

Debrecen példája

Debrecen példája mutatja, hogy nem csak a falu, hanem ebben az esetben a cívisváros is fontosnak tarthatja viseletkultúrája megmentését, újra divatba hozását.

A debreceni önkormányzat pályázati felhívására a Debreceni Művelődési központ, a Tímárház köré csoportosuló népi iparművészek, kézművesek közösen adtak be pályázatot, amit el is nyertek. A felkészülés során Szathmári Ibolya néprajzkutatóval folytattak konzultációkat, elemezve a múzeum gyűjteményi anyagát.

Elkészült munkáikat a városi farsangi bálon, majd beöltözési lehetőséggel megfűszerezve kiállításokon, és a megyében rendezett divatbemutatókon népszerűsítették.

E kezdeményezés remélhetően olyan módon kiforrja magát, mint a jász példa esetén látuk.

Program leírása:

Debreceni viseletrekonstrukciók készítése

Debrecen szabad királyi várossá nyilvánításának 650. évfordulója évében méltán merült fel az igény arra, hogy készüljenek az egykori debreceni viseleteket hűen tükröző viseletrekonstrukciók. A vállalást az ünnepi évfordulón túl indokolttá teszi az is, hogy a debreceni viselet – ami különösen annak parasztpolgári jellegét illeti – szélesebb körben kevésbé ismert, rekonstrukciók még alig készültek, így ez a mostani vállalkozás hiánypótlónak is tekinthető. Az elkészült ruhák kiállításokon történő bemutatásával orvosolhatjuk az említett hiányosságot, széles körben megismertethetjük a térségünkre jellemző, tradicionális viseleteket, legalábbis annak egy részét.

A viseletrekonstrukciók bemutatása számos kapcsolódó program szervezését teszi lehetővé a Tímárház – Kézművesek Házában. Főképpen az iskolás korosztály számára kínál olyan programokat, ahol a résztvevők megismerkedhetnek az egyes viseleti darabok funkciójával, formai- és díszítménybeli sajátosságaival. A rekonstruált viseletek mindemellett esetenként – pl. ünnepi alkalmakkor – reprezentációs céllal felölthetők is lennének.

A rekonstruálásra kerülő viseletek kiválasztásakor célunk mindenekelőtt az volt, hogy különböző korosztályok viseleteit jelenítsük meg többnyire a XIX. század vége és XX. század eleje időszakából. A választásokat meghatározta továbbá az is, hogy ezeken az öltözékeken megjelenítsük azokat a formai- és díszítménybeli sajátosságokat, melyek a debreceni viseletre ez időben a legjellegzetesebbnek, legtipikusabbnak tekinthetők. Mintául részben a Déri Múzeumban őrzött eredeti viseleti darabok, részben archív fotók szolgáltak. A rekonstrukciók készítői – viseletvarrók, a viselet kiegészítők készítői – szakmájukat értő, nagy tapasztalattal és gyakorlattal rendelkező alkotók. Valamennyi viselethez – a kiállítási bemutatóhoz nélkülözhetetlen – bábu vagy baba is készül.

A fentiek értelmében 6 viseletrekonstrukciója készül el:

- fiatal pár, vagy jegyespár leány és legény viselete,

- középkorú pár asszony és férfi viselete,
- nagyünnepelő asszonyi viselet, mely tekinthető az idősebb korosztály öltözékének is,
- gyermek leány viselete.

A rekonstrukcióra tervezett viseletek rövid bemutatása

1/ A fiatal jegyespár leány viselete áll egy lábszárközépig érő zöld színű taft selyem, derekánál szabott szoknyából, alatta alszoknya, nyakánál összehúzott, bő fodros ujjú fehér blúza patyolat finomságú anyagból készül, a szoknya elé a blúz anyagával harmonizáló csipkeszerű kötény, a blúz fölé zsinórdíszes, a szoknya színétől egy árnyalattal sötétebb vagy világosabb színű, karcsúsított mellény vagy pruszlik kerül. A lányság kifejezéséeként a nő fejére rekonstruáljuk a debreceni gyöngyös bogláros pártát, a rekonstrukció hűen követi az eredeti párták díszítményét, így pl. elkészítettjük a szalagok és masnik díszéül szolgáló, fémszálból vert szalagcsipkéket is. Lábára fekete keményszárú női csizma, kezébe vert csipke szélű fehér patyolat jegykendő kerül.

2./ A legény öltözékének alapanyagát fekete posztóanyag adja, ebből készül a csizmanadrág és a rövid felsőkabát, vagy zakó, az utóbbi díszét a nagyméretű ötvös remek ékszer-gombok adják. A legényviselet legjellegzetesebb ruhadarabja az a tükör bársony alapanyagú, dekoratív mellény, mely csak erre a térségre volt jellemző viselet. A bordó, püspöklila, kék, zöld, rozsdabarna stb. színekben egyaránt készült mellény - melyet jegyajándékba kapott a legény - szabás vonalát tekintve négyféle változatban volt ismeretes. A rekonstrukció során az álló nyakú, magas gombolású mellény készül el dekoratív ékszer-gombokkal ezüstsínű, visszafogott zsinórdíszítésekkel. A mellény alá archaikus szabásvonalú, elején tűzött díszítésű, magas nyakú, keskeny gallérú fehér ing kerül. A viselethez továbbá debreceni típusú fekete posztókalap és fekete rámás csizma társul.

3./ Középkorú pár asszony viselete kétrészes, ruhájának alapanyaga ugyancsak taft selyem, színében is tükrözi a korát (barna különböző árnyalatai). A felsőrész, azaz a karcsúsított szabású női ujjas elején és ujjá végein saját anyagából fodrozódó díszítményekkel van ellátva. Szoknyája derekánál szabott, földig érő, alatta alszoknya. Fejére a ruha anyagával megegyező alapanyagból a debreceni nők jellegzetes főkötője készül. A nő kezébe gyöngydíszes erszény kerül.

4./ A középkorú férfi öltözéke fekete posztó alapanyagú, a csizmanadrághoz hosszú, zsinórdíszes, karcsúsított szabású kabát társul. Mellénye fekete posztó mellény, egyszerű pitykegombokkal van ellátva, alatta fehér színű, magas gombolású gyolcs ing található kis fekete nyakkendővel. Csizmája keményszárú csizma, fekete posztókalapja az előbbinél szélesebb karimájú debreceni típusú kalap.

5./ Nagyünnepelő, vagy idős asszony viselete fekete nyomott mintás taft selyem anyagból készül. Ez a viselet egykoron nemcsak az idős korosztály viselete volt, a XIX. század II. felében még a menyasszony is feketében esküdött. Szoknyája hosszú, derekánál szabott szoknya, felső része, az ujjas karcsúsított szabású, elején, nyakán, alján, ujjá végein fekete apró gyöngökkel és fekete csipkével gazdagon díszítve. A ruhához annak anyagából egy pelerinszabású köpeny, vagy gallér is készül, melyen a gyöngy és csipkedíszítések szintén jelen vannak. A

szoknya elé fekete selyem kötény kerül. Az asszony fekete főkötője gyöngy és csipkedíszítésű.

6./ Gyermek leány viselete világos alapú, apró mintás karton anyagból készül. Az egybeszabott lányka ruha karcsúsított szabású, szoknyarésze kissé lefelé bővülő, lábközépig ér. A ruha díszét a piros bársony anyagú betét díszek adják, melyek a ruha felső elej – részén, a szoknya elején lefelé futva és a deréknál, mintegy övként vannak jelen. Lábára fekete, elől fűzős, száras cipő, fehér patent harisnya, hajába piros szalag kerül.

A viseletek készítői *felkérésre* azok közül az alkotók közül kerültek ki, akik a legnagyobb ismeretekkel és tapasztalatokkal rendelkeznek elsősorban a komplex debreceni viseletek, vagy az egyes speciális viseletdarabok - pl. a párta - elkészítése terén. Ennek alapján *Kormányos Lászlóné* hímző- és viseletvarró a pártás leány és a középkorú asszony viseletét, *Tóthné Dénes Anikó* viseletvarró az idősebb asszony öltözékét és az asszonyok főkötőjét, *Antall Csaba* viseletkészítő a fiatal és idős férfi viseletét, *Gálné Kovács Gyöngyi* pártakészítő a leányka viseletet és a debreceni pártát készítette el. Külön mestere volt az ékszergombok, a debreceni leány öltözékén és pártáján lévő vert csipke, valamint a posztókalapok és a csizmák, cipők elkészítésének Rácz Erika ötvös és ékszerkészítő, *Harsányi Edit* hímző- és csipkekészítő, *Mihalkó Gyula* kalapos, *Litomereczki Zoltán* és *Czéh Gabriella* csizma- és cipőkészítők személyében.

DEBRECEN MEGYEI JOGÚ VÁROS ÖNKORMÁNYZATÁNAK PÁLYÁZATI FELHÍVÁSA KÖLCSEY FERENC ÖSZTÖNDÍJ

Debrecen Megyei Jogú Város Önkormányzata pályázatot hirdet amatőr és hivatásos művészek, művészeti együttesek alkotói tevékenységének támogatására.

Az ösztöndíj célja: Debrecenről szóló, a város kulturális értékeihez kötődő, azokat gazdagító alkotás létrejöttének ösztönzése, amely lehetőséget teremt alkotó művészek, csoportok számára, hogy kifejezzék kötődésüket városunkhoz.

Ösztöndíjban részesülhet: egy személy vagy egy művészeti csoport.

Pályázók köre: Debrecenben élő és a várossal aktív kapcsolatot tartó amatőr és hivatásos alkotó művészek, művészeti együttesek.

A pályázás módja: Pályázni csak az erre a célra rendszeresített formanyomtatványon lehet, ami az Új Városháza (Debrecen, Kálvin tér 11.) 2. sz. ügyfélszolgálati ablakánál vehető át, vagy letölthető az www.debrecen.hu honlapról. A pályázatokat a Kulturális Osztálynak címezten, 2 példányban kell benyújtani. Postacím: Debrecen Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatal, Kulturális Osztály, 4026 Debrecen Kálvin tér 11.

A pályázat benyújtásának határideje: 2011. február 25.

Pályázaton elnyerhető támogatás összege: bruttó 2 millió Ft. A díj megosztható. Az ösztöndíj feltétele: a pályázó nyilatkozata arról, hogy az ösztöndíj ideje alatt egy új, eddig nyilvánosság előtt be nem mutatott produkciót, alkotást hoz létre.

A pályázatot meghirdető Önkormányzat a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény alapján, fenntartja az első kiadás-, az első nyilvános előadás-, az első kiállítás-, illetve az első megépítés jogát.

Az ösztöndíjas vállalja, hogy az ösztöndíj időtartama alatt készített mű, illetve művek publikálásánál, előadások alkalmával feltünteti, hogy Kölcsey Ferenc ösztöndíjas.

A benyújtott pályázatok elbírálását DMJV Önkormányzat Közgyűlésének Kulturális, Ifjúsági és Sportbizottsága végzi.

Az ösztöndíj átadására a Város Napján, ünnepi Közgyűlés keretében kerül sor.

Debrecen, 2011. január 27.

Kulturális, Ifjúsági és Sportbizottság

„A maradandóság városa”

Az egykoron Hajdúság fővárosaként, cívisvárosként emlegetett Debrecen évszázados hagyománya, szellemi öröksége az elmúlt időszakban különösen fontos aktualitását élte, mezővárossá nyilvánításának 650. évfordulója alkalmából a tavalyi évben.

A Debreceni Művelődési Központ idén folytatni kívánja ennek az örökségnek más és más aspektusból való megismertetését a széles közönséggel, így a debreceniek szíves figyelmébe ajánljuk az alábbiakban felsorolt, 19. század végi-20. század elejei cívis létet, annak mindennapjait reprezentáló programjainkat, melyekkel városunk egykori szigorúan erkölcsös, kálvinista paraszt- polgári rétegének mindennapjait mutatjuk be.

PROGRAMJAINK:

- február 17,	17 óra	„A cívisvilág emlékezete”- II.
Debreceni polgári viseletek kiállítása
Helyszín: Tímárház- Kézművesek Háza, Nagy Gál I.u.6.
(A kiállítás április 12-ig látogatható, csoportok számára ingyenes tárlatvezetéssel, előre egyeztetett időpontban.)
- február 24
március 16
március 30
április 6		NOSZTALGIA FOTÓZÁS
Helyszín: Tímárház- Kézművesek Háza
Régi idők fotói a kiállításban!
Tegye emlékeztetéssé kiállítás látogatását!
Öltözzön be és készítesse képet magáról, mint a régi szép időkben! (A fotózás díja: 1.200 Ft/fő)
- március 20	17 óra	„ Két ujja van a ködmönnek
kerek alja a pendelynek”
Divatbemutató debreceni viseletekből a
Hajdú Táncegyüttes közreműködésével
Helyszín: Belvárosi Közösségi Ház, Kossuth u.1.
- március 22,	10 óra	„ Fordulj erre, fordulj arra, felöltözött már a baba”
Babaöltöztető játszóházi foglalkozás
Helyszín: Tímárház- Kézművesek Háza
- április 11	10 órától	A város napja alkalmából
egész napos programsorozat a Tímárház-
Kézművesek Házában
(tárlatvezetés, kézműves bemutatók, előadások)

Hrivnák Tünde – By me**Kalocsai és Mezőkövesdi hímzések a mai öltözetkultúrában****Előzmények:**

Hrivnák Tünde tótkomlósi származású, édesanyja, nagyanyja varrónők voltak. A hagyomány tiszteletét nagyanyjától, a mesterségbeli fortélyokat édesanyjától tanulta, a szegedi ruhaipari technikumban és a budapesti divatiskolában szerzett végzettséget. Hrivnák Tünde saját tervezésű ruháival a magyar hagyományok fontosságát, kívánja megjeleníteni úgy, hogy azok megfelelően tükrözzék a ma diktált trendeket. Számára egyértelműen a hordhatóság a legfonto-

sabb, célja olyan öltözködési stílus megformálása, mely egyedi, nőies, nem elvont kreáció. Az egyedi tervezésű ruháknál pedig a megrendelő egyéniségét tartja szem előtt, mely a funkció, az alapanyag és a díszítés harmóniáját is jelenti egyben.

Kezdetben a tótkomlósi motívumokat vitte át a viseletre, így fedezte fel őt Kalocsa város polgármestere. A kiinduló ok a Forma-1 ruhán megjelenő egyáltalán nem autentikus, mondhatni a kalocsai hímzést megszegyenítő motívumok nagy népszerűsége volt, ami ellen a jó érzésű polgármester oly módon tiltakozott, hogy felkérte Tündét egy kalocsai kollekció elkészítésére. Tünde mély alázattal közelít a hagyományos viselethez, és hímzésekhez.

Megtervezi a modellt, és a helyi hímző asszonyok tervezik és készítik el a hímzéseket.

Ilyen módon munkalehetőséget, színvonalas továbbélést biztosít a helyi hímző kultúra számára.

Sajnos ez a modell a mezőkövesdiek esetében azért nem működik ilyen szerencsésen, mert a projektben résztvevő Matyó Népművészeti Egyesület, mely kiváló szakemberekből áll, korántsem élvezi ennyire a városi vezetés bizalmát.

Pozítívumok:

A mai divat trendeket, az etno divatját minőségben, kiválóan ötvözi a hagyományokkal, megélhetést, hírnevet biztosítva azoknak a jelentős, szellemi kulturális örökségünk részét képező népművészetéről híres központoknak, melyek kultúrája kommercializálódott.

Kiváló marketing stratégiával, divatbemutatókkal és azt követően jó sajtóval rendelkeznek.

Megrendelői a külföldi diplomata feleségek, híres hazai személyiségek, és külföldön élő magyarok.

Tetőtől-talpig

Az Élő Hagyomány Alapítvány szervezésében, rendezésében a Táncszínházalkotókon, a Mesterségek Ünnepén, az Élő Népművészet pályázat és kiállítás alkalmából a Néprajzi Múzeumban, a Reneszánsz év jegyében az országban több helyen 2005 óta szervezett divatbemutatókat abból a célból, hogy népszerűsítse azokat a kézműves ruhákat, melyek magukon viselik valamilyen módon – gondolkodásmódjukban, formavilágukban, anyaghasználatukban, technikájukban, díszítményükben – a paraszti, parasztpolgári, történelmi viseletek jellegzetességét. Hordhatóak, modernek, divatosak, egyediek.

A divatbemutatókon a ruhák mellett bemutattuk a kézműveseket, életútjukat, alkotói hitvallásukat, és kollekciójuk felvonulása előtt elmondtuk melyik ruha, milyen módon kapcsolódik hagyományos viseletkultúránkhoz. A közönség az alkotók elérhetőségét is megkapta.

A manökkenek néptáncosok voltak, akik a színpadon otthonosan mozogtak, de lelki beállítottságuk folytán tudták viselni ezeket a ruhákat. Az aláfestő zene az öltözetekhez illően vagy népzene, vagy világzene volt.

E divatbemutatók voltak az előzménye a Tetőtől talpig pályázatnak, melyet a Népművészeti Egyesületek Szövetsége és a Hagyományok Háza írt ki.

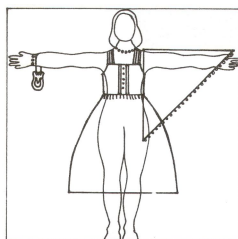
Pályázati felhívás

A XXV. Mesterségek Ünnepe fő témája a viselet, ehhez kapcsolódóan pályázatot ír ki a

Népművészeti Egyesületek Szövetsége és a Hagyományok Háza

TETŐTŐL TALPIG címmel

Fővédnök: Schmittné Makray Katalin

A pályázat mottója: Hagyomány a divatban – viselet másként

A pályázat célja: a Kárpát-medence hagyományos öltözet-kultúrájának, valamint népi kézműves értékeinek megőrzése, népszerűsítése, alkalmazásuk a mai öltözködéskultúrában, hogy ünnepeink és hétköznapijaink részévé váljanak.

A pályázat témája: olyan férfi, női, gyermek öltözetek és kiegészítők tervezése, amelyek alapja tradicionális formavilág, díszítmény, alapanyag vagy technika.

Pályázati kategóriák:

1. Hagyományt követő viseletek és kiegészítők
2. Mai, modern ünnepi és hétköznapi ruhák és kiegészítők (táska, ékszer, lábbeli stb.), amelyeken fellelhető a hagyomány egy-egy eleme akár a formavilágban, akár a díszítményben, akár az alapanyagban vagy az alkalmazott technikában.

Pályázni valamely pályázati kategóriának megfelelően 3-5 darabból álló új **kollekciónak** – **alapanyagokban, stílusukban hasonló modellek** – fotódokumentációjával lehet, amelyet CD-n 2011. július 17-ig várunk a következő címre: Népművészeti Egyesületek Szövetsége, 1255 Budapest, Pf. 193. A kollekciónak szabadon választva szerepelhetnek férfi, női, gyermek ruházati darabok és kiegészítők.

Díjazás kategóriánként:

1. díj 200. 000Ft
2. díj 150. 000Ft
3. díj 100. 000Ft

A zsűri által kiválasztott legszebb alkotásokat a **XXV. Mesterségek Ünnepén** divatbemutató keretében láthatja a közönség a Budai Várban.

Kiírók: Népművészeti Egyesületek Szövetsége, Hagyományok Háza

Információ: Beszprémy Katalin 06 20 361 9227, beszpremy.katalin@hagyomanyokhaza.hu

Igyártó Gabriella 06 1 214 31 47, 06 1 214 35 23, neszfolk@nesz.hu

A zsűri a beérkezett 135 pályázó fotódokumentációjának értékelése után 50 alkotó munkát kérte be a következő válogatásra, amelyen a díjazott alkotások kiválasztására, illetve a divatbemutatón szereplő ruhák végleges kiválasztására került sor.

Ezen a válogatáson 40 alkotó viseletei kerültek kiválasztásra a bemutatóra.

A zsűri a beérkezett pályamunkák értékelése után változtatott a díjazás összetételén.

A hagyományt követő viseletek és kiegészítők kategóriájában I. és III. díj került kiosztásra.

I díj: 150 e Ft Borbásné Budai Valéria Jászapáti viseletkészítő „A jászkapitány új ruhája”, viseletéért, melyet az alkotó ünnepi, protokolláris viseletként ajánl.

III. díj : 75 e Ft Magyar Csipkekészítők Egyesülete vertcsipkével díszített vizitkéiért

A mai ünnepi és hétköznapi modern ruhák és kiegészítők kategóriájában 2db. I. , 3 db II., 1db III. díj került kiosztásra

I. díj 150 e Ft „Meyke” Molnár Madarász Melinda Budapest, torockói viselet modern átíratáért

I. díj 150 e Ft Hampel Katalin Budapest, a zsinórdíszítmények, a történeti viseletek mai korszerű alkalmazásáért

II. díj 100 e Ft Igézó alkotócsoport Budakeszi, a hagyományos ornamentikák egységes, sajátos formavilágú viseleten történő alkalmazásáért

II. díj 100 e Ft Szaka E. Katalin Aba, mívesen készített nemezruháiért

II. díj 100 e Ft Carlie-Kovács Flóra Budakeszi, nemezmunkáiért,

III. díj 75 e Ft Adonyi Kata Törökbálint, igényes, míves kivitelű, sajátos hangvételű kollekciójáért

A divatbemutató a Mesterségek Ünnepén nagy sikerrel lezajlott.

A pályadíjak összegét 5-500 e Ft-ot a NESZ, illetve a Hagyományok Háza ajánlotta fel, a divatbemutató költségét (1 millió Ft) a Mesterségek Ünnepe költségvetésén belül a NESZ vállalta.

A divatbemutató nagy sikerrel zajlott le, egyedüli negatívuma csak az volt, hogy megérdemelte volna a nagyobb publicitást, azt, hogy szélesebb körbe jusson el a sok sokszínű, a viselet megújítását illetően sokféle technikát, gondolkodási módot megmutató produkció.

Gombold újra! Divat a magyar 2.0

Pályázati összefoglaló

Kedves Pályázók!

Határon túliak, nem magyar állampolgárok is indulhatnak a Gombold Újra Divat a magyar! öltözkölkollekció tervezési pályázaton illetve a Design és hagyomány pályázaton. Díjazást azonban csak abban az esetben tudunk fizetni részükre, ha a pályázó vagy annak képviselője rendelkezik magyar adószámmal.

Megértésüket köszönjük,
a Design Terminál csapata

Folytatódik a 2010 tavaszán első ízben meghirdetett „**Gombold újra! Divat a magyar**” öltözkölkollekció pályázat. Az új kiírást – az elsőhöz hasonlóan – a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium felkérésére annak háttérintézménye, a Design Terminál tette közzé, a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, a Hagyományok Háza és a Népművészeti Egyesületek Szövetsége szakmai együttműködésével.

A pályázatokról általában

A kortárs öltözkölkollekció pályázat és a Design és hagyomány pályázat együttes célja, hogy elősegítsék a kárpát-medencei magyar tradicionális öltözkölködési formák, ruhadarabok, kiegészítők, alapanyagok, díszítések, motívumok és technikák felhasználását a kortárs divatba illeszthető újraértelmezéssel.

Kiíró

A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium felkérésére a Design Terminál Nonprofit Kft., a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, a Hagyományok Háza és a Népművészeti Egyesületek Szövetsége szakmai együttműködésével.

A kortárs öltözkölkollekció tervezési pályázat részletei

A *kortárs öltözkölkollekció tervezési pályázat* célja a tradicionális magyar öltözék- és divattörténeti értékek és hagyományok modern szemléletű feldolgozása, beemelése a hazai és nemzetközi divatszakma és az érdeklődő közönség látóterébe.

- A pályázó feladata: egyszerre trendkövető és magyar ihletésű hordható ruhadarabok és kiegészítők készítése.

- Kategóriák: hordható ruházat (alkalmi és hétköznapi) és öltözködési kiegészítő.

A Design és hagyomány pályázat részletei

A pályázat együttműködésre kívánja ösztönözni a hazai designereket és a hagyományos viseletet tradicionális technikákkal és/vagy anyagokból készítő magyar kézműveseket. A cél olyan ruhadarabok megalkotása, amelyek ötvözik a tradicionális mintakultúrát a modern formalakítással.

- A pályázó feladata: magyar divattervezők által formatervezett ruhadarabok kiegészítésének tervezése, kivitelezése hagyományos kézműves technikák alkalmazásával, azaz a magyar divattervezőktől kapott szabásminta kiegészítése és kivitelezése saját, hagyományos technikával.

- Kategóriák: ruhadarabok és meghatározott méretű kiegészítő.

Díjazás

- *Kortárs öltözkölkollekció pályázat*: a legjobb ruhakollekció és a legjobb kiegészítő tervezője egyaránt nettó 1 100 000 forint díjazásban részesül.

- *Design és hagyomány pályázat*: a nyertesek kategóriánként 400 000-400 000 forint díjazásban részesülnek.

- A Design Terminál vállalja, hogy a pályázók munkái közül a Terminál által kiválasztott darabokat két hétig értékesíti a divatbemutatót követő egy éven belül egy ideiglenes üzletben, Budapest egyik legfrekvenciáltabb pontján, az Erzsébet téren.

A Pályázat tapasztalatai

A pályázat kiírói épp a Tetőtől talpig pályázat sikerét látva nyitottak az elmúlt évi – első – pályázathoz képest. A kiírásban hangsúlyosan szerepelt a hordhatóság, valamint újdonság volt a kézművesek bevonása, designerek-kézművesek közös munkája révén.

A pályázat zsűrijébe bevonták a népi kézművesek képviselőit is.

A jó szándék ellenére ez az együttműködés nem sikerült úgy, ahogy azt a kiírók szeretnék volna. A pályázatot megkésve, rövid határidővel, a karácsonyi vásárok idején írták ki, mikor a legtöbb kézműves termel, értékesít. Komoly gondot jelentett, hogy a pályázati anyagot rajzos formában kérték. Mivel a rajz a kézműveseknek nem erőssége, (bizonyos technikákat pl. nemez rajzon nem is lehet érdemben bemutatni, hiszen a textura a lényeg, ami munka köz-

ben alakul) így még a legkiválóbb mesterek is hátrányos helyzetben voltak akár egy első éves egyetemistával szemben is.

Az oktatás hiányosságára vezethető vissza, hogy a pályázók (főleg MOME hallgatók) néprajzi, viselettörténeti ismeretei nagyon felszínesek, hiányosak voltak, megrekedtek a köz-helyek szintjén. A zsűri tagjainak nagy része nem a hordhatóság, és a hagyományok iránti alázat szempontjából értékelte az alkotásokat, hanem a meghökkentő, kihívó, formabontó ruhák arattak sikert a szemükben.

A kézműves – iparművész együttműködésnek közös tervezői - kivitelezői munka esetében lett volna értelme. Így mindkettő tanulhatott volna egymástól. A kézművesek a dizájnerektől szemléletmódot, tervezést, az iparművészek pedig a kézművesektől mesterségbeli tudást.

Remélhetően a pályázat folytatódik, és a tapasztalatok birtokában eléri a kiíró a kitűzött célokat.

Pozitívumok: a pályázatnak óriási volt a visszhangja a médiákban. Nagy társadalmi figyelem, érdeklődés kísérte a bemutatót, felhívta a figyelmet a tradicionális díszítő elemek viseleten történő alkalmazására.

Az alkotók számos bemutatkozási, értékesítési lehetőséget, marketinget kaptak.

A pályázat költségvetése 150millió Ft volt.

A jövő útja egy konkrét feladatra – pl. egy-egy tájegységre koncentráltó műhelymunka lehetne, ahol kellő elméleti, néprajzi, viselettörténeti előadásokkal erősítve közös alkotói, tervezői-kivitelezői gyakorlat épül, ahol a rekonstrukció mellett valóban modern mai öltözetek is készülnek, melyek valóban hordhatóak, egyben tükrözik a forrást, a tradíciót.

Tanulságok: A népi, vagy hagyomány alapú viseletkultúra napjainkban világdivat, világjelenség. Ezt a trendet nem kihasználni vétek. Hazánkban nagy számban él és alkot olyan kézműves, iparművész, akik élethivatásként ezt a célt tűzték ki maguk elé, ebben a szemléletben tevékenykednek. A gond alapvetően az, hogy ezekhez a viseletekhez előítéletek, vélt politikai hovatartozás, hiányos ismeretek társulnak.

Nincs képzés, hiszen a színvonalas, hordható ruhák készítéséhez tervezői, szabászati és kézműves tudás egyaránt szükséges, mindez nem csak gyakorlati, de elméleti viselettörténeti, néprajzi tudás birtokában működik.

Ehhez kell társuljon a jó PR és marketing, mely valóban divattá, mozgalommá teszi ezt a stílusirányzatot, viseletkultúrát.

BESZPRÉMY KATALIN

2.5.2.8 A Falufejlesztési Társaság „Nagyapám Háza” mester-inas mintaprogramja

A „Nagyapám Háza” mester-inas mintaprogram a Vidékfejlesztési Minisztérium és Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat támogatásával készült a Kultúra és Örökség munkabizottság megbízásából

Témavezető: Krizsán András Ybl-díjas építész, a Falufejlesztési Társaság elnöke

www.falufejlesztisitarsasag.hu

„Amit én emeltem, mind homok volt: de nagyapám háza biztos áll még s éveimből, e fojtó romokból hogy révébe meneküljek, vár még.” (Babits Mihály: Hazám!)

Bevezető

A régi vakolathímes parasztházak nemcsak egy zárt közösség történeti, műszaki, esztétikai értékeit őrzik, amire nosztalgiával tekinthetünk, hanem az egész Kárpát-medence építészeti kultúrájának élő, eleven emlékei is. Olyan örökségünk, amit nem csak megőriznünk, gondoznunk és védenünk kell, hanem tovább is kell adnunk az utánunk következő nemzedék számára. Népi műemlékeink nem csupán üres, történeti emlékek, mint a polcra rakott múzeumi tárgyak, hanem olyan épületek, amiknek falai között sorsok, életek, tapasztalatok, bölcsességek rejlenek. Nagyapáink, dédapáink, ükapáink élete, tapasztalata, szakmai tudása, amiknek nemcsak gyakorlati, hanem szakrális jelentése is van, aminek megfejtése nélkül a világ értelmetlen véletlenek halmazára esne szét. *Az örökséget és a hagyományt* általában összekeverjük, pedig Istvánfi Gyula tanár úrral egyetértve, célszerű megkülönböztetni az anyagiságában megfogható örökséget a hagyomány szellemi tartományától. Noha szorosan összetartoznak, de a hagyomány az mégis több mint az örökség. A hagyomány az örökség lelke! Nélküle az örökség pusztán értékesíthető tárgy vagy természeti jelenség, míg a hagyomány az „ige” a „szakrális” belső tartalom, ami nélkül az örökség nem értelmezhető. A hagyomány egyúttal szellemi-technológiai készség is, ami elődeinktől származik. Attól a közösségtől, aminek soha nem maradiságot, értéktelen ragaszkodást jelentett a múlthoz, a meghaladotthoz való ragaszkodás, hanem azt a belső képességet, ami biztosíték a túlélésre, a fejlődésre, a keretek között tartott újításra. A kereteket pedig a föld, a falu, a létezés alapját jelentő munka, a mezőgazdálkodás jelentette. Az elmúlt évtizedek társadalmi, gazdasági átalakulásai, a falut érő csapások, mindenekelőtt a hagyományok elvesztésével jártak. A hagyományos faluközösségek megszűnése, a kis települések elnéptelenedése, ezekben a mezőgazdasági munkát végző falvakban okozta a legnagyobb változást. A megváltozott igények miatt ezekre az épületekre, az eredeti funkciójuk szerint alig van szükség. Pusztuló falvaink szomorú látványa tanúsítja, hogy az idő egyre jobban tizedeli népi építészeti értékeinket és napról napra kevesebb a védelemre valóban érdemes, összefüggő épületegyüttes és parasztház. Egyre több régi magtár, istálló, ól, parasztház dől össze a szemünk láttára, tűnik el a tájból. Hiszen az utolsó gazdákkal ennek az élő népi építészetnek is vége, mára már lezárt fejezet. Korunk nemzedéke ezt az élő paraszti-

lágot már nem láthatta. Számunkra annak látásmódja, arányérzéke, tévedhetetlen ízlése csak a ránk hagyott emlékekből, használati tárgyakból, a százötven éves öreg házakból idézhető meg. Ez a tudás könyvekből nem tanulható. Nem csoda hát, ha népi műemlékeink műszaki fennmaradását, állagmegóvását különös gonddal, szakszerűséggel és fokozottabb aktivitással kell követnünk. A vidéki örökségvédelem nem nélkülözheti a hagyományok felderítését és megőrzését, de szükség van azok újra tanulására, tanítására is. Ez ugyanolyan feltétel, mint a műemlékvédelemben a megelőző tudományos kutatás. Hogy megértsük ezeket az összefüggéseket ismét föl kell fedezzük a valóság szakralitását, ahol a hétköznapi szentsége és a mindennapok küzdelme egységes, de rejtelmes módon jelent meg egy élő, eleven kozmikus rend szövedékébe beágyazva.

A „Nagyapám Háza” mester-inas mintaprogram leírása

Európa szerte elfogadott módszer, hogy a védett népi épületek megóvását vagy múzeumi (skanzen) körülmények között biztosítjuk, vagy saját környezetükben az eredeti jellegüknek és karakterüknek megfelelő, lehetőleg az eredeti funkcióra utaló „*in situ*” hasznosítást szorgalmazzuk. De ki fogja - és ami még lényegesebb – ki tudja majd karbantartani, felújítani, tovább adni azokat a mesterségbeli tudásokat, hagyományos házépítési technológiákat, amikkel ezek a hajdan volt régi szép épületek épültek? A népi műemlékeink sorsa és léte ugyanis – függetlenül a jogszabályi, anyagi keretektől – ezektől a gyakorlati módszerektől is függ.

A Falufejlesztési Társaság a „Nagyapám Háza” mester-inas mintaprogramja ezeket a személyeket, emberi közösségeket kívánta megtalálni és identitásukban megerősíteni. Akik a természetes életforma felértékelődését, sokszor romantikus indítékból felvállalják és népi építészeti értékeinket és hagyományainkat – a fenntartási gondokat is örömmel átvállalva – féltve őrzik. Mert vannak emberek, akik képesek rá! Ezt a képességüket kell erősítenünk lokális eszközök segítségével, reális elképzelések alapján. Helyi öntevékenységen alapuló, személyes kapcsolatteremtésre épülő szakmai és anyagi támogatást kell számukra biztosítanunk, amely mindig az adott épület körülményeit, a hagyományos építőmesteri tudást tartja szem előtt.

A Falufejlesztési Társaság a Vidékfejlesztési Minisztérium kiemelt projektjeinek támogatásával ennek szellemében dolgozta ki a „Nagyapám Háza” mester-inas minta programot a népi építészet iránt érdeklődő és elkötelezett középiskolások, egyetemisták, főiskolások számára. E hiánypótló program célja, hogy a fiataloknak ne csak műszaki felmérésre és dokumentálásra legyen lehetőségük a nyári gyakorlataik során, hanem a tradicionális építőmesteri munkákat is megismerhessék, és testközelbe kerülhessenek a népi építészet értékeivel. A „Nagyapám Háza” mester-inas program olyan gyakorlati képzés, ahol a kiválasztott fiatalok, 4 héten keresztül a gyakorlatban, eredeti helyszíneken tanulhatták meg, hogyan kell egy régi népi épületet, tájházat, vagy parasztházat felújítani, rendbe tenni, miközben megismerték a hagyományos népi építőmesteri technológiákat, a tradicionális építészet értékeit.

Együttműködés

A „Nagyapám Háza” mester-inas minta program lényege, hogy összehozza a népi építészet értékei iránt érdeklődő fiatalokat és azokat az építkezőket, akik a népi épületek, hagyományos építésű parasztházak, kúriák, vagy más építmények állagmegóvását, építését tervezik. A minta program nem egy konkrét épület felújítására szervezett nyári tábor, ahol egy helyen egy időben több fiatal vesz részt egy épület helyreállításán, hanem egy olyan együttműködés, ahol a jelentkező fiatalokat összekapcsoljuk, „beajánljuk” a programtól függetlenül is megvalósuló építkezésekhez. Ilyen módon ezek a fiatalok egymástól független, több helyszínen, több mester irányítása mellett dolgozhatnak. Nem egy tábor lebonyolításáról, vagy védett épületek felújításáról van tehát szó, hanem egy képzési programról, ahol a fogadó mestereket és az érdeklődő fiatalokat egy független szervezet, a Falufejlesztési Társaság hozza össze, és szervezi meg együttműködésüket. A szervező munka a program jellegéből adódóan több fél együttműködését jelent, amit a felek bilaterális szerződésekben rögzítettek és a szervező Falufejlesztési Társaság generált. Ezekben a szerződésekben a fogadó szervezetek vállalták, hogy:

...eredményesen és sikeresen hajtsák végre a Falufejlesztési Társaság szervezésében meghirdetett, és a Vidékfejlesztési Minisztérium által támogatott „Nagyapám Háza” – mester inas mintaprogram a tradicionális népi építészet jegyében” című programot.

I.2. A fogadó szervezet és a Falufejlesztési Társaság a „Nagyapám Háza” mester-inas mintaprogram végrehajtása érdekében Együttműködési megállapodást köt tanulók és végzett fiatalok nyári szakmai gyakorlatának biztosítására.

I.3. A szakmai gyakorlat célja, hogy a „Nagyapám Háza” mester inas mintaprogramban résztvevők elméleti tudásukat gyakorlati ismeretekkel egészítsék ki, és képesek legyenek ismereteik gyakorlati alkalmazására.

I.4. A „Nagyapám Háza” mester inas mintaprogramban résztvevők - a jogszabályi előírások szerint szakmai gyakorlatra kötelezett tanulók - betekintést nyerhetnek tanult szakmájuk gyakorlatába, így ezzel a vonatkozó jogszabályok alapján teljesíthetik tanulmányi kötelezettségeiket.

I.5. A „Nagyapám Háza” mester inas minta program szakmai gyakorlati, képzési rendszerű elismertetéséért, annak a tanuló jogviszonya szerint illetékes oktatási intézmény előírásai és a vonatkozó jogszabályi rendelkezések szerinti bejelentéséért és dokumentálásáért a mintaprogramban részt vevő tanuló felelős.

I.6. A szakmai gyakorlat időtartama 4 hét, amely 2012.07.01- 2012.08.31. között valósul meg.

I.7. A gyakorlatok a fogadó szervezet telephelyein zajlanak a kijelölt felelős szakembereinek irányításával.

Rögzítésre került továbbá, hogy a fogadó szervezet vállalja a tanuló(k) kötelező, összefüggő szakmai gyakorlatának biztosítását. Az együttműködő felek megállapodtak abban is, hogy a szakmai gyakorlat időtartama alatt a tanuló(k) jogállása változatlan, így az iskola és egyéb szervezetek által nyújtott juttatásaik, továbbá egyéb jogaik és kötelezettségeik is változatlanok.

Fontos feltétel volt, hogy a fogadó szervezet a „Nagyapám Háza” mester-inas minta-program keretén belül az alábbiakra vállal kötelezettséget:

III.1. *A gyakorlat lebonyolításához a fogadó szervezet biztosítja a szabályszerű körülményeket, helyet, eszközt és a tanulót a vonatkozó eseti jogszabályoknak megfelelő építkezésen, életkorának és tanulmányainak megfelelő szakterületen foglalkoztatja.*

III.2. *A napi foglalkoztatás időtartama a 8 órát nem haladja meg.*

III.3. *A tanulóknak a nyári gyakorlat ideje alatt rendezett, komfortos szállást, és napi háromszori étkezést (reggeli-ebéd-vacsora) biztosít.*

III.4. *Titoktartási kötelezettséggel járó információt, adatot kizárólag olyan körben bocsát a tanuló rendelkezésére, amely a későbbi elhelyezkedésüket nem korlátozza.*

III.5. *A tanuló részére a nyári gyakorlat alatt biztosítja a végezhető fizikai, tervezési, felmérési, kitűzési, anyagvizsgálati, egyéb szakmai munkákban való szakszerű, irányított gyakorlati, manuális foglalkoztatást és ezért felelősséggel vállal.*

III.6. *A tanulót lehetőség szerint csoportba beosztva foglalkoztatja és előzetesen balesetvédelmi és munkabiztonsági oktatásban részesíti.*

III.7. *Biztosítja a tanuló részére a megfelelő szerszámokat, munkavédelmi felszereléseket.*

III.8. *Az előírások szerinti bejelentési kötelezettségeket teljesíti.*

III.9. *A Múzeum a tanulónak fizetést nem ad, de a szakmai gyakorlat idejére a vonatkozó jogszabályokban előírt díjazásban részesítheti, részére a szakmai gyakorlat idejére hallgatói felelősségbiztosítást köthet.*

Természetesen mindezekért cserébe a Falufejlesztési Társaság anyagi támogatást nyújt cserébe, amit a Vidékfejlesztési Minisztérium kiemelt projektjeinek terhére biztosít a Falufejlesztési Társaságnak. A Falufejlesztési Társaság, mint projektgazda, a mintaprogram lebonyolításáról külön megállapodást és kötelezettségvállalást kötött a Vidékfejlesztési Minisztériummal.

II.3. *Az Együttműködési megállapodásban rögzített támogatás feltétele a fogadó szervezet által igazolt jelenléti ív és a tanulók által naponta vezetett munkanaplók leadása a Nemzeti Agrárszaktanácsadási Képzési és Vidékfejlesztési Intézet (NAKVI) állandó titkárságán (12234 Budapest, Park u. 2) legkésőbb 2012. szeptember 15. napjáig, amelyben naponta fel vannak tüntetve az elvégzett feladatok, esetleg fényképpel, rajzzal, egyéb dokumentumokkal dokumentálva.*

Fogadó szervezetek

A fogadó szervezetek kiválasztását a Falufejlesztési Társaság részben saját szakmai kapcsolatai révén, részben a népi építészet értékei iránt elkötelezett szervezetek (Tájház Szövetség, Néprajzi Múzeumok, Faluszövetség, stb.) felé intézett felhívások, felkérések alapján szervezte meg. A „Nagyapám Háza” mester-inas program előfeltétele volt, hogy jogilag rendezett és anyagilag garantáltan előkészített építkezések, felújítások álljanak rendelkezésre. Az első éves minta program tapasztalata alapján elmondható, hogy nem az érdeklődő fogadó szervezetek hiánya jelentette a legnagyobb nehézséget, hanem az, hogy az, hogy anyagi lehetőségek hiányában egyre kevesebb szervezet tudja vállalni, hogy saját erőből felújítsa, rendbe tegye népi épületeit, védett tájházait.

A 2012 évi „Nagyapám Háza” mester-inas mintaprogramban résztvevő fogadó szervezetek:

1. Szabadtéri Néprajzi Múzeum, 2000 Szentendre Sztaravodai út, gyakorlatvezető: Román Árpád
2. SAVARIA Múzeum Szabadtéri Néprajzi Múzeuma, 9700 Szombathely, Kisfaludy Sándor u. 9., gyakorlatvezető: Illés Árpád, Nagy Endre
3. Pannatax Kft, 2612 Kosd, Mikes K. u. 42., gyakorlatvezető: Rác Miklós
4. Kárász Ervin egyéni vállalkozó, 6727 Szeged Bánk-Bán u 62., gyakorlatvezető: Dr. Ozsváth Gábor Dániel
5. Lénárt István őstermelő, 2624 Szokolya, Hunyadi u. 23., gyakorlatvezető: Lénárt István
6. Hagyományos Házépítő Kft. 9800 Vasvár, Szentmihályfalvi u.12. gyakorlatvezető: Sári Lóránt
7. Kőház 2000 Kft. 8271 Mencshely, Kossuth u. 20., gyakorlatvezető: Fazakas András

Képzésben résztvevő fiatalok

A tapasztalatok alapján könnyebb feladatot jelentett az érdeklődő fiatalok kiválasztása. Erre egy pályázati formát talált ki és bonyolított le a Falufejlesztési Társaság. A „Nagyapám Háza” mester-inas programra egy kötetlen formájú dolgozat beadásával lehetett jelentkezni, ahol a jelentkező fiataloknak egy maximum 20 oldalas (műszaki, irodalmi, fényképes, rajzos, stb.) dolgozatot kellett beadniuk, „Nagyapám Háza” címmel, amiben egy általuk kiválasztott népi műemlék épületet, tájházat, parasztházat ismertettek, bemutatva annak építészettörténeti, helytörténeti múltját, értékeit. A bemutatásra kerülő épület nem feltétlenül kellett, hogy a saját nagyszülei, dédszülei háza legyen, de több pályázó is megható személyes részletekkel mutatta be saját családjuk gyökereit, az ősi szülői házat. A dolgozatok tartalmazhattak építészeti felmérést, fotó dokumentációt, helytörténeti leírást, vagy más személyes dokumentumot is. A beadott dolgozatok nem voltak titkosak, a dolgozatban minden jelentkezőnek meg kellett adnia a beadott épület pontos címét és meghatározását, valamint a pályázó nevét, postacímét, e-mail címét, telefonszámát, születési évét és jelenlegi iskolájának pontos megnevezését. A dolgozatot írott formában postán a: Nemzeti Agrárszaktanácsadási, Képzési és Vidékfejlesztési Intézet (NAKVI) 1223 Budapest, Park u. 2. címre, vagy elektronikusan a nagyapamhaza@gmail.com e-mail címre kellett eljuttatni.

Nagy örömeinkre és meglepetésünkre összesen 27, igen magas színvonalú pályamű érkezett be.

A 2012. évi „Nagyapám Háza” mester-inas mintaprogramra jelentkező fiatalok:

1. Arany Éva*(Eszterházy Károly Főiskola Turizmus-vendéglátás kar): Kiss József családi háza - Derecske, Bajcsy-Zsilinszky utca 45.
2. Balogh Edit (BME Építészmérnöki kar): Sóstói Múzeumfalú
3. Behán Tamás (Budapesti Corvinus Egyetem): Parasztháznak épült lakóépület - Budakeszi, Erdő utca 79.

4. Bihari Ádám* (BME Építészmérnöki kar): Zsuzsi néni háza – Jakabszállás II. kerület 62.
5. Boór Bernadett (BME Építészmérnöki kar): Falukép tanulmány - Palotaváros, Rác u.
6. Bujdosó Dorottya (BME Építészmérnöki kar): A hortobágyi csárdák világa
7. Diósi Hanna (SZIE Ybl Miklós Építéstudományi kar): Nagypám háza - Jászkarajenő
8. Ficker Kata (BME Építészmérnöki kar): Az én drága nagypám háza – Csánig, Fő utca 23.
9. Hajdú Blanka (NYME FMK Építőművész kar): Őrség-Pityerszer-kerített ház
10. Hársvölgyi András* (okl. építészmérnök): Nagypám háza-Szigliget, Külsőhegyi út 18/A
11. Imeli Soma Barna (Kozma Lajos Faipari Szakközépiskola): Tarpai szárazmalom-Tarpa, Kossuth u.
12. Jakab Dániel* (SZIE Ybl Miklós Építéstudományi kar): Svábjellegű lakóház-Vecsés, Jókai u. 6.
13. Jánossy Dóra Anna* (BME Építészmérnöki kar): Jánossy-kastély-Cserhátsurány, Petőfi u. 14.
14. Kiss Anna (BME Építészmérnöki kar): A Meggyes-csárda története
15. Koller Gergely (Pécsi Tudományegyetem Pollack Mihály Műszaki Kar): Karapanca kiskastély- Hercegszántó, külterület
16. Lencsés Albert* (BME Építészmérnöki kar): Parasztház-Nagyszékely, Rákóczi u. 15
17. Mészáros István* (Debreceni Egyetem Műszaki Kar, Építészmérnök szak) : Ismerkedés a bokortanyákkal
18. Ökrös Éva (BME Építészmérnöki kar): Lakóház-Budapest, Pasarét
19. Pásztor Krisztina (BME Építészmérnöki kar): A napsugaras házak
20. Pethő Richárd* (SZIE Ybl Miklós Építéstudományi kar): Varjúvár-Sztána
21. Smuczer Hanna (Debreceni Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Néprajz szak) : Noszvaji gazdaház - Noszvaj, Deák F. u. 40.
22. Szabó Kálmán (Nagy Sándor József Gimnázium): Nagypám háza - Hunya
23. Szilágyi Ákos* (BME Építészmérnöki kar): Egy Vasi parasztház rövid bemutatása - Nára, Petőfi u. 108.
24. Tar Dániel* (Debreceni Egyetem Műszaki Kar, Építészmérnök szak): Tiszacsegi zseléház - Tiszacsege, Jóborszug, Óvoda u.
25. Tari Bálint* (BME Építészmérnöki kar): Nyakas pajta-Kisbodak
26. Vörös Katalin* (SZIE Ybl Miklós Építéstudományi kar): Zamárdi tájház - Zamárdi, Fő u. 83.
27. Gera István* (Szegei Tudományegyetem Pedagógia szak): Hódi-féle napsugaras ház, Szeged

A „Nagypám Háza” mester-inas képzést, az akkreditált tanintézetek, a kötelező nyári szakmai gyakorlatnak beszámítják, ezért a jelentkezők többsége építészhallgató volt, ám voltak már végzett diplomások, néprajzosok, idegenforgalmi szakemberek is. A beadott pályázatokat a „Nagypám Háza” mester-inas program igazgatótanácsa értékelt, akik a Magyar

Nemzeti Vidéki Hálózat elnökségi tagjai közül voltak (Szabadkai Andrea, Ónodi Gábor, Kovács István és Krizsán András) és közös döntésük alapján kiválasztották a legjobbakat. A pályamunkákból 13 került kiválasztásra. (Lásd a *-gal jelölt neveket.) A kiválasztottakat ezután külön értesítették, és a nyári gyakorlatok lebonyolításának, beosztásának megbeszélésre egy közös egyeztetésre meghívták őket. Az egyeztetésen megbeszélésre került, hogy melyik fiatal inas, melyik mesternél, fogadó szervezetnél fog dolgozni. Természetesen igyekeztünk az egyéni szempontokat is lehetőség szerint figyelembe venni. A fogadó szervezetek közül többben is képviselték magukat ezen a megbeszélésen, így még közvetlenebbé vált a kapcsolatfelvétel. Ez annál is inkább fontosabb volt, hiszen a mester-inas viszonyban kiemelkedően fontos személyes kapcsolat és a párbeszéd. Átadni és megszerezni a tudást csakis kölcsönös bizalom és szimpátia alapján lehet. A fiataloknak inentől kezdve önállóan kellett megbeszélniük és leegyeztetniük a nyári gyakorlataik időpontját és részleteit. A múlthoz hasonlatosan az inasok most is a „mestereknél laktak”, akik a gyakorlati hely közelében biztosítottak szállást a programban résztvevő fiataloknak. Természetesen a Falufejlesztési Társaság és a NAKVI szakemberei mindenben segítették őket.

Képzés

A képzés időtartama 4 hét volt, ami a munkafolyamatokhoz igazodóan, minden fogadó szervezettel egyénileg került meghatározásra. Az inasoknak munkabér nem járt, de a mesterek, a Falufejlesztési Társasággal kötött együttműködési megállapodás keretei között, vállalták a tanulók szállás és étkezési költségeit. A „Nagyapám Háza” mester-inas képzés keretén belül kiválasztott „inasok” egy hónapon át részt vehettek egy népi műemlék, tájház, malom, vagy parasztház felújítási, kivitelezési munkáiban. Olyan hasznos alkotó munkát végeztek, amellyel gyarapíthatták tudásukat, bővíthették szakmai ismereteiket, közvetlen tapasztalatot gyűjthettek a népi építőmesteri munkákról, hagyományos kőműves mesteri technológiákról. A gyakorlatban tanulhatták meg a hagyományos házépítés ács és tetőfedő szakmáit, valóságos helyszíneken, eredetiben sajátíthatták el a mesterfogásokat, tekinthettek be a népi építkezés, felújítás folyamataiba. Ezeket minden nap munkanaplóba rögzítették. Ezekből következik egy kisebb összefoglaló:

Dörgicse, Óbudavár – mester: Fazekas András, inas: Hársvölgyi András

Hársvölgyi András a Balaton-felvidéken dolgozott, ahol a kő az általános építőanyag. Mindenütt kő-kő hátán, amerre csak a szem ellát. Ezer meg ezer kődarab borítja a szántókat legelőket. Kőből épültek a házak, templomok, és a pincesorok présházai is. Kőtámfalak, bástyák, kerítések és istállók állnak kőből rakva a mai napig. András kőből épült boltozatos pince építésében vehetett részt. Megtanulta a kő boltozat rakásának fortélyait, a romonád építésétől a kész kőboltozat fugázásig.

Kiskundorozsma – mester: Dr. Oszváth Gábor, inas: Pethő Richárd

Pethő Richárd a kiskundorozsmai szélmalom rekonstrukciós munkáiban vett részt. Megismerkedett a faiparban használatos gépekkel, dolgozott ácstelepen, részt vett a faanyagok kiválasztásában, előkészítésében. A helyszíni ács munkák és javítások mellett bepillantást nyert több, párhuzamosan futó malom munkálataiba, a szakmai egyeztetésekbe, és kivitelezésbe egyaránt. A szélmalomok mellett dolgozott családi ház tetőszerkezetén, a szegedi Mátyás-templom plébániájának cserépfedés-cseréjén, megismerte a rétegragasztott faelemek, és fa rácsostartók üzemi előregyártását. Emellett lehetősége nyílt meglátogatni az Ópusztaszeren található Árpád-kori régésztelepet is, ahol honfoglalás-kori magyar település építményeit ismerhette meg.

Szentendre, Skanzen – mester: Román Árpád, inasok: Arany Éva, Vörös Katalin

A skanzeni munka nagyrészt a falumúzeum új tájegységében található, erdőhorváti ház falazási munkái tették ki. Az inasok megismerkedhettek a kőműves eszközök használatával, a tapasztás módjával. Részt vettek az anyagkeverésben, agyagtéglát vetettek, megtanultak simítani, meszolni. A fő munka mellett jutott idő a tájegységek megismerésére, kévefedés-felújításra, faszöggkészítésre, ács munkára, díszítő festés restaurálására. A falumúzeumon belüli munkák mellett részt vettek külső helyszíni bontáson is: a Szőnyön található disznóólat felmérték, elbontották, és a múzeumba szállították.

Tiszaföldvár – mester: Rácz Miklós, inasok: Lencsés Albert, Tari Bálint

Tiszaföldváron egy végső pusztulástól megmentett vályogház felújítása volt a feladat. Ha az épület elkészül, tájházként fog újra üzemelni. Lencsés Albert és Tari Bálint megismerkedett a vályogkeverés módjával, mind a négy homlokzatot felújították: a tapasztás nagy része levált, a repedéseket betömték, végül újratapasztották, simították, meszelték. A lábazati téglákat is újra kellett fugázni, csiszolni. Emellett a ház körül elkészítették a téglajárdát, sor került nyílászárócsere, gerendacsiszolásra, és a padlásfödém javítására.

Oszkó – mester: Sári Lóránt, inasok: Bihari Ádám, Mészáros István

A munkák Oszkó mellett Szalafő-Pityeszeren, Nagyrákoson, Pankaszon zajlottak. Az inasok megismerkedtek a Hegypásztor Körrel, amely a község nagy múltra visszatekintő, értékvédelemmel, vidékfejlesztéssel foglalkozó civil szervezete. A több helyszínen zajló, változatos munka során Bihari Ádám és Mészáros István megismerkedett a döngölt agyagpadló készítésének módjával, karámkerítéssel, faháncsolással, sárazással. Emellett beavatást nyertek a zsúpfedés speciális technikáiba, a kévekötéstől és a kettőzésen túl a zsúp felkötésén át a tetőgerincépítésig, taposott gerincet, és fonott gerinczsúpot is készítettek. Az építkezések mellett részt vettek a község hagyományos aratási ünnepségén, ahol ízelítőt kaptak a helyi szokásokból, és megismerhették a helyi embereket.

A szabadnapjukon meglátogatták Viszákön a Csernyus Lőrinc vezette építőtábort a falu Tündérekertjében. Végül egy öreg, megmentésre váró pinceépületet mértek fel, és dokumentáltak.

Szokolya, Kacár-tanya – mester: Lénárt István, inasok: Tar Dániel, Szilágyi Ákos, Jakab Dániel, Gera István

A Kacár-tanya Szokolya külterületén, dombháton terül el, gazdája, Lénárt István másfél évtizedes munkával hozta létre. Az inasokra változatos, és kemény munka várt, emellett megismerkedhettek a tanyasi hagyományokkal, az önellátással. Mesterük beavatta őket a tanya, és egyben az életük történetébe. A tanyán számos, különböző tájegységre jellemző falusi épület található: istálló, cséplőpajta, dagasztóház, földház, gulyás-kunyhó, szélmalom. Megismerték a vályogkészítés, keverés módját, a keverés hagyományosan, taposókeretben történt. Építettek rakott sárfalat, kályhát, tapasztottak, a vályogmunkák mellett a tetőszerkezetépítés során ácsfogásokat lestek el, vesszőfonatos falat készítettek, disznóól és csirkeól épült, készítettek siskanádfedést, és taposott szalmafedést. Ezzel együtt egy mozgatható szecskavágóépületet is elkezdtek. A rengeteg gyakorlati tapasztalat mellett hallhatták mesterük előadását a kenyér útjáról, megismerték a vetésforgó lényegét, valamint a faluban egy hagyományos kemencét is felmérhettek

Szombathely, Savaria Múzeum – Jánossy Dóra

Jánossy Dóra a szombathelyi Vasi Múzeumfalú dolgozóival tevékenykedett. Az első két hétben több ház zsúpfedését is elbontották és újrafedték. A következő két hétben pedig a tapasztás technikájával ismerkedhetett meg. „Szerencsés vagyok, hogy olyan mesterektől tanulhatok, akik még azoktól tanulták a mesterséget, akik saját maguk is zsúptetős házban éltek, édesapjuk készítette tető alatt.”

A képzésben részt vett fiatalok a nyári gyakorlataik során folyamatosan vezették munkanaplóikat, amelyekben több rajz, fénykép és részletes leírás bizonyítja, hogy szakmai gyakorlatuk során mennyi hasznos és tanulságos dologgal ismerkedhettek meg. Napi jelenlétüket és munkájukat a mesterek aláírásukkal igazolták a jelenléti íveken, amiket a gyakorlat végén a fiatalok leadtak a Nemzeti Agrárszaktanácsadási és Vidékfejlesztési Intézetben.

A nyári gyakorlaton szerzett tapasztalataikról egy őszi szakmai tanácskozás keretén belül számoltak be, ahol mindannyian átvehették a megérdemelt elismerő okleveleiket is, amelyen a mesterek és a támogató szakmai szervezetek ajánlása szerepel.

Összegzés

A modern ember számára a hely elveszítette semmi mással fel nem cserélhető, konkrét minőségi valóságát. Korunk térszemlélete túlságosan elvont, általános, csupán mennyiségi értelmezésű. Semleges tér, amely pusztán a funkcionális igényeknek megfelelően tetszőlegesen mérhető, szabható, függetlenül a hely sajátosságaitól, anyagi valóságától. A térrel ellentétben a hely azonban konkrét minőségi valóság. Ezeknek az élményeknek köszönhetően az ember, bárhol is jár a világban, mindenhol úgy érzi magát, mintha személyesen lenne megszólítva. A dolgok jelen vannak, közöttük élünk. Élő kapcsolatot tartunk fenn velük. Tárgyak, házak, utcák, falvak olyanok, mint az emberek. Az ég, a föld és a lakóházak is saját történelemmel, hagyománnyal, térbeli adottságokkal, részletekkel rendelkeznek, mint pl. a domboldalak, a fa-

sorok, a kerítések, az utcakövek, a homlokzatok, amelyek minden esetben megkönnyítik tájékozódásunkat, lehetővé teszik azonosulásunkat az adott hellyel. Így van minden talpalatnyi földnek saját karaktere, amely visszavezet bennünket ahhoz a valósághoz, amely aligha írható le másképp, mint személyes fogalmakkal. Ezeknek a személyes benyomásoknak a megértésével csodálkozhatunk rá és kerülhetünk spontán módon párbeszédbe egy hellyel. Így válhatunk egy soha nem látott táj barátjává, megérezve a hely szellemét, azt a semmi mással össze nem téveszthető élményt, amellyel az ember egy vidéken azonosul.

Ma az a legfontosabb, hogy a hivatalos műemléki jegyzékbe vett népi műemlékek védelmén kívül, a környezetükben elhelyezkedő, helyi védelemmel ellátott épületekről is gondoskodjunk. Ez a gondoskodás nem jelentheti csupán a védett épületek kijelölését, a helyi értékvédelmi rendeletek megalkotását. A helyi öntevékenységen alapuló, személyes kapcsolat-teremtésre épülő szakmai ismeretátadást is és anyagi támogatást is biztosítanunk kell, amely mindig az adott település körülményeit, felemelkedésének stratégiai lehetőségeit tartja szem előtt. Talán a „Nagyapám Háza” mester-inas mintaprogram teszi majd lehetővé, hogy ezek a házak újjászülessenek. Mert ahogyan Molnár V. József néplélekrajz-kutató írta: *„Az, amit népi építészetnek nevezünk, az emberi hajlékkészítésnek korántsem idejétmúlt módja. Ellenkezőleg. Építési elvei örökzöldek, mindig is hatni fognak és mindig is használhatók lesznek, legyen szó családi házról, társasházról, vagy akár városi középületről. Hogy miért? Mert népi építészetünk, közelebbről építészetünk elvei mélyen bennünk gyökereznek: istenadta, kitörölhetetlen ősképek. S ha tiszavirág életű divatokkal nem fojtjuk el őket, akkor munkáikon keresztül biztonságos otthonokká alakulnak, amelyek emberi léptékűek és barátságos megjelenésűek lesznek; csupasz és kifejezéstelen falak helyett pedig imát és varázslatot sugárzó, beszédes homlokzatokkal tekintenek vissza ránk.”* Forduljunk hát mi is bizalommal ezekhez az évszázados építőmesteri fogásokhoz, hagyományos technikákhoz, amiket féltve őrzünk és segítenek abban is, hogy megértsük a hagyományos népi kultúra értelmét, bölcsességét és tanuljunk abból. Ez a tájhoz simuló építészet legjobb iskolája.

KRIZSÁN ANDRÁS

2.5.2.9 Sióagárd és a Tolna Megyei Népművészeti Egyesület együttműködése a helyi népművészeti hagyományok népszerűsítése érdekében

Projekt jellege:	Nonprofit
Projekt gazda:	Tolna Megyei Népművészeti Egyesület 7171 Sióagárd, Zrínyi u. 31. 20/946-5617
Projekt gazda típusa:	Civil szervezet
Projekt partnerek:	Sióagárd Község Önkormányzata
Projekt helyszíne:	
Régió:	Dél-Dunántúl
Megye:	Tolna Megye
Kistérség:	Szekszárd-Tolnai kistérség
Teleülés:	Sióagárd

A civil szervezetek többségének komoly nehézséget okoz egy székhely megvásárlása, üzemeltetése, fenntartása. Az önkormányzatoknak viszont tájházaik, gyűjteményeik szakmai tartalommal történő működtetésére nincs gyakorlatuk és idejük. A Tolna Megyei Népművészeti Egyesület és a Sióagárdi Önkormányzat együttműködése, a feladatok megosztása és összehangolása példát mutat arra, hogy a megvalósítási lehetőségek meghatározódnak.

A kezdeményezés célja:

Hazánkban általános szokássá vált, hogy az önkormányzatok új kulturális tereket, intézményeket építenek, alakítanak ki településeiken. A kezdeti lelkesedést követően viszont a működtetéshez szükséges forrásokat nem vagy alig biztosítják. Így az egykor sok munkával és pénzzel létrehozott közösségi épületek csak „gondot”, kiadást jelentenek az önkormányzatok számára.

A Sióagárdi Tájházat is egykor ünnepélyes keretek között, nagy büszkeséggel hozták létre. Feladatát, szerepét a település életében sajnos nem fogalmazták meg, pedig a kultúrának kiemelt szerepe van az identitástudat erősítésében.

A Tolna Megyei Népművészeti Egyesület a Sióagárdi Önkormányzattal kötött Partner-ségi megállapodásban vállalta, hogy tiszteletben tartva a Tájház műemléki jellegét, a sióagárdi hagyományokra építve, szakmai munkájával segíti a múzeumi tevékenységet és a település rendezvényeit. Az egyesület által jól megtervezett kézműves foglalkozások, múzeumpedagógiai programok és szakmai előadások sokat segíthetnek az emberi erőforrások megfelelő mozgósításában. A közösségben való szerep megtalálása a helyi lakosság önbecsülésének erősödéséhez vezet, és ösztönző erővel hat az együttműködés képességének kialakulására.

Az egyesület célja egyrészt a tagság munkájának folytatásához egy megfelelő helyszín kialakítása volt, másrészt programjai segítségével a Tájház-alkotóház életébe bevinni a helyi, sióagárdi gyermek és felnőtt lakosságot. A tájház leltározott anyagának állagmegóvása után a ház működtetése és tárlatvezetések kialakítását követően a múzeumpedagógiai foglalkozások bevezetése, melynek segítségével a helyi lakosság a Tájház rendszeres látogatójává és a település cselekvő polgárává válhat. A Tájházba látogató turisták részére maradandó és ismeretszerző program biztosítása.

A kezdeményezés indoka, háttere:

A Tolna Megyei Népművészeti Egyesület megalakulása idején (1996) Szekszárdra jegyeztette be székhelyét. Szekszárd, mint megyei jogú város alkalmas helyszínnek tűnt az egyesület programjai megvalósításához. Azonban a LEADER és más egyéb a kistelepüléseken élők részére kiírt pályázatokra az egyesület nem pályázhatott Szekszárd, városi rangja miatt. Továbbá az egyesület a népi kézművességet érintő, folyamatosan végzett, hagyományőrző, hagyományápoló, hagyományteremtő és –bemutató tevékenységének további és egyre magasabb színvonalú feladat végzéséhez szükségessé vált egy hely, ahol a közösségi és szakmai programjait rendszeresen folytatni tudta. E probléma megoldására 2006-ban Decs község önkormányzatát keresték meg és ajánlották fel szakmai tudásukat¹. Decs község önkormányzatának képviselőtestülete kétkedve fogadta az ajánlatot, így az együttműködés nem jött létre.

Tolna megye 105 településéből a Tolna Megyei Népművészeti Egyesület tagjai 37 települést képviselve gazdagítják a szervezet munkáját és képviselik saját néprajzi tájegységük kézműves hagyományát. A 2007 évi februári közgyűlésen az egyesület elnöke tájékoztatta az egyesület tagjait Decs község képviselőtestületének határozatáról. E hírt hallva a sióagárdi képviselőtestület a tájház melletti épületet felajánlotta irodahelység és alkotóház céljára az egyesület számára, melyet egy partnerségi megállapodásban rögzítettek².

Az önkormányzattól kapott segítség további feladatokat adott az egyesület számára. Először a település múltját, jelenét hímzés és szőttés hagyományát kellett alaposabban feltérképezni. Világossá vált, hogy a helyi lakosság a Sióagárdra látogató turisták és az egyesület tagsága részére csak akkor tud érdekes és emlékezetes komplex programokat nyújtani, ha részükre új ismereteket tud továbbítani. Ehhez szükséges:

- Sióagárd múltjának, szellemi- és tárgyi hagyományának ismerete³
- A jelenlegi helyzet feltárása
- A Tájház épületének története⁴ és mai helyzetének feltárása
- A Tájház melletti épület felújítása, a kor igényeinek megfelelő illemhelység kialakítása a Sióagárdra látó turisták részére.
- Egy programterv a Tájház széleskörű birtokba vételéhez.
- Pályázati lehetőségek felkutatása
- A várható eredmények számbavétele

¹ CD 1. számú melléklet Együttműködésre vonatkozó ajánlat (2006).

² CD 2. számú melléklet Partnerségi Megállapodás (2007)

³ CD 3. számú melléklet Sióagárd múltja és jelene (2011)

⁴ CD 4. számú melléklet A Tájház története

A tájház helyzete

A Tájház fenntartására, működtetésére és intézményi kapcsolatrendszerére vonatkozó helyzetkép felmérés:

Erősségek:

Az Önkormányzat, mint fenntartó magáénak tekinti a Tájházat és úgy tekint meglétére, mint a sióagárdi paraszti élet emlékeit és hagyományait őrző bemutatóhelyre. Szeretné, ha a Tájház közösségi szintérré válna a lakosság minden korosztálya számára. A település vezetői felismerték, hogy a Tájház a helyi lakosság kultúrájának őrzője, ezért az egyik legalkalmasabb hely arra, hogy a fiatalok élményszerűen megismerjék családjuk, rokonaik és lakóhelyük múltját. Továbbá alkalmas hely arra, hogy a települési kulturális rendezvények helyszínévé váljon.

Működési engedéllyel rendelkezik, nyilvántartási száma: Kh/260. Jellege: múzeumi kiállítóhely

Az önkormányzat a fő- és melléképületeken elvégzendő felújításokat folyamatosan fontossági sorrendben végzi. A legfontosabb tűz- és villámvédelemmel felszerelték a házat. A felújítási feladathoz amennyiben szükséges, építész, néprajzos szakember véleményét is kikéri a fenntartó. Éves költségvetésében a pályázatokhoz szükséges önrészt biztosítja.

A Tájházban elhelyezett tárgyakat a Wosinsky Mór Megyei Múzeum leltárba vette, a tárgyakat leltári számmal ellátta, és a szükséges katalogizálást elvégezte. A Sióagárdi Tájházban a múzeumi leltár szerint jelenleg 724 tárgy van nyilvántartásba véve.

Az önkormányzat a Tájház fenntartásához szükséges szemétszállítási, takarítási és egyéb üzemeltetési költségeket biztosítja.

A Tájházról az Önkormányzat készítettett levelezőlapot, amelyet a látogatók megvásárolhatnak.

Az Önkormányzat tagja a Magyarországi Tájházak Szövetségének. A Szövetség munkájáról, a pályázati lehetőségekről a Tájházi Hírlevél tájékoztató füzetén keresztül informálódik.

Az éves múzeumi statisztikai jelentést elkészíti.

Az önkormányzat nyitott az új kezdeményezésekre, a Tolna Megyei Népművészeti Egyesülettel jó és korrekt kapcsolatot tart fenn.

A község lakói büszkék hagyományaikra, a helyi programokba szívesen bekapcsolódnak, ha szükséges, tevékenyen részt vállalnak annak megvalósításában.

Civil kezdeményezések eredményeként létrejött a Leányvári pincefaluban a Varga család Hímzés Múzeuma, komoly értéket képvisel Finta Jánosné szöttek magángyűjteménye. A Hagyományőrző Néptánc Egyesület a tavaszi, nyári és téli ünnepkörökhöz kapcsolódó helyi rendezvényeken komplex turisztikai programot képes nyújtani a turisták részére.

Gyengeségek:

A Tájház takarítására, a látogatók fogadására egy helyi nyugdíjas nénit alkalmaz az Önkormányzat. A Tájháznak nincs állandó nyitva tartása, az ide látogató turistáknak előzetesen telefonon kell bejelentkezniük.

A Tájházba érkező vendégek és turisták részére nincs megfelelően kialakított vizesblokk.

A gondnoki munkát végző nénit nem készítették fel tárlatvezetésre, a kiállított anyaghoz nem készült kiállítás-vezető vagy tájékoztató füzet.

A Tájház udvarában a csapadékvíz elvezetéséhez szükséges földmunkákat nem végezte el az Önkormányzat, így nagyobb esőzések idején a melléképület falát rongálja a víz.

A Tájház épületében nincs fűtés és világítás. A rendszeres szellőztetés hiánya, a nagy páratartalom elősegíti a gombák és egyéb kártevők elszaporodását. Az évenkénti szakszerű tisztítási, konzerválási és restaurálási munkák nem valósulnak meg.

A helyiségekben kialakított enteriőr egységét megbontja egy-egy oda nem illő tárgy elhelyezése. Az évek során az apróbb tárgyak helyét megváltoztatták. Az ablakokra nylon függönyt helyeztek, ami nagymértékben illúzióromboló és hiteltelen.

Az Önkormányzat nem alkalmaz főállású szakembert a Tájház működtetéséhez. A gondnoki munkát végző nyugdíjas néni minimális tiszteletdíjban részesül, ezért a munkájával szemben nincsenek is komoly elvárások.

A tájházban a képeslapokon kívül semmilyen ajándéktárgy, kiadvány vásárlására nincs lehetőség.

A Tájházzal nem jelenik meg rendszeres tájékoztató a médiumokban. A település nem reklámozza múzeumi kiállítóhelyét, amit alátámaszt a statisztikai jelentésben feltüntetett éves 190 fős látogatószám is.

A Tájház működtetéséhez nem készül éves munkaprogram és pénzügyi terv. Tudatos és tervezett kapcsolatépítés éppen ezért nem jön létre a helyi óvoda és iskola, illetve a Tájház között, ezért jobb esetben évente egyszer látogatnak el a helyi óvodások és az alsó tagozatos iskolások a Tájházba.

A település Nyárköszöntő falunapját a Tájház udvarában rendezik, amikor az időjárás és a talajvíz ezt lehetővé teszi.

Az Önkormányzat nem fordít kellő előkészületet és munkát a pályázatok figyelésére és azok megírására. Mivel nem rendelkeznek éves munkaprogrammal, és nincs középtávú tervük a Tájház működtetésére, fejlesztésre, ezért a gyorsan „összecsapott” múzeumpedagógiai pályázataik sikertelenek.

A Tájházban látható szötteket ma már senki nem készíti a településen. A sióagárdi szöttek készítésének technikáját már alig ismeri egy-két idősebb asszony. A szövés tudománya kihalt, a település nem fordít kellő figyelmet erre a tényre.

Lehetőségek:

A Tolna Megyei Népművészeti Egyesülettel kötött együttműködési megállapodás révén új, eddig nem folytatott tevékenységek valósulhatnak meg a Tájházban. Adott a lehetőség múzeumi táborok szervezésére, rendszeres kézműves foglalkozások szervezésére a helyi gyerekek körében. Az egyesület mesterei segítségével rendszeres múzeumpedagógiai foglalkozások tartása válik lehetővé, az oktatási intézmények pedagógiai programjának figyelembevételével. A hímzés és szövés mesterségének újratanítása is elkezdődhet.

Egy főállású tájház-vezető alkalmazása, feladatainak, hatáskörének pontos megfogalmazása, a muzeális intézményekre vonatkozó törvények figyelembevételével pályázat jóvoltából esélyes lehet.

A vázolt együttműködés keretében megoldható a Tájház rendszeres nyitva tartásának biztosítása.

A helyi oktatási-nevelési intézmények érdekeltsége alapján elérhető a Tájház szerepének növelése az oktatásban. Az ismeretek átadásához szükséges múzeumpedagógiai programok kidolgozását az egyesület felvállalja. A sióagárdi gyerekeket oktató-nevelő intézményekkel kiépítendő szoros kapcsolat révén az iskola beépítheti pedagógiai programjába a Tájház látogatását, alkalmazhatja az ismeretátadás élményszerű lehetőségét.

A turisztikai-, utazási programokat koordináló szervezetek vezetőivel kapcsolat alakítható ki. Rendszeresen tájékoztathatóak a tájházi programokról.

A megyében működő Tájházakkal együttműködés jöhet létre egymás propagálására, a programok változatosságának figyelembevételével. Lehetőség nyílik néprajzi túraútvonalak kialakítására.

A vendégfogadók, műhelygalériák, borászatok, szállásadók részére tájházi programcsomagok készíthetők, hogy szolgáltatásaikat színesítve állítsák össze programkínálatukat.

Rendszeres konzultáció alakítható ki a Wosinsky Mór Megyei Múzeum szakembereivel. Segítség kérhető tőlük a tárgyak állapotának megőrzése érdekében.

Mindezeknek előfeltétele a Tájház stratégiai tervének elkészítése, azon lépések kidolgozása, amelyek a fejlesztéshez feltétlenül szükségesek, a Tájház küldetésének, feladatának és célcsoportjának meghatározása, valamint a módszerek kiválasztása a célok eléréséhez.

Ezek révén a sióagárdi hímzés és szőttés mintakincs megmenthető, a sióagárdi hímzés és szövés újratanítható a fiataloknak és a felnőtteknek.

Veszélyek:

A fenntartó önkormányzat forrásainak csökkenése esetén még kevesebb figyelmet és pénzt biztosít a Tájház fenntartására.

A műemlék jellegű épület állaga lepusztul.

A Tájházban elhelyezett tárgyak állapota romlik, rossz esetben ezek megsemmisülnek.

A település hagyományának bemutatására már méltatlan állapotok következnek be, ezért a Tájház bezárása napirendre kerül.

Fejlesztési javaslatok

Egy jól működő tájház a település kulturális életének szerves része. E cél elérése érdekében az Önkormányzatnak el kell készítenie a Tájház stratégiai tervét, meg kell határoznia küldetését, feladatait és célcsoportját.

Biztosítani kell legalább tavasztól ősziig a rendszeres nyitva tartást, egyszerűsítve ezzel a tájház megtekintését minden érdeklődő részére.

Egy Európai Unió elvárásoknak is megfelelő vizesblokk építése, amely alkalmazkodik a műemléki környezethez.

Elengedhetetlen feladata és érdeke éves pénzügyi és munkaterv készítése, csak ezek megléte után lesz képes az Önkormányzat a felújításokra, működtetésre és programokra eredményesen pályázni.

A rendszeres nyitva tartás alapfeltétele a múzeumpedagógiai programok szervezésének, az oktatási intézményekkel történő folyamatos kapcsolattartás kialakításának.

A Tájházzal, a benne meghirdetett programokról folyamatosan lehessen tájékozódni a helyi- és országos médiumokban.

A síóagárdi hagyományokra alapozva hímző-és szövőszakkör indítása a gyerekek és a felnőttek részére egyaránt.

A kezdeményezés leírása

A Tájház és a mellette álló épület helyzetének ismeretében világossá vált, hogy az egyesületnek is új fontossági sorrendet kellett felállítania munkatervében. Elsőként a melléképületet és a hozzá tartozó górért kellett felújítania, ahhoz, hogy az egyesület jelenléte lehetővé váljon a helyszínen. Ehhez a Nemzeti Kulturális Örökségek Minisztériuma által kiírt Tengertánc II. pályázat nyújtott lehetőséget. A pályázat beadásának előfeltétele volt az építési, felújítási-, költségvetési terv és a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal engedélye, valamint az Önkormányzattal egy újabb megállapodás a felújítandó helyiség használatáról. A 4.4-13-0802/2008 azonosító számú pályázaton a bírálóbizottság 3.000.000,-Ft összeggel támogatta az egyesületet. Bár műszakilag az épület tetőzetének felújítása lett volna az elsődleges, a belső lakhatóvá tétel volt az egyesület számára a legfontosabb cél, hogy a szakmai munkálatok elkezdődhesenek. A belső terek átépítését az egyesület 2009 tavaszán befejezte. A kivitelezési munkálatokat a SZOKI KFT végezte, mely szervezet 1992-óta foglalkozik felnőttképzéssel és munkanélküliek gyakorlati szakképzésével. A segédmunkákat az egyesület tagjai végezték önkéntes munkában.

A második ütemre tolódott tehát a tetőzet teljes felújítása. Ahhoz, hogy a belső felújításokra fordított idő, munka és pénzösszeg ne váljon feleslegessé, és az alkotóház állagvédelme biztosítható legyen a tetőzet és a padlás felújításával kellett folytatni a megkezdett munkát. Ezeket a felújításokat a 2008 évi Tengertánc II. pályázatra benyújtott tervek is tartalmazták, azonban az igényelt és megítélt támogatás közti különbség ezek megvalósítását nem tette lehetővé, ezért Síóagárd Község Önkormányzata a tető felújítási munkáit átvállalta a padlás padlózatának cseréjével együtt.

Az egyesület a Tengertánc I. pályázaton „Dél-dunántúli gyöngyhagyományok, valamint síóagárdi hímzések és vászon szőttek gyűjtése” című pályázaton 600.000,-Ft támogatásban részesült. A síóagárdi hímzésekről szóló tanulmány alapja a síóagárdi leányvári magángyűjtemények és a megyei múzeum leletanyaga volt. A síóagárdi szőtteket mára már senki nem készíti a településen ezért vált sürgetővé dokumentálásuk, digitalizálásuk.⁵

A Síóagárdon végzett építési- és gyűjtőmunka, a személyes ismeretségek kialakulása az egyesületi tagok és a helyi lakosság közötti jó viszony teremtette meg annak a lehetőségét, hogy a magángyűjteményben lévő régi hímzésekből és szőttesekből és az egyesület tagjainak

⁵ CD 5. számú melléklet (2008)

munkáiból nyílt közös kiállításokra sor kerüljön. Elsőként Sióagárdon, majd Szekszárdon és ezt követően a szlovákiai Révkomárom Limes Galériájában és Szabadkán a Vajdasági Magyar Folklórközpont kiállítótermében volt látható Sióagárd népművészete.⁶ A Sióagárdi Hagyományörző Néptáncgyűttes táncosai viselet- és táncbemutatói tették teljessé és egészítették ki a Sióagárdot bemutató kiállítás sorozatot.

A Tájházban megtartott nagyobb rendezvények (Családi nap, Falunap, Hazaváró) programok során nehézséget okozott, hogy csak egy az alkotóházban elhelyezett mosdóhelység található. A rendszeres és csoportos vendégfogadáshoz és a mai igényeknek is megfelelő turisztikai elvárásokhoz igazodó vizesblokk építése vált szükségsszerűvé.

Az egyesület, Sióagárd önkormányzatának anyagi támogatásával a Tájház-alkotóház felújításának tervezőjével a meglévő épülethez, műemléki környezethez igazodó tervet készített. A kivitelező árajánlata azonban sokkal magasabb összeget jelölt meg, mint a 2009 évi Tengertánc II. pályázaton megpályázható összeg volt. Szerencsére a tervek szakaszolása lehetővé tette a megkezdett munkák elvégzésének megosztását is. Ennek megfelelően készült el a beruházás első fele 2010 tavaszára 2.400.000,-Ft értékben. 2011 végén az egyesület LEADER pályázaton sikeresen igényelt a belső szerelvények kiépítéséhez további támogatást. A pályázat utófinanszírozású, emiatt az egyesületnek további segítséget kellett kérnie az önkormányzattól. A megállapodásban⁷ az önkormányzat vállalta, hogy az egyesület részére előfinanszírozza a pályázaton nyert összeget és a pályázat elszámolását követően ezt az egyesület visszatulja az önkormányzat részére.

Az egyesület tagjai az építés első szakaszában önkéntes munkában végezték az alapárok ásását, a kitermelt föld deponálását és teregetését, a külső és belső faszerkezetek alapozását és lazúrozását és a homlokzat meszelését. A vizesblokk második ütemének munkálatai jelenleg folyamatban vannak, a befejezésre várhatóan 2012. december közepén kerül sor.

A Tájház-alkotóház az eltelt időben többször helyszíne volt családi programoknak, gyerektáboroknak, előadásoknak. A helyi lakossággal, civilszervezetekkel, iskolával és önkormányzattal kialakított jó viszonynak köszönhetően a település 2011-ben pályázatot nyújtott be az Építő közösségek pályázatra, amelyen 17.000.000,-Ft-ot nyert, kézműves-, báb-, néptánc-, fotó- és képzőművészeti foglalkozásokra.

A megvalósítás során alkalmazott eszközök

- Sióagárdi hímzések és szöttesek gyűjtése, digitalizálása és dokumentálása.
- Kiállítások szervezése Tolna megyében, Szlovákiában, Szerbiában.
- Bemutatkozási lehetőség a Művészetek Palotájában Budapesten.
- Kiadványkészítés az összegyűjtött hímzés és szöttes anyagból.
- A rendezvényekről, kiállításokról szóló dokumentumok megjelentetése az egyesület honlapján.
- Önkéntes munka.
- Közösségépítés a település lakói és az egyesület között.
- Oktatás, képzés, ismeretbővítés az egyesület tagjai és a helyi közösség részére.

⁶ CD 6. számú melléklet

⁷ CD 7. számú melléklet, 8. számú melléklet

A kezdeményezés eredményei

A kihasználatlanul és rossz állapotban lévő Tájház- és melléképület felújítása lehetőséget teremtett arra, hogy az egyesület megvalósítsa terveit és kialakíthasson egy olyan bázist ahonnan a szakmai tevékenységéhez szükséges eszközöket (sátor, projektor, számítógép, fényképezőgép, dokumentumok stb.) tárolni tudja. Közösségi programok, előadások, gyerekeknek kézműves foglalkozások és táborok megtartására nyílt lehetőség az alkotóház felújításával. A szabadidő élményszerű és egyben hasznos eltöltésére tudunk példát mutatni a sióagárdi gyerekek és szüleik részére. Széleskörű tevékenység-rendszeren keresztül, tudtuk és tudjuk fejleszteni a diákok készségeit és képességeit, motoros és kognitív területen egyaránt. A gyerekfoglalkozásokon keresztül a felnőttek érdeklődését is felkeltettük saját hagyományaik ápolásának fontosságára. Hímző szakkör indult felnőttek részére.

Jó és gyümölcsöző munkakapcsolatot alakítottunk ki a többi helyi intézménnyel (óvoda, iskola, önkormányzat), és civilszervezettel. Közös összefogással tudtuk bemutatni kiállításokon keresztül Sióagárd egyedi néprajzi és folklór értékeit a határainkon túl is.

Az egyesület tagjai adó-, vám-, fogyasztóvédelmi oktatáson vettek részt, ahol megismerhették az Európai Unió és az unión kívüli országok ide vonatkozó előírásait.

Az egyesület tagjainak és a helyi civilszervezeteknek a Tolna Megyei Általános Művelődési Központtal közösen „Értékleltár” címmel konferenciát szervezett, mely eredményeként a település elkezdte értékeinek dokumentálását.

A sióagárdi gyerekek 2013-tól iskolarendszeren kívüli foglalkozásokon sajátíthatják el a kosárfonás, hímzés és szövés alapjait, és ismerkedhetnek meg lakóhelyük múltjának értékeivel.

Térségi hatás

Az egyesület és a település közös munkája hozzájárult Sióagárd értékeinek, rendezvényeinek népszerűsítéséhez. A nyári kézműves gyerektáborok iránt már a szekszárdi és a környező településeken élő szülők is érdeklődnek. Az egyesület által szervezett népi iparművészeti szűrízések, kiállítások, konferenciák alkalmával a Dél-Dunántúlról érkező alkotók igénybe veszik a helyi szolgáltatásokat és látogatják a helyi kiállítóhelyeket. A környező települések számára jó példát mutat az eredményes együttműködés a civilszervezetek és az önkormányzatok között.

Miért jó gyakorlat a projekt sorozat?

Példát mutat arra, hogy a lakóhelyükön élő emberek sorsuk, életminőségük javítása érdekében milyen tevékenységeket végezhetnek. Megtapasztalhatták, hogy az összefogással, közösségekben végzett közös munkával a település minden lakója számára pozitív eredményeket lehet elérni. Az infrastrukturális fejlesztések terén is együttműködhet civilszervezet és önkormányzat. A pályázatok sikeres megvalósítása érdekében kötött megállapodások és együttműködések eredménye a 27 millió Forint feletti pályázati forrás felhasználása.

Nehézségek, tanulságok a megvalósítás kapcsán

A Tolna Megyei Népművészeti Egyesület 2005-től főfoglalkozásban tudta alkalmazni az egyesület 50 év feletti titkárát. Az NCA pályázat megszűnésével és a NEA pályázatok késői kiírásával és elbírálásával rákényszerítette a szervezetet arra, hogy 2011 januárjában megszüntesse munkaviszonyát. Ez a folyamatosan növekvő adminisztrációs munkák mellett nagymértékben megnehezíti az egyesület szakmai munkáját, továbbá megakadályozza annak a lehetőséget, hogy megszervezzék a Tájház állandó nyitva tartását.

További tervek a fejlesztés jövője

A Tolna Megyei Népművészeti Egyesület továbbra is szeretné folytatni a Sióagárdot népszerűsítő tevékenységét kiállításokon, kézműves bemutatókon. Feladatának tekinti a Tájház állandó nyitva tartásának megszervezését, mely alapfeltétele a Sióagárdra látogató turisták számának növeléséhez. A szolgáltatások javítása érdekében tervezi belépődíj bevezetését. A rendszeres múzeumpedagógiai programok segítségével, a falu gyermek és felnőtt lakosságának feldolgozható, élményszerű és átélhető ismereteket szeretne nyújtani az egyesület a település múltjának megismeréséhez, hogy összefüggéseiben láthassák lakóhelyük fejlődését. Válgják világossá előttük, hogy milyen a sióagárdi emberektől független történelmi (török hódoltság, termelősövetkezetekbe kényszerítés) és természeti események (árvizek) befolyásolták, segítették vagy gátolták a település fejlődését, életét.

A hagyományos termelési, módszerek és életmód megismerésén túl a kézműves alkotómunkán keresztül vonzóvá tenni a fiatalok számára a tárgyalkotó munkát és a vidéki életet.

KOMJÁTHI TAMÁSNÉ

2.5.2.10 *Dél-Dunántúl legnagyobb Regionális Kézműves Fesztiválja – Vendel napi búcsú Magyarlukafán, 1985-2012*

Projekt jellege:	Nonprofit
Projekt gazda:	Kaptár Egyesület, 7925 Magyarlukafa, Fő u. 16.
Projekt típusa:	Civil szervezet
Projekt partnerek:	Önkormányzat – Magyarlukafa
Régió:	Dél-Dunántúl
Megye:	Baranya megye
Kistérség:	Szigetvári
Település:	Magyarlukafa

Magyarlukafa Baranya megyében Szigetvártól 20 kilométerre a zselici dombság déli peremén lévő apró falu. Az ország egyik legkisebb települése 81 lakosával. A patak osztotta völgyben mintegy ötven porta áll. A szinte érintetlen környezet, a hatalmas erdőségek, rétek, a település alatt fekvő három halas- illetve horgászto ideális körülményt biztosít, a természetet kedvelő turistáknak. A magyarlukafai példa megmutatja, hogy egy falunapnak indult rendezvényből, hogy lehet fiatalos lendülettel, kitartó munkával és folyamatos odafigyeléssel több ezer embert érdeklő regionális kézműves fesztivált szervezni.

A kezdeményezés célja

A hátrányos helyzetű településeken kiemelkedően fontos a megtartó –és a vonzerő növelése. A település vezetői és lakói 1985-ben az első Vendel- Napi Búcsút, még abból a célból szervezték, hogy a településnek legyen egy önálló ünnepe és evvel is erősítsék a falu lakóinak kötődését lakóhelyükhöz. A rendezvény évről évre változott, programjai bővültek és megkezdődött egy tudatos kulturális fejlesztés, amely alapozott a meglévő épített- és természeti értékekre, a helyi lakosság és kézműves egyesület tudására, továbbá megkeresték azokat az újonnan bemutatható vonzerőket, amelyek segítségével a rendezvényt a Dél-Dunántúli Régió legnagyobb és legnépszerűbb kézműves ünnepévé emelte.

A kezdeményezés háttere

Az 1980-as évek elején a Baranya Megyei Múzeumok Igazgatósága felújította a faluban álló, a 19. század jellegzetes népi építészeti megoldását reprezentáló talpas házat és a portán álló két pajtát. Mivel a megyében már több hasonló népi kultúrát bemutató tájház is működött, ezért ezt az épületegyüttest „élő múzeummá” alakították át. Magyarlukafa hírnevét a tájház és a benne működő Magyarlukafai Néprajzi Műhely alapozta meg. A néprajzi műhelyben megszervezett alkotótáborok hatására a nyolcvanas évek végén néhány városi, fiatal kézműves telepedett le a faluban. 1987-ben helybéliekből és a városból Magyarlukafára költözött kézművesekből megalakították a Kaptár Magyarlukafai Kézműves Egyesületet. Az egyesület biztosítja immár több mint két évtizede a Néprajzi Műhely magas színvonalú folyamatos működé-

sét és részvételével segíti a Vendel-napi Búcsú országosan is elismert színvonalát. A lakosság részvételének, az egyesületi tagok oktató-nevelő tevékenységének, a szervezet eltökélt hagyományápoló, kultúráközvetítő munkájának köszönhetően ma már egész évben kiránduló családok, természetjárók és kézműves mesterségek iránt érdeklődő turistákat fogadhat a település.

A kezdeményezés leírása

Magyarlúkfán 1985. óta minden év október 20-át követő vasárnap kerül megrendezésre a Vendel-napi Búcsú. A falu lakóinak évszázadokon keresztül a zselici erdőség biztosított megélhetést. Elsősorban makkoltató disznótartással foglalkoztak régen a faluban. Ma már nyoma sincs ennek a fajta állattartásnak, de Szent Vendelnek, mint a pásztorok védőszentjének még ma is nagy a kultusza a helyi lakosság körében. Ezért kapta a rendezvény a Vendel-napi Búcsú nevet és ezért rendezik minden év október 20-át követő vasárnapon.

Az első, 1985-ben megrendezett falunapon a helyi lakosságon kívül a Néprajzi Műhelyben tevékenykedő 10 kézműves árulta portékáit és személyes barátságoknak köszönhetően a Muzsikás együttes adott koncertet. 1986-1987-ben a környező falvakban élőket is meghívták a falu ünnepére. 1987 decemberében megalakult a Kaptár Egyesület a tagok közül mindenki szerette volna bemutatni és árusítani tárgyait a falunapon. A falu vezetőire ezét az a feladat hárult, hogy a rendezvényt az eddigieknél nagyobb nyilvánosság előtt hirdessék meg. Ennek érdekében felkeresték a Baranya Megyei Kulturális Központot, és az Ő ötletük és támogatásuk alapján került sor a Néptánc minősítő verseny megrendezésére a faluban. A falunapon résztvevők száma a néptáncosok és kísérőik számával már jelentősen megnövekedett. A szinté még mindig „családiás” búcsú, a kézművesek bemutatói, a közös tánc és ének, a jó hangulat híre, gyorsan elterjedt a népművészet iránt érdeklődő városi emberek között. A rendezvény népszerűségének újabb lendületet adott 2000-ben, a Millenniumi Zászlóavatás, amelyre a Vendel-napi Búcsú napján került sor. A médiumokban is reklámozott állami rendezvény híre az eddigieknél sokkal távolabb élő emberekhez jutott el, ezért az eseményre nagyon sok olyan ember is érkezett a régióból, a környező városokból és a szomszéd falvakból, akik eddig még soha nem jártak a faluban.

A 2012-ben megrendezett Vendel-napi Búcsú az elmúlt évtizedekhez hasonlóan idén is azzal a szigorúan megválogatott népi kézműves kínálattal várta a látogatókat, mely mára már az országban és határainkon túl is híressé tette ezt a rendezvényt. Az igényes színpadi produkciók, a gyerekeknek szóló előadások, a vásárra jelentkező kézművesek megválogatása, a Kaptár Egyesülethez hasonló, más megyei népművészeti egyesületek meghívása jelenti azt a minőséget, amivel a rendezvényre látogatók találkozhatnak évről évre, és amiért egyre többen zárandokolnak el ide Vendel nap környékén. 100-nál több kézműves és 40 élelmiszert, kalácsot és ételt kínáló árus tartotta szükségesnek részvételét, annak ellenére, hogy idén először kellett a szervezőknek 2500Ft/nap helypénzt kérnie az értékesítésre jelentkezőktől. A vásárra jelentkezők nagy számának oka az, hogy nem csak mesterek árukínálatában jelenik meg a minőség, hanem a látogatók is egy olyan érdeklődési körből kerülnek ki, mely eleve családiás jellegűvé emeli a rendezvényt. A látogatók pontosan azt keresik, amit itt biztosan megtalál-

nak. A karácsonyi ajándékokat, a biotermelőktől a minőségi élelmiszereket, a helyiektől pedig a figyelmes vendégszeretetet.

Az a tény, hogy a 81 lakosú aprófaluban a búcsú napján több mint 6000 vendég fordul meg, fényes bizonyítéka annak, hogy érdemes igényes programot szervezni, mert az emberek szeretnek biztonságban, szép környezetben kikapcsolódni.

A rendezvényt az egyesület saját bevételből (árusoktól szedett helypénz (2500,- Ft/nap/árus), parkoló jegy (400,-Ft/autó), LEADER pályázaton kapott 1.500.000,-Ft támogatásból finanszírozta.

Néprajzi Műhely

Az 1980-ban felújított öreg épületet nem a megszokott hagyományos módon kiállításnak rendezték be, hanem a városi emberek érdeklődését is felkeltő műhelyeket alakítottak ki a műemlék épületekben. Az egykori tisztaszobában textiles műhelyt, a konyharészben szerszám és anyagraktárt, a hátsó lakószobában pedig fazekas műhelyt rendeztek be. A felső pajta a fás munkáknak és a gyertyakészítésnek ad helyet, míg az alsó pajtában papírmerítő- és kosárfonó műhelyt működtetnek a Kaptár Egyesület tagjai.

Ezzel lehetőséget biztosítottak a gyerekek és a felnőttek számára, hogy a műhelyekben található hagyományos kézi szerszámokkal a népi kismesterségek alap-és mesterfogásaival ismerkedhessenek meg a faluba látogatók. 2-3 napos kirándulások, egy hetes táborok és több napos tanfolyamok keretében lehet tanulmányozni a szövés, fazekasság, faragás, nemezkesztés, gyertyamártás, gyöngyfüzés, papírmerítés, kosárfonás stb. technikáját.

Az egész éven át igénybe vehető programkínálat a Néprajzi Műhely működéséhez szükséges bevételeket biztosítja és további fejlesztési lehetőséget teremtett a helyi lakosok számára a vendégfogadás területén. A rendszeres programok iránti nagyfokú érdeklődés következtében szinte egész esztendőben telt házzal működik a faluban található turistaház, melyben olcsó szálláslehetőség adott 20 fő részére.

A Magyarluka-fai Néprajzi Műhely áprilistól október végéig kiváló célpont osztálykirándulások, vagy baráti társaságok, szakmai csoportok részére, ahol a kézművesség mellett kirándulással, sportolással és horgászással lehet egy, vagy több napot eltölteni.

Kézműves programot előzetes bejelentés alapján tudnak szervezni.

Minimum létszám 10 fő

Múzeumi belépő vezetéssel: 300,-Ft/fő

Kézműves foglalkozás: 800,-Ft/fő

Műhelyvezető:

Lovas Kata.

73-554-051, 06-70-251-71-74

lovaskata@freemail.hu

Kaptár Egyesület

Az 1987-es megalakulás óta sok Baranya megyei mesterember csatlakozott a szervezethez, jelenlegi taglétszámuk 52 fő. Tagjaik nagy része népi kézműves, sokan rendelkeznek Népi iparművész, Népművészet Ifjú Mestere és a Népművészet Mestere címmel. Az egyesülethez

csatlakoztak még népművelők, pedagógusok, bábszínészek is. Az egyesület tagjai között a népi kézművesség szinte valamennyi ágának művelője megtalálható. Az egyesület tevékenysége igen sokrétű, de első számú feladatuknak a Néprajzi Műhely működtetését és a hagyományos népi kismesterségek oktatását tekintik. Tevékenységükhöz hozzátartozott éveken keresztül a 2000 kötetes egyesületi könyvtár működtetése, és a helyi kulturális események szervezése is, aminek fő eseménye minden év októberében a Vendel-napi Búcsú.

Az egyesület megalakulása óta képviselteti magát országos, és régió belüli kézműves pályázatokon, konferenciákon. Az Élő Népművészet Kiállítás, a Mesterségek Ünnepe, a Táncháztalálkozó is jó alkalmat nyújt, hogy mesterség-bemutatók tartásával, játszóházi foglalkozásaikkal és igényes kézműves termékeikkel is felhívják a figyelmet a baranyai kistelepülés értékeire. A tagságon keresztül Európa sok országában nyílt lehetőség bemutatkozásra, magyar kulturális hetek, vagy testvérvárosi kapcsolatok ápolása keretében.

Az egyesület működését tagsági díjból, a helyi önkormányzat nem anyagi jellegű támogatásából és a pályázatokon nyert összegekből tartja fenn magát és finanszírozza programjait.

A megvalósítás során alkalmazott eszközök

- Rendezvényszervezés
- Közösségépítés
- Hagyományörzés,-átadás
- Településmarketing
- Kiállítások szervezése, kiállításokon, kézműves pályázatokon való részvétel
- Konferenciák szervezése és azokon történő részvétel
- Tanfolyamok, táborok szervezése
- Helyi termékek népszerűsítése és piacra jutásának támogatása
- Honlapok működtetése, melyek informatívak, aktuálisak és a helyi lakosság részére is fontos információkat nyújtanak.

A kezdeményezés eredményei

Az önkormányzat az eredetileg boltként és kocsmaként funkcionáló épületet megvásárolta és átalakította a faluközösség részére Faluháznak. A többfunkciós akadálymentesített házban 7 darab ingyenes internet hozzáféréssel ellátott számítógép ad lehetőséget az informálódásra és az elektronikus ügyintézésre. Az információs irodában a település lakói segítséget kapnak a szociális és hivatalos ügyeik intézésében, de támogatást és segítséget kérhetnek a mindennapi élet nehézségeinek megoldásában is. A Faluház rendszeresen programot kínál a helybéli lakosságnak. Játszóházi foglalkozásokat, mikulás és karácsonyi ünnepséget szerveznek, az országosan meghirdetett kihívás napján, a Közöd-napon részvételt biztosítanak a helyieknek.

A Faluház egyik helységében könyvtárat hoztak léte, amelynek alapját az a közel kétezer könyv jelentette, melyet a településen működő Kaptár Egyesület adományozott a falunak. A település 2008-ban csatlakozott a Könyvtárellátási Szolgáltató rendszerhez, ezzel a csatlakozással további új könyvek vásárlására nyílt lehetőség, melyek a Dél-Zselici Kistérség tulajdonaként a mozgókönyvtár részét képezik. A Könyvtárközi kölcsönzés lehetőséget nyújt

olyan a könyvtár állományában nem található dokumentumok és irodalmi művek beszerzésére is, amelyre a helyi lakosságnak szüksége van.

A norvég Stella Polaris Társulat tagjai Magyarlukafát tartották alkalmas helynek, arra, hogy színházművészeti központot hozzanak létre és házuk pajtáját színházzá alakítsák, és előadásaikat itt mutassák be. Rendszeresen szerveznek workshopokat hazai és külföldi 16 év feletti érdeklődőknek, mely képzések tovább tágítják a Magyarlukafára érkezők körét.

A Kaptár Egyesület tagjai a helyi lakosság és saját egyesületi közösségükön belül is elismert, környezetükre hatást gyakorló, mintaadó alkotók, akik jelentős hagyomány-átörökítő és értékmentő tevékenységet végeznek 25 éve.

Térségi hatás

A helyi szolgáltatások (mobil posta, mozgó bolt, falu busz), alkotótáborok (nemez, viselet, stb.), népi kézműves tanfolyamok iránti kereslet folyamatosan nőtt a Vendel-napi Búcsú segítségével. Ma már külföldről is szép számban látogatják a falut és veszik igénybe szolgáltatásait. A népi kézműves alkotók részére, eladási lehetőséget biztosított a rendezvény. A tanfolyamok az ország más területén élő népi kézműves mestereinek is megbízásos feladatot nyújtott és kereseti lehetőséget biztosított. A környező települések lakóit is arra ösztönözte a Magyarlukafai példa, hogy szálláshelyeket alakítsanak ki és működtessenek. A falu és a környező települések helyi termékeinek ismertsége is növekedett, az ide látogatók a megyehatáron túl is népszerűsítik és ajánlják azokat.

A helyi lakosságot kiegészítő keresethez juttatja és csökkenti a falu bezártság érzetét. A településen működő közművelődési intézmények a hétköznapiakban is programot és művelődési lehetőséget biztosítanak, az ott élőknek, ezzel is javítva a lakosság életminőségét és tovább fokozva a turistáknál vonzerejét.

További tervek

A helyi lakosság megtartása, lehetőség szerint foglalkoztatása és a közösségi programokba történő még aktívabb bevonása. Olyan új programkínálat kialakítása, amelyben a falu és az egyesület tagjai az eddigieknél több munkalehetőséghez, megbízásos, munkához juthatnak.

A Vendel-napi Búcsú minőségi színvonalának megtartása és új elemekkel való bővítése.

Miért jó gyakorlat a projekt?

A szervezők törekvése, hogy közvetlen kapcsolatot alakítsanak ki a tárgykészítők, az élelmiszertermelők és a vevők között. Ennek igényét az is bizonyítja, hogy sok vendég azért érkezik meg már kora délelőtt a faluba, hogy még mielőtt elfogy a termék a standról, vásárolhassanak belőle.

A falu életben maradásához feltétlenül hozzájárult az önkormányzat, és a Kaptár egyesület tagjainak együttműködése. A közösen megvalósított fejlesztések és szakmai programok hozzájárultak a lakosság helyben maradásához életének, szabadidős tevékenységének javításához. Az aktív egyesületi élet új lakók letelepedését is generálta. A közös gondolkodás és tervezés eredménye, hogy Magyarlukafa és térsége mindinkább ismertté és vonzóvá válik, a turisták számára.

Nehézségek, tanulságok a megvalósítás során

A fesztiválélmény megteremtéséhez olyan produkciókat kell meghívnia a szervezőknek, ami a rendezvénnyel szemben felállított minőségi követelményeknek megfelel. Sajnos ezek egy kistelepülés és főleg egy civilszervezet részére saját erőből szinte megfizethetetlenek, ezért mindenképp pályázati támogatás is szükséges megvalósításukhoz. Így különösen nagy nehézséget okoz a pályázatok adminisztratív elvárásainak teljesítése és a pályázati pénzek kifizetésének lassúsága. A LEADER pályázatok utófinanszírozási rendszere. Emiatt, a rendezvény szervezőjének, a Kaptár Egyesületnek banki kölcsönt kell felvennie, ami azt is jelenti, hogy kezeset kell keresnie. A település képviselőtestületének képviselői között mindig akad egy-két olyan képviselő, aki egyéni sérelmek miatt nem hajlandó megszavazni azt, hogy a település előfinanszírozza vagy kezeskedjen a felvett kölcsön felett.

Magyarlukafa távolsága és nehéz megközelíthetősége, a közlekedés költségeinek drasztikus emelkedése miatt az utóbbi egy évben, jelentősen lecsökkent az iskolából érkező tájház látogató diákok és a tömegközlekedéssel kiránduló családok száma.

A falu őslakossága rohamosan öregszik, a fiatalok továbbra is nagyon nehezen vagy nem találnak munkalehetőséget. A faluban kezd jellemzővé válni a többgenerációs munkanélküliség. Ezeket az embereket mindinkább nehéz kimozdítani reménytelen helyzetükből, és bevonni a közösség által biztosított munkákba is.

Az újonnan betelepülő 15 Holland család, csak nyaralónak használja a megvásárolt ingatlanokat. Ha ez a tendencia folytatódik, nagy a veszélye annak, hogy a falu üdülőfaluvá válik.

KOMJÁTHI TAMÁSNÉ

2.5.2.11 *Határ menti együttműködések Zala megyében*

A Zala Megyei Népművészeti Egyesület 2008-ban került kapcsolatba a határon átnyúló együttműködési programokkal. Elsőként a Szlovénia-Magyarország Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007-2013 elnevezésű operatív program nyújtotta lehetőségekkel ismerkedett meg. Helyi önkormányzatból, önkormányzati fenntartású szervezetekből (pl. múzeum), oktatási központokból, kézművességgel foglalkozó civil szervezetekből álló, már korábban létrejött szlovén és magyar konzorcium tagjává válhattunk. A kiírás azon tengelyébe, ahová pályázni kívánt a konzorcium, prioritást kapott a kézművesség és a hagyományörzés, nekünk pedig 30 éves népművészettel kapcsolatos tapasztalatunk, eredményeink voltak.

A projektpartnerek, a szervezetünkkel kiegészülve, új kézműves termékek és szolgáltatások fejlesztése érdekében, létre hozták az informális oktatással és képzéssel foglalkozó, interdiszciplináris nemzetközi központot, vagyis az első közös projektünket, a Kézműves Akadémiát. A Kézműves Akadémia a kézművesek, helyi közösségek, valamint az oktatási és kulturális intézmények hálózatba foglalásával, lehetővé tette a közös infrastruktúra zavartalan fejlődését, valamint a kézművességgel kapcsolatos információáramlást. A Kézműves Akadémia projektben prioritásként fogalmazódott meg a két ország határ menti területeinek (Vas és Zala megye, Premurje) kulturális örökség védelme, az idegenforgalmi szolgáltatóknak a kézműves szolgáltatások és termékek iránti igényfelmérése, továbbá a célcsoportoknak, a kézműves képzésekben való részvétellel kapcsolatos igényfelmérése. Célként fogalmazódott meg, hogy a határon átnyúló térségben, a hagyományos kézműves ismeretek és képességek megőrzése szempontjából, aktív szerepet vállaló Kézműves Akadémia oktatási tartalmainak elkészítése, lebonyolítása és értékelése.

A projekt, a javasolt tevékenységek által, ösztönzi a kézművesség tárgyi és szellemi kulturális örökségének őrzését, a kézművesség fiatal generációval való megismertetését, valamint új és innovatív képzési formáknak a kidolgozását. Utóbbi tevékenység alkalmat adott különböző szintű formális és informális keretek között zajló képzések lebonyolítására, mely egy-egy népi kismesterség tanítását célozta meg.

A projekt küldetéseként fogalmazódott meg, hogy a határon átnyúló vidéki térség foglalkoztatási kapacitásait növelni fogja, mégpedig a kézművességből élő, illetve a kézművesiséget jövedelemkiegészítő tevékenységként végzők körében, és ennek eredményeként új kézműves termékekkel gazdagodik a határ menti térség idegenforgalmi kínálata. A Kézműves Akadémia jó példájává vált annak, hogyan lehetséges összefogni a határon átnyúló térségben működő kézműveseket, a lakosságot, az oktatási- és kulturális intézményeket, valamint a kulturális hagyományok őrzésével foglalkozó szakértőket, civil szervezeteket. Lehetővé tette a „szomszédok” kulturális örökségének megismerését, valamint a szinte már feledésbe merült kézműves mesterségek megismerését képzés formájában. Innovatív megközelítésekkel pedig lehetővé tette a kézműves tevékenységek továbbfejlesztését, melyben meghatározó szerepet kapott a Zala Megyei Népművészeti Egyesület.

Teret engedett a tárgyalkotó népművészettel foglalkozó kézművesek számára, a megújulás lehetőségeit kereső termékfejlesztési kísérletek életre hívásának, melynek háttérében a kézműves termékek eladhatóságának növelése állt, abban a reményben, hogy ez fokozni fogja a vidéken élők jövedelem kiegészítő tevékenységét, melynek egyik legkézenfekvőbb hozadéka lesz a vidék megtartóerejének erősítése. Ehhez a tevékenységhez szorosan kapcsolódott az a tükörpályázat meghirdetése, mely szlovén partnereink közül (ebben a konzorciumban 7 szlovén és 4 magyar partner vett részt) a kézműves termékek nemcsak előállításával, hanem értékesítésével is foglalkozó szervezet, név szerint a Pomelaj Vidékfejlesztési Szövetkezettel közösen került kiírásra. Szlovén oldalról „Természetes anyagokból készült ékszerek és divatkiegészítők”, magyar oldalról „Legjobb Termék” természetes alapanyagokból készült ajándéktárgyak” címmel indultak a nemzetközi kézműves pályázatok. A két nemzetközi pályázat azonos feltételrendszert szabott a pályamunkákkal kapcsolatban. Ezek a követelmények a következők voltak: természetes alapanyagból készült; örzi és továbbfejleszti a helyi / regionális környezet kézműves örökségét; kézzel alakított és készített termék. Az apróbb méretű tárgy alkalmas nagyobb példányszámú előállíthatóságra (kisszéria), vagy kereskedelmi célú előállításra; a pályamunka része legyen az egyedi csomagolás, mellékleve a termékleírást (történet, anyag, méret, színállás, tisztíthatóság, ár); először kerül bemutatásra és a kereskedelemben még nem volt elérhető. A pályamunkák és a termékfejlesztés alatt elkészült tárgyak, nemzetközi vándorkiállítás sorozatban vettek részt, összesen 18 helyszínen mutatkoztak be szlovén és magyar helyszíneken.

A program a használaton kívül álló, felújításra szoruló kézműves műhelyek rendbe hozását, illetve azok eszközfejlesztését is lehetővé tette, ennek sikereként 13 kézműves műhely került kialakításra, illetve fejlesztésre a kedvezményezett területen, ebből egy Zalaegerszegen a Kézművesek Háza műhelyrendszerében.

Abban a szerencsés helyzetben lehettünk, hogy ez a projekt nem állt meg az előbb felsoroltaknál, hiszen ugyanebben a programban pályáztunk a Kézműves Akadémia 2-re, mely az első forduló tapasztalataira építve, tovább vitte a projekt szellemiségét, és az elkezdett folyamatoknak láthattuk a kimenetelét, illetve az infrastrukturális fejlesztések esetében megoldottá vált a fenntartás, a tartalommal való megtöltés.

Nehézségek, melyek az első projekt során adódtak, és az új projekt megoldásai:

Határon átvívelő képzési lehetőségek.

A formális képzések csakis azoknak nyújtottak továbbképzési lehetőséget, akik saját országukban kapcsolódtak be egy-egy oktatási formába, legyen az tanúsítványt nyújtó, vagy OKJ-s, középfokú végzettséget adó képzés. A magyar és szlovén oktatási rendszer eltér egymástól mind tartalmilag, mind fogalomkészletben. Már a képzésekbe való bemeneti feltételek különbözőek a két országban. Így a formális keretek között zajló felnőttképzés résztvevői Magyarországon magyarok voltak, Szlovéniában szlovénok a projektterületen belül.

Feloldást jelentett erre a problémára az informális képzési formák előnyben részesítése, melyet az első Kézműves Akadémia projektnél még ún. hobby jellegű képzésnek hívtunk, majd a közös fogalomalkotást követően, ismeretterjesztő műhelyfoglalkozásnak neveztünk el.

Ez a képzési forma a rövidített képzések közé sorolható, általában a legrövidebb időtartam egy-egy hétvége, vagyis 16 óra, a leghosszabb időtartam kb. egy hét, vagyis 48 óra. Ez az idő arra elegendő, hogy egy-egy kézműves műfajon belül egy-egy konkrét tárgy elkészítéséhez szükséges, előzetes tudást nem igénylő technikát a hallgató megismerjen, és oly módon elsajátítson, hogy a későbbiekben otthon, a szabadidejében önállóan is gyakorolni tudjon, illetve szakkörökben boldoguljon vele, de nyilván ez még olyan elmélyült tudást nem eredményez, amiért bizonyítvány járna, mely a szakmai tudását ismeri el. Miután nincs a képzés elvégzéséhez kötelező bemeneti feltétel, bárki részt vehet rajta, így a mi konkrét esetünkben a magyar képzésben a szlovén és fordítva.

Meglévő műhelyek kihasználása.

A különböző nagyságú beruházásoknak, infrastrukturális fejlesztéseknek nagy csapdája a fenntarthatóság, egy-egy nagyobb volumenű projekt lezárását követően. A nyilvánosságot, a fejlesztés megvalósítását támogató programról, alapról tájékoztató kötelező feliratok, táblák elhelyezésén túl sokszor nem marad lendület a „megálmodóknál”. A Kézműves Akadémia 2. esetében az újonnan létrehozott, vagy fejlesztett kézműves műhelyek népszerűsítésére kitaláltuk az ún. élő műhelynapokat. Ez azt jelenti, hogy az általunk berendezett szálásanyag műhelyben, a szálásanyag gyűjtőfogalom köré rendezhető mesterségekből bemutatót tartunk a közönség számára, melybe bekapcsolódhatnak, megismerhetik a különböző mesterségeket, azt hogy miként készülnek a különböző használati tárgyak, dísz tárgyak, hogy néz ki feldolgozatlan formájában az alapanyag. Ha éppen nincs bemutató a műhelyben, akkor is fogadjuk a látogatókat, hiszen ebben az esetben egy igényesen berendezett műhelyt nézhet meg a látogató, ami egy turista számára fontos, hiszen nem marad élmény nélkül. Ahhoz viszont, hogy ez jól működjön, elengedhetetlen a jó kapcsolat kialakítása az idegenforgalommal foglalkozó tourinform irodákkal és civil szervezetekkel, mert ők azok, akik ajánlani tudják a szolgáltatásainkat.

A partnerségünkben arra is van példa, hogy a kézműves műhelyeket úgy használják ki, hogy fizetett alkalmazottá válik egy kézműves, napi 8 vagy 4 órában, attól függően milyen tevékenységre foglalkoztatják. Az ő feladata, hogy munkaidejében szakköröket tartson óvodás és iskolás gyerekek számára, vagy szintén a helyi idegenforgalmi szervezetekkel együttműködve előre leszerelt turistacsoportoknak tart mesterség- bemutatót.

Termékfejlesztés lehetőségei az értékesítésben.

A termékfejlesztés két módon történt az első szakaszban. Szlovén partnereink közül ismét a Pomelaj Vidékfejlesztési Szövetkezettel működünk együtt szorosabb értelemben. Ők az általuk már eleve alkalmazott csuhéfonással foglalkozó kézműveseket egy hetes továbbképzésen tanították be egy iparművésszel, az általa már megtervezett csuhétárgyak elkészítésére. Így ebben az esetben, egy ember munkája volt a hagyományos termékek újraértelmezése, újszerű használati tárgyak kitalálása, és azok terveinek, majd az alapján a prototípus elkészítése. A kézművesek az alkotó folyamat ezen részéből kimaradtak, viszont a további előállítás érdekében az újszerű tárgyak elkészítését tökéletesen elsajátították. Pomelajnak már meglévő értékesítési csatornája vannak, de a piacon való maradás érdekében, a versenyhelyzet mi-

att szinte szükségszerű az állandó megújulásra való törekvés. A fejlesztéssel munkahelyeket tudnak megtartani, továbbá a kereslet megnövelésével új munkahelyeket teremteni.

A mi példánk eltér a szlovén mintától. A Zala Megyei Népművészeti Egyesület tagságából minden műfajból felkértünk egy-egy alkotót arra, hogy vegyen részt egy termékfejlesztési kurzuson. A kurzus elméleti képzés volt, heti rendszerességgel került sor az összejövetelekre, ahol Csapó Angéla népi iparművész iránymutatása alapján egy újfajta szemlélet elsajátítására került sor. Szerettük volna, ha az a biztos technikai tudás, stílusérzék, motívum és néprajzi ismeret, ami eleve a népművészekben rejtett, továbbfejlődött volna mindenkiben önálló módon az innováció útján. A kurzust követő tervezési szakaszban már csak konzultációkra volt lehetőség. Az így elkészített tárgyakat zsűri értékelt, melynek tétje az volt, hogy melyek azok a darabok, melyek egy nemzetközi kiállítás sorozaton, valamint országos plénum előtt teljes mértékben vállalható, előremutató, példaértékű kezdeményezés lehet.

A kezdeményezés kedvező visszhangra lelt, a projekt keretében „Kézműves portékák a mindennapokra” című kiadványban bemutatásra is kerültek.

Tény, hogy igény mutatkozik a hagyományos technika használatával, vagy hagyományos motívum alkalmazásával készülő, a XXI. századi igényeknek megfelelő használati vagy ajándéktárgyak készítésére. A termékfejlesztési tevékenységet ezért itt nem lehet abbahagyni, hanem minél jobban törekedni kell arra, hogy a két, önmagában kimondva eltérő fogalom, mint „hagyomány” és „innováció” a lehető legigényesebb formában összhangra találjon.

Kellenek-e „Népi Design” pályázatok, avagy használható-e a „népi design” kifejezés?

Mindkét Kézműves Akadémia projektben kitüntetett szerep jutott a Népi Design pályázatoknak, melyek nemzetközi kézműves pályázatok voltak. A válasz a kérdés mindkét felére határozott igen.

Azt az irányvonalat, melyet képviselünk, valahogyan meg kell határozni. A népi design kifejezés azért szerencsés, mert kifejezi a nemzetköziséget, a modernitást, ugyanakkor elárulja annak tárgyát is. Az első nemzetközi kézműves pályázatok anyagát összehasonlítottuk az ideai pályázatra érkezett alkotásokkal. Úgy értékeljük, hogy az alkotók egyre jobban kezdik megérteni, hogy ha népi design-ról van szó, az nem egyenlő a giccs kategóriával. Az ideai pályázati anyag sokkal jobban leköveti a mai kor igényeit, sokkal jobban figyeltek az alkotók a használhatóságra, arra, hogy egy-egy tárgynak mi a funkciója, pl. mi illik egy modernnek mondható otthon dísz tárgyai, használati tárgyai közé, vagy milyen ékszer való egy mai utcai öltözet-hez. A kivitelezés sokkal átgondoltabb, minőségibb, nem feszegeti a jó ízlés határait. A kiállításokat megtekintő látogatók közül jó néhányan felvették a kapcsolatot az alkotások készítőjével megrendelés céljából, ami valóban azt bizonyítja, hogy van kereslet ezekre a tárgyakra.

Azt sem szabad elfelejteni, hogy ezeknek a pályázatoknak van egy idegenforgalmi vonulata is, mert ezekben a kiírásokban keressük azokat a tárgyakat is, melyek szuvenírként funkcionálhatnak, akár kereskedelmi forgalomba is hozhatóak lehetnének. Utóbbi példára van a legkevesebb próbálkozás sajnos.

A két ország pályamunkáit összehasonlítva elmondható, hogy míg a szlovén alkotók különös figyelmet fordítanak az ajándéktárgyak csomagolására, addig a magyar pályázók szinte kivétel nélkül figyelmen kívül hagyják. Képzelnék el egy csodálatos ajándéktárgyat, ami mi-

nőségileg kivitelezett, minden pontosan a helyén, már látjuk lelki szemeink előtt, ahogy átnyújtjuk annak, akinek szánjuk azt az ajándékot, amit éppen megvásárolunk egy kézművestől, aki ezt a szép vizuális élményt máris agyoncsapja, mert megfelelő csomagolás híján beleteszi egy csíkos nejlon zacskóba és úgy adja át. Ugye milyen illúzióromboló?

Persze van ellenpélda is, jobb, amikor csak nézegetjük a csomagolást, és a tárgyat inkább nem nézzük meg tüzetesen, mert ott esetleg az ajándéktárgy kivitelezésben találunk hibát.

Addig, amíg a hangsúlyok nem kerülnek a helyükre, igenis kellene ezek az ösztönző pályázatok, melyek arra sarkallják az alkotókat, hogy minél jobbak legyenek, mert így fogunk kapni olyan tárgyakat, amik valóban tükrözik a népi design kifejezést. Azok az alkotók, akik felismerték ezt, azok képesek eladásra is termelni, akár jövedelemkiegészítő tevékenységként is.

Pomelaj esetében viszont világosan látjuk, ha nem újulnának meg folyamatosan, akkor nem tudnának kézműveseket foglalkoztatni, és a kézműves termékeket értékesíteni. Talán érdemes lenne a kézművességgel, mint fő kereseti forrásként foglalkozó népművészeknek átvenni ezt a működőképes példát.

Egy másik jó példája a határon átnyúló együttműködés lehetőségeinek a Magyarország-Horvátország IPA Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007-2013. A CULTUREVIVE II. című projekt apropója, a három projekt partner korábbi közös projektje a CULTUREVIVE, melynek köszönhetően egy rendkívül sokszínű, színvonalas turisztikai és egyben hagyományörző rendezvényfüzér valósulhatott meg határainktól függetlenül. Az első projekt tapasztalatai, szakmai és idegenforgalmi sikere alapozta meg a további együttműködés irányvonalait, mely új, egy esztendőt átfogó projektben végződött, és a CULTUREVIVE II. nevet kapta, mely egy angol mozaik szó a kultúra és megújulás szavak angol megfelelőiből. A projekt teljes címe: Összefogás kulturális örökség megőrzésére, javítására és ápolására a közös kulturális rendezvények szervezésével a projekt keretében II.- a fenntartható fejlődés jegyében.

Az projekt céljai voltak: a kulturális hagyományok megőrzése és fenntartható fejlődése a projekt területen: Zala-, Međimurje és Koprivnica-Križevci megyékben; a kulturális identitás erősítése, a kulturális turizmus fejlesztése, az előző projekt által elkezdett határon átnyúló együttműködés folytatása és bővítése; a régió hagyományos programkínálatában szereplő mesterségek, szokások és értékek friss ismeretanyagának bővítése.

Három, egymáshoz kapcsolódó hagyományörző esemény, és a két nemzet mesterei számára egy tapasztalatcserén alapuló képzés került megrendezésre a projekt partnerek által, hangsúlyt fektetve mind a közös kulturális örökség népszerűsítésére, mind a hagyományok ismeretének cseréjére, amit horvát és magyar kézművesek, folklórcsoportok jelenlétével biztosítottunk. Ezek a rendezvények a következők voltak:

Reneszánsz Fesztivál, Kapronca

„Arra az új évre” Horvát Hagyományos Karácsonyi Vásár és Nemzetközi Kiállítás, Csáktornya

Magyar és horvát kézművesek tapasztalatcseréje, Zalaegerszeg

Magyar- Horvát Családi Pünkösdi- Népi Hagyományörzők Fesztiválja, Zalaegerszeg.

A horvát-magyar együttműködés elsősorban idegenforgalmi célú projekt volt, időben rövidebb lélegzetvételű (1 év), mint a szlovén- magyar együttműködés (3 év).

A Zala Megyei Népművészeti Egyesület életében kiemelt jelentőséggel bírt a Magyarorszá-

Horvátország IPA Határon Átnyúló Együttműködési Programban való részvétel lehetősége, ahol a vezető partneri szerepet töltöttünk be.

A program lehetővé tette, a már meglévő, és működő horvát- magyar kapcsolatrendszerek szorosabbá tételét, keretet és teret nyújtott közös törekvéseink megvalósításának.

A CULTUREVIVE című első horvát- magyar határon átnyúló projektünkben sikerült egy hagyományörző rendezvénysorozatot úgy megvalósítanunk, hogy az országaink között húzódó határ, igazából csak földrajzi értelemben választott bennünket szét, mert együttműködésünk a két nemzet közötti hasonlóságot, a horvát és magyar nemzetet összekötő tradíciókat, kézműves kultúrát, folklórt és népi gasztronómiát mutatta be a projekt során, mely rendkívül népszerűnek bizonyult Zala megyében, a Muraközben és Kapronca- Krizevci megyében.

A CULTUREVIVE II. projekt esetében, ahogy a szlovén- magyar együttműködésnél is, sikerült az elkezdett munkát továbbfejlesztelnünk, tapasztalatainkból tanulva, a visszajelzéseket figyelembe véve az első projekt tevékenységeit tovább vinnünk. A projekt Horvátországban már az első fordulót követően mintaprojektté vált, így a második forduló megvalósítást kiemelt média figyelem kísérte.

Nem csoda, hogy a CULTUREVIVE sikerein felbuzdulva, az elmúlt év rendezvényeinek tapasztalatait felhasználva kívántuk megerősíteni hagyományörző fesztiváljainkat Kaproncán, Csáktornyán és Zalaegerszegen. Újításként, a Zala Megyei Népművészeti Egyesület szorgalmazta, hogy mestereink továbbképzésével, tapasztalatátadásával is foglalkozni kell. Ennek megfelelően alkalmat teremtettünk a horvát és magyar mesterek egymástól való tanulásának, a kihalóban lévő mesterségek újratanításának.

A 2010-2011-ben Magyarország-Horvátország IPA Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007-2013 keretében megvalósuló CULTUREVIVE projekt egyik tanulsága, hogy szükséges a hagyományörző rendezvények fejlesztése mellett, a bevont kézművesek, népművészek számára kézműves tapasztalatcserét szervezni. A szemináriumon kölcsönösen tanulhattak egymástól a népművészek annak érdekében, hogy a kihaló félben lévő, már-már feledésbe merülő mesterségeket tovább örökössük annak érdekében, hogy mindkét nyelvterületen fennmaradjon, majd a megszerzett tudást képesek legyenek továbbtanítani.

A határon átnyúló együttműködés eredményei

- Határon átnyúló térség idegenforgalmi kínálatának bővítése szervezett mesterség-bemutatókkal (élő műhelynapok), kiállításokkal, újszerű kézműves termékekkel, kézműves vásárokkal.
- Emblematikus fesztiválok évről évre való megrendezésének biztosítása.
- Kézművesek számára új bemutatkozási lehetőségek és értékesítési csatornák megnyitása.

- A programok megvalósításán keresztül a határon átnyúló térségre való tudatos figyelemfelhívás.
- Térség kézműveseinek foglalkoztatásának növelése a projekt tevékenységek által, mint mesterség-bemutatók végzése, mesterségek oktatása, újszerű kézműves termékek előállítás, azok piacra juttatása.
- Kézművesek foglalkoztatása mellett a résztvevő szervezetek foglalkoztatási kapacitásának növelése szakmai és pénzügyi területen, melyet a projekt finanszíroz.
- Meglévő képzési tartalmak továbbfejlesztése, újak kidolgozása.
- Szabadidő aktív eltöltésére való kísérletek népszerűsítése a határ menti térségben.
- Erdei iskolák, kézműves táborok folyamatos szervezése.
- Határon átnyúló kézműves vásárok népszerűsítése.
- Ingyenes képzési lehetőségek biztosítása mesterség megszerzésére.
- Ingyenes szakmai továbbképzések szervezése nemcsak kézművesek számára.
- Kézműves műhelyek látvány műhellyé fejlesztése, eszközfejlesztése.
- Partneri kapcsolatok kialakítása szakmai tapasztalatszerék révén kézművesek számára.
- A tevékenységek köztudatba való helyezése fizetett hirdetések, promóciós anyagok révén.
- Kézművességet népszerűsítő ingyenes kiadványok, katalógus készítése több nyelven.
- Hagyományőrző nemzetközi fesztiválok megrendezése.
- Programok ingyenessé tétele.
- Helyi termelők, a helyi termék népszerűsítése a rendezvényeken keresztül.
- Idegenforgalmi szervezetekkel szoros együttműködés kialakítása.
- Partnerszervezetek népszerűsítése, mely a projektek befejezését követően nagyon fontos szerepet játszhat a további partnerségek kialakításában, új források felkutatásában.

A siker érdekében vállalt kockázatok

A partnerségben résztvevő tagok mindegyike jelentős pénzügyi kockázatot vállal egy határon átnyúló projekt lebonyolításakor. A hasonló projektek mindegyike utófinanszírozott, igaz jelentős mértékű az ERFA, vagyis a közösségi támogatás, ami esetünkben 85%. A nemzeti hozzájárulás mértéke 10%, mely a projekt kezdetekor előleg formájában a támogatott számára kifizetésre kerül. Ez a projekt elindításához egy nagyon jókor jövő anyagi segítség, e nélkül nehézkesen indulnának be a projektek. Minden partnernek egységesen 5% önrészt kell biztosítania a megvalósítás során. Az 5% jelentéktelennek tűnik a 95%-hoz képest, viszont a nagyságrendek is jóval nagyobbak, mint pl. egy kizárólag hazai finanszírozású pályázati forrásnál. Amikor több tíz milliós költségvetésről van szó, akkor a sajtóterőnél is milliós nagyságrendekben kell gondolkodni, ami különösen a civil szervezetekre nézve rendkívül megterhelő, mert az átlagos civil szervezeteknek nincsenek milliós tartalékaik. A tevékenységek szigorú időrendhez kötöttek, melyeket tartani kell, ezt minden szervezet esetében a társfinanszírozási szerződés rögzíti. Ennek megfelelően a kifizetéseknek is rendben meg kell történniük, hogy a költségek elszámolhatóak legyenek. Ahhoz, hogy gördülékenyen működhessen a projekt, a civil szervezeteknek többnyire hitelfelvételre van szükségük, hogy megelőlegezhessék a megvalósítás közben benyújtott számlák kifizetését, de a kölcsönfelvétellel már a kamatok kigaz-

dálkodásának terhe is a szervezet vállát nyomja. Nem lehet arra számítani, hogy az adott elszámolási időszak alatt felmerült költségek kifizetésre kerülnek a következő elszámolási időszakban kifizetendő tételek teljesítéséig. Előfordul, hogy a partneri jelentés leadását követő 9 hónap múlva kerül kifizetésre a támogatás, és figyelembe véve, hogy az alatt a 9 hónap alatt is adódhatnak jelentős kifizetnivalók, nehéz helyzetbe kerülnek a szervezetek. Minél nagyobb egy partnerség, annál több késedelem fordulhat elő, mivel kétszintű ellenőrzésen mennek keresztül a jelentések. Az elsőszintű ellenőrzést minden országban nemzeti elsőszintű ellenőrzés, ahol hitelesítik a benyújtott jelentést és a számlákat. A hitelesítési dokumentumok birtokában ezt követően a vezető partner készít egy közös jelentést, mely már nem partneri szintű jelentés lesz, hanem projekt szintű. Ha egy-egy partner nem teljesít időben, vagy bármilyen probléma adódik a megvalósításban, addig nem nyújtható be a projekt szintű jelentés, amíg minden partner hitelesítési dokumentumai nincsenek meg. Igaz, hogy a rendszerben lassan fordul meg a pénz, de az is igaz, hogy sokszor a partnerség gyenge láncszemei lassítják le a folyamatot, és ebből a szempontból nézve mindegy, hogy önhibájukból vagy önhibájukon kívül történik meg.

A hitelfelvétel összességében járható útnak bizonyult, ún. támogatást megelőlegező kölcsön formájában lehetett hozzáférni a bankok által létrehozott hitelkonstrukcióhoz, de ez a konstrukció csak 2011-ig működött, miután a 350/2011. (XII. 30.) kormányrendeletnek köszönhetően 2012-ben a civil szervezetek csak úgy adható hitel, ha a visszatérítési támogatás nem haladja meg a civil szervezetek rendelkezésre álló vagyonát, mely nagyon sok civil szervezet számára teszi lehetetlenné a kölcsön felvételét. Ha bármelyik partner szervezet nem tudja megelőlegezni a kifizetéseket addig, amíg az elszámolást követően visszajut a pénz a szervezethez, akkor nem csak saját szervezetét teszi lehetetlenné a projekt szempontjából, hanem az egész partnerséget, azokat is, akik rendre teljesítik vállalt kötelezettségeiket.

A hitelfelvétel lehetősége nélkül viszont kérdésessé válik a civil szervezetek további részvétele ezekben a programokban, mert nem lesznek képesek előteremteni azt a forrást, mely a projektrész lebonyolításához szükséges.

Az érem másik oldalán viszont azt láthatjuk, hogy nagyot lehet álmodni a szakmai megvalósításban, mert a támogatás mértéke lehetővé teszi azt. Olyan speciális területek kapnak figyelmet, melyekre a hazai finanszírozású pályázati csatornák nem tudnak pénzt juttatni. Beruházások, eszközfejlesztések, különböző szintű képzések, táborok, kiállítások, erdei iskolák, termékfejlesztés, kézműveseknek kiírt alkotói pályázatok, színvonalas katalógusok, kiadványok készítésére van mód, és ez mind egy pályázatban, egy gondolat köré felfűzve. A fesztiválok, rendezvények valóban nemzetközi színvonalúak tudnak lenni, megfelelő propagandát tudunk mellérendelni. A tevékenységek megvalósítása a során a támogatás helyben kerül felhasználásra, vagyis a kedvezményezett területen működő szolgáltatókat tudjuk erősíteni, legyen szó bármilyen vállalkozási formáról, civil szervezetről, vagy költségvetési intézményről. A helyi kézművesek profitálnak elsősorban a tevékenységekből, hiszen hosszú távon többféle lehetőséggel ismerkednek meg tevékenységük fejlesztéséhez, potenciális piacuk szélesítéséhez.

A programnak köszönhetően minden képzést és rendezvényt ingyenesen tudtuk kínálni az érdeklődők számára, így azok is részt tudtak venni a különböző eseményekben, akiknek

anyagi okokból amúgy esélyük sem lett volna egy-egy tanfolyamot elvégezni, vagy egy színvonalas nemzetközi fesztiválon részt venni.

Összefoglalva elmondható, hogy a megvalósítást vállaló szervezetek nem kevés áldozatot hoznak a szakmai siker érdekében, mely elsősorban a programból részesülők érdekeit szolgálja, és csak másodsorban a megvalósítóét, de e nélkül elképzelhetetlen lenne a szakterület fejlesztése, lendületben tartása, az új elképzelések, kísérletek kipróbálása.

DALA HAJNALKA

2.5.2.12 Érték alapú fejlesztési kezdeményezések a prэшáz felújítástól a helyi termék klaszterig

A Hegypásztor Kör gyakorlatának bemutatása

A Hegypásztor Kör egy 27 éve működő egyesület. Tevékenységének alapja a helyi értékekre alapozott, közösségi keretek között zajló fejlesztő tevékenység, amely az értékek megőrzésén túl segíti az Oszkóban és a térségben élő emberek helyben való boldogulását is.

Jelen dokumentum elsősorban a kézművességhez kapcsolódó jó gyakorlatok bemutatására hivatott, viszont ez a Hegypásztor Kör esetében nem választható le a többi tevékenységről. Az egyesület által követett „modell” pozitív hatásai elsősorban épp a komplex megközelítés miatt jelentkeztek, emiatt a jelen leírásban is törekszem az átfogó bemutatásra, kihangsúlyozva a kézműves stratégia szempontjából különösen fontos elemeket, tapasztalatokat.

A program rövid leírása

I. A Hegypásztor Kör tevékenységének bemutatása – 27 év munkája röviden⁸

A Hegypásztor Kört 1985-ben helyi fiatalok alakították a Vas megyei Oszkó községben. A civil szervezet már alapításakor megelőzte korát, hiszen a nyolcvanas években még egyáltalán nem volt mindennapi dolog egyesületet létrehozni. Így a térség első társadalmi szervezeteiként jegyezték be, mely innovativitását a mai napig megőrizte.

Az alapítók célja az volt, hogy a faluhoz tartozó szőlőhegy műemléki értékű prэшázait dokumentálják, lehetőség szerint megmentseék, valamint kulturális programokat szervezve megpróbálják élénkíteni a falu életét, felelevenítve annak hagyományait.

Az eredeti elképzelések megtartása mellett az egyesület tevékenysége jelentősen kibővült az elmúlt 25 év alatt. Vidékfejlesztés, értékvédelem, turizmusfejlesztés, szőlészetborászat, ifjúsági munka, teleház-szolgáltatások, helyi termékek felkarolása: csak néhány címszó a széles palettából.

A klasszikus önszerveződés – közösségfejlesztő jellegét megőrizve – szociális foglalkoztatóvá, bizonyos értelemben non-profit vállalkozássá nőtte ki magát. A folyamatos pályázati munka mellett, ma már az egyéb, önálló bevételi források megteremtése is cél. A jelenleg 7 fiatalnak munkát adó szervezet a 650 lakosú Oszkó mellett már térségi, sőt néhány területen megyei és régiós hatókörű tevékenységeket végez.

Helyi-, térségi közösségfejlesztés

Az egyesület működésének alapeleme volt mindig is a közösségi programok. A megalakulást követően hamarosan megvásároltak egy romos állapotú prэшázat az oszkói szőlőhegy egyik legelhanyagoltabb részén, amit sokéves munkával teljesen felújítottak. A helyreállítási

⁸ Az egyesület honlapja – www.oszko.hu – alapján készült leírás

munkák jelentős része nyári néprajzi táborok keretében történt, ahol a helyi és a környékbeli fiatalok mellett az ország különböző pontjáról érkező középiskolások és egyetemisták éltek és dolgoztak együtt. A résztvevők megismerkedhettek a szőlőhegyi építészethez kapcsolódó különböző népi mesterségekkel: aratás, cséplés, kévekettőzés, zsúpolás, sározás, meszelés, stb. Ezt követően az épület és környezetének fenntartása, majd az újabb területek és épületek kialakítása is közösségi munkában történt. Így lehetett, hogy az évek során újabb és újabb generációk fiataljai jutottak közösségi élményhez azáltal, hogy hasznos és értékmentő munkát végeztek és közben az idősektől megtanultak olyan hagyományos mesterségeket, melyek természetes továbböröklése a mai felgyorsult világban teljesen megszakadt.

A népszokások felelevenítése és fenntartása (szüreti felvonulás, pásztorozás, májusfa állítás, lucázás, passió-éneklés), a falu új és régi ünnepei (falunapok, nemzeti ünnepek, mikulás, falukarácsony), az egyéb kulturális programok (helyi színi előadások, színházlátogatások, kézműves foglalkozások, filmvetítések, stb.) mind a napjainkban egyre pusztuló falusi közösséget erősítik. Tudjuk, hogy ezért tennünk kell, szerveznünk kell, feladatokat kell magunkra vállalni, mert a világ ellenünk dolgozik. Ennek érdekében hoztuk létre 2005-ben Oszkó központjában többfunkciós Közösségi Házunkat. Az épület amellet, hogy közösségi tereket biztosít, helyet ad irodáknak, vinotékának és egy kerékpárkölcsonzónak.

Az egyesület aktív közösségi élete egyéb közösségek létrejöttét generálta:

1990-ben támogatásunkkal újra kezdte működését a községben komoly hagyományokkal rendelkező Rozmaring Színjátszócsoport. A csoportot 14-25 éves fiatalok alkották. Tevékenységével kettős feladatot töltött be: egyrészt tartalmas, rendszeres alkotómunkát biztosít tagjainak, másrészt alkalmat ad a falu minden korosztályának, hogy évente több alkalommal, a színjátszással közvetített értékek befogadója lehessen. A repertoárban klasszikus középkori és XX. századi darabokból készült összeállítások szerepeltek.

1995-ben a Vasvári Művelődési Házzal közösen létrehoztunk egy néptáncscsoportot (Patotás Néptáncscsoport), amelyet oszkói és vasvári fiatalok alkottak. A csoportnak sikerült számos koreográfiát elsajátítani az évek során. A térségben szervezett programok mellett a megye számos pontján és külföldön is felléptek, ezzel népszerűsítve a népzene és a néptáncot. 2002 őszén a csoport térségi táncház-mozgalommá alakult át.

A Hegypásztor Kör támogatásával 2002 tavaszán megalakult 16 fővel a Gyöngyvirág Daloskör. Számos környékbeli és megyei rendezvényen felléptek, saját programokat szerveztek. A Daloskör ma már önálló csoportként működik, hasznos és szórakoztató időtöltést biztosítva nyugdíjas tagjai számára.

Igazi közösségi szintérré vált az oszkói Teleház, melyet 2001-ben hozott létre a Hegypásztor Kör. A Teleház lehetőséget nyújt a kis falu lakói számára, hogy hozzáférjenek modern irodai és számítástechnikai eszközök használatához: számítógépek, nyomtatók, fénymásoló, fax, Internet-elérés és ezáltal próbálják leküzdeni vidéki létükből adódó hátrányukat. Hasonló okokból fontos a Teleházban elérhető munkaerőpiaci információs szolgáltatás is. Több alkalommal szervezetek számítástechnikai tanfolyamot az érdeklődők részére, valamint "Teleház-bajnokságot" a számítógépes játékok ifjú ismerői számára. A Teleházban kezdte meg működését a Szerepjáték Klub és a Médiaklub is.

Az ifjúsággal való foglalkozás kezdetektől különös fontosságú volt az egyesület tevékenységében. A fiatalok bevonása, helyi kötődésük erősítése nélkülözhetetlen a kis falvak továbbélése szempontjából. Ezen törekvéseik kiteljesedéseként éveken keresztül láttak el mikrotérségi szinten (6 településen) ifjúságsegítői feladatokat. Önismereti, csapatépítő programokat szerveztek, képzésekre és tanulmányutakra vitték az aktív fiatalokat. Mindezekkel igyekeztek szélesíteni a résztvevők látásmódját annak érdekében, hogy felismerjék mit kezdhetnek magukkal és társaikkal saját faluközösségükben.

Kezdeményezésükre jött létre 2002-ben az Oszkó Ifjúsági Önkormányzat.

A Hegypásztor Kör alapító tagja volt a Nyugat-Dunántúli Ifjúsági Szövetségnek (NYUGI), mely Vas és Zala megyék ifjúsági szervezeteit fogta össze. Éveken keresztül az egyesületet látta el a Szövetség munkaszervezeti teendőit. A NYUGI 2009-ben befejezte tevékenységét.

Szőlészeti-borászati, szőlőhegyek térségi fejlesztése

Az oszkói szőlőhegy épített és természeti értékeinek védelmét a mai napig az egyesület fő feladatának tartja. Ennek jegyében készült 1986-ban a szőlőhegy legértékesebb épületeit bemutató könyv, majd a megvásárolt romos présház felújítása és ennek a szomszédságában 2002-ben egy gerendafalú, zsúpfedeles lakópince teljes rekonstrukciója. Ezt követően az oszkói szőlőhegyen 6, majd a Petőmihályfán 2 hagyományos borospince felújítását valósították meg. A helyreállításokat pályázati támogatással, a tulajdonosokkal együttműködve tudtuk véghez vinni.

Mivel a présházfelújításokhoz folyamatosan zsúpra volt szükség és a korábbi években az egyesület több tagja is kitűnően megtanulta a zsúpkészítés munkafázisait az idős mesterektől, elkezdtek nagyobb mennyiségben is foglalkozni a kézi aratással és a rozsszalmafeldolgozással. Ez a tevékenység lett az egyesület első önálló bevételi forrása, hiszen a saját felhasználás mellett egyre nagyobb lett az érdeklődés ezen ritka építőanyag iránt az ország különböző pontjairól. A zsúptető-készítést a mai napig művelik, évről-évre érdekes és értékes közösségi munkát teremtve az aratások és a zsúpelőállítás révén.

2005-ben elkészítették a helyi szőlőhegy rendezési tervét, majd összeállítottak egy tanulmányt, mely bemutatja és dokumentálja a térség szőlőhegyein található hagyományos építésű présházakat. Az oszkói szőlőhegyen saját erőből rendbe tették a főbejáratnál található két többszáz éves tölgyfa környékét, gyepűszakaszokat újíítottak fel és utakat javítottak, hegyi kapukat építettek.

Azonban azt is látni kellett, hogy nem elegendő csupán az épített értékekkel foglalkozni. Ha az a cél hogy újra élet kerüljön a jelenleg csak pusztuló szőlőhegyekbe, a szőlészeti-borászati szakmai háttérének fejlesztésére is energiákat kell fordítani. Ennek jegyében indítottak el egy térségi képzést, melyre 10 településről jártak érdeklődők több mint fél éven keresztül. A tanfolyam folytatásaként 2005-ben megalapították a Hegyháti Borbarát Kört, mely folyamatos szakmai fejlődést biztosít közel 60 tagja számára. Szintén ebben az évben nyitotta meg kapuit a Határmenti Vinotéka a Közösségi Házban, tovább erősítve a térség borászati jellegét és kapcsolatait más nyugat-magyarországi bortermelő vidékekkel.

Nemzetközi szinten is sikerült szakmai kapcsolatokat építeni: Kőszeg és Vaskeresztes mellett részt vettek a VinumEst elnevezésű programban, mely európai kis bortermelő vidékek fejlesztését tűzte ki céljául, és öt európai országból vettek részt benne partnerek.

Az egyesület szőlőhegyi területén egy olyan mintaültetvény kialakítása is megvalósult, ahol korszerű telepítési rendszerben, a táj adottságai alapján kiválasztott magyar szőlőfajták mellett kerülnek új a modern szőlészeti technológiákat, ezzel is példát mutatva a térség bortermelői számára.

Turizmusfejlesztés, turisztikai szolgáltatások

Turizmusfejlesztési programjukat 1999-ben fogalmazták meg. Lényege, hogy a szőlőhegy értékeit úgy próbálják megmenteni, továbbéltetni, hogy bemutatható formára hozzák, a turisták számára elérhetővé téve azokat. A turizmus révén plusz források válnak elérhetővé a fejlesztésekhez és a helyi lakosok számára – a vendégfogadásba való bekapcsolódásuk révén. Ez idővel jelentősen javíthatja a falu és a térség lakosságmege tartó erejét.

A program kapcsán az eddigi kisebb, elsősorban kulturális és ifjúsági pályázatok mellett nagyobb volumenű regionális (TRFC), országos (VFC, TTFC), majd EU-s (PHARE CBC, INTERREG) vidékfejlesztési forrásokra is fogalmaztak meg projekteket. Ez jeletős fellendülést indított el az egyesület és a falu életében. EU-s pályázati programjaik kidolgozása kapcsán mindig számíthattak két legrégebbi külföldi partnerszervezetükre: a heiligenbrunni Pinceegyesületre (Ausztria) és a filovci Borturisztikai Egyesületre (Szlovénia).

2000-ben elkezdtek építeni egy szállásépületet a szőlőhegyi területükön. A 25 fős Erdei Iskola és Turistaszállás ma már szép környezetben, széles programajánlattal várja vendégeit (2013-tól 48 főre növekszik a szállásférőhelyek száma, s egy szőlőhegyi infrastruktúrafejlesztő projekt keretében önálló kút fúrására és napelemes energiatermelő rendszer kiépítésére is sor kerül.) Tanösvényt alakítottak ki a szőlőhegy természeti és épített értékeinek megismerésére. Nagyméretű közúti táblák hívják fel az átutazók figyelmét az Oszkói Pincesorra. Immár két nagyszabású turisztikai program is várja az érdeklődőket a Hegypásztor-pincéknél évről-évre. A május végi Orbán-Napi Hegyi Vigadalom elsősorban a borról és a hozzá kapcsolódó érdekességekről szól. A szeptember közepén megrendezett Oszkó-Hegyi Multság és Helyi Termék Vásár a tágabb térség gasztronómiáját, kézműves- és házi termékeit mutatja be.

A faluban található Közösségi Házban 70 fős, modern előadótermet kínálnak képzések, tájékoztatók, kisebb konferenciák szervezői számára. A kerékpárkölcsonzóben 30 db jól felszerelt bicikli várja a túrázni vágyókat, akik számára túrajavaslatokat kínálnak a térség megismerésére. Időközben a faluban két vendégház nyitotta meg kapuit és több más kezdeményezés is arra utal, hogy egyre többen látnak fantáziát a vendéglátásban, ami korábban elképzelhetetlen lett volna Oszkón.

A helyi és térségi turisztikai kínálat valamint a Vasi Hegyhát értékeinek bemutatására több igényes kiadványt is megjelentettek az elmúlt években.

Zsúpkészítés, présházfelújítás

Az egyesület alapítói és tagjai már a kezdeti években megszerezték azt a tudást, ami a tulajdonukba jutott romos présház felújításához kellett. A faluban élő idősektől tanulták meg a ké-

zi aratás, cséplés, zsúpkettőzés, paticsfal készítés, stb. fortélyait, melyet az első időszakban kizárólag értékmentő, illetve hagyományörző céllal használtak.

A későbbiek során, - 90-es évek végétől kezdve – ezt a tudást már a helyi foglalkoztatás-turizmus- és gazdaságfejlesztés szolgálatába is állították. 2004-ben, - OFA támogatás révén - elindult egy zsúpkészítő „műhely” kialakítása, melynek célja az volt, hogy hátrányos helyzetű, tartósan munkanélküli fiatalok számára helyben foglalkoztatási lehetőséget biztosítsanak. Ennek tükrében a zsúpkészítést és a kapcsolódó munkákat már vállalkozási tevékenységgé kellett fejleszteni, hiszen szükség volt a program fenntarthatóságát biztosító bevételek elérésére.

Az egyesület vállalkozási jellegű tevékenységeivel kapcsolatban alapvető megközelítésé vált, hogy piaci bevételek generálásával fenntartható foglalkoztatási lehetőséget biztosítson helyi fiatalok számára, s egyúttal az egyesület egyéb (bevételt közvetlenül nem hozó) tevékenységeire is visszaforgatható többletbevételeket eredményezzen. Ugyanakkor valamennyi „bevétel-termelő irány esetében közvetlenül is beépült az értékek megőrzése, tovább adása. (pl. hagyományos építészeti tudás megőrzése, erdei iskolai programok esetében a térségben élő kézművesek, gazdák közvetlen bekapcsolása, számukra is kiegészítő jövedelem generálása, stb.)

A népi építészeti tudásra alapozott vállalkozási tevékenység folyamatosan fejlődött. Kezdetben zsúp-értékesítés, majd tetőfedési-, javítási munkák alkották a megrendelések zömét, később már komplex épület-rekonstrukciók, áttelepítések is színesítették a palettát. Kiemelkedő feladat volt a szentendrei skanzen újonnan felépülő, - Észak-Magyarországi tájegyiséget bemutató - részén 13 épület tetőfedése, valamint 2012-ben az Őrségben a pityerszeri épületegyüttes komplex felújítása.

A népi építészeti tevékenység a Hegypásztor Körben, illetve az egyesülettel szorosan együttműködő Hagyományos Házépítő Kft.-ben jelenleg 8 fő számára teremt főállású munkahelyet, és évente 3-4 hónapon keresztül további 15-20 fő számára biztosít időszakos munkát. Az idők során további 2 önálló vállalkozás alakult a Hegyháton, amelyek szintén zsúpkészítéssel és tetőfedéssel foglalkoznak. Mindkettőt egykori egyesületi munkatársak alapították, tehát elmondható, hogy a térségben szervessé vált ez a tevékenység.

A zsúpkészítés vállalkozássá válásával nem tűntek el az érték-örzést célzó programok sem, évente megrendezésre kerül az „arató nap”, valamint a nyári néprajzi táborok programjaiba is szervesen beépültek a népi építészettel kapcsolatos tevékenységek.

A szalma, mint alapanyag használata az elmúlt években megjelent az egyesület által szervezett kézműves foglalkozások és képzések között is, cél, hogy előbb-utóbb az ajándék- és a használati tárgyak szintjén is jellemezzék a Hegyhátat a rozsszalmából készült tárgyak, és az ezek elkészítését lehetővé tevő tudás elterjedése.

Vidékfejlesztés, térségfejlesztés

Évtizedes vidékfejlesztési és pályázati munkájukat és tapasztalataikat elismerve több térségi illetve megyei projektben kaptak feladatot, vállaltak partnerséget. Az Európai Unió által támogatott LEADER+ program keretében a Vasi Hegyhát Akciócsoport 100 millió forintos támogatást kapott, mely összeget helyi pályázat révén oszthatta fel a térség legfontosabb fej-

lesztései számára. A programban a Hegypásztor Kör kapta azt a megítéző feladatot, hogy ellássa a gesztorszerkezeti feladatokat, vagyis koordinálja, dokumentálja az egész folyamatot a térségben közel két éven át.

A humán-erőforrás fejlesztés területén a Vasi-Hegyhát Többcélú Kistérségi Társulással és a Megyei Munkaügyi Központtal partnerségben dolgoztak a Térségi Foglalkoztatási Paktum létrehozásán. Az EQUAL nemzetközi programban egy 5 partneres konzorcium keretében dolgoztak távmunkahelyek kialakításán. A projektben 10 teleházban foglalkoztattak távügyintézőket.

Az egyesület gesztorságával kezdte meg működését 2011 januárjában a Vas Megyei Önkéntes Centrum. Célja megyei szinten az önkéntesség népszerűsítése, önkéntesek és fogadó szervezetek toborzásával, felkészítésével, hálózati elven működő önkéntes megmozdulások elindításával. Idén szeptembertől a Hegypásztor Kör látja el ugyancsak megyei szinten a Civil Információs Centrum feladatait. Ebbe beletartozik a civil szervezetek segítése, informálása, tanácsadások szervezése, széles körű partnerség kiépítése az önkormányzati- civil- és vállalkozói szektor szereplői között.

Pannon Helyi Termék Klaszter

A Pannon Helyi Termék Klasztert 2005. október 3-án hozta létre tizenhárom, a Nyugat-Dunántúli Régióban működő szervezet, közel egy éves előkészítő munkát követően. A klaszter a régióban fellelhető és előállítható mezőgazdasági és kézműipari termékek összegyűjtését, hatékony előállítását, egységes arculatú megjelenítését, piacra jutásuk segítését tűzte ki célul.

A Hegypásztor Kör, mint a Klaszter egyik alapítója, kapta a megbízást a menedzsment feladatok ellátására. Így az egyesület koordinálta többek között a két nyertes pályázathoz kapcsolódó tevékenységeket. A Regionális Innovációs Ügynökségnél támogatott projektben a lehetséges értékesítési helyek feltérképezése, védjegyezés, WEB-áruház kialakítása, csomagolótechnikai és minőségbiztosítási fejlesztések zajlottak. A GRIP-IT elnevezésű nemzetközi programban olasz és cseh partnerekkel tapasztalatcserét valósítottak meg. Közösen dolgozták ki a helyi termékek nemzetközi hálózatának koncepcióját, áttekintették az Unió védjegyezés lehetőségét, illetve a kereskedelmi szabályozásokat.

A klaszter tagjai között jelenleg helyi termelők, éttermek, szakmai szervezetek vannak, és szolgáltatásai között ugyancsak megjelennek a helyi termék-előállítással, helyi termék-alapú gasztronómiával, turizmussal, kézművességgel kapcsolatos képzések, szakmai programok.

II. A kézműves tudás- és örökség megőrzését- és átadását célzó fontosabb projektek

Egy meghatározó projekt, mely koncentráltan a kézművességre fókuszál: A Kézműves Akadémia – Rokodelska Akadémija-projekt:

„A Szlovénia-Magyarország Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007-2013 keretében megvalósuló Kézműves Akadémia című projekt fő célja a hagyományos népi mester-

ségek tovább-éltetése, a feledésbe merült mesterségek tudásanyagának átadása, valamint új és innovatív képzési formák kidolgozása. A magyar illetve szlovén partnerek arról határoztak, hogy az új kézműves termékek és szolgáltatások érdekében létre kell hozni egy informális oktatással és képzéssel foglalkozó, interdiszciplináris nemzetközi központot, Kézműves Akadémiát, amely a "lentről felfelé" elv alapján működve, a kézművesek, helyi közösségek, sebezhető csoportok, valamint az oktatási és kulturális intézetek hálózatba foglalásával lehetővé teszi a kézművességgel kapcsolatos információáramlást.

A partnerséget magyar oldalon a Hegypásztor Kör, a Vas Megyei Múzeumok Igazgatósága, Savaria Múzeum, a Martineum Római Katolikus Alapítvány és a Zala Megyei Népművészeti Egyesület alkotja.

Szlovén oldalon Veržej Önkormányzata (mint vezető partner), a Nemzeti Szakképzési és Oktatási Intézet (Ljubljana), a Goricko Tájvédelmi Park, a Murszombati Területi Múzeum, a Pomelaj Vidékfejlesztési Szövetkezet, a Prlekia Fejlesztési Ügynökség és a Marianum Egyesület vesz részt a közös célok elérésben.

A projekt során megvalósuló tevékenységek kiterjednek a kulturális örökség határon átnyúló védelmére (kutatás, felmérés, dokumentáció, konferenciák, táborok), valamint a kézműves szakmák oktatásához szükséges tananyag közös fejlesztésére, illetve a kifejlesztett tananyagok oktatására mindkét országban." – tájékoztat a részletekről a projektismertető.

A Hegypásztor Kör szerepe ebben képzési programok lebonyolítása, egy hobbi szintű valamint egy négyhónapos módszertani képzés illetve négy erdei iskolai program tematikájának kidolgozása és a mintaprogramok megvalósítása (kézműves erdei iskolai programok).

A szervezet vállalta egy népművészeti tábor szervezését, melynek szintén meghatározó eleme a kézművesség volt, valamint kiadványok, szórólapok, katalógus és kézművességet népszerűsítő film elkészítését valamint információs táblák készíttetését, vásárokon való részvételt (mely a kézműves áruk értékesítése szempontjából sem elhanyagolandó) és végül, de nem utolsósorban mesterségek műhelyének kialakítását. A Községi Házban illetve az oszkói Szőlőhegyen fonó és fazekas illetve zsúpkészítő-műhely kialakítása, berendezése is megtörtént.

2012 tavaszán megvalósult egy „zsúptető készítő” képzés (előzetesen a tematika részletes kidolgozásával), amit két irányban hirdettünk meg, egyrészt egy 520 órás képzés keretében, hátrányos helyzetű munkanélküli embereknek, másrészt egy rövidebb kurzust olyan érdeklődőknek, akik nem megélhetési szándéktól vezérelten szerették volna megtanulni a mesterség fogásait.

2012-ben elindult a Kézműves Akadémia II projekt. Ennek fő célja a kézművesség és a turizmus minél szélesebb körű összekapcsolása, és további képzések kifejlesztése, kipróbálása. A program keretében megvalósul pl. egy olyan egy éves képzés, ahol hátrányos helyzetű fiatalok idős kézműves mesterek mellett (szinte velük együtt élve) tanulják a mesterséget, és minden mást, amit a mester átadhat (életszemlélet, értékrend, tartás, stb.), a régi inasság mintájára, összekapcsolva korszerű turisztikai ismeretekkel is, amelyek hozzásegíthetnek egy kézműves műhelyt a fennmaradáshoz.

CCC (Cultural Capita Count)

Az Európai Unió transznacionális Közép Európa Programjának „Cultural Capital Counts” című projektje hat közép-európai ország - Ausztria, Lengyelország, Magyarország, Németország, Olaszország, Szlovénia – tíz térségét egyesíti. A projekt magyarországi partnere, az oszkói Hegypásztor Kör. Az érintett térségek célja közös: azonosítani, felértékelni és tőkésíteni szellemi kulturális örökségüket. A program feladata, hogy a regionális öntudat fejlődésével hozzájáruljon az adott régió vonzerejének növekedéséhez, mind a helyi lakosok, az idelátogató vendégek, mind a vállalkozók számára. Mindez az életminőség javulását és a versenyképesség növelését eredményezheti az adott régióban – esetünkben, a Vasvári Kistérségben.

A projekt keretében a nemzetközi közös szakmai munka eredményeként az alábbi tevékenységek valósulnak meg:

- Szakértői csere-látogatások a mintatérségek között (célja azoknak az értékeknek az észrevétele, amik gyakorta a helyben lakók számára sem láthatóak)
 - Nemzetközi jó gyakorlatok beazonosítása,
 - Módszertani kézikönyv készítése a szellemi kulturális örökség „tőkésítéséről”,
 - „Kulturális gazdagságunk” kiadványok elkészítése és terjesztése a térség lakói felé,
 - Kistérségi Örökség tár (interaktív digitális archívum), valamint kisfilm és hangoskönyv készítése az értékekről),
 - Kistérségi találkozók, képzések szervezése, a szellemi kulturális örökségre alapozott fejlesztési folyamatok beindítására,
 - Közös fejlesztési stratégia kidolgozása

Az együttműködés tapasztalatai, tanulságai

A Hegypásztor Kör elmúlt 27 éves tevékenységét mindvégig a partnerségi alapú hozzáállás jellemezte, és jellemzi ma is. Valamennyi tevékenység széles körű együttműködésben valósul meg, „nyer-nyer” helyzetek elérésére törekedve. Általános tapasztalatunk az, hogy csak azok a törekvések tudnak hosszú távon fennmaradni és hatni a térségükre, amelyek kooperációs alapon szerveződnek. Esetileg ez sokkal fontosabb erőforrásnak tekinthető, mint pl. az elnyert pályázati források önmagukban. Amennyiben egy fejlesztésekbe fogó szervezet nélkülözi a „partnerségi kompetenciákat”, úgy legtöbbször csak elszigetelt, rövid távon ható, sokszor csupán látszat eredményeket tud elérni.

Az egyesület által kialakított partnerségekre általában jellemző, hogy mindegyiknek van valamilyen közvetlen célja, ami jó esetben nem csupán egy fölérendelt, magasztos cél, hanem olyan, ami – teljesülése esetén – az együttműködésben részt vevő szervezetek és személyek életében közvetlen javulást idéz elő.

A legnagyobb hatású együttműködési színtérnek tekinthető az egyesület partnersége személyes segítőivel, önkénteseivel, támogatóival. Ez az a terület, amelyre folyamatosan figyelni kell, aminek az elhalását a legnagyobb veszély fenyegeti akkor, ha egy szervezet túlságosan is a „nagy ívű” fejlesztésekre és pályázatokra koncentrálnak. Jelenleg az egyesületnek közvetlenül 150 önkéntese van, akiket próbálunk minél több munkába bekapcsolni, a szüreten és a préházak karbantartásán át a programok szervezéséig.

A szakmai szervezetekkel alkotott partnerségek általában valamely konkrét program mentén szerveződnek, és amellett, hogy fontos a hasonló tevékenységet végző szervezetekkel való együttműködés, nagyon sok pozitív impulzust hozhat, ha sikerül a miénktől szögesen eltérő területen működő szervezetekkel együttműködésre lépni (pl. a hegypásztor kör esetében ilyen volt több mezőgazdasági vállalkozással elindult partnerség, vagy a Savaria Rehab Team Nonprofit Kft.-vel, mint hajléktalan ellátó szervezettel kialakított kooperáció.

Kiemelkedően fontosnak tartjuk a média-kapcsolatokat is, a helyitől az országos szintűig bezárólag.

Az alábbi táblázatban röviden bemutatjuk a Hegypásztor Kör partner-térképét, az egyes tevékenységi területek és területi szintek szerint tagolva. (a bemutatása nem teljes körű, több esetben mellőztük a szervezetek pontos felsorolását, inkább csak szervezet-típusokat jelöltünk) A táblázat első sora röviden összefoglalja az adott terület kapcsolódását a Hegypásztor Kör kézművesség körébe tartozó programjaihoz.:

Tevékenységi kör/területi szint		Közösségfejlesztés, civil segítés	Szőlőhegyi kultúra	Népi építészet	Turizmus	Helyi termék-előállítás	Vidékfejlesztési programok
Kézművességgel való kapcsolódás		<i>Kézműves foglalkozások, szakkörök gyerekeknek, szabadidős képzések szervezése, készségfejlesztés</i>	<i>Présházak megőrzéséhez kapcsolódó programok, táborok</i>	<i>Zsúpkészítés, népi építészeti munkák végzése, az épületekhez kapcsolódó tárgyak megalkotása</i>	<i>Erdei iskolai- és egyéb programok keretében a kézművességre alapozott programok, ajándéktárgyak készítése</i>	<i>Kézművesek képzése, segítése, termékfejlesztés, képzések, vásárok szervezése, értékesítési akciók</i>	<i>LEADER- és egyéb programokba a kézműves vonatkozások beépítése, SZKÖ-re alapozott folyamatok, programok, kézműves projektek</i>
Partnerek	Helyben - Oszkó	Helyi önkormányzat, kulturális csoportok civil szervezetek, tagok és segítők	Tagok, segítők, Önkormányzat, gazdák, segítő vállalkozások	Segítők, rozstermelő vállalkozások	Helyi gazdák, kézművesek,		önkormányzat
	Térség – Hegyhát	Önkéntesek, térségi önkormányzatok, Iskolák, hagyományörző csoportok	Gazdák a térség szőlőhegyeiről	Hasonló tevékenységet végző vállalkozások	erdei iskolai programok gazdái, általános iskolák, TDM Egyesület	Kézművesek, termék-előállítók, Foglalkoztatási Paktum	Kistérségi társulás, Művelődési Ház, Könyvtár,
	Vas Megye	Megyei Önkormányzat, Városi Önkormányzatok, önkéntes pont hálózat,	Csepregi Borbarát Hölgyek Egyesülete, Vas Megyei Múzeumok Igazgatósága	Vas Megyei Múzeumok Igazgatósága, Őrségi Nemzeti Park	Általános- és középiskolák, Őrségi Nemzeti Park	Vas Megyei Önkormányzat, Kamara, szakmai szervezetek	Martineum Felnőttképző Akadémia, Vas Megyei Múzeumok Igazgatósága
	Regionális	Civil Centrumok, Önkéntes centrumok, szakmai szervezetek			Regionális Marketing Igazgatóság	Szakmai szervezetek, termelők	RFÜ, Zala Megyei Népművészeti E.
	Országos	Önkéntes Központ Alapítvány, Civil Közösségi Házak Egyesülete, szakmai szervezetek		Falufejlesztési társaság (pl. nagyapám háza program kapcsán),		Szövetség az Élő Tiszáért Egyesület, más régiók szakmai szervezetei	CESCI, MNVH,
	Nemzetközi		Heiligenbrunn község (Ausztria), Filovci (SLO)			oszták, olasz, cseh partnerek	CCC szakmai partnerek

A finanszírozás módja

Az egyesület alapvetően tagdíjakból pályázati támogatásokból, adományokból és saját bevételekből gazdálkodik. Legnagyobb részarányt a pályázati források jelentik, ezt követik a saját bevételek, és egyre nagyobb súlya van a magánszemélyektől, illetve cégektől kapott adományoknak. Célként fogalmaztuk meg, hogy ez utóbbi két forrás nagysága összességében elérje a pályázati bevételek összegét.

A nagyobb összegű, utófinanszírozott pályázatok esetében hitelfelvétel is szükséges a finanszírozáshoz. A Hegypásztor Kör 2010-ben 23 millió, 2011-ben közel 40 millió Ft.-ból gazdálkodott.

Mitől jó? – Kézzelfogható eredmények

Az egyesület munkája, eredményei egyre szélesebb körben ismertek. Annak ellenére, hogy a visszajelzések nagyon jók, folyamatosan látjuk azokat a területeket, ahol még jelentős mértékben kell fejlődni. A legnagyobb pozitívumnak talán az tekinthető, hogy folyamatok valósulnak meg, csak ritkán alárendelődve a „projekt-ciklusoknak”. Az egyesület annak ellenére, hogy kifelé nagyobb hatású programokat is megvalósít, mégis megőrizte a közösségi jellegét, a tagok-, segítők személyes részvételére alapozott működését.

A kézzel fogható eredmények közül talán az alábbiakat lehetne külön is kiemelni:

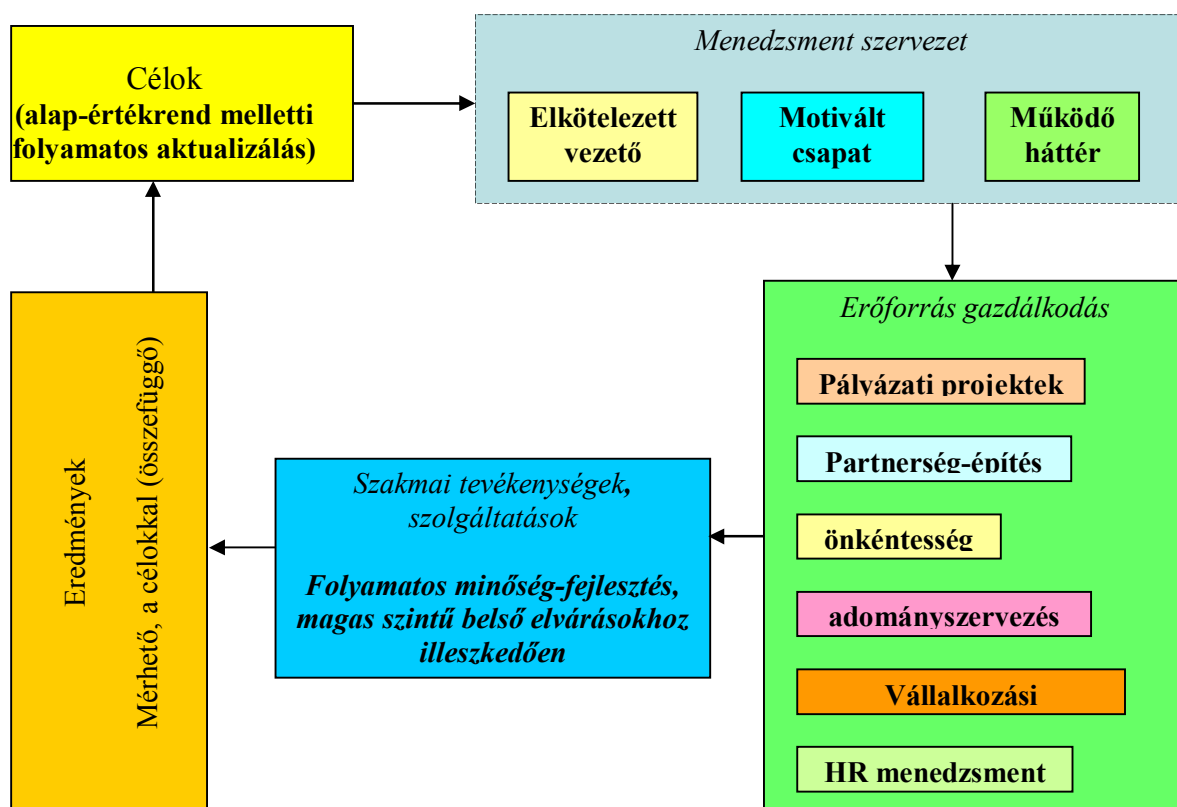
- Zsúpfedeles présházak megmentése, a népi építészetin örökség megőrzése, továbbadása,
- Fiatalkorú szakemberek számára helyben munkalehetőség biztosítása, hátrányos helyzetű emberek foglalkoztatása,
- A kézműves programok, erdei iskolák, néprajzi táborok révén folyamatos lehetőség biztosítása az „örökségünk” megismerésére, az óvodás-koról felfelé,
- Élő- és alkotó közösségek létrejöttének segítése,
- Hozzájárulás a Vasi Hegyhát turisztikai felfedezéséhez,
- Helyi termék-előállítás és fogyasztás előtérbe kerülése a Nyugat-dunántúlon

Sikerkritériumok, amelyek az érték alapú helyi gazdaság-fejlesztési folyamatokat eredményessé tehetik:

- Elkötelezett, kompetens helyi fejlesztő
- Helyi értékek felismerése és megőrzésének igénye (természeti környezet, épített örökség, kulturális hagyományok)
- Helyi célokért (problémák megoldásáért) dolgozó aktív, kezdeményező közösség (közösségi munka)
- Helyi, illetve helyben felismert piaci igények, lehetőségek (a helyi értékekhez kötődő, illetve azokból kinövő)
- Piaci igényekre alapozó termékek és szolgáltatások (helyi alapanyag, munka, tudás)
- Fenntartható szervezeti keretek és erőforrás-gazdálkodás kialakítása

A működés fenntarthatóságát tekintve az alábbi (általánosított) logikai keret mentén jellemezhető az a rendszer, ahogy a Hegypásztor Kör szervezi tevékenységét és erőforrásait. Különösen fontos ebben a rendszerben a komplex erőforrás-gazdálkodás, amelyben egyik erőforrás-típus sem kerülhet kizárólagosságba, és fontos az erőforrások kiegyensúlyozott bevonása:

*Fenntarthatóságot megalapozó működési logika
a Hegypásztor Kör gyakorlatában*

Nehézségek, problémák

A Hegypásztor Kör eddigi működése során számos nehezen leküzdhető probléma jelentkezett. Ezek többsége tipikusnak tekinthető a hasonló keretek között dolgozó vidékfejlesztő szervezeteknél. Problématerületek, amelyek hosszabb-rövidebb ideig elkísérték az egyesületet (zárójelben a megoldásuk érdekében tett lépésekkel):

A) Helyi közösség aktivizálásának megújuló problémái

- Az egyesület alapvetően ifjúsági bázison jött létre, és a későbbiek során is folyamatosan igyekezett bevonni az újabb korosztályokat a tevékenységébe. Problémát okozott, hogy a fiatalok néhány aktív évet követően elsodrónak az egyesulettől, sok esetben a faluból is, és

mindig „újra kell kezdeni” a közösség szervező munkát. Ráadásul az újabb korosztályok egyre távolabb kerültek a hagyományos értékektől, ami egyre kreatívabb megoldásokat kívánt a bekapcsolásuk érdekében.

- Helyi önkormányzat aktivitása ciklusról ciklusra változott. Volt időszak, amikor teljes passzivitás jellemezte közösségi-, kulturális téren az önkormányzatot, ami abba az irányba hatott, hogy a Hegypásztor Kör vállalt fel szinte minden ezirányú feladatot, a nemzeti ünnepek megtartásától kezdve a helyi újság szerkesztéséig. A későbbi, aktív önkormányzati időszakban nehéz volt kialakítani az egyensúlyt, és visszavenni a „kényszerűen” felvállalt célokból

B) Pályázati ráutaltságból fakadó nehézségek

- A szervezeti és a támogatói célok nincsenek teljes átfedésben, - stratégiai „elhajlás veszélye (pl. HPK Térségi Rehab tanácsadás)
- A szervezet hosszabb távú programokban gondolkodik, míg a pályázatok rövidebb projekt-szakaszokat támogatnak (Számos máig élő kezdeményezés épp egy pályázat lezárását követően tudott kibontakozni, pl. egy pályázatból finanszírozott szőlész-borász képzést követően alakult meg a Hegyháti Borbarát Kör, ami 2005 óta folyamatosan működik, szakmai programokat szervez, s azóta jelentősen javult a hegyháti borok minősége, új telepítések jelentek meg az elhanyagolt hegyháti szőlőhegyeken.)
- Az egyre nagyobb túladminisztrálás felemésztja a belső erőforrásokat és leépíti a személyes motivációkat (pl. teleházak)

C) Présházak megmentése kapcsán jelentkező problémák:

- A 90-es évek második felében pályázati forrásból számos présházat sikerült felújítani az oszkói- és a petőmihályfai szőlőhegyen. Az ezt követő években viszont az épületek közel felénél az állagromlás tovább folytatódott, mivel a tulajdonosi motiváció gyenge volt, vagy az idős tulajdonos meghalt, esetleg eladta az épületet. Ezt követően ismertük fel, hogy nem elegendő az épületek megmentése, sokkal fontosabb az azokat használók elkötelezettségének megteremtése, érték-szemléletének formálása.

D) Munkaszervezet működtetése

- A főállású munkatársak megjelenésével folyamatosá váltak a finanszírozási problémák. Pályázati források révén szinte lehetetlen volt megtartani a már tapasztalattal rendelkező kollégákat, nem is beszélve a folyamatos anyagi- és szakmai fejlődés lehetőségének megteremtéséről. (Részben emiatt is erősítettük meg a vállalkozási tevékenységeket, s így néhány kivételtől eltekintve meg tudtuk tartani a kollégákat).

Pozitív hatások a térségre

A korábbiakban már több helyütt említésre kerültek a Hegypásztor Kör működésének térségre gyakorolt pozitív hatásai. A térségi megélhetés- és munkahely teremtés szempontjából az alábbi hatások tekinthetők kiemelkedőnek:

- Folyamatos munkalehetőség teremtése a hátrányos helyzetű vasvári kistérségben (az elmúlt 12 évben 5-20 fő között mozgott az egyesület főállású munkatársainak száma, emellett kb. ugyanekkora létszám került ki az időszakos munkavégzésre bevont munkanélküliek közül).
- Kiegészítő jövedelmek teremtése az erdei iskolai programokba bekapcsolódó térségi vállalkozások, gazdák, kézművesek számára, segítve a hagyományos értékek fennmaradását.
- Közreműködés a hegyháti Foglalkoztatási Paktum létrehozásában és működtetésében, ami ugyancsak közvetlen munkahely-teremtő aktivitásokat eredményezett.
- A térség szülőhegyei iránti érdeklődés megélénkülése, mind a helyi lakosság, mind a turisták, egyéb külső szereplők körében.
- A térségi LEADER+ program gesztori teendőinek ellátása, melynek időszakában 40 feletti sikeres projekt valósult meg a térségben.
- Pannon Helyi Termék Klaszter elindítása, segítése

Fejlesztési lehetőségek

A Hegypásztor kör folyamatosan törekszik a térség számára hasznos fejlesztési programok megvalósítására. Kiemelten a kézművességgel összefüggésben az alábbi irányokban szeretnénk továbblépni a következő időszak során:

1. Zsúptető készítő képzés továbbfejlesztése, akkreditálása, a képzés folyamatos „elérhetőségének” biztosítása.
2. 2013 tavaszától a kézműves erdei iskolai programok kiterjesztése, partneri kapcsolat kiszélesítése a megye óvodáival és általános iskoláival.
3. „Tanít a mester” képzési program kidolgozása és megvalósítása a Kézműves Akadémia II. projekten belül.
4. Állandó kapcsolat kialakítása a térség általános iskoláival, számukra kézműves szakörök szervezése a „Mesterségek műhelyében”, vagy az iskolákban.
5. Kézműves ajándék- és használati tárgyak kifejlesztése helyi alapanyagokból (kiemelten szalmából) a térségbe érkező turisták számára,
6. Termelői piac elindítása a térségben.

Módszertani javaslatok

A Hegypásztor Kör helyi értékekre- és közösségi munkára alapozott fejlesztési törekvései alapján megfogalmazható néhány módszertani javaslat, amely általános értelemben is segítheti a kézművességgel, helyi foglalkoztatással kapcsolatos programok megfogalmazását.

Kézművesség és munkaerő-piaci képzések, a foglalkoztatási helyzet javítása – Reális gondolat vagy illúzió?

Az egyesület munkája során szerzett tapasztalataink szerint a stratégia megfogalmazása során alapvető lehet az a gondolat, amely szerint a kézművesség, a kézműves tudás nem csak

kevesek ritka tudása, melyet legfeljebb fesztiválokon, vásárokon, kézműves foglalkozások során épphogy csak belepillantva, mintegy kuriózumként ismehetünk meg, hanem a vidék túlélésének egyik kardinális eleme, feltétele. A folyamat szervesen illeszkedhet a helyi termékek előállításának meghonosodó szemléletéhez, mely egyre több fiatalabb és idősebb gazdálkodót inspirál vidéken a mezőgazdasági kistermelés beindítására a megélhetés és a helyben maradás reményében.

A kézművesség is hasonló gyakorlati hasznot kell, hogy hozzon, azaz kiegészítő vagy adott esetben a kézművest eltartó foglalkoztatási tényezővé kell előlépjen a hátrányos helyzetű vidéki kistérségekben.

A Hegypásztor Kör tevékenysége, mintaprogramjának leírása kapcsán a következőkben látunk stratégiai figyelemre okot adó tényezőket:

1. Az alapok – érték-őrző, elhivatott közösség

Hisszük, hogy a modell szerint mindenképpen kell egy érték-őrzésben elkötelezett bázis ahhoz, hogy a kézművesség tudásátadását és annak kiegészítő jövedelemszerző vagy teljes foglalkoztatást hozó alapjait, kereteit, megteremtsük. Azonban hisszük, hogy ezeknek a bázisoknak a kardinális pontja az értékek melletti elkötelezettség és másodlagos csak a szervezeti egység típusa. Lehet az egyesület, magánszemély, vállalkozó, intézményesült forma, önkormányzat, társult önkormányzatok stb...

Az értékek melletti elkötelezettségen túl a vidékfejlesztés, az emberek helyben tartása, az emberek jobb életkörülményeinek megteremtése, az ebből fakadó motiváció is kell, hogy jellemezze a kézművességre alapozott fejlesztések szervező „bázisát”.

Azonban nagyon széles körű kapcsolati hálóval és elfogadottsággal is kell rendelkezniük ezeknek a szervezőcentrumoknak, hiszen az információval, a képzés, a szakmaszerzés lehetőségével a lehető legtöbb potenciális „kézműveshez” el kell jutni. Azt is hisszük és látjuk, hogy a kézművesség az a dolog, ami nem az 1+1=2 képletű. Azaz nem elég megtanulni alapfogásokat, ehhez elkötelezettség, igazi érdeklődés, adott esetben tehetség kell, és kreativitás, hogy az elsajátított tudás ne csak passzív legyen, ne csak a „hobbinak” szóljon, hanem valódi megélhetést is adhasson annak értője számára. Persze, nem kizárt a hobbi kézművesség sem a folyamatban, hisz ennek értékőrző, értékörökítő hatása is fontos lehet, de mi a stratégia szempontjából most a hivatásszerű kézművesség szerepét hangsúlyoznánk a hátrányos helyzetű vidékeken (...és valamilyen szempontból minden kistérségnek van hátránya.) Ezek meghonosítására, munkaerő-piaci tényezőként való bevezetésének lehetőségére fókuszálunk. Mert hisszük, hogy azzá lehet tenni ezt újra a stratégia irányvonalainak segítségével. Ami miatt fontosnak tartanánk még a vidéki kézművesség meghonosodását, hogy a helyben keletkezett igényeket helyi tudású mesterek kézműves munkájából lássák el.

A Hegypásztor Kör példája, mintája:

Az egyesület történetének kezdetekor a szőlőhegyi pincék megőrzését határozta el az alapítók közössége, Azonban ehhez nem volt elég a pincefalak sártapasztásos felújítása. Persze hozzá kell tenni, hogy ez is egy régi építészeti mesterség volt, ezt is el kellett sajátítani az

idősebbektől, de a zsuppolás technikáját még inkább. Szerencsére abban az időben jött el ennek az ideje, mikor tényleg voltak még régi tudások hordozói, mesterek, akik szívesen átadták ismeretüket tudásukat számunkra. A Hegypásztor Kör így aztán egyfajta tudásszervező-átadó bázissá vált. Először hobbi szinten volt mód elsajátítani a mesterséget aratások, tematikus napok alkalmával, de a későbbiek során egyfajta piaci rés is megnyílt, ahol meglátta a civil szervezet, hogy erre a tudásra mesterségbeli szinten is szükség van. Így alakult először, hogy helyi fiatalok sajátították el a mesterséget, majd a civil szervezetnél munkahelyre is letek. Sőt arra is volt példa, hogy a Hegypásztor Körnél tanult ifjú mesterek önálló lábra álltak és saját vállalkozást indítottak útjára a zsuppkészítésben. A leírás igazolja, hogy egy szükséges, értékek mellett elkötelezett szervezőbázis valóban kiindulópontja lehet kézművesek képzésének.

2. A fogalom

A fogalom tisztázása is stratégiai feladat lesz valószínűleg, mert a kézművesség a 21. században a szűk körű értelmezés helyett egy tágabbat igényelhet, melybe beletartozhat minden, amit az ember a vidéken kézzel, egyedileg, odafigyeléssel, a helyi igényekre reagálva készít, gyárt a maga használatán kívül. Ebbe beletartozhatnak a jövőben nem csak a tradicionális kézműves műfajok (kerámia, bőr, vas stb...), hanem kézműves élelmiszer, csokoládé, a 21. század által életre hívott használati tárgyak üvegből, papírból, korszerű műanyagból való készítői stb. Izgalmas összefüggés lehet a „kézműves borok, csokoládék, élelmiszerek kultuszának terjedése, ami a helyi termék kategórián belül is külön kiemeli a „kézműves” logika alapján készülő termékeket.

A Hegypásztor Kör példája, mintája:

A civil szervezet minden innováció mögé odaállt és odaáll, melyet a vidéki, élhető élet hoz elő. Így mintája lesz a tradicionális értékek mellett az új kihívásoknak, megújuló energiákhoz kötődő mesterségek meghonosításának, tartós-élelmiszerkészítői innovációnak stb...)

3. A szakma, a kézművesség becsületének helyreállítása a köztudatban

Ehhez megint szükségesnek látunk egy bázist, mely elkötelezett az értékek mellett, és ami szakembereket is magához vonz, valamint munkaerő-piaci területtel foglalkozó munkatársa is van. A komplex bázis módot adhat, hogy információs napok, pályaorientáció, kézműves műhelyek meglátogatásának megszervezésével vagy kézműves családi programok szervezésével a jelenleg a szülők fejében még nagyon erősen meglévő ellenérzést a fizikai, kézműves munkákkal kapcsolatban, legyőzze. Jó példával, sikeres mesterek bemutatásával kapjanak információt a szülők ahhoz, hogy ebből is meg lehet élni, ki lehet teljesedni és az ember a saját maga foglalkoztatója is lehet. Saját tapasztalataink is megerősítik, hogy a kézművességre alapozott programok már kora óvodáskortól kezdve segítik a manuális készségek fejlődését, a munkakultúra beépülését az egyéni szocializációba, valamint a közösségi kompetenciák kiteljesedését.

A Hegypásztor Kör példája, mintája:

A civil szervezet számtalan programot szervezett és szervez a helyi értékek bemutatása céljából. A szőlőhegyre szervezett Orbán napi hegyi vigadalom vagy az Őszi Hegyi Mulatság több ezer ember mozgat meg nem csak a térségből, hanem a régióból is. Itt értékörző, elismert kézműves mesterek sokasága is bemutatkozik akár vásárosként, akár foglalkozások tartójaként. Szintén kézművességet mutatunk be az Erdei Iskolai programban vagy az ünnepekhez kötődő kézműves foglalkozásokon fiatalok és családok számára. A pozitív megerősítés, a kézműves mesterekkel való személyes találkozás inspirációt adhat a tehetséges fiataloknak és családjaiknak, hogy ebben láthassák a megélhetést, a jövőt. Az egyes alkalmak mellett néprajzi táborok sokaságát is szervezte az egyesület, melyben tematikusan is megtanították a meghívott mesterek a régi népi építészet csínját-bínját, köztük a zsuppolás alapfogásait is.

4. Képzések

Kézműves képzések folyamatos kínálatával a köztudatba újra bevezethetők, hogy a kézművesség nem holt terület vagy nem csak unikum, amit vásárokon lehet felfedezni termékek formájában, hanem meg is tanulható az. Azonban ezek szervezéséhez megint szükséges egy elkötelezett bázisszervezet, széles körű kapcsolati háló, a médiumokkal való jó kapcsolat a nyilvánossághoz való információjuttatás érdekében valamint nem utolsó sorban pályázatok vagy remélhetőleg a stratégiának köszönhetően majd állami támogatások. A képzések pedig, melyben állami segítség kell, mind a fiatalok szakmaképzését, mind a munkanélküliek átképzését kell, hogy érintse, hisz mindkettő kategória potenciális kézműves bázis lehet, ha érdekli a munkaterület, azaz saját maga munkáltatója lehet, ezzel a munkaerő-piaci helyzet javítójává válhat a szakmaszerzés.

A Hegypásztor Kör példája, mintája:

A Hegypásztor Kör által megvalósított programok folyamatosan kínálnak a kistérség, sőt a megye egésze számára is kézműves képzéseket a hobbi szintű ismerkedéstől (mézeskalács-készítő, gyertyaöntő, kerámia) egészen az igazolást adó (zsuppkészítő, kistermelő- helyi termék előállító) képzésekig, tanfolyamokig.

5. Tehetséggondozás

Az egyik legfontosabb elem az emberi tényező. Azaz elsősorban már a fiatalkorban a kezűgyesség, az értékek felé való orientálódás mentén kell felfedezni és mentorálni azokat a fiatalokat, akikben potenciálisan ott szunnyad a kézműves attitűd és virtus. Ez a többi közt közösségi foglalkozások alkalmával vagy pályázatok meghirdetésének segítségével illetve állandó iskolalátogatási programmal, pedagógusokkal való konzultációval tehető meg. Azonban itt is hangsúlyozni kell az értékek mellett elkötelezett szervezőbázis meglétét és embereket, akik valóban hiszik, hogy meg kell találni azokat a potenciális szakembereket és lehetőséget kell adni nekik, akiknek a boldogulása lehet a kézműves szakma elsajátítása.

De nem csak a fiatalokat, diákokat kell tehetségként megkeresni és megtalálni. A fiatal vagy idősebb felnőttek, munkanélküliek felkarolása is egyenrangú és fontos. A bennük szunnyadó tehetség, affinitás felfedezése, kibontása, a lehetőség megadása elengedhetetlen és felelőssége a vidékfejlesztésnek. Azaz nem csak rutinokban szabad gondolkodni, hogy melyik multigyár három műszakjában tud elhelyezkedni a munkakereső, hanem esetleg közösen

olyan piaci rést keresni vele, ami újonnan elsajátított szakmaként a megélhetését biztosítja, olyan képzésen indítani, ami a szunnyadó tehetségére épít. Ehhez viszont egyfajta mentorálási rendszer, azaz megint csak programszintű támogatás szükséges, hogy ez működjön, és jól működjön.

A Hegypásztor Kör példája, mintája:

A civil szervezet mindig is bázisa volt a fiatalok felkarolásának, tehetséggondozásnak. A teleház programjának működtetése alatt délutáni klubhelyet, foglalkoztatót, tartalmas szabadidő eltöltési lehetőséget szerveztünk a számukra. Többnyire belőlük, a teleházba látogató fiatalok közül nőtte ki magát a zsuppkészítő kézműves csapat jelentős része is az idők folyamán. – A meglévő informatikai érdeklődést átvive a hagyományőrzés, kézművesség, népi építészeti területére, elsősorban közösségi programokon keresztül, pl. „nyúzz a bónért!” akció.

De ugyanígy a munkanélküliekkel foglalkozó Foglalkoztatási Információs Pont munkatársa segítségével olyan adatbázis született munkát keresőkkel folytatott egyéni interjúk után, melyből szintén több munkatárs is kikerült a zsuppkészítő csapat műhelyébe. (Több évben is 2-3 hónapos munkát adva 15-20 munkanélküli ember számára.)

6. Piaci rés és innováció

A terület nehéz. Széleskörű ismeret és néha véletlenek és naprakész információk kellene a megtalálásához, a rugalmas alkalmazkodáshoz. Ehhez a stratégia is sokban hozzájárulhat, hisz a helyben érzékelt hiányok mellett globálisan és országos adatkezeléssel sokszor előre is prognosztizálható folyamatok, melyhez aztán lokális intézkedés, beavatkozás fűzhető. A rugalmasságot, innovációt úgyis helyben teszik hozzá a vidéken a megoldáshoz, a piaci résre való reagáláshoz.

A Hegypásztor Kör példája, mintája:

A civil szervezet több, mint két évtizede határozta el, hogy Oszkóban, a szőlőhegyi, enyészetnek indult pincéket autentikusan felújítják, egyáltalán számba veszik őket, amelyiket lehet, megmentik és a régi építkezési hagyományokat felelevenítve rekonstruálják azokat. Mára ez a törekvés előre nem látható lendületet vett. Az egyesület nem hogy csak saját tulajdonú hegyén rekonstruálta, állította helyre a pincéket, de időközben a régi öregektől megtanulta az egyesület tagsága a zsupp készítésének technikáját is és mára a civil egyesület nonprofit ágazataként gyártja a zsuppot, nem csak helyi, térségi, hanem országos megrendelésre, így például a szentenderi Skanzenba vagy az Őrségbe is.

Modellezhető folyamat, hogy miként lehet a helyi „szellemi kulturális örökség” megőrzéséből kiindulva térségfejlesztő, helyi gazdaság-építő folyamatokat elindítani. (A „Cultural Capital Count” projekt keretében folyamatban van egy módszertani kézikönyv elkészítése a szellemi kulturális örökség „tőkésítéséről”.)

7. A Piac megszervezése

A stratégiának meglátásunk szerint erre nagyon koncentráltan fókuszálni kell, állami segítség hozzárendelése is szükséges, bár, ahogy az eddigiekben, úgy itt is szükséges megjelölni a stabil, értékek mellett elkötelezett, széles kapcsolatrendszerekkel rendelkező szervezőbázist. Amellett, hogy a kézműves szakmák vidéki, újbóli megtelepedését a szükséglet hozza elő, és

ebből következően a felvevőpiac „spontánul” is szerveződik, emellett a vidékfejlesztésre építő tudatos szervezésre, állami támogatásra is szükség van a piacszervezéshez, éltetéshez, a stabilitás megteremtéséhez.

A Hegypásztor Kör példája, mintája:

A Hegypásztor Kör, ahogy a korábbiakból kiderült, szerves egységben jutott el a munkaerőpiacra is hatással levő közösségi szerveződés, értékmentés alapon és a folyamatok betetőzéseként a megtalált piaci lehetőségig. Mivel a civil szervezet ritka kézműves tudású emberekkel dolgozik, a „piac”, a megrendelők is viszonylag könnyen találják meg a szervezetet és lesz gyakori a megrendelés, ami egyben a munkatársak alkalmazását is lehetővé teszi. A zsúpkészítés és préházfelújítás mellett a Pannon Helyi Termék Klaszter történetében is jelentős tényező a piacszervezés, s ennek nyomán pl. közvetlen összefüggés fedezhető fel a „hobby szintű” kézműves programokon, képzéseken való részvétel és a személyes fogyasztásban a helyi termékek részarányának megnövekedése között.

8. Tradicionális kézművesség – „Importált kézművesség”

Tulajdonképpen ez egy kicsit illeszkedik a kézművesség fogalmának kibővítéséhez is. Azaz a Hegypásztor Kör tapasztalatai szerint nem szabad görcsösen ragaszkodni a vidékre jellemző kézművesség kizárólagos éltetésére. Nagyon fontos szerepe van annak, hisz nem véletlenül gyökereztek azok meg a térségben az évszázadok alatt, de épp így más vidékek kézműves szakmáinak is helye lehet, sőt érdemes módszeresen „betelepíteni” meghonosítani az adott vidéken a minél színesebb kézműves paletta kialakítása érdekében, sőt a 21. századi modern kézművességnek is helye kell, hogy legyen a térségben. Azaz javaslatunk, hogy a stratégiai az értékek őrzésének zászlaja mellett a kézműves innovációt is támogassa, hisz hisszük, hogy az abba fektetett ötlet, kreativitás nem öncélú, hanem a modern kor igényeihez alkalmazkodó kézművesség.

A Hegypásztor Kör példája, mintája:

Megint csak példa, hogy a civil szervezett közösségi programjain, a szőlőhegyen rendezett, több ezres tömeget megmozgató programokon a tradicionális kerámia-készítés, fonás, szövés mellett a modern kézművesség, például tiffany üvegekészítés, selyemfestés stb... technikáit, mesterei képviselőit is bemutatjuk.

9. Fórumok, tapasztalatcserék, információcserék

A kézművesek közti találkozók, az őket segítő, kvázi „ernyőszervezetek”, szervezőbázisok rendszeres találkozója, tapasztalatcseréje életbevágóan fontos a kézművesség fennmaradásának, vidéki újbóli meggyökerezésének szempontjából. A személyesen megélt és átadott tapasztalatoknak nincs párja és összefogások alapja is lehet. Az alkalmak egyben kézműves és kézműves találkozója mellett kézműves, szervező és kvázi „állam” találkozója, információcseréje is lehet, mely módot adhat a folyamatok naprakész kísérésében, az esetleges szükséges állami segítség, beavatkozás hatékony elindításában. A javasolt találkozók formája:

- kézműves szakmai továbbképzések
- tapasztalatcserék, szakmai kirándulások
- kézműves megyei fórumok

- konferenciák megyei, országos szinten

A Hegypásztor Kör példája, mintája:

Az Oszkóban létrehozott Közösségi Ház és annak 70 fős konferenciaterme számos szakmai fórumnak, workshopnak, konferenciának adott már helyet vidékfejlesztés témakörben és tanúi voltunk ezek gyakorlati hasznának. Szervezetünk fontos, széleskörű kapcsolati háló-rendszere is sok ilyen fórum alkalmával teljesedett ki.

10. Hálózat

A hálózat alakítása szakmacsoportonként fontos lehet mind a speciális szakmai információk megosztása, mind szakmai tanácsadás, tapasztalatcsere érdekében. A hálózat a piacra jutásban is segíthet.

A Hegypásztor Kör példája, mintája:

Az egyesület helyi termék ügyben működtet hálózatot és ez szerves egységben kezeli a közös értékesítés, piacra jutás, beszerzés kérdését. A hálózat rendszerét igyekszünk állandóan naprakész szakmai információkhoz juttatni, így például találkozók, szakmai kirándulások szervezésével. Legutóbb, a szakmai olasz út tapasztalatait összegezve a tagoknál meggyőződéssé vált, hogy a hálózatba, szövetkezetbe rendeződés minőségi előrelépést jelenthez a hazai kézművesek, termékek előállító számára is.

10. Weblap, honlap, internetes lehetőségek

A stratégia szempontjából kiemelt fontosságúnak tartjuk a naprakész, friss, informatív honlapok működtetését mind a kézművesek, mind az őket szervező, a tanulmányban sokat hangsúlyozott értékorientált szervezeti egységek számára. A naprakészség elengedhetetlen és stratégia szempontból javasolt egy ezt működtető, kezelő, töltő szakember alkalmazása is, ha nem is egyenként, de több, üzletileg is összetartó vagy a hálózatban működő mester vagy az őket szervező bázis számára. Ez meglátásunk szerint nem csak fontos, hanem a működés, az életben maradás, a piacra jutás, így végső soron a munkaerő-piaci potenciál szempontjából életbevágó kérdés.

A Hegypásztor Kör példája, mintája:

A civil szervezet a kezdetektől törekedett az interaktivitás biztosítására, az informativitásra, az internet világában a szervezet naprakész bemutatásra, munkáinak listázására, fotókkal, alapinformációkkal pontos képet adva magáról. A helyi termékek ügyéhez kapcsolódóan már nem csak megkereshető a szervezet, de webáruház segítségével maga is a helyi termelők, tartós élelmiszerkészítők termékeinek piacra juttatásában segít.

11. Média-nyilvánosság

Sokszor rutin szerűen, sőt mellékesen kezelt terület. Sajtótájékoztatók, kampányrendezvények során kért, igénybe vett, használt nyilvánossági eszköz, egyébként pedig hanyagolt terület. Pedig az információk állandó áramoltatásának az érékek állandó közvetítésének, a köztudat formálásának elengedhetetlen eszköze lehet és nem csak negatív szempontból a sajtó és nyil-

vánosság. A kézművességet, az értéket őrző szervezeteknek, összefogásoknak tudomásul kell venniük, hogy nekik is kell erőfeszítést tenni a sajtó felé, állandó informálással, és a felelősségérzettel rendelkező médiamunkások állandó és nem csak esetenkénti tájékoztatásával. A médiumokat egyébként is szervezettebben kellene látni, kezelni írott, hangzó és „látszó” valamint internetes felületen közvetítőket egyaránt. Azonban itt egyet még hangsúlyozni kell, ami stratégia-alakítást befolyásoló információ lehet nyilvánosság ügyben. Ma a médiumok igazából rögtönzés-szerűen közvetítik az érték-tartalmú információkat. Vannak a hírfelületek és magazinfelületek. Ha pályázat támogatja ezeket, akkor koncentráltabb és tematikusabb tud lenni, ha nem, akkor erre nem tudnak energiákat és pénzt fordítani a médiumokban. Tehát ebben is egy tudatosabb, értékközvetítésre koncentrált pályázati sajtórendszerrel nagyobb és tudatosabban szervezett nyilvánosságot kaphatnak értékek, jelen esetben a kézművesség helyben honosodása és „újragyökerezése” kérdés és folyamat is a maga szervezési, piackeresési, értékteremtő kérdéseivel.

A Hegypásztor Kör példája, mintája:

A Hegypásztor Körnek tagadhatatlanul „jó a sajtója”. Ez azonban a több, mint két évtized módszeres munkájának, a médiumok képviselőivel való állandó kapcsolattartásnak, és az értékek őrzéséhez való ragaszkodásnak köszönhető megítélésünk szerint. Ez, ami talán hitelessé teszi a közvélemény, így a sajtó számára is a szervezetet.

A nyilvánosság pedig már az ismertségen túl számtalan visszajelzést is generált a közvélemény részéről, ami által a munkánkat tudtuk javítani, jobbítani és valóban kiemelten közhasznú szervezetként a vidéki közösség javát szolgálni

KOVÁCS ISTVÁN

2.5.2.13 *Művészetek Völgye*

A Művészetek Völgye összművészeti fesztivál. Az operett és a magyar nóta kivételével minden művészeti ággal, műfajjal találkozunk. Színházi előadások, irodalmi programok, klasszikus és egyházi zene, népzene, világzene, jazz, pop-rock-alternatív koncertek, kiállítások, gyermekprogramok, környezetvédelmi programok, filmvetítések, tudományos – ismeretterjesztő előadások, alkotóműhelyek, fazekas- és keramikustalálkozó és vásár, népi- és iparművészeti vásár...

Az első rendezvényt – még Kapolcsi Művészeti Napok néven – 1989-ben kezdeményezte és szervezte Márta István a település lakóival és művész barátaival összefogva. A Kapolcsi Kulturális és Természetvédelmi Egylet által létrehozott rendezvény gyakorlatilag a helyiek és a művész barátok találkozását, együttlétét, egymás megismerését, a szellemi munka, a művészeti produkciók megmutatását, a helyi emberi, környezeti és épített örökség védelmét célozta meg. A falu életében zajló magas színvonalú programoknak olyan sikerük volt, hogy a XXI. század első éveire Közép-Európa egyik legnagyobb rendezvényévé vált, akkor már több településen megvalósulva Művészetek Völgye néven. Értékeket mentettek és értékeket hoztak létre – 140 kilométerre Budapesttől és 20-30 kilométerre a legközelebbi városoktól.

Különlegességét, egyediségét rendkívüli sokszínűsége mellett az adja, hogy a falvak életterében, egyedi, utánozhatatlan helyszíneken, a helyiek vendégszeretetével fűszerezve zajlik, s mindezek mellett töretlenül kitart az értékközvetítés mellett.

A kultúra közvetítésén messze túlmutató – a közösséget és együttlétet elősegítő, a toleranciára, a művészetek szabadságára, a kulturális minőség csökönnyös megtartására épülő, politika és bulvármentes fesztivált a falvak lakói, az évenként több százezres (túlnyomó többségben fiatal) közönség, a támogatók, a szervezők, művészek, művészeti csoportok példamutató együttműködése teremtette meg és tartotta életben, állami támogatás háttérével.

A siker egyik fő okának ítéljük meg a fentiekén kívül a szervezők által tudatosan átgondolt szempontokat, melyek mentén a fesztivált szervezték:

- A művészeti ágak minél szélesebb köre (színház, zene, tánc, film, képzőművészet, népművészet, iparművészet) képviseltesse magát az eseményen.
- Minden korosztálynak kínáljanak élményt.
- Legyenek jelen a legpopulárisabb műfajok is.
- A helyi lakosság minél nagyobb számban vállaljon aktív szerepet, ne csak vendégfogadóként, szolgáltatóként, hanem alkotó résztvevőként is: énekkaruk, színjátszó csoportjuk, tánccsoportjuk önálló produkcióval is szerepeljen.
- Legyen lehetőség a helyi alkotók, kézművesek tevékenységének bemutatására.
- A felkészülés és lebonyolítás biztosítson munkalehetőséget a helybelieknek (tereprendezés, jegyárusítás, információs szolgálat, forgalomirányítás stb.).
- Minél több helyszínen legyenek produkciók, így térben és időben is „szétteríthető” legyen az idelátogató vendégkör.

- A rendezvény adjon helyet tudományos tanácskozásoknak, helytörténeti konferenciáknak is.
- Modell-teremtés, a tapasztalatok folyamatos dokumentálása, átadása.
- Nyitottság a jó ötletek befogadására, megvalósítására, folyamatos megújulás.
- Partnerség – egyrészt a helyiekkel (önkormányzatok, civil szervezetek, vállalkozók, magánszemélyek), másrészt térségi, megyei, országos szakmai szervezetekkel, szakemberekkel.
- Minőség megalkuvás nélkül.

A Művészetek Völgye települései

A Művészetek Völgye helyileg Magyarországon, a Balaton-felvidék és a Bakonyalja találkozásánál, a Dörögdi-medencében valósul meg. Központi települése Kapolcs, ahol megszületett a rendezvény gondolata. Fejlődésének csúcspontján már 7 település adott helyet a programoknak, illetve volt részese a fesztiválnak: Kapolcs, Vigántpetend, Monostorapáti, Taliándörögd, Öcs, Pula, valamint a „Völgytornác”-ként bekapcsolódó Nagyvázsony.

A csatlakozás nem kényszer volt, a települések saját indíttatásból, maguk igényelték a részvételt. Gyakorlatilag úgy, hogy Magyarországon még nem létezett a LEADER program, ezek a települések maguk érezték az összefogás, együttműködés, együttgondolkodás szükségességét földrajzi összetartozásuk, történelmi múltjuk, hagyományaik révén, valamint Kapolcs példájának köszönhetően. Részesei akartak lenni egy olyan programnak, mely a települések ismertségét növeli, a falunak és lakosságának bevételt hoz mind szellemi, mind anyagi értelemben. A résztvevő falvak közös jellemzője, hogy kistelepülések (200-1200 fő közötti lakossággal), az országos átlagnál magasabb munkanélküliséggel, elöregedő lakossággal, a vidék hátrányaival (kevesebb munkalehetőség, kevesebb kulturális lehetőség, kevesebb szabadidős lehetőség), a tanácsi rendszer alatt egyre inkább leromló állapotú épületekkel, hiányos infrastruktúrával. Ugyanakkor mindegyikre jellemző a gazdag természeti környezet, kulturális és épített örökség.

A Kapolcsi Művészeti Napok életet hozott az álmos településre, annál is inkább, mert megvalósításához megmozdította a helyieket is. Nem egyszerűen „beültek” előadásokat nézni, hanem aktív részesei voltak a szervezésnek, a helyszínek kialakításnak, a megvalósításnak. Ennek a közös munkának köszönhető, hogy a rendezvény nem egyszeri alkalommal, hanem évről-évre újra megvalósulhatott, és évről-évre (amíg a gazdasági környezet lehetővé tette) nőtt. Erre mondták 2007-ben: a Művészetek Völgye maga az "ős-LEADER", hiszen 6 település önkormányzatai, vállalkozói, civiljei fogtak össze a szervezőkkel, és működtek együtt saját elhatározásukból! A látogatottság pedig ebben az évben már meghaladta a 200.000 főt!

A hagyomány, a népművészet jelenléte, különös tekintettel a kézművességre

A népművészet szerves része a Völgy programjainak. A helyi, a térségi, a magyar, és a nemzetközi népi kultúra egyaránt megjelenik a fesztivál történetében.

Találkozhattunk már a magyarországi nemzetiségek történetét, kultúráját bemutató udvarral, míg a szomszéd háznál épp saját készítésű hangszereket próbáltak ki. Másik helyszínre csábított a Técsői Banda muzsikája. Az általuk játszott ruszin népzene keveredett a román, zsidó, magyar és orosz dallamokkal. Az ember kiült a fa alá, hallgatta őket, és a leveleken át-szűrődő napfényben azon gondolkodott, hány száz év hagyománya van a harmonikában, a dobban meg a nyakba akasztható cimbalmokban.

A népi kézművesség szempontjából kiemelkedő volt az 1999-es év. Mégpedig azért, mert 1999-ben szervezte meg az Egylet az I. Országos Kapolcsi Fazekas és Keramikus Találkozót. A három napos rendezvény mérlege: 70 alkotó és 15.000 látogató. A siker pedig buzdította a szervezőket a rendezvény hagyományossá tételére és kibővítésére. Alapgondolatát a hagyományok felelevenítése adta, hisz a fazekas mesterség Kapolcson a malomipar mellett a legjelentősebb mesterség volt egykor. Kapolcs több évszázados céhes, kézműves és vásáros hagyományokkal rendelkezett a XX. század elejéig. A Balaton-felvidék, Zala, Veszprém vármegyék egyik dinamikusan fejlődő kereskedelmi csomópontjának számított a település. A reformkorra 1400 főre gyarapodott lakosság elsősorban a működő 9 vízimalom mellett híresek voltak a céhekbe tömörülő iparosok: takácsok, kalaposok, kovácsok, ácsok, asztalosok, bognárok. A nagyvászonyi mesterek mellett híresek voltak a főleg kályhaszemeket és csempéket készítő kapolcsi fazekasok. A XX. század elejétől fokozatosan veszett el a kézművesség jelentősége, az átalakuló kereskedelmi-ipari igénynek, a vasút hiányának nyomán. A végső „lökést” a malmok államosítása és a téészesítés adta, mint az ország más falvaiban is. A népesség 500 fő alá csökkent!

A Kapolcsi Fazekasműhely és Galéria 1999 óta működik a barátságos falu központjában. A műhely tulajdonosa és megálmodója Szurdi Éva iparművész, aki a XIX. század végéig működő, híres kapolcsi fazekasok hagyományos kézműves technikáit és formavilágát ötvözi a modern iparművészet különböző elemeivel. A nyári, országos kézműves találkozók (Kézművesek Völgye) egyik központja a régi épület, ahol mód nyílik megtekinteni a korongozást, festést és az égetés különböző fázisait is a helyi fiatalok segítségével. A kertben látható a több száz virágból álló, híres kerámiamező. Szurdi Éva munkájának eredményét őrzik a 2001-ben rekonstruált Faluhíd hídszobrai, a „magyar-kapolcsi” utcátáblák éppúgy, mint az Egylet tulajdonában lévő „Csigaház” közösségi épületének cserépkályhája is, melyhez a kályhacsempéket, kályhaszemeket a helyi hagyományokra alapozva készítette el.

A szervezők 2000-ben tovább nyitották az elképzelést, és a II. Országos Kapolcsi Fazekas és Keramikus Találkozó mellett megjelent az „Általános Kézműves és Iparművészeti Vásár” is, beolvadva, színesítve, kiegészítve a fesztivált, benne mégis önálló életet kapva. Így jött létre összefoglaló néven a „Kézművesek Völgye”. Ebben az évben kiemelt figyelmet szenteltek a kézműves programoknak. A célt az alábbiak szerint fogalmazták meg:

- Kapolcs és térsége kézműves, népművészeti hagyományainak felelevenítése
- a térségi és megyei kézművesség megjelentetésén túl az ország lehető legtöbb elismert kézművesének, mesterének bevonása az Alföldtől a Dunántúlig, hiszen a kézművésesség és díszítőművészeti kincsünk hagyományainak alapja mindenhol a természettel való harmonikus együttélés; a népi díszítőművészet formakincsének hasonló gondolati, értékrendi gyökerekből való táplálkozása

- az ország kézműveseinek koncentrált szakmai találkozási lehetőségeinek megteremtése a részletes programtervben vállalt rendezvények segítségével
- tovább mélyíteni a rendezvények segítségével a népművészet közvetítőinek, mestereinek kapcsolatát, újabb alkalmat adni a találkozásra, megmérettetésre
- népművészeti értékeink, hagyományos kultúránk közvetítése a felnövekvő generációk számára
- hagyományteremtés

A tematikus rendezvények az alábbiak szerint valósultak meg:

2000. június 16-18. (Kapolcs, Malomsziget):

Szövő, hímző, csipkeverő, kékfestő, paszományos, viseletkészítő, fáfaragó, csontfaragó, bútorfestő, fajték-készítő, kézművesek találkozója

2000. július 14-16. (Kapolcs, Malomsziget)

II. Országos Kapolcsi Fazekas és Keramikus Találkozó

2000. július 21-23. (Kapolcs, Malomsziget):

Veszprém megyei kézművesek találkozója

2000. augusztus 4-6. (Kapolcs, Malomsziget):

Kovács, bőrs, csizmadia, kalapos, papírmerítő, hangszerkészítő, nád-, csuhé-, vessző-, szalma-, gyékény-, lószőrfonó kézművesek találkozója

A kézműves találkozók mellé népművészeti kirakodóvásárt, versenyeket, bemutatókat, szakmai konferenciákat, műhelybemutatókat, kiállításokat, játszóházakat, filmvetítéseket szerveztek.

Fentiek mellett szerveződött a fesztivál időtartama alatt a Vigántpetendi Ipar- és Népművészeti Vásár is.

A programban tervezett kirakodóvásárral az Egylet célja egy olyan magával ragadó, eredeti vásári hangulat megteremtése, ahol egyszerre láthatjuk a hagyományos vásár minden kellékét. Fontosnak tartották, hogy ne csupán a puszta adás-vétel kapcsolatra szűküljön az esemény, hanem megjelenjen a vásárban megfordulók szórakoztatása, marasztalása a vásári gasztronómia és folklór képviselőinek szerepeltetésével: vásári kikiáltók, vándorfotográfusok, bábosok, gólyalábasok, csepűrágók, történelmi énekmondók, mutatványosok látványműsorával, lacikonyhások, borkimérők, kürtőskalács-sütők, mézeskalácsosok, cukorkások meghívásával. Ennek célja az volt, hogy a hazai kézműves portékákkal megjelenő, színvonalas és reprezentatív kulturális értékeket hordozó komplex népművészeti vásárok, a Kézművesek Völgye programjai elnyerjék méltó helyüket az igényes kulturális rendezvények sorában.

Az évek során a kézművesség megismerését a találkozón és a vásárban való megjelenésen túl a különböző helyszíneken, különböző programokba beépülő mesterség-bemutatók, versenyek, játszóházak (pl. Évkerék: Tavasz: virágszövés, gyertyamártás, nemezelés, koszorúfonás, csomózás, Nyár: szövés, gyöngyfüzés, batikolás, agyagozás, textilfestés, stb.) segítették.

Megjelentek a Völgyben a Völgyvendégek, itt nem a látogatókra gondolunk most. 2001-ben Taliándörögdön vonult fel az első Völgyvendég, Szolnok, és lett a Művészetek Völgyében Szolnok Udvarház, ahová elhozták megmutatni a saját értékeiket, szokásaikat, hagyományait.

Az utóbbi években új színfoltot hozott a programokba a Muharay Elemér Népművészeti Szövetség hagyományörző és nemzetiségi együtteseinek megjelenése, akik példát mutatnak arra, hogyan tudnak fennmaradni a közösségeket megtartó tradíciók. Azon felül, hogy összhangban a Völgy szemléletével magas színvonalú előadásokat hoznak, melyeknek fontos eleme a közönség, a helyeik bevonása a hagyományok felelevenítésébe, közös alkotói folyamatba.

Szintén az értékmegőrzést segíti a KÖH (Kulturális Örökségvédelmi Hivatal) bevonása, bekapcsolódása a Művészetek Völgye rendezvénybe. A Hivatal „Örökségvölgy” programjával nem csupán kiállítások megszervezésével, szakmai segítségnyújtással, hanem a Muharay Szövetséghez hasonlóan a látogatók aktív bevonását megcélzó programokkal is hozzájárul a Völgy sikeréhez, értékmegőrző tevékenységéhez.

A Művészetek Völgye hatása a helyi társadalomra, Kapolcs és a csatlakozó települések fejlődésére

A Művészetek Völgyét a térség fejlődése szempontjából nagy jelentőségű, meghatározó változásokat eredményező folyamatként értékeljük:

- Hozzásegítette a térséget, hogy jelen legyen a hazai turizmus kínálatának térképén.
- Át- és újraértékelte a lokalitás potenciáljait, bizonyította, hogy rurális környezetben is lehetséges változatos, igényes kulturális produkciók megvalósítása, ennek nyomán olyan pótlólagos erőforrások vonódtak be a gazdasági folyamatokba, amelyeket a turizmus képes piacosítani.
- A településeken, a lakosságban megjelent az igényt és a fesztivál révén megteremtődött a lehetőség a helyszínek, a porták rendezésére, gondozására.
- Előtérbe került a helyi természeti, épített és kulturális értékek megőrzésének fontossága.
- Megindította a helyi aktivitást, kooperativitást. (Példa erre számos - mintegy 40 - új civil kezdeményezés, szervezet, kör bejegyeztetése, új kulturális és művészeti csoportok elindulása.)
- Nagyban hozzájárult az új helyi identitás megfogalmazódásához, új attitűdök kialakulásához.
- Pótlólagos munkalehetőségeket, ezáltal többletjövedelmeket biztosít.
- Fiatalokat inspirált hagyományörzésre, kézműves tevékenységek elsajátítására, közösségi tevékenységekre;
- Különleges atmoszféra termelődik, ami sehol másutt nem reprodukálható, a hangulatok, érzések, élmények, az „itt – és együtt” élményét megismételhetetlenné, egyedivé varázsolják.

Az alábbi tevékenységek, fejlesztések megvalósulása vitathatatlanul köthető a Művészetek Völgye Fesztiválhoz, a Kapolcsi Kulturális és Természetvédelmi Egylet tevékenységéhez, a települések partnerségéhez:

- fásítások;

- patakmeder – tisztítások;
- a Kovácsműhely Múzeum kialakítása és berendezése;
- „Csigaház” építése és berendezése;
- az óvodában teljes „fa”játszóter kialakítása;
- az Egervíz hídjainak felújítása;
- egy vízimalom, azaz a Falumalom teljes építészeti és gépészeti felújítása, működőképessé tétele;
- a falu arculatfejlesztési terveinek elkészíttetése;
- ének-és tánckarok, színjátszókör megalakításában és működésében való részvétel;
- kiadványok, könyvek megjelentetése (az Egylet által kiadott - először Kapolcsi Füzetek, majd Kapolcsi Kalendárium, majd a „Völgyfutár” c. újság és két, falutörténettel foglalkozó tudományos könyv (Kapolcs története, ill. Az Eger völgye településeinek története) szolgál múltunk és jelenünk jobb megismeréséhez. Ladányi András: Kapolcshoz hű maradni, majd a Kapolcsi vízimalmok című könyveinek megjelentetése; Falvak a Művészetek Völgyében címmel a Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtára sorozatban 6 települést bemutató könyv megjelentetése, a Kapolcsi útilapok című könyv megjelentetése;
- „kényelvű”: magyar – kapolcsi (a régi, eredetileg használt, helyi nevekkal) kerámia utcanev-táblák elkészítése, kihelyezése;
- „Völgy-Köz-Pont” Mikrorégiós Menedzser Iroda alakult azzal a céllal, hogy a Völgy településeinek közös fejlesztési stratégiáját, és annak megvalósítását segítse, menedzselje – de tovább nőtt, s ma már 60 település (köztük a Völgy falvainak) vidékfejlesztési stratégiáját megalkotó, és megvalósító LEADER szervezet mikrotérségi irodája;
- orvosi rendelő felújításának segítése;
- a Molnárház felújítása;
- „Kapolcsi Kék Abrosz Vendégasztal” helyi kezdeményezés generálása (melyben a helyiek vendégül látják a látogatókat);
- a fesztivál alatt helyi kezdeményezésként kipróbálták helyi piac, a "Kapolcsi Közös Piac" működtetését.

A felsorolás nem teljes, és mindegyik pontban leírtaknak külön, önálló története van, egyedi és együttes hatással a településre, az itt élők gondolkodásmódjára. Már önmagában is bemutatja, hogy a Fesztivál és az Egylet hatásának mekkora jelentősége van. Nem teljes a felsorolás Kapolcs szempontjából sem, a Völgy szempontjából pedig különösen nem, hiszen a Taliándörögd-Öcs közötti összekötő út megépüléséhez épp úgy köze van a Fesztiválnak, az Egyletnek, mint a taliándörögdi Közművelődési Közösségi Ház, vagy az iskola megépüléséhez, a templomok megújulásához, az öcsi Kőfejtő infrastruktúrájának kiépüléséhez, a Taliándörögdön – Kapolcson – Monostorapátin megvalósult közműfejlesztésekhez (gázvezeték, csatornázás), a Kapolcs – Vigántpetend közötti „Sédány” kialakításához. Mindezeket segítette a fesztivál az alábbiakkal:

- Szemléletformálás.
- A helyiek tenni akaró szándékának megerősítése.

- Neve, elismertsége, „súlya” lett a Völgytelepüléseknek (más mércével mérték őket például egy-egy pályázat elbírálásánál. Pl: a csatornázás úgy készülhetett el, hogy a rendszer nem csak a falvak lakosságát, de a 200 ezer fős látogatói létszámot is képes legyen kiszolgálni, elbírn).

- Gondolkodást, együttgondolkodást indított el.
- Segítette az elképzeléseket stratégiába foglalni.
- A stratégiában megfogalmazott kis lépésekhez erkölcsi és anyagi támogatást nyújtott.
- Segítette ráirányítani a mindennapok során feledésbe merült, elsikkadt helyi értékekre a figyelmet, felkarolta, ösztönözte, segítette azok megmentését, helyrehozatalát, vagy maga tett lépéseket érdekükben.
- Segítette az állam által nyújtott lehetőségek helyben, vidéken való megértését, és segítette a lehetőségekkel való élni tudást.

Vidékfejlesztési szempontból az első, tudatosan vidékfejlesztési projektnek nevezhető a „0. ÉV” projekt 2000-ben. Célja: a fesztivál alapjain a falunak új arculatot, karaktert adni. Stratégiájuk vezérvonalai: a jellegzetes értékeket megtartva és megőrizve, modern mintafalu kiépítése, megteremtése, a helyiakkal közösen. Olyan falut szeretnének, mely vonzó célpontja a hazai és külföldi turistáknak, olyanoknak, akik szeretik a szépet, ismerkedni vágnak a magyar tájjal, emberekkel, akiknek fontos a kultúra és őrzése és ápolása. Egy „Talpalatnyi Európát.” A „0. ÉV” projekt egyrészt támaszkodott A Dörögdi-medence hosszú távú turizmusfejlesztési koncepciója című tanulmányra (1998), másrészt saját tapasztalataikra és tenni akarásukra. Megfogalmazták az akkori helyzetet, célokat, feladatokat tűztek ki, felsorakoztatták a célok eléréséhez szükséges módszereket, lehetőségeket. Nagyot álmodtak, melyet kicsi, de fontos lépésekben elkezdtek megvalósítani.

Ki kell emelni vidékfejlesztési szempontból a Völgy-Köz-Pont létrehozását (2006). Az Egylet az alábbi céllal teremtett irodai infrastruktúrát, és vállalta 1 fő alkalmazását:

- fesztiválon kívüli tevékenységek összehangolása, koordinálása;
- közös fejlesztési koncepció létrehozása;
- folyamatos kommunikáció elősegítése (rendszeres személyes kapcsolattartás a helyi-ekkel, önkormányzatokkal, civil szervezetekkel, vállalkozókkal, magánszemélyekkel);
- humán kapacitás biztosítása a falvak pályázati lehetőségeinek segítésére;
- „Völgy-adatbázis” kialakítása,
- mikrorégiós projektek menedzsmenti feladatainak ellátása.

Az iroda megkezdte működését, 2008-ban azonban elkezdődött a LEADER csoportok szerveződése. Az első gondolat az volt, hogy a Művészetek Völgye 6 települése alakítson egy csoportot. Hamarosan megjelentek az egyéb programok révén együttműködő falvak, szervezetek, akik a jó tapasztalatokra építve szerettek volna a Völggyel együtt gondolkodni. Ráadásul nyilvánvalóvá vált, hogy a nagyobb csoportokat fogják preferálni. Mindez erősítette, hogy nagyobb lépésekben kell gondolkodni. Mivel a jövő vidékfejlesztési lehetőségeiről volt szó, az Egylet, a Völgy-Köz-Pont nem tehetette meg, hogy nem kapcsolódik be ebbe a munkába, ebbe a folyamatba. Sőt, központi szerepet kellett felvállalnia a szerveződésben. Vállalta, mert hitt a

LEADER-ben, az alulról jövő kezdeményezésekkel elérhető eredményekben. Később pedig helyet adott a vidékfejlesztési stratégián, és annak megvalósításán tevékenykedő szervezetnek, az Éltető Balaton-felvidékért Egyesület LEADER HACSNAK (Helyi Akciócsoport). Hat település helyett immár 60 település hosszú távú vidékfejlesztési stratégiájának kidolgozásába és megvalósításába kapcsolódott be az iroda, vele az Egylet és a Völgytelepülések.

A Művészetek Völgye Fesztivál már korábban, a LEADER+ program idején helyet adott az akkori LEADER Központ kérésére az ország vidékfejlesztési csoportjainak a bemutatkozásra. Először Taliándörögden jelentek meg, a Klastrom színpad mellett rendezkedtek be és léptek fel a csoportok 10 napon át, megmutatva térségük értékét. A következő évben pedig Kapolcson, a Völgy-Köz-Pont udvarán. Nem kis feladat volt a naponta változó, nagyszámú, az ország különböző részeiből érkező amatőr fellépő-csoportok koordinálása. Ebben az időszakban hangzott el a Művészetek Völgye Fesztiválról vidékfejlesztő szakemberek szájából a kifejezés: A Művészetek Völgye = ősLEADER.

Saját LEADER-csoportunk megalakulása után az Egylet nagylelkű gesztussal ingyen a csoport rendelkezésére bocsátotta a Kapolcson, központi, forgalmas helyen lévő Völgy-Köz-Pont udvarát a 60 település számára, bemutatkozási lehetőséget biztosítva a Fesztivál idejére. S teszi ezt azóta minden évben. Az udvar, melyet Éltető Völgynek neveznek (a szervezet és a rendezvény nevének összekapcsolásával) azóta a fesztivál egyik legkedveltebb helyévé változott. Az ott megjelenő, térségünkben érkezők fő jellemzője az együttműködés, egymás segítése. Egyrészt ettől válik értékesebbé az ott megvásárolt kézműves, vagy helyi termék, másrészt pedig attól, hogy aki ott vásárol, tudja, a térségnek hagyja itt a pénzét. A résztvevők számára pedig új, vagy erősödő kapcsolatokat, ismertséget, és az összetartozás tudatának erősítését adja az Éltető Völgy az esetleges profit mellett.

A Művészetek Völgye így vált mára 60 település vidékfejlesztési programjának részesévé, és több mint 200 kézműves egyik kiemelt értékesítési helyszínévé.

Financiális háttér – azaz mindezt miből?

A Művészetek Völgye fesztivál bevételi szerkezetét pályázatok (állami támogatás), szponzoráció és saját bevételek teszik ki.

Pályázatok

A pénzszerzés egyik módja a különböző pályázatokon való sikeres részvétel. A kezdetekkor a pályázati lehetőségek száma igen alacsony volt, később azonban ez fokozatosan növekedett. Az évek során szerzett pályázati tapasztalatok során egyre gazdagabb háttérrel rendelkeztek a dolgozók. A nehézség abból adódik, hogy a pályázatok többsége közvetlenül a fesztivál előtt vagy után kerül kiírásra, így hiába lenne képes a szervezőgárda hosszú távú tervek kidolgozására, a pályázati rendszer bizonytalan helyzetbe kényszeríti őket. Az utóbbi évek azonban ezen a területen újra csökkenő lehetőségeket hoztak.

Szponzoráció

A kulturális területek szponzorálása Magyarországon nem megfelelő, a nagy vállalatok inkább sportrendezvényeket, ingyenes tömegrendezvényeket finanszíroznak, mert azok támoga-

tása nagyobb reklámértéket jelent számukra. Mivel folyamatosan jelen akarnak lenni a reklámpiacon, stratégiájukkal nem összeegyeztethető az eseti megjelenés.

Kezdetben ezzel a problémával néztek szembe a Művészetek Völgye szervezői is. A szponzori kör az évek folyamán elég változó volt, de kialakult az állandó, megbízható támogatók köre. A szponzorálás a fesztivál és a támogatók számára előnyt jelent. A nyújtott támogatásért cserébe reklám megjelenés (műsorfüzetben, jegyeken, weboldalon), vagy esetleg a szponzor termékeinek közvetlen értékesítése kérhető. A helyszíneken való közvetlen reklámra nincs lehetőség. A szponzorok támogathatják a fesztivált dologi javakkal, tárgyi eszközökkel, illetve publicitást biztosíthatnak az esemény számára. Aztán a gazdasági válság, a pénzügyi világ bizonytalansága, az állami támogatás csökkenése már egyenként, de együttesen még inkább oda vezettek, hogy a szponzoráció is egyre csökkent 2008 óta.

Saját bevétel

A saját bevétel több tényezőtől tevődik össze:

- jegyár bevétel
- vásárokból keletkező bevétel
- vendéglátóktól származó bevétel
- saját ingatlanok bérleti díjából
- egyéb részletekből

A bevétel legnagyobb hányadát a jegyek árusításából származó bevétel teszi ki. Az árak meghatározása körül mindig nagyon komoly vita folyik. Sokan drágának tartják a Völgybelépőt, de ha végiggondoljuk akár egyetlen színházi előadás, vagy koncert belépőjegyének ára is magasabb, mint itt az a napijegy, ami minden település bármely aznapi programjára érvényes. A 2000-2007 közötti időszakban a jegybevétel jelentős volt, azonban ahogy csökkenteni kellett a rendelkezésre álló költségvetés miatt a helyszínek, a résztvevő települések, a programok számát, ezzel arányosan a bevétel is csökkent.

A kiadási oldal összetevői:

- *a rendes évi működés költségei* (előkészítés és utómunkálatok); például: telefondíjak, irodai anyagok, utazási költségek, tagdíjak, bankköltség,...
- *fesztiválköltségek*: produkciók, előadások közvetlen költségei (fellépési díjak); dologi költségek (ideiglenes áramlekötések, szabadtéri színpadok, hang-és fénytechnika telepítése, bérlete, völgy munkások díja, mobil WC-k, konténer bérlete, stb.)

A fesztivál kiadásainak jelentősebb részét a dologi kiadások teszik ki, és kisebb súlyban vannak a produkciók, előadások költségei. Körülbelül 1 forintnyi produkciós költségre közel a másfélszerese dologi kiadás jut.

A finansziális háttér bemutatásával gyakorlatilag elérkeztünk a legfőbb problémához is. Jól érzékelteti egy nem véletlenül kiragadott időszak táblázata: a látogatók, programok, előadások száma és az állami, ill. saját bevételek alakulása 2004-2008 között (azért ezt az időszakot emeltük ki, mert itt látható a nagy törés, a 2008-as év, melyhez képest a 2010-12-es években nincs jelentős eltérés, 2009-ben pedig nem volt Művészetek Völgye):

A Művészetek Völgye „haszna” nagyon magas, nem mérhető. Ha csak a fentebb felsorolt beruházások, projektek megvalósulását nézzük, melyeket közvetlenül a fesztivál generált, illetve az Egylet valósított meg, már akkor is az (értékük meghaladja a 200 millió Ft-ot). De figyelembe kell vennünk a Völgyben élők életminőségének javítását, a helyi lakosság bevételeinek, ezzel megélhetésének elősegítését, a települések fejlesztéseinek segítését. Haszon a szemléletváltozás, az értelmiség bevonása, a helyi kulturális, épített, természeti értékek megóvása, és különösen a helyi humán kapacitás, valamint a közösségek erősödése! És nem utolsó sorban – egy 2004-es felmérés alapján – haszon az államnak a fenti „öngeneráló” vidékfejlesztési eredmények mellett a fesztivállátogatók által a program révén elköltött forintjainak ÁFA-bevétele, mely az akkor 60 milliós támogatás révén szakemberek számításai alapján 130 millió Ft bevételt generált az államnak.

Mindez azonban csak akkor tartható, ha a Művészetek Völgye Fesztivál mögött biztosra vehető állami támogatás van. Annak csökkenése, ezáltal a Fesztivál létének bizonytalansága csökkenti a szponzorációs hajlandóságot. A kis költségvetésből megvalósított program kevesebb fellépővel, kevesebb helyszínnel nyilvánvalóan kevesebb látogatót, így kisebb jegybevétel eredményez. Bár a kézművesek száma eddig még nem csökkent (2012-ben is 200 fölött volt), a kisebb látogatottságnak ez is egyenes következménye lesz. Kevesebb helyinek lesz pótlólagos jövedelemforrása, és nem lesz lehetőség a falvak fejlesztési terveinek, a civil kezdeményezéseknek a segítésére.

A Művészetek Völgye egy látogató levele tükrében

„Ami eddig hiányzott az életetekből természetesség, magyarság, azt itt egy nap alatt megtapasztalhatjátok. Egyszerre érint meg gyengéden a múlt és megfricskázza az orrod a jelen. Tömény, mégis érthető, feldolgozható, nincs idő a kis falvak közt a völgyben bandukolva, ráérsz, bárhová érsz, találsz valamit, annyi program van. A kutya szalad, vidáman csahol, nem bánt, a pásztor tereli a nyáját és közben mobilozik, néha kurjant, füttyent, a méhész, kovács, fafaragó megmutatja, nem csak meséli a szakmáját és ki is próbálhatod. Rengeteg információ a kézművesektől, termelőktől, gazdálkodókról, és még ha pityókás is vagy a jó boroktól, pálinkáktól, megérted, mert ez is tiéd, itthon vagy, benne vagy, beleég a szívedbe. Ez a helyszín varázslatos, olyan hazai, annyira jókat lehet látni, enni, inni, szagolni, hallani, olyan kedves kis helyeket, házikókat, állatokat, tárgyakat látni itt, mint amilyen gyermekkorunkban a világ volt. Lelkileg tiszta, fizikailag kissé poros, pozitív, derűs forgatag, néha felbukkan egy "celeb", de nem utálsz, mert aki idejön, az értéket képvisel, te is. Bármit felvehetsz, bárkivel szóba állhatsz, nem vág pofán senki, hanem meghív egy italra vagy egy programra. Jó kiállítások, koncertek vannak, minden zenei stílus és irányzat, elfajulás meghallgatható, egyik egy csűrben, másik egy templomban, harmadik a focipályán negyedik a szalmabálák közt a réten vagy kőfejtőben. Nem is tudom sorolni, egyszer látni kell, menjetek Isten hírével és éreztétek jól magatokat, lehet, hogy összefutunk!”

BAZSÓ GABRIELLA

2.5.2.14 *Varsány a Palóc út mentén*

Varsány község Nógrád megyében található, közel a Szlovák határhoz. 1700 lakosú, római katolikus emberek lakta település. Megállapítható, hogy a jelenlegi szécsényi kistérségen (2013. január 01-től szécsényi járáson) belül a fejlettebb falvak közé tartozik.

Több mezőgazdasági és ipari kisvállalkozásnak biztosított helyben a megélhetése. Dinamikusan, bár még mindig nem a kívánt tempóban fejlődik a település.

Felismerte a lakosság, hogy csak a civil szervezetek, a vállalkozások, az egyház és az önkormányzat szoros együttműködésével lehet eredményeket elérni. 12 jól működő civil szervezet ad egyfajta háttérrel a mindennapi munkához. Tevékenységüket az alábbi területeken végzik: kultúra, sport, falufejlesztés, hagyományőrzés, kézművesség, turizmus, szociális ügyek, oktatás.

Az állami források, mely önkormányzatok esetében normatívaként, a civil szférában elsősorban pályázatok keretein belül jelentkeznek, nem biztosítják kellő ütemben az európai uniós elvárások szerinti fejlődést. A Leader programok adnak háttérrel a vidéki élet sokszínűségében rejlő lehetőségek kiaknázására. Mindezek mellett szükség van egy igen jól szervezett munkára, szakemberekre, precíz, pontos, naprakész munkavégzésre.

Az elmúlt években számtalan jó kezdeményezés történt, ami tovább javíthatja a vidéken élők helyzetét. Kiemelten kell kezelni a falugazdaságok létrehozását, a helyi termékek piacát, a falusi vendéglátást, melyek egymással összhangban tudnak igazán jó eredményeket elérni.

A falusi turizmus jelenlegi helyzete Magyarországon és Nógrád megyében

Hazánkban a falusi turizmus fellendülésének a kezdő lökést a 110/1997. (VI. 25.) számú Kormányrendelet adta meg, mely lehetővé tette, hogy a lakásokat, üdülőket és egyéb épületeket idegenforgalmi célból üzletszerűen hasznosítsák, fizetővendéglátás és falusi szállásadás formájában. Ez a rendelet azonban, megszűnt.

Kínálat: A tapasztalatok azt mutatják, hogy a vendéglátók a falusi társadalom képzetesebb rétegeiből kerülnek ki, hiszen rengeteg ismeretanyagot kell elsajátítaniuk. Egy részük csupán jövedelem-kiegészítés céljából kezdett bele a vállalkozásba, míg mások több generációra szóló beruházást és fejlesztéseket valósítanak meg.

Kereslet: A falusi turizmus leginkább a belföldi keresletre építő termék, melynek döntően a rövid, néhány napos tartózkodásra szorítókozó, speciális időtöltési lehetőséget kereső, esetleg speciális érdeklődésű vendégek fogadására kell felkészülnie. A vendégek többnyire sokszínűséget, változatosságot igényelnek, olyan üdülést, amely a család, a különböző generációk minden tagjának hasznos és érdekes időtöltést biztosít. A falusi turizmus legnagyobb és legfontosabb célcsoportját a kisgyermekes családok képezik, de a harmadik generáció körében is nagy és egyre növekvő népszerűségnek örvendhet.

A falusi, vidéki környezetbe elsősorban a városban élők vágnak, akik legtöbbször autóval érkeznek.

A Falusi Vendéglátók Nógrád Megyei Egyesületének működése és eredményei

Nógrád megyében 1997-ben kezdődött el a falusi vendéglátók szervezetbe tömörítése. A Nógrád Megyei Bíróság 1998-ban jegyezte be a szervezetet.

Az alakuló ülésen elfogadták az egyesület Alapszabályát. Az Alapszabályban rögzítették az egyesület céljait, és a célok szerint meghatározott főbb tevékenységi köreit:

Az Egyesület célja és tevékenysége:

A falusi turizmus Nógrád megyei fellendítése, fejlesztésének támogatása. Ennek érdekében tanfolyamok, továbbképzések szervezése, kutatások támogatása. Kapcsolatok kezdeményezése, együttműködés a hazai és külföldi falusi turizmussal foglalkozó szervezetekkel, intézményekkel. Kapcsolattartás az érdekelt önkormányzatokkal és gazdálkodó szervezetekkel. A megye sajátosságainak, hagyományainak, adottságainak megyén kívüli bemutatása. Minősített vendégfogadói hálózat létrehozása Nógrád megyében (figyelemmel a mindenkori vonatkozó rendelkezésekre). A falvakban lévő kulturális, idegenforgalmi és egyéb, a falusi turizmus vonzóbbá tételében szerepet játszó programok, rendezvények támogatása. Vélemény-nyilvánítás a falusi turizmussal kapcsolatos szakmai kérdésekben (oktatás, minősítés, területfejlesztés, osztályba sorolás stb.) A falusi turizmussal kapcsolatos kezdeményező ajánlások készítése a szakmai döntéshozó szervek (önkormányzatok, fejlesztési tanácsok) felé. Vélemény-nyilvánítás a falusi turizmusra vonatkozó pénzügyi döntésekben. A falusi turizmussal összefüggő megyei és megyét érintő országos pályázatok véleményezése. Országos és külföldi tapasztalatcserék, látogatások, tanácskozások támogatása és szervezése. A falusi turizmus marketing stratégiájának kidolgozása, szoros együttműködés a TOURINFORM irodahálózattal és utazási irodákkal. A falusi turizmus szaktanácsadói hálózat kialakításának támogatása. A falusi turizmussal kapcsolatos fejlesztések Nógrád megyei koordinálása.

Az egyesület tevékenysége a kezdetekben:

A Falusi Vendéglátók Nógrád Megyei Egyesülete folyamatosan és eredményesen működött. A taglétszám folyamatosan nőtt és a vendégházak többsége színvonalas körülmények között fogadta a turistákat. A 2011. novemberi állapotnak megfelelően 56 bejegyzett házat tartott nyilván az Egyesület, melyeknek 90%-a minősített, többségében 4 napraforgós. Az Egyesület rendszeresen tartott közgyűléseket, számos konferencián és rendezvényen képviselte a falusi turizmust és a vendéglátókat. Mint minden szervezet az Egyesület is a legtöbb pénzt és energiát marketingre, és az ezzel összefüggő munkára fordította.

Ezek költsége pályázati forrásokból, támogatásokból és a tagok hozzájárulásából valósulhatott meg. A tagdíjakból az Egyesület működési költségeit fedezte.

A Nógrád Megyei Munkaügyi Központ pályakezdők támogatását célzó programjának köszönhetően évente 1 fő állt az Egyesület alkalmazásában, aki a szécsényi Tourinform irodában, majd az egyesület székhely szerinti településén a varsányi Közösségi Házban dolgozott. Idegenforgalmi végzettséggel és nyelvismerettel rendelkezett.

Az Egyesület tevékenysége napjainkig

Az Egyesület minden évben megjelenik az Utazás kiállításon, a Nógrád megyei, az Észak Magyarországi Regionális Marketing Igazgatóság, vagy a Falusi és Agroturizmus Országos Szövetségének a standján.

Kiemelkedően sokan beléptek a szervezetbe 2003. év második félévében. Ebben az évben több tag sikeresen pályázott szálláshelybővítésre, komfortfokozat javításra. Számtalan együttműködési szándéknyilatkozat kiadására került sor, mely a későbbi szakmai, minősítői munka során nyilvánult meg.

2003. június 7-én első alkalommal rendezte meg az egyesület „Tájak, Ízek, Kultúrák” címmel Nógrád megye falusi vendéglátóinak fesztiválját. Több konferencia, továbbképzés került megrendezésre 2003-ban, ahol a vendéglátók, és a települési önkormányzatok egyaránt képviseltették magukat. 2003-ban kiemelkedően jó média szereplésről számolhat be a szervezet. A Nógrád megyei Fókusz rádióban, a Kossuth Rádióban, az MTV1-en, a szécsényi televízióban, valamint a Duna Tv Gazdakör című műsorában is bemutatkozhatott az egyesület. Ennek hatására jelentős mértékben megnőtt az érdeklődés a megye falusi vendéglátása iránt.

A megyében működő Tourinform irodák,- a falusi vendéglátók közreműködésével- hagyományörző utak kidolgozásával foglalkoztak, amelyek a palóc települések programjait, szolgáltatóit fogták össze, mindezt bekapcsolva a Palóc út programba.

2004-ben nem jelentek meg turisztikai pályázatok, ezért az Egyesület – a megszokott formában és tartalommal- új információs térképet nem tudott megjelentetni. Az előző években jól bevált gyakorlatnak megfelelően a szervezet közgyűlésére meghívást kapott az APEH és a Fogyasztóvédelmi Főfelügyelőség képviselője, valamint a Falusi és Agroturizmus Országos Szövetségének jogásza. A falusi vendéglátást érintő rendeletek és jogszabályok alkalmazása mindig foglalkoztatta az e területen tevékenykedőket. Ebben az időszakban még a vendégasztal kérdése nyitott maradt. 2004-ben is megrendezésre került a Tájak, Ízek, Kultúrák fesztivál, melyet igen nagy érdeklődés kísért. A falusi vendéglátók 2005-ben a FATOSZ honlapján is megjelentek. Igyekeztek kihasználni minden további marketing és reklám lehetőséget, mellyel a Nógrád megyei falusi vendéglátást népszerűsítik.

Továbbra is jó lehetőség a belföldi kiállításokon való megjelenés, bár több vendéglátó megjegyzi, hogy az Utazás kiállításnak nincs nagy hozadéka. Az elkészített információs térképből az ország valamennyi részére juttatott a szervezet. A Tourinform irodákon keresztül további reklámozásra nyílt lehetőség. A külföldi kiállításokra elsősorban az Észak-magyarországi Regionális Marketing Igazgatóság közreműködésével jutottak el a falusi vendéglátókról készült információs kiadványok.

Az Egyesület arra törekszik, hogy Nógrád megyében a falusi vendéglátás tekintetében az elindított színvonalat megtartsa, illetve azt tovább fejlessze. Vannak olyan települések, amelyek még kihasználatlanok e szempontból, bár komoly lehetőségeket rejtnek.

A szervezet tagja a Falusi és Agroturizmus Országos Szövetségének. 2006-ban a következő bel-és külföldi kiállításokon vett részt az egyesület, tovább növelve az addig megszokott akciók sorát: Utazás 2006 Kiállítás, Kecskeméti kiállítás, Mesterségek Ünnepe, Nyár a Lánchídon, Rozsnyói idegenforgalmi kiállítás és vásár, Németország (Regensburg). 2006-ban

Eurocitizens Szemináriumot rendezett a szervezet. 5 ország delegációját fogadták. A szeminárium keretein belül lehetőség nyílt felhívni a figyelmet a falusi vendéglátás Magyarországi és Nógrád megyei jelentőségére. A szervezet, eredményes pályázati tevékenységének köszönhetően az alábbi honlapokra került föl: www.szallaskereso.hu, www.utisugo.hu, www.utikonyv.hu, www.fatosz.hu

A 4 országgal közösen bonyolított pályázat egész évben zajlott és a következő évre is áthúzódott. A projektnek köszönhetően a vendéglátók egy nemzetközi internetes oldalon is megjelentek, melynek népszerűsítését a pályázatban résztvevő 5 ország végzi. Az Egyesület egy tanácskozást és egy konferenciát bonyolított le Nógrád megye lehetőségeit ismertetve, valamint a résztvevő országok agroturisztikai kínálatának megismerése érdekében.

Az Utazás 2007 kiállításra elkészült Szécsény látnivalóit és turisztikai információit tartalmazó kiadvány, melyben a Falusi Vendéglátók Nógrád Megyei Egyesületének minősített vendégházai is szerepeltek.

2007-ben az egyesület kiadta a „Falusi turizmus programajánlókkal” című információs térképet, 10 ezer példányban. A kiadvány magyar és angol nyelven jelent meg, tartalmazza a falusi vendéglátóhelyek általános információit és több napos ajánlatait. Az Egyesület a fentiekben túl részt vett két nemzetközi konferencián. A füzesgyarmati Synergy 2007. elnevezésű tanácskozást Dr. Hajas Pál, az egyesület tagja szervezte. Témája: „Falusi vendéglátás oktatásáról nemzetközi szinten”. Több ország képviselője számolt be az elért eredményekről.

A konferenciával szinte egy időben zajlott Egerben a „Falusi turizmus 3. Európai kongresszusa”, melyet a Falusi és Agroturizmus Országos Szövetsége szervezett és valamennyi tagszervezete, így a Falusi Vendéglátók Nógrád Megyei Egyesülete is képviseltette magát. A konferencia előestéjén az egeri Líceumban mutatták be egymásnak a résztvevők megyéjük gasztronómiai kínálatát. Az Egyesületet Kozárd és Nógrádsipek képviselte.

A szervezet több internetes honlapra is előfizetett, melyek - a visszajelzések alapján - jó döntéseknek bizonyultak. A vendéglátók arról számoltak be, hogy több foglalás érkezett és szélesebb vendégkörhöz jut el a hirdetése. (www.utikonyv.hu, www.utisugo.hu, www.fatosz.hu, www.nogradtour.hu, www.nordtour.hu, www.szallaskereso.hu)

Az Egyesület pályázaton nyert forrást, a „Panzió, falusi vendéglátó” OKJ-s bizonyítványt adó képzésre. Ezt a lehetőséget elsősorban az Egyesület tagjai vették igénybe. A képzés hétfőként zajlott az Egyesület székhelyén.

Falusi Vendéglátók Nógrád Megyei Egyesülete 2007 év végén díjat alapított. „Nógrád megye falusi vendéglátásáért” névvel. Cél, hogy elismerje azt a vendéglátót, aki kimagasló eredményeket ért el a falusi vendéglátás területén. 2007-ben a díjat, a hollókői Ispán vendégház tulajdonosa, Ispánné Péter Éva kapta. Az Egyesület törekszik arra, hogy ezt a kitüntetést évente egy alkalommal átadhassa az arra érdemes vendéglátóknak, bár 2008-ban és 2009-ben erre anyagi források hiánya miatt nem volt lehetősége.

Az egyesület tevékenysége 2008-ban és 2009-ben

Fontosnak tartotta az egyesület, hogy kapcsolatot ápoljon más civil szervezetekkel, akiknek a tevékenysége a turizmus körébe tartozik. Az egyesület vezetője rendszeres résztvevője a szécsényi civil kerekasztal üléseinek.

A Falusi és Agroturizmus Országos Szövetségével összehangoltan szerveződtek a kiállítások, bemutatók, sajtótájékoztatók. 2008-ban a Pécsi Utazási börzén, és a Hungexpo területén megrendezett Utazás 2008 kiállításon mutatkoztak be a Nógrád megyei vendéglátók.

Pályázatok benyújtására került sor, melyből az alapvető irodai infrastruktúrát, telefon és postaköltséget, utazási költséget, és a székhelyül szolgáló ház fenntartását tudta fedezni a szervezet. Lezáródott a nemzetközi Rural Tour pályázat, melynek keretében nemzetközi konferenciát rendezett az egyesület. Két nyelven (magyar, angol) jelent meg információs térkép. A 4 országgal közösen létrehozott nemzetközi adatbázis feltöltése, 2008-ban is folytatódott.

4. alkalommal került megrendezésre „Tájak, Ízek, Kultúrák” címmel Nógrád megye falusi vendéglátóinak fesztiválja, új helyszínen Varsány községben. Minden eddigiéknél nagyobb részvétel mellett zajlott a fesztivál. A megye 22 településéről érkeztek vendéglátók, néptánc-és hagyományőrző csoportok. A rendezvényt megelőzte egy sajtóreggeli, ahová az országos, a megyei és a helyi sajtó képviselői kaptak meghívást.

2008-ban testvértelepülési kapcsolatot alakított ki az egyesület, egy Erdélyi településsel Farkaslakával, akik tanulmányútra kaptak meghívást Nógrád megyébe. Még ebben az évben a Nógrád megyei egyesület tagjainak is lehetősége volt részt venni egy Erdélyi szakmai tanulmányúton. Ezt a kapcsolatot a jövőben is ápolni kívánja a szervezet.

A Falusi Vendéglátók Nógrád Megyei Egyesülete aktívan részt vesz a Falusi és Agroturizmus Országos Szövetségével közösen bonyolított országos pályázat, az - Idegenforgalmi Kulturális és Vidéki Ernyőhálózat- megvalósításában. 12 országos szervezettel közösen bonyolódik a projekt, melynek része a marketing munka, foglalkoztatás, és a képzés.

2009-ben kiemelésre érdemes a Nemzetközi Agroturisztikai Fesztivál megrendezése, melyet az egyesület új székhelyén Varsányban rendezett. Kiváló példája volt a rendezvény az együttműködésnek, hiszen a varsányi önkormányzattal, több civil szervezettel, külföldi partnerekkel közösen valósult meg. A rendezvény sikerét alátámasztja továbbá egy nemzetközi pályázaton való eredményes szereplés. Mint minden évben idén is több belföldi kiállításon, bemutatón, országos rendezvényen jelent meg a szervezet: Utazás 2009, Agrárexpo, Hazajáró Hétvége, Falusi turizmus európai akcióhete.

A Munkaügyi Központhoz benyújtott pályázatnak köszönhetően 2009-ben is elindult a „Panzión, falusi vendéglátó” képzés, 17 fő részvételével. A szakma iránti érdeklődést mutatja, hogy 59 fő jelentkező közül kellett kiválasztani a tanulókat.

2009. év végén a Falusi és Agroturizmus Országos Szövetségével együttműködve szerveződik a Tourinformátor képzés, valamint a Vidékfejlesztési menedzserképzés, melyre az Idegenforgalmi Kulturális és Vidéki Ernyőhálózat tagjai jelentkezhetnek.

2010-ben a szervezet együttműködve Varsány Község Önkormányzatával benyújtotta az Agroturizmus és vidékfejlesztés sokszínűsége Európában pályázatát.

Az agroturizmus és vidékfejlesztés sokszínűsége Európában elnevezésű program a „Fesztivál rendező települések hálózatának” létrehozását kívánta megvalósítani és működtetni, mely folytatása a 2009-ben rendezett Nemzetközi Agroturisztikai Fesztiválnak. Résztvevők: Magyar, lengyel, román, szlovák települések. A projekt 24 hónapos futamideje alatt 9 rendezvény került megvalósításra. Főszerepet kapott a hálózatépítés, mely találkozók, konferenciák,

kerek-asztal beszélgetések, fesztiválok megszervezése és lebonyolítása során vált különösen hangsúlyossá.

Varsány község évek óta ápol szakmai és baráti kapcsolatot a szomszéd országok településeivel. Nagyon fontosnak tartják, hogy megismerjék egymás szokásait, kultúráját, megmutassák értékeit és nem utolsó sorban partnerek legyenek azokban a pályázatokban, amelyekkel kölcsönösen tudják fejleszteni településeiket, biztosítva ezzel az ott lakók életkörülményeinek javulását. Ehhez azonban folyamatos kapcsolattartásra, egymás mind teljesebb, széleskörű megismerésére van szükség.

Önállóan valamennyien szerveznek rendezvényeket, tanácskozásokat. Szükséges azonban, hogy mindenkit foglalkoztató vidéki, falusi és ökoturizmusról, az ebben rejlő lehetőségekről közösen fogalmazzák meg terveiket, illetve mindezt az uniós elvárásokhoz.

Fontosnak tartották, hogy valamennyi ország ízelítőt adjon a hagyományaikból. Néptáncsoportok, hagyományőrök, kézművesek szerepelnek a meghívottak között. Az agroturisztikai kínálatból nem maradhat ki a gasztronómia. A különböző népek ételei, italai egy asztalhoz ültették a települések lakosait, ahol további barátságok születtek, sőt üzleti kapcsolatok is kialakultak. A találkozó során bemutatták Nógrád megye turisztikai értékeit.

A rendezvénysorozat további fontos eleme a meghívottak sokszínű bemutatkozása volt. A gasztronómiai sajátosságoktól a hagyományőrök és kortárs előadók bemutatóin, valamint játékos vetélkedőin keresztül nyerhettek betekintést a testvértelepülések lakosságának életébe.

A fórumokon és szabadprogramokon történő kötetlen beszélgetések lehetőséget teremtettek az intézmények, civil szervezetek és szolgáltatások működési tapasztalatainak cseréjére.

Az Európai Unió területén található testvértelepülésekről 44 illetve 80 fős delegációk kaptak meghívást, a küldöttség megválasztásakor a meghívottak figyelembe vették a találkozó céljait és programjait.

A helyi lakosokkal együtt, összesen 1000 fős rendezvény szervezése több hetes megfeszített munka és számos lelkes felnőtt és fiatal együttműködésének az eredménye. A település lakossága - gyerekektől az időskorúakig – és a civil szervezetek is részt vállaltak a találkozó előkészítésében, majd lebonyolításában. Az óvodások, iskolások a településen működő – a Muskátli Hagyományőrök Csoport, a Varsányi Hagyományőrök Gyerekek és az Őszirózsa népdalkör műsorral készült minden találkozóra. Megyei turisztikai (Falusi Vendéglátók szövetsége, Nógrád Turizmusáért Egyesület) szervezetek vezetői és tagjai készítették elő és lebonyolították le a szakmai programokat. A programok szakmai szervezésébe a Nógrád Megyei Kézműves Műhely és a Falusi és Agroturizmus Országos Szövetsége is bekapcsolódott. Országosan elismert szakemberek tartottak rendkívül színvonalas és jól hasznosítható előadásokat.

A programsorozat célja, hogy erősítse a határ menti régiók kapcsolatát. Lehetősége legyen a partnereknek megismerni egymás kultúráját, különösen a népi hagyományokat és a vidéki élet sokszínűségét. Mindezek figyelembevételével és megvalósításával egyfajta gazdasági növekedés is elérhető, különösen akkor, ha a helyi termékek piacra juttatását közösen szorgalmazzák. Ezek a törekvések már évek óta megfogalmazódtak, szükség volt (van) azonban nemzetközi tekintetben is összefogásra, a közösségi kapcsolatok céltudatos szervezésére.

A kezdeményezések nem új keletűek, hiszen évek óta igen sokat tesznek az önkormányzatok és a civil szervezetek azért, hogy közeledjenek egymáshoz a közösségek. Több sikeres határon átnyúló projektet bonyolítottak le az érintett szervezetek, pl. a falusi vendéglátás képzése terén, de részt vettek a tapasztalatcseréken is.

A részvevő országok küldöttei arra törekedtek, hogy a lehető legteljesebb mértékben megismerjék egymás kultúráját, gondolkodásmódját. Minden ország, régió, település másként gondolkodik a vidékfejlesztésről, a fesztiválok, tanácskozások, konferenciák jelentőségéről.

A rendezvények tehát szolgálták: a gazdasági versenyképesség javítását, a határ menti térségekben az eddigieknél jobb információáramlást, kulturális – és természeti örökségeink védelmét, az emberek közötti párbeszéd javulását.

A Falusi Vendéglátók Nógrád Megyei Egyesülete (FVNME) által beadott, jelentősebb pályázatok 2001-2011-ig

s.sz.	év	Pályázat címe	Elnyert támogatás
1.	2001.	Falusi vendéglátók Nógrád megyében / kiadvány	2.500.000.-
2.	2002.	Civil szervezetek 2002.évi költségvetési támogatása	1.050.000.-
3.	2002.	Falusi vendéglátók Nógrád megyében / kiadvány	2.000.000.-
4.	2003.	„Tájak, Ízek, Kultúrák” Nógrád megye falusi vendéglátóinak I. fesztiválja	625.000.-
5.	2003.	Falusi vendéglátók Nógrád megyében / kiadvány	2.000.000.-
6.	2003.	Nemzeti Civil Alap-működési támogatás	590.000.-
7.	2004.	Nemzeti Civil Alap-működési támogatás	1.280.000.-
8.	2005.	Nemzeti Civil Alap-működési pályázat	elutasított
9.	2005.	Nemzeti Civil Alap-működési pályázat-2.forduló	300.000.-
10.	2005.	TRFC / Nógrád megye falusi vendéglátói / info-map	1.931.000.-
11.	2006.	„Tájak, Ízek, Kultúrák” fesztivál	640.000.-
12.	2006.	Nógrád megye falusi vendéglátói /info-map	1.050.000.-
13.	2006.	Nemzeti Civil Alap-működési pályázat	elutasított
14.	2006.	Rural Tour-nemzetközi projekt	48.196.500.-
15.	2007.	Nemzeti Civil Alap-működési pályázat	nem nyert
16.	2007.	Civil partnerség-interneten való megjelenés	600.000.-
17.	2007.	„A versenyképes vállalkozói tudás támogatása”	nem nyert
18.	2008.	Nemzeti Civil Alap-működési pályázat	785.000.-
19.	2009.	Nemzeti Civil Alap-működési pályázat	439.000.-
20.	2009.	Nemzeti Civil Alap-IKUVÉH továbbfejlesztése	nem nyert
21.	2009.	Nemzeti Civil Alap-honlap kialakítása	nem nyert
22.	2009.	Nemzeti Civil Alap-Szakmai tanulmányút szervezése Zala megyébe	495.000.-
23.	2009.	UMVP-„Panzíós, falusi vendéglátó képzés”	2.600.000.-
24.	2010.	Az agroturizmus és vidékfejlesztés sokszínűsége Európában (EACEA)	40.000.000.-
25.	2010.	NCA működési	202.000.-
26.	2010.	NCA szakmai-rendezvény	nem nyert
27.	2011.	NCA működési	544.280.-
28.	2012.	NEA működési	nem nyert
29.	2012.	NEA szakmai-tanulmányút	bírálat alatt

FVNME pályázatai. Forrás: egyesület

11 év alatt a pályázatokon nyert összes támogatás: 107.827.288.-Ft
A pályázatok jelentősen hozzájárultak a szervezet hatékony működéséhez.

Falusi turizmus fejlesztésének lehetőségei

Az életminőség javítását a turisztikai termékek versenyképességének javításával lehet elérni, amely többféleképpen is megvalósítható. A legfontosabb területek, ahol módosításokat kell alkalmazni:

Javítani kell a turistafogadás feltételein.

Leginkább a kapcsolódó infrastrukturális feltételeket kell továbbfejleszteni, javítani. Alapvetően kistérségi, járási szinten kell egységes infrastrukturális szintet kialakítani. Az utóbbi években jelentősen javult Nógrád megye úthálózata, különösen igaz ez a szécsényi és a salgótarjáni kistérségekre. Új, és jól használható információs táblák kerültek elhelyezésre a települések többségén.

Versenyképes turisztikai termékinálatot kell kialakítani.

Egyrészt szükséges bővíteni a vendéglátók szakmai ismeretkörét, másrészt szükség van új, sikeres vállalkozások, turisztikai beruházások indítására, illetve vonzó attrakciók, mint például rendezvények kialakítására. Folyamatosan figyelni kell a pályázati kiírásokat. A helyi vendéglátókat tömörítő, összefogó szervezeteknek, egyesületeknek tanácsadó szolgáltatásokat kell nyújtaniuk. Segítségükkel a helyi vállalkozók képesek megfelelni az egységes regionális, vagy kistérségi, majdani járási arculat követelményének.

Hatékony megyei desztináció- menedzsmentet kell kialakítani.

Kooperatív turizmusmarketing tevékenységet kell megvalósítani, egységes stratégiát kidolgozni. A meglévő klasztereket, hálózatokat fejleszteni kell. Fel kell térképezni a megyében működő turisztikai szervezeteket, meg kell ismerni a munkájukat és a tagság összetételét. A jó módszereket alkalmazni kell és nem figyelmen kívül hagyni.

Tovább kell folytatni a határon átnyúló kapcsolatok ápolását, új együttműködési formákat kell keresni.

A turizmus társadalmi, politikai támogatottságát növelni kell.

A közigazgatás turizmushoz való viszonyában sokszor nincs összhang a szó és a cselekedet között. A vezetők a mai napig nem ismerik fel a turizmus jelentőségét, de legalábbis alulértékelik.

A TDM és a falusi vendéglátás

Több éves előkészítő munka előzte meg a Turisztikai Desztináció Menedzsment (TDM) kialakítását. Különösen nagy hangsúlyt, és igen komoly pénzügyi támogatást kapott a TDM az Észak Magyarországi régióban. A falusi vendéglátók megyei szervezetei felismerték és megértették a tagsággal, hogy előnyös lehet számukra, ha egy rendszer részeként végzik tevékenységüket. Ma már bizonyossá vált, hogy a TDM létrehozása körül –elsősorban- nem a szakmai, hanem a politikai erők képviseltetik magukat. Továbbá a bevonásra került szereplők,

önkormányzatok, civil szervezetek, vállalkozások sem értették meg a szervezet működését, annak fontosságát. Különösen nagy vihart kavart a pályázati támogatási időn túli fenntartás költségének előteremtése. A TDM akkor érte volna el a célját, ha alulról jövő kezdeményezésként, az adott térség szereplői határozzák meg a fejlesztendő területeket, s azt az összeget is, ami elfogadható a különböző szolgáltatók számára, ami a pályázat lezárását követően is fenntartható.

Szervezetek, melyek a vidék fejlesztését szolgálják

Falusi – és Agroturizmus Országos Szövetsége (FATOSZ)

A FATOSZ 2001-ben szervezeti átalakításon ment keresztül. 19 megyei szervezet szövetségévé alakult, és így tevékenységével napjainkban az egész országot lefedi. Ezek tömörítik az ország vendéglátóit, akik a szövetség minősítő szakembereinek köszönhetően minden szolgáltatást illetően megfelelő minőséget tudnak nyújtani. Az átalakulás részeként a FATOSZ nevébe is felvette az agro jelzőt, jelezve ezzel, hogy az agroturizmus szerves része a falusi turizmusnak.

A FATOSZ alapszabályában is rögzített legfontosabb feladatának a falusi turizmusban tevékenykedők gazdasági- és jogi érdekképviseletének ellátását, folyamatos tájékoztatásukat, a falusi szolgáltatások piacra juttatását, illetve országos szakmai szervekkel és szervezetekkel történő együttműködés kiépítését tekinti.

A FATOSZ tagja a falusi turizmus európai szervezetének, az EUROGITÉS-nek.

A Szövetség vezetői – akik között több idegenforgalmi, oktatási szakember van – különböző szintű oktatási tematikákat dolgoztak és dolgoznak ki, továbbá részt vesznek a képzések megszervezésében. Napjainkban már több vidéki főiskolán, egyetemen, idegenforgalmi és vendéglátóipari szakközépiskolákban folyik falusi turizmusra felkészítő, szervező, tanácsadó, oktatási tevékenység. A FATOSZ központi irodája információs irodaként is működik és jelentős marketing tevékenységet végez. A falusi turizmusban tevékenykedő szolgáltatók ajánlatai minden évben egy speciálisan erre a célra készített többnyelvű katalógusban, az „Üdüljön szép falvainkban”, illetve internetes oldalon, a www.falusiturizmus.eu honlapon jelennek meg.

Idegenforgalmi Kulturális és Vidéki Ernyőhálózat (IKUVÉH)

A Falusi és Agroturizmus Országos Szövetségének vezetése felismerte, hogy a falusi turizmus programkínálatának növelése és az egyes részterületek szakmai megalapozottságának érdekében fontos az együttműködés azokkal a civil szervezetekkel, amelyek a vidéki élet valamely szegmensének érdekeiért, szakmai fejlődéséért dolgoznak. 2003-tól kezdve megkötött együttműködési szerződések, és a közös munka képezi az Idegenforgalmi Kulturális és Vidéki Ernyőhálózat alapját és adja meg annak lehetőségét, hogy a falu idegenforgalmát elősegíteni képes szervezetekkel szorosabb és tartós együttműködés alakulhasson ki, a helyi és térségi komplex turisztikai termék megvalósítása érdekében, központi és helyi szinteken egyaránt.

A résztvevő szervezetek: Magyarországi Ifjúsági Szállások Szövetsége, Magyar Lovas Turisztikai Szövetség, Kis-, Közép-, és Agrárvállalkozók Országos Szolgáltató Egyesülete,

Magyar Kerékpáros Érdekvédelmi, Szabadidősport és Turisztikai Szolgáltató Klub, Magyar Borutak Szövetsége, Hegyközségek Nemzeti Tanácsa, Muharay Elemér Népművészeti Szövetség, Magyar Kempingek Szakmai Szövetsége, Folklórfesztiválok Magyarországi Szövetsége, Sárközy Péter Alapítvány a Biokultúráért, Magyar Biokultúra Szövetség- Országos Tourinform Szövetség, Értelmi Sérülteket Szolgáló Társadalmi Szervezetek, Kis Duna-melletti Civil Szervezetek Szövetsége.

Palóc Út Közhasznú Egyesület tevékenysége

Az Észak Magyarországi régióban sok olyan ember él, -és nemcsak a 30-40 éves korosztály körében,- akik tisztelik az ősök keze-nyoma által létrehozott tárgyi és szellemi örökséget. Leginkább hiánycikk a megyében az értékek iránt érzett identitástudat egyértelmű kinyilvánítása. Hiszen gondoljunk csak bele, egy turista tudatos desztináció választása mögött olyan okok is meghúzódnak, mellyel saját kíváncsiságát elégíti ki, ezek közé tartozik a felfedezendő hely alapos megismerése. Mindezen igényeknek azonban komoly feltételrendszere van a kínálati oldalról, elsősorban a helyi lakosok, a potenciális vendégfogadók azonosulása a saját hagyományokkal.

A palóc kultúrával megismertető tematikus utak érintik az egyesület tagságába tartozó településeket. Az egyesület tagjai, a korábbi évek tapasztalata után elérkezettnek látták az időt, az egységes programsorozat létrehozásának. A kor elvárásainak megfelelően, piacra vihető formában, akár az interneten lefoglalva jelentek meg a turisztikai kínálatban.

Az utak során a látogató megismerkedhet az épített örökséggel, a hagyományokkal, a népviselettel, a történelemmel, a tájjal, az ott élő emberekkel, megízlelheti a helyi ízeket sütés-főzés keretében. Nagyon fontos szerep jut a vendéglátásban a fogadó személynek, aki akár korára való tekintettel, történetekkel is tud szolgálni vendégeinek. A vidéki anekdotákkal a vendégeknél szellemi feltöltődést érnek el. Nem utolsó sorban, alakítják a saját reklámjukat azáltal, hogy szerethetőnek állítják be az adott települést.

A Palóc Utat tulajdonképpen egy társadalmi összefogás eredményeként értékelhetjük. Azok a települések fogtak össze, akik élen járnak a kultúra és hagyomány ápolásában. Olyan települések is szimpatizálnak a törekvéssel, akik most még nem tagjai az egyesületnek és nem vesznek részt a tematikus útban, de jelzik azt, hogy vannak egyedi értékeik, amit szívesen bemutatnának az érdeklődőknek.

A dolgok ilyen folyamatában az egyes értékek összeadódnak, ami többet jelent, mint az értékek önmagukban véve.

Az egyesület tanulmányútajai során a résztvevők a másoktól való tanulást, egyfajta gondolkodásmódot, különböző technikákat tanulhatnak meg, és nem utolsó sorban ilyenkor az emberekben mások sikereit látva, a saját értékeik is felértékelődnek. Kiállításokon találkozhatnak más kézművesekkel, az alkotások visszaadhatják a munkába vetett hitüket, hogy érdemes a népművészettel foglalkozni továbbra is.

„Az egyesület tevékenységét leginkább egy szóval lehet jellemezni egyszerűen: „katalizátorként” működik, segít előkészíteni illetve véghezvinni folyamatokat, meggyorsítja az eljárásokat, és állandó képviselést biztosít tagjainak. Mindez azt jelenti, hogy nem áll szándékában megváltoztatni a fejlesztési folyamatok paramétereit, viszont egy új folyamat beindulása-

kor hathatós segítséget tud nyújtani széles kapcsolatrendszerének köszönhetően.” (Bózvári József, a Palóc Út Egyesület elnöke)

Az elnök úr szerint még mindig van kiaknázatlan turisztikai potenciál Nógrád megyében, sokkal nagyobb értékek vannak itt elfekvőben, mint mi azt gondolnánk. Palócországnak mint egy népcsoport élőházának a határait szinte lehetetlen meghúzni, ezért az elkészült térkép is csupán feltételezi meglétét.

A 343 települést magába tömörítő terület a szlovákiai résszel együtt mintegy régió nagyságú. Az Egyesület jelenlegi aktivitása a fent említett települések értékeinek összegyűjtése, legyen szó hagyományörzőkről, mint személyi feltételről, vagy akár egyéb tárgyi feltételekről.

Ezzel egy olyan folyamat indikátoraivá válnak, ahol az emberek közti kommunikáció válik egyszerűbbé. Remélhetőleg az egybegyűjtött települések közti párbeszéd is pozitív fordulatot vesz.

A LEADER

A vidékfejlesztés új modellje, az Európai Unió legsikeresebb vidékfejlesztési programját jelenti. A LEADER keretében a vidéki térségekben a helyi önkormányzatok, civil szervezetek és vállalkozók együttesen ún. vidékfejlesztési akciócsoportokat hoznak létre, melyek maguk jelölik ki térségük fejlődésének irányvonalát. Megalakulásuk után minden akciócsoport megalkotja helyi vidékfejlesztési tervét, melynek programszerű megvalósítására az állam keretösszeget hagy jóvá. Ennek felhasználására az akciócsoportok helyi szintű pályázatokat írnak ki. Valamennyi benyújtott pályázatnak hozzá kell járulnia a helyi vidékfejlesztési tervben közösen megfogalmazott stratégiai célok megvalósításához. A beérkező projektjavaslatok értékelése és a támogatandó pályázatokról szóló javaslatok kialakítása szintén az akciócsoportok által történik. A projektek megvalósítását az akciócsoport folyamatosan követi és értékeli.

Európában kísérleti programként indult először 1991-ben az úttörőnek számító LEADER I. A kezdeményezés hamar pozitív visszhangra talált, és az Európai Bizottság is felismerte, hogy a támogatott intézkedések hatékonysága javul, ha azt a helyi erőkre támaszkodva tervezik és hajtják végre. 1995-ben elindult a LEADER II., amely az előzőnél már négyszer nagyobb keretösszeggel rendelkezett a régiós célok megvalósítására. Egyre inkább próbáltak a helyi közösségekre koncentrálni. 2000-ben kezdődött a LEADER+, melynek célja az Európai Unió vidékfejlesztési politikájának formálása, kiegészítése, megerősítése.

Magyarországon a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium felhívására 2005-ben 2322 település részvételével 186 LEADER+ akciócsoport alakult meg. Az érintett településeken közel három és fél millió ember lakik.

A létrejött akciócsoportok közül a Minisztérium hetven akciócsoport vidékfejlesztési programjának megvalósításához nyújtott közel 6,7 milliárd forintos támogatást. Ezen akciócsoportok 960 településen több mint 1,6 millió ember él. A program sikerét jelzi, hogy a hetven csoport területén több mint 3600 helyi pályázat született, melyből közel 3000 projekt valósulhat meg 2010 szeptemberéig.

Jelenleg új LEADER van érvényben hazánkban, az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program, amely nagy hangsúlyt fektetne a jövőben a magyar vidék fejlesztésére, a vidéki

munkahely-teremtés, beruházás-ösztönzés, képzésrendszer támogatására, a vidéki lakosság életszínvonalának növelésére.

Valamennyi vidéki kistelepülés egy LEADER-alapokon szerveződő közösség részévé válhat, melynek keretében a térségben élők közvetlenül vehetnek részt a helyi fejlesztési célkitűzések kijelölésében és a megvalósítandó projektek kialakításában. 2007-2013 közötti időszakban érvényes az új program, a LEADER-elvek mentén felhasználásra kerülő vidékfejlesztési források összege pedig eléri a 260 milliárd forintot. Nógrád megyében három akciócsoport működik, melyek a megye egyes kistérségeit is összefogják. Az akciócsoportok név szerint a következők (zárójelben a kistérség): 36 Jó Palóc (Kazár, Salgótarján), Cserhátalja LEADER Nonprofit Kft. (Pásztó), Ipoly-menti Palócok Térségfejlesztő Egyesülete (Balassagyarmat, Szécsény, Rétság)

A LEADER II-ben 18 település vett részt, később a LEADER+ keretében bővült a kör. 2010-2011ben, az ÚMVP segítségével juthattak támogatásokhoz a kistelepülések. A LEADER arra ösztönzi a településeket, hogy kezdjenek el együttműködni. A célrendszerben nemcsak a falvak külső képének formálása, de élhető, működő települések kialakítása is szerepel. Született egy olyan döntés, miszerint a pénzügyi források 45%-át vállalkozásfejlesztésre és a turizmus ösztönzésére kell költeni. A határozat jónak bizonyult, több pozitív hozama is volt, elsősorban a munkahely-teremtés és a fenntarthatóság megteremtése.

A turizmus tekintetében új szálláshelyek jöttek létre, illetve ilyen irányú fejlesztések valósultak meg a LEADER égisze alatt. Korábban nem volt jellemző a terület összehangolt megjelenése a turisztikai piacon.

Az egyik hozománya tehát az együttműködés ösztönzése, a másik pedig, hogy a döntések többé-kevésbé helyben születnek, a csoport tagjai által beadott projekteknek első szinten itt helyben kell megfelelni. A benyújtott programokról már rövid távon kiderül melyik valósítható meg. A pályázatok kb. 1,2 milliárd forint összértékűek. Ezek 45%-a vállalkozás-és turizmusfejlesztésre irányul, jelentős szálláshely-fejlesztéseket tartalmaz, mikrovállalkozások létrehozása, eszköz-és gépbeszerzések, faluközpont átalakítása, védett épületek funkcióval való ellátása.

A Novohrad-Nógrád Geopark

A jelkép azt a Somoskői várat ábrázolja, melynek lábánál húzódik a trianoni országhatár, a vártorony csúcsánál megszakadó félköríves felírás is ezt jól sejteti.

A vár a földtani múltból építkezik, bazaltsziklán áll, alatta a híres hajlott bazaltorgonák zuhagtagja.

A Geopark

Egy geoparkban számos olyan földtani, felszínalaktani értéket találunk, amely tudományos és oktatási jelentősége, ritkasága, valamint esztétikai értéke miatt egyaránt kiemelkedő. A „szelíd”, fenntartható jellegű geoturizmuson keresztül egy megfelelően nagy kiterjedésű geopark képes a helyi gazdasági fejlődést is szolgálni. Egyik alapvető feladata a földtani örökség jelentőségének tudatosítása-nem csupán a látogatók, de a helyben élők körében is.

A Nógrádi Geopark különleges vulkanológiai jelenségek tárháza, izgalmas felfedezéseket kínál a szakértő és a természet szépségeire fogékony laikus látogatók számára egyaránt. A Kárpát-Pannon térségben, de Európában is egyedülálló a vulkáni képződmények oly jelentős változatossága, amelyet a cserhádi vidék rejt. A térség egyik nemzetközi szinten is jegyzett sajátossága, hogy egy viszonylag kis területen a vulkáni működés ennyire széles választéka őrzi nyomait a néma kőzetekben.

Nógrádi Geopark Egyesület

2009. május 27-én, az Ipolytarnóci Ősmaradványok Természetvédelmi Terület Ósfenyő Belépő Fogadóépületében megalakult a Nógrádi Geopark Egyesület.

A 63 Nógrád-megyei települést magában foglaló palóc vidék páratlan földtani örökségének megőrzését zászlajára tűző Egyesület székhelye a Bükki Nemzeti Park Igazgatóság világhírű földtani bemutatóhelye, az Ipolytarnóci Ősmaradványok lett. Elnökévé egyhangúlag Dr. Tardy Jánost választották, azt a személyt, aki a határon átnyúló Geopark létrehozásában elévülhetetlen érdemeket szerzett és a nemzetközi irányító testület elnöki tisztjét is ellátja.

Az Egyesület céljai között szerepelnek: A Nógrádi Geopark területén az Európai Geopark Hálózat szakmai követelményeinek megfelelő örökségvédelmi, értékmentő és térségfejlesztési programok szervezése, koordinálása. A Novohrad-Nógrád Geopark területén lévő magyarországi és szlovákiai települések együttműködésének, közös fejlesztési programjai létrehozásának elősegítése, megvalósításának támogatása, különös tekintettel a geoturizmus nyújtotta lehetőségekre.

A térségben található természeti, kulturális értékek megismerésének, feltárásának, bemutatásának, tudományos kutatásának, tájgazdálkodásának segítése, szervezése, ismertetése, hasznosítása, elismertetése, a környezet- illetve a természetvédelmi tevékenységek ellátásában való részvétel társadalmi koordinálása.

A Nógrádi Geopark, valamint természeti, kulturális értékei megismertetésével, kutatásával, feltárásával kapcsolatos oktatási, nevelési, ismeretterjesztési feladatok ellátása. A Nógrádi Geoparknak, mint a természeti és kulturális örökség különleges régiójának a megóvásában való közreműködés. Más Geoparkokkal, illetve földtani és felszínalaktani természeti értékek megóvásával foglalkozó hazai, külföldi és nemzetközi szervezetekkel való együttműködés.

A Nógrádi Geopark Egyesületnek tagja a Falusi Vendéglátók Nógrád Megyei Egyesülete is.

A Cserhát Natúrpark

„A természet titkai rejtve vannak előttünk; jóllehet állandóan alkot, nem látjuk mindig az eredményt; csak idővel és koronként ismerjük meg; s bár a természet mindig egyforma, mi sem ismerjük mindig egyformán.” (Pascal)

Mindannyiunk számára fontos a természet. A natúrparkok európai minta alapján jelentek meg Magyarországon 1997-ben. Feladataiban más, mint a nemzeti park. Nagyobb hangsúlyt fektet a hagyományos természetkímélő gazdálkodásra, a turizmusra, a falvak hagyományainak, népi építészeti értékeinek, tájképi környezetének megőrzésére. Jelenleg 4 hivatalosan minősített natúrpark működik Magyarországon: a Cserhát Natúrpark, az Írottkő Natúrpark, a

Sokoró-Pannontáj Natúrpark és a Vértesi Natúrpark. A natúrpark önkormányzatok, civil szervezetek és magánszemélyek által létrehozott közhasznú alapítvány, melynek célja a fenntartott terület természeti, táji értékeinek megőrzése és a szép, egészséges környezet használata, fejlesztése.

A Cserhát Natúrpark 22 községből áll: Alsótold, Becske, Bér, Bokor, Buják, Cserháthaláp, Cserhátsurány, Cserhátszentiván, Ecseg, Felsőtold, Garáb, Herencsény, Hollókő, Kozárd, Kutasó, Magyaránador, Nagylóc, Nógrádsipek, Rimóc, Szanda, Terény és Varsány.

Az európai mintát követő natúrparkokat az különbözteti meg a nemzeti parkoktól, hogy természeti értékeik megőrzése mellett kiemelt hangsúlyt fektetnek a turizmusra és a helyi hagyományok ápolására. Magyarországon az elmúlt tizenkét évben több ilyen program is elindult. A cserhádi övezet előtt a tárca három térség, a Vértes, Írottkő és a Sokoró-Pannontáj számára adott natúrparki minősítést.

A Cserhát Natúrpark területe több mint 38 ezer hektárra terjed ki, a Cserhát-hegység keleti és északi részein. A térség kulturális örökségének fontos részét képezik a palóc népi hagyományok, melyeket a helyi lakosság a mai napig életben tart, többek közt a kézművesmesterségek ápolása és a népviseletek hordása révén.

A helyszín építészeti értékekben is gazdag: több kastély, kúria, parasztház, pincesor, vízimalom, illetve ókori és kora középkori eredetű műemlék is található a tájegység területén. Hollókő ófalu-része önmagában több mint 50 műemlék-épületet számlál, melynek köszönhetően – táji környezetével együtt – 1987-ben fölkerült az UNESCO világörökség-listájára.

A cserhádi vidék természeti kincsekben is bővelkedik. A dombos terület erdői, illetve évszázados szántói, legelői és rétjei számos védett állatfajtnak adnak otthont. „A natúrpark területén, főként házikertekben és zártkertekben [szintén] nagy számban található régi gyümölcsfajták. Ezek kiemelkedő biológiai, kulturális és gazdasági értéket képviselnek, ezért a natúrpark célja összegyűjtésük, fenntartásuk” – áll a Cserhát Natúrpark Közhasznú Alapítvány weboldalán. A natúrpark-program célja egy komplex, a fenntarthatóság elveire épülő térségfejlesztés, amely segít megtartani a lakosságot, és lehetővé teszi, hogy a természet és a lakott környezet harmonikus kapcsolatban létezzen egymás mellett. A szakmai program öt elemre épül, melyek a következők: a helyi termékek előállításának segítése, az önellátó mezőgazdálkodás előmozdítása, védett természeti területek létrehozása, a hagyományos gyümölcsstermelés feltámasztása, illetve a jeles fák megőrzése és bemutatása.

A Cserhát Natúrpark koordinációs feladatait a Cserhát Natúrpark Közhasznú Alapítvány látja el. Az alapítvány célja, hogy a natúrpark településein olyan szolgáltatási formák alakuljanak ki, amelyekeken keresztül a lakosság, vagy legalábbis annak vállalkozó szellemű része megélhetéshez, jövedelem-kiegészítéshez jusson. A gazdasági előnyök a térség lakói számára a szelíd falusi turizmusban, a pihenésben, üdülésben, ökoturizmusban, szolgáltatásokban, helyi termékekben jelentkeznek.

A Cserhát Natúrparknak tagja Varsány Község Önkormányzata.

Kézműves értékek, helyi termékek

A vidéken élő emberek mindennapi életéhez még ma is szervesen hozzátartozik a hagyományok ápolása. Megfigyelhető, hogy egyre többen előtérbe helyezik a kézműves tárgyak használatát. A természetes anyagból készült termékek között jobb élni, közelebb van az emberekhez. Ezek a gondolatok vezérelték a varsányi székhelyű Nógrád Megyei Kézműves Műhely Egyesület tagjait, amikor kihasználva a kapcsolódás lehetőségét, csatlakoztak a Nógrád Turizmusáért Egyesület által működtetett Kézművesporta fenntartásához. Egyfajta bázisa lett a ház a turisztikai célú szervezeteknek.

2012 különösen nagy változást hozott nemcsak a szervezetek, hanem a falu közösségének az életébe is. Beigazolódott, hogy a Kézművesporta egy olyan közösségi színtér, ahol minden korosztály jól érezheti magát. A Nyitott Műhely Galériák rendezvénysorozat több Nógrád megyei települést érintett.

Varsány községben éves szinten több nagyszabású rendezvény zajlik.

„Tájak, Ízek, Kultúrák”, Lepényfesztivál, Muzsikáló Templomkerti koncertek, Szent Mihály napi Palóc búcsú. A rendezvényekre több ezer ember látogat, évről évre nő a számuk. Ez arra ösztönzi a szervezőket, hogy mindig új elemekkel gazdagítsák a programokat. Azonban a hagyományörzés, a helyi termékek és kézművesek vására, a palóc gasztronómia minden esetben jelen van.

A **Nyitott Műhely Galériák** program költségvetése: támogatási összeg: 3.236.116.- nettó 2.548.123.- utófinanszírozott, hitelfelvétel vált szükségessé Térség identitástudatának, környezet- és egészségtudatos életmódjának fejlesztése, a fenntartható gazdasági együttműködés erősítése jogcím.

A **Kézművesporta** kialakításának költségvetése: támogatási összeg: 10.944.464 Ft utófinanszírozott, hitelfelvétel vált Turisztikai tevékenységek ösztönzése jogcím. A támogatásból kialakításra került: 2 műhely (új építés) nyitott szín kemencével, mely 50 fő befogadására alkalmas, felújításra került egy palóckontyos ház, melyben 2 vendégszoba, konyha, további különbejáratú férfi és női mosdók

Jelenleg futó program, melyet a Nógrád Megyei Kézműves Műhely Egyesület bonyolít: EACEA –Európa a polgárokért program címe :

„Korhatár nélkül”-3 generáció kézműves mestereinek nemzetközi találkozója az idősek világnapján.

Támogatási összeg: 25.000 EUR

Fejlesztési lehetőségek

Falugazdaság létrehozása. Termelői piac indítása 2013-ban a Kézművesportán.

A faluközösség alkalmas volt régen és alkalmassá tehető ma is arra, hogy önmagát, ÖNMAGA GAZDASÁGÁT megszervezze. Az a tervünk és az érdekünk, hogy az önkormányzatnak legyen gazdasági háttértevékenysége, termelése, szolgáltatásai, kooperációi, erőforrásai. Hiszen azért jött létre az önkormányzat, hogy minden törvényes eszközzel a közösséget szolgálja.

A falugazdaság létrehozásánál is figyelembe vesszük a helyi civil társadalom, és a vállalkozások véleményét. Meggyőződésünk, hogy velük együttműködve lehet előrelépni.

Összegzés

Megállapítható, hogy Nógrád megyében a falusi turizmus, a kézművesség fejlődése a helyi termelők elismertsége településenként, igen változó képet mutat. Komoly elhivatottság kell ahhoz, hogy a pályázati források bizonytalansága, valamint a hátrányos helyzetű térségekben még inkább érezhető válság ellenére, továbbá az adózás folyamatos változásait követően, tovább folytatódjon a falusi vendéglátás, vagy új vendégházak jöjjenek létre. A hagyományörzés, a helyi termékek piacra jutása egyre inkább igényként jelentkezik. Tény, hogy nincs más megoldás, jövedelem kiegészítésre szinte ez az egyetlen alternatíva a vidéki kis falvakban. Természetesen hozzátéve, hogy valamennyi szervezettel, amelyek érdekeltek a vidékfejlesztésben és a turizmusban, összehangolt, folyamatos együttműködésre van szükség. Értem itt az önkormányzatokat, a Leader csoportokat, a megyei, térségi, járási hatókörrel rendelkező turisztikai szervezeteket- Palóc út Egyesület, Nógrád Megyei Kézműves Műhely, Nógrád Turizmusáért Egyesület, Novohrad-Nógrád Geopark, Cserhát Natúrpark-, de kiemelt szerepet kell tulajdonítani a turisztikai vállalkozásoknak, és az országos hatókörű szervezeteknek is.

Értékek, egyedi értékek, márpedig vannak. Palóc tradíciók, palóc gasztronómia, ehhez társítható fesztiválok, folklór és néphagyományok, máig élő népviselet, a népi építészet gyöngyszemei. Különleges táji és természeti adottságok, amelyek máshol nem láthatók.

Kérdés, hogy elegendő pénzt fordítunk-e marketingre. Mert tudvalévő, hogy megfelelő PR nélkül nem adható el a legjobbnak vélt desztináció sem. Másik kérdés, hogy az Észak-Magyarországi Régió belül, kellő súllyal szerepel-e a különböző marketing akciókban Nógrád megye, Heves és Borsod-Abaúj-Zemplén megyék mellett. Mindkét felvetésre a válasz: nem. Nógrád megye a legelmaradottabb megyék egyike, ahol kiemelkedően magas a munkanélküliség. Kevés a nagyvállalkozás, ezért adóbevételre sem lehet komoly mértékben számítani. (Ez alól a rétsági kistérség kivétel, de köztudott, hogy a nagy cégek több évig adómentességet élveznek.) Tehát Nógrád megye kiemelt feladatként, fejlesztendő területként -többé-kevésbé érthető okok miatt- nem a turizmust jelölte meg. A régió belül pedig a gyógy-és termálfürdőkkel, a 3-4 csillagos szállodák nyújtotta szolgáltatásokkal, a borvidékekkel nehéz egy lapra kerülni.

A megoldást sajnos nem a létrejövő Turisztikai Desztináció Menedzsmentben (TDM) látom. Szervezeteinknek – hangsúlyozva az összefogást – pályázni kell.

Minden lehetséges forrást fel kell kutatni sajtótájékoztatók szervezésére, média kampányokra, nyomtatott kiadványokra, bel-és külföldi kiállításokra, és nem utolsósorban az interneten való megjelenésre.

A Nógrád megyei falusi vendéglátás szervezésére, hatékony működtetésére a Falusi Vendéglátók Nógrád Megyei Egyesülete, 1997-ben történt megalakulása óta többet költött, mint Nógrád megye összességében. Természetesen fontosnak tartotta a szervezet, hogy a vendégházak ajánlatai mellett, programcsomagokat ajánljon az érdeklődőknek, tehát így szinte teljességgel bemutatta Nógrád megye turisztikai kínálatát. A kézművesség népszerűsítésére, a

helyi termékek megismertetésére legtöbb figyelmet a Nógrád Megyei Kézműves Műhely Egyesület fordít megyei szinten.

A szálláshelyek minősítési rendszere alapjaiban változott meg. Tanúsító védjegyet hozott létre a szakma. Ennek a feladatnak a végrehajtása szempontjából is hangsúlyozni kell: nagyon fontos, hogy valóban hozzáértő szakemberek végezzék el ezt a feladatot, akik a későbbiekben megfelelő módon ellenőrizni is tudják a jogos védjegyhasználatot.

Kiemelten fontosnak tartom a turisztikai szervezeteinkben dolgozók szakmai és nyelvi képését. Mint több megyei turisztikai szervezet elnöke és tagja szorgalmazni fogom a tanulmányutakat, a határon átnyúló kapcsolatok ápolását, újak létrehozását. Tapasztalataink azt mutatják, hogy a más régiókban alkalmazott jó módszerek adaptálhatók Nógrád megyébe is.

A 2009-ben nemzetközi szintre emelt falusi vendéglátók fesztiválját 2012-ben is megrendezte az egyesület. Különösen nagy odafigyeléssel, minden eddigieknél nagyobb szabású fesztivált rendezett a szervezet Varsányban, (az egyesület székhelyén) összefogva a települési önkormányzattal.

2011 decemberében befejeződött az egyesület székhelyéül szolgáló Kézművesporta kialakítása, melyre a 2009 januárjában benyújtott Új Magyarország Vidékfejlesztési Programból nyert forrás biztosított lehetőséget. A házban 6 fő elszállásolására két vendégszobát alakított ki a pályázó szervezet, továbbá 2 műhelyt, -egy fás és egy bőrös műhelyt. Sor került egy nyitott szín felépítésére is. Utóbbi többfunkciós. Kiállításoknak, de a tervek szerint elsősorban kézműves foglalkozásoknak ad teret. Ezzel is hozzájárulva a vidéki élet sokszínűségének bemutatásához.

PINTÉRNÉ KANYÓ JUDIT

2.5.2.15 *Vidéki értékek – örökségek Baranyában*

Baranyai példák – a megyei és régiós falusi vendégfogadás gyakorlatáról, helyzetéről, terveiről, szándékairól, a helyi együttműködés jellemzőiről, eredményeiről és gátló tényezőiről – különös tekintettel a tematikus utakra, hagyományokkal, népművészettel, vidéki örökséggel kapcsolatos elképzelésekre.

Baranya megye természeti adottságai, aprófalvas településhálózata, soknemzetiségű vendégszerető lakossága, a tájegység és a nemzetiségek kultúrájából megmaradt sokszínű öröksége, a falusi életkörülmények, a mezőgazdasághoz kapcsolódó termelési és művelődési módok - jó alapot képeztek a megye falusi turizmusának kialakításához.

A fentiekben felvázolt alapokat számos baranyai faluban ismerték fel a 90-es évektől kezdve: kitörési pontnak tekintették a falusi turizmust, mintegy megoldási lehetőséget a vidéki lakosság megélhetésére, életkörülményeik javítására, életszínvonaluk emelésére. Mindehhez hozzájárult a barátságos, vendégszerető baranyai gazdasszonyok és házigazdák lelkesedése, a falusi turizmus fejlesztése érdekében elkötelezett emberek (tagok) által megalkotott szervezeti háttér. A baranyai „adottságok” és „alkotások” mellett igazodni kellett az országos társadalmi-gazdasági- jogszabályi környezethez is, azaz a „külső tényezőkhöz”.

Milyen formában alakult a baranyai falusi turizmus „élete” a 90-es évek végétől napjainkig, és mi lesz a jövő útja 2013-tól?

A felvetett kérdésre válaszolva - számot vetve az elmúlt bő évtizedre - 3 szakaszra tagolva jeleníthetjük meg Baranya megye, illetve a régió falusi vendégfogadásának gyakorlatát. Bemutatva helyzetét, eredményeit és gátló tényezőit, felelevenítve a helyi együttműködés jellemzőit és kiemelve fontosságát, valamint szólva a tervekről és szándékokról – különös tekintettel, a vidéki örökséggel kapcsolatos elképzelésekről:

I. szakasz /1995 – 2008 közötti időszak/: „Gyarapodás” a baranyai falusi turizmusban („lódul a falusi turizmus szekere”)

II. szakasz /2009 – 2012 közötti időszak/: A válságok hatása a baranyai falusi turizmusra

III. szakasz /2013-tól.../: A jövő „útjai” a dél-dunántúli régió falusi turizmusában

I. szakasz /1995 – 2008 közötti időszak/: „Gyarapodás” a baranyai falusi turizmusban („lódul a falusi turizmus szekere”)

A 90-es évektől a baranyai adottságok és fejlesztések – igazodva a társadalmi – gazdasági környezethez - tették lehetővé, hogy 2008-ig minőségi és mennyiségi „gyarapodás” szemtanúi lehettünk Baranya megye falusi turizmusát illetően.

A „gyarapodás” alapjait a térség természeti adottságaiban, az aprófalvas településhálózat néhány jellemzőiben, a falusi életkörülményekben és termelési módokban, a soknemzetiségű és egyben vendégszerető lakosságban, a sokszínű tárgyi és szellemi örökségekben kereshetjük:

Természeti adottságok:

Baranya megye változatos és természeti szépségekben gazdag vidéke természeti vonzerőként alapot képez a falusi vendégfogadás számára: a mecseki tájak, a szelíd zselici dombok, a Duna és a Dráva menti térségek megadják annak lehetőségét, hogy válogathatnak az érdeklődők mely vidék felé indulnak útnak. Bármerre is indulnak, eljuthatnak a Duna-Dráva Nemzeti Park védett területeire is – kijelölt tanösvényeken, látogatóközpontokat, természeti bemutatóhelyeket is felkeresve.

Aprófalvas településhálózat – falusi életkörülmények – termelési módok:

Baranyában aprófalvas településállomány jellemző, amelyeknél bár rossz infrastrukturális háttér és a munkalehetőségek hiánya jelenik meg, viszont a települések nagy részében kulturális és természeti örökségeik védett formában jelen vannak. A tömegközlekedési járatszámok alacsony volta miatt a lakosok nem tudnak a távolabb eső városi központokban munkát vállalni, ugyanakkor a már öregedő népesség nem szívesen utazik. Helyben munkalehetőség, amely a mezőgazdasági hagyományokra is támaszkodhat és a meglévő örökségekre - talán a falusi turizmus lehet a megoldás? *(Időközben már kiderült, hogy nem minden település tud a falusi turizmusba bekapcsolódni- a falusi turizmus és vendégfogadás igen összetett „vállalkozás” akár a vendégfogadó akár a vendégváró település számára).*

Az aprófalvakban elsősorban a rurális tradíciók voltak jellemzők, ahol az emberek többnyire mezőgazdasági tevékenységet folytattak, erre alapozva hagyományos termelési módokat alkalmaztak. A háztáji gazdaságokban meglévő gyümölcsös és veteményes kert alapul szolgálhatott a házi termékek előállításához, amelyek a majdani érkező vendégek számára is hasznosíthatóak (például: lekvár, savanyúság, szörp vagy a disznóvágás termékei) akár a ház körüli munkákba is bevonva az aktívabb látogatókat.

Soknemzetiségű lakosság:

A megyében a magyar népesség 10 néprajzi csoportban él, különböző tájegységhez kapcsolódóan hagyományaik, viseletük, szokásaik alapján (Ormánsági csoport, Drávaszögi csoport, Geresdháti csoport, Sárközi csoport, Kelet-mecsekalji csoport, Völgységi csoport, Baranyazugi csoport, Hegyháti csoport, Szigetvidéki csoport, Közép-baranyai csoport). A magyar népesség mellett számos nemzetiség él (szerbek, horvátok, németek, székelyek, moldvai csángók, cigányok), őrizve hagyományaikat és értékeiket. A baranyai falvak lakosságának körében tárgyi és szellemi értékek, valamint a hagyományörzés mellé a vendégfogadás szempontjából meghatározó vendégszeretet is társult.

Sokszínű tárgyi és szellemi örökség:

A lakossághoz kapcsolódóan a hagyományok, népművészet gazdagsága, kulturális örökség kínálata is a sokszínűség jegyeit őrzi:

Kézműves mesterségek, hagyományok: A nyersanyagban gazdag vidéken magas színvonalú kézműves kultúra jött létre, amely a mesterek tudásán és tapasztalatán alakult és öröklődött nemzedékekről nemzedékre. A régi mesterségek iránti igény egyre nagyobb - az alkotómunkákba bekapcsolódás igazi élmény a vendégek számára. A kézműves termékek kínálata

szinte minden falusi vendégfogadók által koncentrált tájegységben jelen vannak – más-más mesterséghez fűződően:

- A Duna-mentén kékfestő hagyományok ápolása zajlik a baranyai falusi vendégfogadás egyik bázisán, Nagynyáradon. A régi kézműves mesterségre (Sárdi János kékfestő) alapozva fesztivált is szerveznek több mint egy évtizede a helyiek. A Nagynyárádi Országos Kékfestő Fesztivál célja, hogy az ősi kékfestő mesterség bemutatásra kerüljön, a kapcsolódó kiállítás keretében a kékfestő anyagok felhasználását minél szélesebb közönség ismerje meg. A mohácsi kézművesek közül korszokok és fazekasok hívták magukra a figyelmet, de a busójárás népszerűsége magával vonta a búsomaszk -faragás iránti fokozottabb érdeklődést.

- A Kelet-Mecsekben megbúvó kis falvak (Kárász, Óbánya, Mecseknádasd) a fazekaság fő helyszínei, ahol a régi mesterség művészi örökségeit csodálhatjuk meg az alkotásokon – Mezei Ottó, Gradwohl Zsolt, Teimel József fazekasok műhelyeiben. Az üvegművesség hagyományára Üvegkiállítást hoztak létre Hosszúhetényben, illetve Üveges Hétféve a Zengővidéken c. rendezvénysorozat került több alkalommal megvalósításra a térség 4 településén.

- A Nyugat-Mecsekben a fafaragás (Hajda György Zsigmond) műveleteit Cserkúton, a csipkeverés (Sándor Tiborné) folyamatát Kővágószőlősen ismerhetik meg jelenleg is az érdeklődők.

- Az ormánsági kézművesség közül a fafaragás (Fábián László), kézi szövés (Fábián Lászlóné) tevékenységei tanúskodnak a hagyományokról Csányoszrón. A Faművesházban Bogdásán Szatyor Győző faműves szobrász műhelyébe nyernek a látogatók betekintést.

- A zselici dombok között járva-keelve a magyarlukafai néprajzi műhelyben a szövés, fazekasság, nemezelés, kosárkötés, bőrművesség, fafaragás, gyöngyfűzés, papírmerítés, csuhéfonás foglalkozásaiba lehet bekapcsolódni, Goricán keramikus műhelybe (Czékmany Vera) nyerhetünk betekintést, míg Kánban a nemezelés, szövés, gyöngyfűzés (Duga Ilona) folyamataiba lehet bekapcsolódni.

A népi kismesterségek hagyományainak őrzését, ápolását tekintik fő céljaiknak a megyében megalakult kézműves egyesületek, példaként: Kézművesek Baranyai Egyesülete, Kaptár Egyesület, Míves Mag Műhely, Orfűi Kézműves Egyesület.

Sok mesterség mára már eltűnt, azonban a hagyományok őrzése iránt elkötelezett vendégfogadók számára népi kézműves mesterségek tanulására van lehetőség Baranyában a kézműves egyesületeknél vagy szakmai bázisként a Pécssett működő Bálicsi Integrációs – Nevelési Oktatási Központban (ahol felnőttoktatás keretében szőnyegszövés, takács, bőrműves, fazekas szakmákat sajátíthatnak el Lőrincz Etel textiltervező iparművész koordinálásával).

Zene és tánckultúra: A baranyai zene és tánckultúra gazdagságáról tanúskodnak azok a néptáncsoportok és hagyományörző együttesek, akik az évek során a baranyai vidéki turizmus kínálatának széles körben történő megjelenítéséhez műsoraikkal hozzájárultak.

Néptánc tekintetében:

- Hosszúhetényi Népi Együttes
- Józsa Gergely Hagymányörző Népi Együttes (Kozármisleny)
- Kéknefelejcs Gyermektáncsoport (Nagynyárad)
- Magyaregregyi Hagymányörző Táncsoport

- Magyarhertelendi Táncsoport
- Mecseknádasdi Német Nemzetiségi Táncsoport Egyesület
- Misina Táncgyűttes
- Nagynyáradi Ifjúsági Táncsoport

Népdalok, zene tekintetében:

- „Aranyósz” Nyugdíjas Klub és Dalköre (Sellye)
- Bechi Duó (Mecseknádasd)
- Nagynyáradi Német Nemzetiségi Énekkar
- Sellyei „Tér-Erő” Kulturális Egyesület és Tilángli Dalköre
- Villányi Nyugdíjas Asszonykórus
- Villányi Vegyeskórus

Népszokások, népviselet hagyományai: A népszokásokat – tájegységenként a mai napig őrzik Baranya vendégváros településeiben néhány példa: „nyársdugás” (Boda), bárányles, iványozás, gyűrűző (Hosszúhetény), búcsúfaállítás (Nagynyárád), sváb lakodalmas (Nagynyárád, Somberek), búsójárás (Mohács), tüzeskerék-gurítás (Óbánya).

A baranyai néprajzi gyűjteményben szöttesek és hímzések jellegzetes darabjai mellett a sokszínű viseletek is kiemelkedő értéket képviselnek (példaként: Szigetvár-vidéki vagdalásos terítő, drávaszögi főkötők, bosnyák illetve sokác népviseletek).

Gasztronómiai örökség: A különböző néprajzi csoportokhoz sajátos gasztronómiai hagyományok kapcsolódnak, ebből származik a tájjellegű ételek gazdag recepttára. A hagyományos recepteket, az étkezési szokásokat és ételkészítési módokat sok családban őrzik a mai napig, az így őrzött gasztronómiai értékek a falusi vendégfogadás keretén belül „asztalra” kerülhettek az érkező vendégek számára. A falusi vendégasztalok keretében a vendégfogadás koncentrált tájegységein eltérő gasztronómiai kínálattal találkozhatunk hagyományokra és alapanyagokra támaszkodva, például:

- disznóvágás „termékeiből” készült ételek: hurka, kolbász, savanyó leves, hagymás vér, töltött káposzta. (A disznóvágás programkínálatába több településen is bekapcsolódhatnak érdeklődők – Erdőfű, Drávasztára, Mecseknádasd, Liptód.)

- főételek: kakaspaprikás (Mecseknádasd), sokác cserépedényes bab (Duna mente)
- tészta és süteményfélék: nádasdi kuglóf, hosszúhetényi lakodalmas kalács, cserkúti pompos, óbányai pecklkifli, nagynyáradi rétes.

A gasztronómiai hagyományok népszerűsítésére és a helyi termékekre alapozva kerültek és kerülnek a ma napig megrendezésre a térség különböző gasztronómiai fesztiváljai, példaként említve:

- Gombafesztivál (Kárász)
- Pünkösdi Kakaspaprikás-főző Verseny (Mecseknádasd)
- Medvehagyma Fesztivál (Orfű)
- Új kenyér ünnepe (Cserkút)

Baranyai hagyományok emlékei: A baranyai hagyományok emlékeit a vendégváró családokon kívül számos tájház, falumúzeum, kiállítás őrzi, néhány példa:

- Kiss Géza Ormánsági Múzeum (Sellye)
- Kodolányi János Emlékmúzeum (Vajszló)
- Mezőgazdasági Gyűjtemény (Bóly)
- Német Nemzetiségi Tájház (Mecseknádasd)
- Fazekas Kiállítás (Óbánya)
- Üvegkiállítás és Tájház (Hosszúhetény)
- Malommúzeum (Orfű)
- Szalma-Kincs-tár – Nemzetközi Szalmagyűjtemény (Zengővárkony)
- Míves Tojás Gyűjtemény (Zengővárkony)
- Tájház és Néprajzi Műhely (Magyarlukafa)
- Pipamúzeum (Ibafa)
- Arnold Ház (Magyaregregy)
- Képfestő műhely (Nagynyárád)

Szervezeti háttér

1999. május 17-én megalakult 61 alapító taggal a Baranya Megyei Falusi Turizmus Szövetség (2003-tól közhasznúsági fokozatot szerzett). A Szövetség célja „...*a falusi turizmus Baranya megyében történő fellendítésének és fejlődésének elősegítése. Ennek érdekében konkrét lépéseket tesz a megye sajátosságainak régió belüli és kívüli megismertetésére.*” A célok megvalósítása érdekében hozta létre megyei nonprofit információs irodáját, amely főbb tevékenységeivel segítette a baranyai falusi turizmussal foglalkozók munkáját, érdekeinek képviselését és piacra jutását.

A taglétszám 2003-ig megháromszorozódott majd a FATOSZ szervezeti átalakulását követően csökkent, majd ismét emelkedett, 2008-ra ismét 150 fő közeli tagot számlált a szervezet. (Forrás: Baranya Megyei Falusi Turizmus Közhasznú Szövetség taglétszámának alakulása 1999-2008)

A tagság körét elsősorban magánszemélyek alkották, akik többségükben (mintegy 2/3 arányban) falusi vendégfogadók, de helyi termék előállítók és kézművesek is csatlakoztak a szervezethez. A tagsági összetételben kisebb arányban gazdasági társaságok, intézmények, helyi és térségi egyesületek is szerepeltek. Ez utóbbi helyi és térségi falusi turizmus szervezetekben résztvevők aktív munkája is elősegítette, hogy Baranyában kialakuljanak a főbb területi csomópontjai a falusi turizmusnak:

- Dél-Baranya (*Villány-Siklósi Borút Egyesület*)
- Duna mente (*Nagynyárádi Vendégváró Kör, Dunaszekcsői Vendégvárók Köre*)
- Kelet-Mecsek (*Keleti-Mecsek Egyesület, Kelet-Mecsek Gyöngyei Falusi Turisztikai Egyesület, Magyaregregyi Vendégvárók Baráti Köre, Óbányai Magyar-Német Olvasókör Egyesület*)
- Nyugat-Mecsek (*Mecsek-Nyugat Falusi Vendéglátóinak Egyesülete*)
- Ormánság (*Ormánsági Vendégvárók Egyesülete*)
- Zengőalja (*Hosszúhetényi Falusi Turizmus és Vendégvárók Egyesülete*)

- Zselic (*Zöldvölgyért Egyesület*)

A területi eloszlásban jelentős különbségek vannak, vendégfogadók létszámában, aktivitásában kiemelkedik a Mecsek térsége, míg az Ormánságban kevésbé sikerült összefogni a szereplőket, de szerencsére működnek egyéni vendégfogadók, akik aktivitására mindig lehet számítani, hogy az ormánsági falusi vendégfogadás is képviselve legyen Baranya turizmusában.

A régiós – falusi turizmus szereplők közötti – *együttműködés*, azaz a falusi vendégfogadók, kézművesek, helyi termék előállítók, néptáncegyüttesek, hagyományörző kórusok közös megjelenéseinek *mintapéldái* a *Falusi Turizmus Utcafesztiválok*, amelyek 2003 óta évente kerültek megrendezésre Pécs belvárosában. A rendezvényen Baranya, Somogy Tolna falusi vendégfogadói, helyi termék előállítói, hagyományörző kézművesei, kórusai, táncosai és nyújtanak ízelítőt kínálatukból – tájjellegű ételekkel, helyi termékekkel, alkotásokkal és kézműves bemutatókkal, tánc és zenei előadásokkal.

A 2006 óta megrendezésre kerülő *Falusi Vendégfogadók Országos Sütő-Főző Fesztiváljai* a falusi vendégfogadásra kívánják felhívni a sajtó, a szakma és a közönség figyelmét. Az évente október első szombatján Baranya különböző vendégváro településein (például: Hosszúhetény, Mecseknádasd, Orfű, Nagynyárad, Kökény) szervezett fesztiválon az ország megyéiből és a határon túlról érkező – elsősorban falusi vendégfogadókból álló - csapatok szabadtűzi sütésben és főzésben mérkőznek meg, amelynek eredményeibe nemcsak a zsűri, de a közönség is betekintést nyerhet. A versenyprogramon kívül a térség hagyományaira alapozott kulturális programcsokor, helyi termékek kínálata, népi kézműves mesterek alkotásainak vására is várja az érdeklődőket.

A megyei falusi turizmus szervezet feladatai között szerepel, hogy tagjai számára lehetőséget teremtsen tudásuk és tapasztalataik gyarapítására és ezáltal szolgáltatásaik minőségi fejlesztésére, példaként:

- *Felkészítés Európai Uniós pályázatok írására* c. képzések kerültek megvalósításra (2007 OFA program, 2008-2009 NCA támogatással), amelyeknek résztvevői elméleti és gyakorlati ismereteket sajátíthattak el, hogy fejlesztési elképzelésüket projektekből megjelenítsék és pályázati forrásokra benyújtsák.

- *A Falusi vendégfogadók OKJ képzései* az 1990-es évek végétől a megye különböző településen (példaként Magyaregregy, Hosszúhetény, Nagynyárad, Szentlőrinc, Mohács, Bóly, Szigetvár, Mecseknádasd, Pécs, Hegyszentmárton, Siklós, Villány, Bükkösd, Orfű, Sellye) kerültek megvalósításra kisebb részben a megyei szervezet, nagyobb részben szakmailag felkészült oktatókat alkalmazó képző cégek közreműködésével. A falusi vendégfogadás képzés hasznos elméleti és gyakorlati alapokat jelentett a résztvevők visszajelzései alapján – és bár a képzés a mai napig nem kötelező, de minden vendégfogadónak ajánlott saját vállalkozásának sikeresebbé tétele érdekében.

A tagság ismeret- és tapasztalatszerzéséhez járultak hozzá azok a Szövetség által szervezett *belföldi* (Fejér, Vas, Zala, Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyék) és *külföldi* (erdélyi, kárpátaljai) *tanulmányutak*, amelyeken a megye falusi turizmus delegációja vett részt.

A régióban az évek során rendezett különböző *térségi falusi turizmus fórumok* a tapasztalatcsere, új információk szerzése, javaslatok megvitatására és ötletek szerzésére kiválóan alkalmasak voltak.

„Külső tényezők”

A baranyai „tényezők” mellett a falusi turizmus művelésekor a mindenkor hatályos jogszabályi környezethez is igazodni kellett, a falusi szálláshelyek minősítési rendszeréhez érdemes volt csatlakozni, miközben adott volt a lehetőség pályázati források igénybevételére szálláshely- illetve szolgáltatásfejlesztés céljából:

A falusi turizmus *jogszabályi hátterét* 2009-ig a 110/1997 (VI. 25.) *Kormányrendelet a magán szálláshelyek idegenforgalmi célú hasznosításáról* illetve a 45/1998 IKIM *rendelet az idegenforgalmi célból hasznosított magán szálláshelyek osztályba sorolási, illetve minősítési követelményeiről* jogszabályok jelentették. 2007-ben új jogszabály került megalkotásra - 136/2007. (VI. 13.) *Kormányrendelet a falusi és agroturisztikai szolgáltató tevékenységről*, amelyben megjelölt falusi vendégasztal tevékenység engedélyezésre került, ezáltal Baranya megye vendégváro térségeiben is sorra kezdtek végezni a *családi magánétkeztetésekhez előállított házi élelmiszerekhez és gasztronómiai hagyományokhoz kapcsolódó tevékenységek bemutatását és az így előállított saját készítmények értékesítését a látogatók számára* (a jogszabályban megjelölt mértékig).

Az *adózási rendszer* 2009-ig ösztönzőleg hatott a falusi vendégfogadásra, hiszen a falusi szálláshelyekre vonatkozó tevékenység 800 000 Ft árbevételig, a falusi vendégasztal tevékenység 400 000 Ft árbevételig adómentességet élvezett.

A FATOSZ által kidolgozott falusi szálláshelyekre vonatkozó *napraforgós minősítési rendszer* alapján Baranyában több mint 200 falusi szálláshely került minősítésre 2009-ig (forrás: Baranya Megyei Falusi Turizmus Közhasznú Szövetség).

A *pályázati források* (SAPARD, AVOP, EMVA, ÚMVP, LEADER) lehetővé tették a már meglévő baranyai falusi szálláshelyek fejlesztését vagy új beruházások megvalósítását – ösztönözve a falusi turizmus szereplőinek mennyiségi és minőségi növekedését.

Az *üdülési csekkrendszerbe* bekapcsolódó vendégfogadók száma folyamatosan növekedett 2008-ig. A rendszerhez csatlakozók jelezték, hogy az üdülési csekkel egyre nagyobb arányban fizetnek a vendégek, a legtöbb helyen 2008-ra ez az arány már 80-90%-os volt (forrás: baranyai vendégfogadók tapasztalatai).

Összegezve a „gyarapodás” időszak mennyiségi és minőségi ismérveit:

Növekedett a falusi vendégfogadók száma a megyében - 2008-ban a falusi vendégfogadók létszáma már a 200 főt is meghaladta (forrás: Baranya Megyei Falusi Turizmus Közhasznú Szövetség), a falusi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák száma elérte az 50 000-et (forrás: Központi Statisztikai Hivatal).

Minőségi változásokat eredményeztek a falusi vendégfogadók szakmai felkészültségét segítő képzések, tapasztalatcserek, fórumok, közös megjelenések, valamint a szolgáltatások fejlesztésére vonatkozó beruházások is.

II. szakasz /2009 – 2012 közötti időszak/: A válság és változások a baranyai falusi turizmusban.

A gazdasági válság hatására a *fizetőképes kereslet csökkenése* érzékelhetővé vált a baranyai falvak vendégfogadójánál is. Míg 2001-től folyamatosan emelkedett a vendégéjszakák száma a megyében, 2008-ra elérte az 50 000 vendégéjszaka számot, addig 2009-ben már 20%-os csökkenést jeleznek a megyei adatok. (Forrás: Központi Statisztikai Hivatal)

A 2009. októberben a *falusi turizmust érintő jogszabályváltozások* sem kedveztek a szakterületnek. A 239/2009. (X.20) Kormányrendeletben (a szálláshely – szolgáltatási tevékenység folytatásának részletes feltételeiről és a szálláshely-üzemeltetési engedély rendjéről) – az egyéb szálláshely kategóriába kerültek a falusi vendégfogadók, miközben a jogszabály hatályon kívülre helyezte a falusi vendégasztalt is. 2010-ben megjelent az új jogszabály az 52/2010 (IV.30) FVM rendelet illetve 4/2010 VM rendelet a kistermelői élelmiszer-termelés, előállítás és értékesítés feltételeiről, amely új megvilágításba helyezte a falusi vendégasztalt. Ebben az esetben már nem falusi vendégfogadók falusi vendégasztalai működhetnek, hanem a kistermelők vendégasztalai. A falusi vendégasztal fogalom új meghatározást kapott: „*falusias, tanyasias vagy vidéki környezetben a házi élelmiszerekhez és gasztronómiai hagyományokhoz kapcsolódó tevékenységek bemutatása és az elkészített élelmiszerek felkínálása helyben fogyasztásra*”. Azaz a megoldás: a falusi vendégfogadónak kistermelőnek kell lennie, ahhoz hogy falusi vendégasztalt működtethessen. Kistermelői regisztrációt követően végezhető a falusi vendégasztal tevékenység a jogszabályban meghatározott feltételek szerint.

A falusi vendégfogadás *adózási háttere is átalakult* – 2010. január 1-jétől megszűnt az adómentesség a falusi szálláshelyekhez és falusi vendégasztalokhoz kapcsolódó tevékenységekre, mindemellett az adóbevallások komoly adminisztrációs terhet jelentettek az idősebb korosztály számára, akik kezdtek kivonulni a vendégfogadásból és abbahagyták tevékenységüket.

A *szálláshelykínálatban erős verseny* rajzolódott ki, a szállodai kedvezményekkel és akciókkal - a vendégfogadók nem tudták felvenni a versenyt.

A baranyai vendégfogadók zöménél az üdülési csekkkel fizetett vendégek száma meghatározó arányt jelentett, az üdülési csekkrendszer átalakítása kiesést jelentett a vendégfogadók-nál, a bevezetésre kerülő *SZÉP kártya* még nem tudta hozni azokat az arányokat, mint az üdülési csekk.

A változások a falusi szálláshelyek minősítési rendszerét is elérték, 2011. július 1-től új *védjegyrendszer* került bevezetésre, amelynek rendszerébe mintegy 68 baranyai falusi szálláshely tudott csatlakozni 2012. év végéig. (Forrás: Falusi és Agroturizmus Országos Szövetsége – www.fatosz.hu)

A változások közben, a válság ellensúlyozására az alábbi területeken elmozdulások történtek:

Új szolgáltatók (falusi szálláshelyek) jelentek meg a piacon, akik elsősorban UMVP nyertes projektekből tudtak minőségi szálláshelyet kialakítani a régióban.

Környezetbarát vendégfogadói hálózat (ökoportarendszer) került kialakításra a déldunántúli régióban mintaprojekt jelleggel 2010. szeptemberére, Norvég Civil Támogatási Alap hozzájárulásával a Baranya Megyei Falusi Turizmus Közhasznú Szövetség megvalósítá-

sában. A falusi turizmus első hazai specializált terméktípusának minősítési rendszeréhez 32 ökoporta csatlakozott a régióból.

A térség *falusi turizmusának szervezeti háttérében is változások*, fejlesztések mentek végbe: megalakult 2010. októberben a *Dél-Dunántúli Falusi Turizmus Klaszter*, amelynek célja között szerepelt a falusi turizmus minőségi fejlesztése régiós szinten, továbbá a vendégfogadók számára minőségi szolgáltatások nyújtása szakmailag felkészült vállalkozók bevonásával. A klaszter főbb tagsági és tevékenységi körei:

1. Termékfejlesztés a falusi turizmusban: újabb specializált falusi turizmus terméktípusok kialakítása az ökoporta mintájára (aktív üdülés falun; egészségporta; hagyományok portája; gyermekbarát porta; üdülés borosgazdánál)

2. Szakmai támogató civil háttér: közösségfejlesztési szerepet töltenek be a klaszterben a megyék vendégfogadóit összegyűjtő civil szervezetek, segítve a falusi vendégfogadók és a vállalkozások közötti együttműködést.

3. Falusi turizmust segítő marketing és kommunikációs tevékenységek a termékek megjelenítése érdekében, a megfelelő kommunikációs csatornák és marketingeszközök alkalmazásával.

4. Rendezvényszervezés: a vidéki rendezvények, fesztiválok jó példái a falusi turizmus szereplők közösen megjelenéseinek - a közönség, a szakma, a sajtó képviselői számára egyaránt.

5. Specializált utazásszervezés, programszolgáltatás: azon vállalkozások közreműködésével valósulnak meg, amelyek megcélzott vendégköre a falusi turizmus keretében üdülők közül szerveződik.

6. Helyi termék-előállítás és forgalmazás: a termékklánc valamennyi fázisából érkeznek vállalkozások a biotermeléstől a kézműves termékeket értékesítő vagy bemutató műhelyeket működtető szolgáltatókig.

7. Képzés, felkészítés tevékenységeihez kapcsolódó intézmények a vendégfogadók és szervezők, szakemberek felkészítésében működnek közre, illetve differenciált képzéseket szerveznek különböző célcsoportok számára (pl. vendégfogadók tanfolyamai, menedzserek képzése.)

Új lehetőségek keresve „mikroszerveződések” indultak el, amelynek egyik mintapéldája a *Mecseki Ökocsali*. A Mecseki Ökocsali csoport 2011-ben alakult azzal a célzattal, hogy kidolgozzanak egy mintaprojektet a Mecsekben – közösen megtanulják, hogyan lehet a lehetőségeket, képességeket összerakni, programcsomagokat fejleszteni. Az együttműködésük eredményeként kínálatukban megjelenő szívélyes vendéglátáson alapuló, a fenntartható életmód tanulására ösztönző interaktív, élmény gazdag programok jelennek meg – „természetes, egészséges, helyi jelzőkkel” együttesen.

III. szakasz /2013. évtől/: A jövő „útjai” a dél-dunántúli régió falusi turizmusában

A baranyai illetve a dél-dunántúli régió falusi turizmusához kapcsolódó jövő irányának alapjait jeleníti meg a Baranya Megyei Falusi Turizmus Közhasznú Szövetség illetve Dél-Dunántúli Falusi Turizmus Klaszter által a *Dél-Dunántúli Operatív Program* „*Helyi és térségi turisztikai desztinációs menedzsment szerveztek és turisztikai klaszterek létrehozása és fejlesztése*”

tése c. felhívásra 2012. november 15-én benyújtott Vidéki Örökség Útjai c. projekt. A projekt célja, hogy a dél-dunántúli régióban a vidéki kulturális örökség turisztikai fejlesztésében érdekelt vállalkozások együttműködését, a témához kapcsolódó helyi szervezetek tevékenységét összehangolja, és egy komplex szolgáltatási kínálaton alapuló hálózatot hozzon létre. A projekt főbb elemei az alábbiak:

1. A dél-dunántúli régió vendégváro térségeiben már meglévő vagy újonnan kialakításra kerülő *tematikus utakhoz* kapcsolódóan a *vidéki kulturális örökség* megóvása, értékének megőrzése és egyben népszerűsítése:

Üvegesek Útja: 2012. október 5-én megtartott avató ünnepségen átadásra került kulturális útvonal, amely a Zengővidék üvegeességéhez köthető emlékeket, attrakciókat mutatja be.

Mecseki Zöldút: A Nyugat–Mecsek 7 településén (Cserkút–Kővágószőlős–Kővágótöttös–Bakonya–Hetvehely–Abaliget–Orfű) jelenleg zajló közösségfejlesztésre alapozva készülő helyi értékleltár alapján kerül kialakításra.

Zselici Csillagtúrák (kialakítása) Bárdurdvarnok térségében 16 településen lévő természeti, kulturális vonzerőinek feltérképezése, összegyűjtése és digitalizálása.

Ormánsági Körtúra: az Ormánság festett kazettás református templomait felfűző útvonalhoz kapcsolódó értékek őrzése és bemutatása.

Óbánya - Kisújbánya közötti szakaszon „*faluséta*” kialakítása. A faluséták keretében az adott település kulturális örökségei, látnivalói, természeti kincsei kerülnek bemutatásra a turisták számára. A vendégek vezetése felfestett jelekkel, valamint a séta állomásaihoz kapcsolódó információkat tartalmazó kiadvánnyal történik.

Mecseki Mézeskörút célja a kiváló minőségi mecseki kézműves mézek és a hagyományos kézműves méhészet megismertetése, kulturális turisztikai örökség programokba történő integrálása és promóciója.

Sárköz – Élő hagyományok nyomában: 2012-ben öt sárközi település ma is élő népi hagyományait vették fel a Szellemi Kulturális Örökség nemzeti jegyzékébe. Az öt sárközi település – Alsónyék, Bata, Decs, Ócsény, és Sárpilis – teljes népművészeti értékeinek bemutatásán alapuló (szövecs, hímzés, gyöngyfüzés, népviselet, népszokások, néptáncok) programcsomagok kialakítása és turisztikai kínálatként való megjelenítése.

Építészeti örökséghez kapcsolódó fejlesztések:

Hagyományos anyagok, technológiák használata: napjainkban a természetes építőanyagok használatát, alkalmazását ma már nem kell indokolni, mert sok építkezést tervező család eljut addig a gondolatig, hogy természetes anyagokból, környezetkímélő, energiatakarékos épületet szeretne, amely egészséges, hangulatos életteret biztosít

Régi terek új funkciókkal történő hasznosítása: a vidéki turizmus szolgáltatói ismeretet szerezhetnek arra vonatkozóan, hogy a falusi lakókörnyezetben meglévő régi gazdasági épületek miként hasznosíthatók. Ezen épületek felújítása, átalakítása speciális szakmai támogatást tanácsadást igényel.

Gasztronómiai kulturális örökség:

A régió tájegységi centrumaiban nép ízek, zamatok, főzési-sütési hagyományok összegyűjtése, felelevenítése közösségfejlesztés keretében, majd gasztronómiai programok szervezése az összegyűjtött hagyományokra alapozva. Negyedévente gasztronómiai programok szervezése a vendégváró térségek településein – a tradicionális gasztronómiai és a helyi termékek turisztikai kínálatfejlesztésébe való bevonás érdekében.

Helyi termékek összegyűjtése, minősítése és a turisztikai kínálatban való megjelenítése: A régió helyi termékei kerülnének minősítésre - kapcsolódva a termékek szezonális jellegéhez - az összegyűjtött helyi termék minősítési igények alapján.

Falusi életmód iskolák kialakítása kerülne megvalósításra a dél-dunántúli régió legfőbb vendégváró pontjain, ahol a hagyományos gazdálkodás módjai, a helyi termékek előállítási folyamatai, népi gyógymódok kerülnének bemutatásra, miközben kézműves foglalkozások, népi játékok, vetélkedők aktivizálnák a látogatókat.

Helyi örökség- szellemi műhelymunkák egy fontos irányvonala lehet a vidéki kulturális örökség őrzésének – amely elsősorban falusi vendégfogadók számára kínál majd bekapcsolódási lehetőséget. A műhelymunkák eredményei Helyi örökség-tár-ban kerül kivitelezésre.

A *Falusi és agroturizmus stratégiájában (2011-2020)* is kiemelt szerepet kap a programcsomagok kialakítása és az együttműködés fontossága. A dél-dunántúli régióban, köztük Baranya megyében is a tervezett „Vidéki örökség útjai” olyan értékeket képviselnek, amelyeket „úti csomagok”-ba fűzve – a helyi „szereplők” (vendégfogadók, kézművesek, helyi termék előállítók, lakosság, önkormányzat, intézményi szereplők) együttműködésével – az örökségeket megőrizve és bemutatva tudnak minőségi kínálatként megjeleníteni.

Kitörési pontok a Hagyomány és kézműves utak létrejöttéhez

A felsorakoztatott baranyai példák alapján a „Hagyomány és kézműves utak” létrejöttéhez szükséges tényezők:

Helyi adottságok (táji- települési, természeti, néprajzi, kulturális) feltérképezése és elemzése.

Helyi értékleltár kialakítása közösségfejlesztés keretein belül, szellemi műhelymunkákkal tárgyi és szellemi örökség feltérképezése (kézműves mesterségek, népzene, néptánc kultúra, népszokások, népviselet, gasztronómiai örökség, hagyományokat őrző tájház, falumúzeum, kiállítás, népi építészet példái), a vendéglátás színterei (szállás és étkezés – például falusi turizmus keretében: falusi szálláshelyek és tájjellegű ételek kompozíciója).

Útvonalak kijelölése a helyi adottságok és a kialakított helyi értékleltár alapján.

Szükséges fejlesztési irányok meghatározása.

A helyi adottságok feltérképezésében, a helyi értékleltár kialakításában, az útvonalak kijelölésében, a fejlesztési irányok meghatározásában a szereplők (kézművesek, hagyományőrök, helyi termék előállítók, falusi vendégfogadók, önkormányzatok, intézmények, helyi lakosság, szakmai civil szervezetek) együttműködésére van szükség, miután meghatározták az „utak”-hoz kapcsolódó közös célokat. Az együttműködés megvalósításának eszközei lehetnek példaként: szakmai tanácskozások, térségi fórumok, rendezvények, képzések.

Az aktorok ösztönzésében koordináló szervezetekre, aktív szervező munkájára van szükség – akik példaként már meglévő hagyományőrök vagy kézműves civil szervezetek il-

letve vidékfejlesztési szervezetek lehetnek, megfelelő tudással, szakmai tapasztalatokkal rendelkeznek az összefogásban és hálózati kapcsolatok kialakításában. Ezen koordináló szervezetek feladata, hogy a közös célok megvalósítása érdekében aktivizálja a szereplőket rávilágítva a szereplők saját érdekeltségeik figyelembevételével is!

A megvalósítás alapjait egyrészt a szereplők közötti együttműködés képezi, másrészt a források megszerzése jelenti. Ez utóbbi pályázati háttér megteremtéséből lehetséges – az állam részéről vidékfejlesztési irányvonalon: Pályázati kiírások szükségesek a hagyományörző, kézműves tematikus utak kialakításához. A kiírásban szükséges javasolt pályázati tématerületek: helyi értékleltár létrehozása (előzetes adatgyűjtés, felmérés), közösségfejlesztés elemei, együttműködés színterei (hagyományörző rendezvények, fórumok, képzések), beruházások (fejlesztések a tárgyi és szellemi örökséghez kapcsolódóan, a szálláshelyekhez és a vendéglátás elemeihez kapcsolódóan, információs táblák elhelyezése), ajánlati csomagok kialakítása és ezek népszerűsítése megfelelő marketing és kommunikációs eszközökkel (pl. honlap, közösségi kampányok, mobil alkalmazások, időszakos média és sajtókampányok, kiadványok, térképek, kiállítások)

A tematikus utakhoz kapcsolódóan feltárt értékekre alapozva és a fejlesztésekre építkezve ajánlati csomagokban célszerű a kínálatot egységesen megjeleníteni: helyi adottságok (természet, kulturális, néprajz) és helyi értékleltár (tárgyi és szellemi örökség) és a vendéglátás elemeire (szálláshely, étkezés) programszolgáltatók, specializált utazásszervezők bevonásával.

Az ajánlati csomagokat megfelelő marketing és kommunikációs eszközök alkalmazásával el kell juttatni a célcsoporthoz (szakmai háttérszervezet feladata a marketing és kommunikációs terv összeállítása és megvalósításának koordinálása), ezen eszközök példaként lehetnek: a hagyományörző és kézműves utakhoz kapcsolódó programfüzetek, térképek, örökség kalendáriumok, egységes honlap, színvonalas kiadványok, információs táblák, hagyományörző fesztiválok szervezése, média és sajtókampányok).

A megvalósításoknál mindig érdemes a kitűzött célokra összpontosítani, példaként: az ország népművészeti hagyományainak és népi kézműves mesterségek örökségének ápolása és kincseinek minél szélesebb körben való megismertetése.

Összegzés:

A baranyai falusi turizmus fejlődéséhez és fejlesztéséhez jó adottságok és értékek gazdag tárháza áll(tak) rendelkezésre, de elkötelezett szereplők és együttműködés nélkül a fejlődés elképzelhetetlen. A „külső” befolyásoló tényezőket (jogszabályok, minősítési rendszerek, pályázati források) nem szabad figyelmen kívül hagyni, és ha azokban lehetőségeket látunk, akkor ragadjuk meg – ha akadályokba ütközünk, próbáljunk tenni az előrehaladásáért jó szándékkal vezérelve, szakmai indokokkal érvelve!

Ha a baranyai falusi turizmus fentiekben felvázolt „életszakaszaira” tekintünk, akkor elmondhatjuk, hogy a múlt pilléreire alapozva, a jelen völgyéből felkapaszkodva a „Vidéki örökség útjain” keresztül jutunk a jövőbe. Baranya és a régió falusi turizmusának meglévő értékeit őrizni és ápolni kell, az örökségeket – a helyi „szereplők” példás összefogásával – minőségi kínálatként érdemes megjeleníteni az emberek számára. Ennek érdekében megfelelő

kommunikációs csatornákat és marketing eszközöket szükséges alkalmazni, hogy a „célcsoport” –hoz eljutva, azok tagjai mihamarabb felismerjék és érezzék: aki a baranyai térség és a régió falusi turizmusából, vidéki örökségéből ízelítőt kap, „kincsekkel” gazdagodva térhet majd haza! A Hagyomány és kézműves utak kialakításában mintaként is szolgálhatnak a falusi turizmus baranyai példái – elemei, hiszen az országban még nagyon sok „kincs” rejtőzik a népművészet, a hagyományok, a kézművesség, a szellemi és tárgy örökség tárából.

ENDRÉDI MELINDA

2.5.2.16 A falusi együttesek szerepe a szellemi kulturális örökség megtartásában

A Muharay Elemér Népművészeti Szövetség célkitűzései és példái

A történelmi fejlődés nagy fordulóiban, azokban a korokban melyek a legnagyobb társadalmi változást igénylik/eredményezik, hangsúlyosan merül fel a hagyományokhoz való viszony kérdése. Mi az az érték, melyet az előző kor értékrendjéből megtartunk, mi az, aminek dokumentációját fontosnak tartjuk, de mint a múlt egy meghatározó darabját vagy jellemző tanúját, múzeumba vagy levéltárba helyezzük és mi az, aminek még az emlékezetét is szeretnénk a történelemből és az emberi tudatból kitörölni.

Amikor egy ledöntött nemzet újjá akar élni, ahhoz szükség van a hagyomány minden porszemecskéjére, hogy abból a maga képére építkezzen, mondja Koós Károly.

„Az emberi jövőbe a legrövidebb út a hagyománnyal vezet. A hagyomány olyan egy társadalom és az egyes ember életében, mint a folyónak a meder: keretet szab az élet folyamának, viszont így messzebbre is lehet jutni.” (Csörgő Zoltán)

Világos és elfogadható gondolatok, melyek különösen azok számára, kik a hagyományos kultúrában látják a jövő művelődésének alapját, evidenciának tűnnek. Miből is adódnak azonban azok a koncepcionális különbségek, politikai küzdelmek, melyek azoknak a hagyománnyal és népművészettel kapcsolatos mozgalmaknak a történetét, és jelenleg is élő gyakorlatát jellemzik, melynek napjainkban is tanúi, résztvevői vagyunk.

Az ezzel kapcsolatos kérdések lehetnek politikai, szociológia, műveltségi elemzések témái, de ezen írásban egy hagyományörző szövetség, a Muharay Elemér Népművészeti Szövetség működésének és napi gyakorlatának néhány kérdését elemezve szeretném a kérdés néhány részletét megmutatni.

Általános helyzetkép

A globalizáció kultúrákat elsöprő és sematizáló hatása, a hagyományos kultúrák és vallások világméretű ütközései, a legújabb korú gazdasági válság eredményezte népvándorlás egyre erőteljesebben hívja fel a világ figyelmét a közös emberi értékek védelmére. Az épített és természeti örökség értékei mellett arra a szellemi örökségre, melyet minden közösség fejlődése folyamán létrehoz, mely emberi arculatát meghatározza, melyek összessége humanizálja a világot.

Az UNESCO részes államai hosszas előkészítő munka után 2003-ban nemzetközi egyezményt írtak alá, amely egységes szellemű útmutatóként és jogi keretként szolgál a világ számára a szellemi kulturális örökség védelméhez.

Az Egyezmény a figyelem felkeltésével, a jó példák megismertetésével és az emberiség szellemi örökségének széleskörű bemutatásával erősíteni igyekszik azokat a pozitív törekvéseket, amelyek e területen szerte a világban tapasztalhatók.

A Magyar Országgyűlés a 2006. évi XXXVIII. törvény megalkotásával megfelelő hátteret biztosított a szellemi örökségvédelem nemzeti rendszerének felépítéséhez és e világméretű egyezményhez való aktív csatlakozáshoz. Ez lehetővé teszi, hogy a részes államok a hagyományörzésben elért eddigi eredményeiket újragondolják, s új szellemben továbbépítsék. Ennek a kultúra és a modernizáció kérdéseivel foglalkozó programnak alapvető célja egy olyan alulról építkező rendszer kialakításának segítése, amelynek révén a helyi közösségek, régiók, a szakemberek segítségével; helyi, nemzeti és nemzetközi pénzforrások fölhasználásával; képesek kulturális örökségük számbavételére, védelmére, s a kor szakmai-technikai színvonalán való sokoldalú megismertetésére, a helyi identitástudat és a közösség megtartó erejének erősítése érdekében.

(Nem témája írásomnak, hogy az egyezmény hazai megvalósítása, a megvalósításra létrehozott intézményi és szervezeti háttér, a megvalósításban elvileg érdekelt szervezetek és intézmények milyen országos koncepcióval, együttműködéssel, gyakorlattal és pénzügyi feltételekkel végzik a törvény megvalósítását. Szervezetünk, a Muharay Szövetség gyakorlatát elemezve szeretném csak felhívni a figyelmet az ezzel kapcsolatos kérdések elvi tisztázásának fontosságára, az egységes értékrend képviselésére és az összehangolt gyakorlat szükségességére.

Az elmúlt évtizedekben nemzeti szinten már sok minden történt a hagyományos szellemi örökség fönntartása, újjáélesztése érdekében. Vannak egyetemi tanszékeink, állami intézményeink, jól szervezett, nagy tömegű amatőr mozgalmaink, államilag támogatott folklórkutatásunk. Mozgalmaink képesek voltak a megújulásra, új szervezeti és közösségi formák létrehozására (civilszervezetek, táncházmozgalom). Teret kaptak az állami alap- és felsőfokú oktatási formákban, ma is a kulturális stratégia értékes elemét képezik. Mindezen eredmények közepette azonban helyi szinten kevés, illetve a szükségesnél kevesebb figyelem jutott a helyi örökség védelmére. Azoknak a helyi értékeknek, az értéket létrehozó közösségnek a megerősítésére/védelmére/életbentartására, melyek a legfontosabbat, a helyi identitást, s ez által nem kevesebbet, mint a szülőföld megbecsülését, a „kötést” eredményezik.

Az UNESCO egyezmény és a Magyarországon is elfogadott törvény arra irányul, hogy megforduljon ez a tendencia. A helyi örökségvédelem azonban nem nélkülözheti a nemzeti és nemzetközi szinten folyó örökségvédelmet, külön - külön mindegyik életképtelen.

A Szövetség bemutatása

Szövetségünk 1990-ben alakult. 134 hagyományörző és hagyományörző táncegyüttest (120 település), mintegy 15 ezer népművészettel foglalkozó táncost, zenészt, kézművest, néprajzzal foglalkozó pedagógust, kutatót képvisel. Pályázati forrásokból, tagdíjakból, támogatásokból teremti meg munkája lehetőségét: regionális és országos rendezvényeket, fesztiválokat, képzéseket, konferenciákat szervez. Kiadványai - a téma iránt érdeklődők számára készülnek; a

témakörrel foglalkozó tudományos-ismeretterjesztő szakirodalom, annak bibliográfiai forrásjegyzéke, és a csoportok munkáját közvetlenül segítő módszertani anyag.

Célunk a tánc-, zene-, és szokáshagyományok megőrzése és átörökítése. Arra törekszünk, hogy a hagyomány ne csak színpadi mozgalmként legyen jelen kulturális életünkben, hanem meghatározza egy tágabb közösség, egy település saját kulturális öröksége iránti viszonyát. Olyan hagyományörző mozgalmat építünk, melynek célja a nyugati (osztrák, svájci, svéd) hagyományörzéshez hasonlóan, nemcsak a hagyományok színpadra állítása, hanem mindazoknak a tradícióknak a megismerése, ápolása és terjesztése, melyek az egészséges közösségek, a társadalmak összetartói szerte a világon.

Névadónk, a mára méltatlanul elfelejtett progresszív népi értelmiség képviselője, Muharay Elemér (1901-1960) rendező, néprajzi gyűjtő, a népi együttes mozgalom szervezője.

Bartók-Kodály példáját követve, abban hitt, hogy új magyar kultúra csak a népi kultúra gyökereiből táplálkozhat. 2011-ben születésének 100. évfordulóján rendezett emlékülésen egyik tanítványa (Vitányi Iván), így foglalta össze munkásságát. *„Most is valljuk, hogy a kultúra nem csak arra való, hogy nagy szellemek, nagy gondolkozók üzenessenek egymásnak, meg azoknak, akiknek pénzük és idejük van hozzá. A kultúrának mindig is, most is két funkciója van. Itt születnek meg azok az új gondolatok, új tartalmak és új formák, amelyek az emberiiséget előreviszik, a tehetségnek teret adnak, a legmagasabb rendű kín és öröm forrásául szolgálnak. De ugyanakkor a kultúra minden ember örömét, a közösség összetartozását, mindannyiunk magunkra és egymásra találását is ki kell, fejezze, a legmagasabb szinten, az igazi érték jegyében.”*

Ez Muharay Elemér üzenete, amelyben hiszünk, amiért dolgozunk, és amit igyekszünk továbbadni.

Tagságunk

2005-ben országos felmérést végeztünk, melynek alapján részletes képünk van tagságunk összetételéről, nagyságáról, működési körülményeiről, szakmai munkájáról. 117 településről kaptuk meg a kitöltött kérdőíveket, s tudjuk, hogy kik azok, akik ma részt vesznek a népművészeti mozgalom eme szeletében. Ezt a képet még árnyalja a kétévenként megrendezésre kerülő bemutató sorozatunk, a minősítés, ahol a csoportok művészeti munkájának színvonaláról és pillanatnyi működési körülményeiről is információkat kapunk.

A tagság szocio-demográfiai jellemzői:

A 117 településen számszerűen 13800 fő foglalkozik hagyományörzéssel. Van olyan település, ahol 6 személy végez ilyen jellegű munkát, de van olyan csoport is, ahol 270 fő.

A nemek szerinti megoszlás: 39 % férfi, 61 % nő.

Az iskolai végzettség szerint: legnagyobb részük általános iskolát végzett, de jelentős számban találunk alkalmazottakat (adminisztrátorok, eladók, pedagógusok) és nyugdíjasokat is.

A civil szerveződés korszakai szerint:

Tagszervezeteink 20 %-a 1931-1939 között (Bokrétás csoportok), 60 % a 1970-es években alakult. Ekkor jelennek meg a nemzetiségi együttesek és a „Röpülj páva” TV

vetelkedő ösztönzésére alakult csoportok. 20 % az olyan csoport, melynek alakulási éve 1990, ill. 2000 utáni években történt.

A települések nagysága szerint

Tagszervezeteink szinte mindegyike hátrányos helyzetű kis településen működik.

Legkisebb településünk: Kásád (sokác, német lakosság 370 fő), legnagyobb településünk Kalocsa (18. 000 fő)

Tagszervezeteink táji, nemzetiségi megoszlása:

Tagságunk az ország népművészeti hagyományokban gazdag településein él, s szinte minden táji- és etnikai (mo-i németek, horvátok, szerbek, szlovákok) csoport részt vesz ebben a munkában. Az összetétel vegyes, amint a települések összetétele sem homogén. A romák is jelentős számban képviseltetik magukat. Megyék szerint 16 megye.

Természetesen nem minden csoportunk egyfőrmán aktív, kb. 50-60 azoknak a csoportoknak száma, akik minden képzésünkben, fórumunkon résztvesznek, akik maguk is egyesületi formában működnek. Ezek a csoportok azok, akik nem csak „szerepelnek” hanem egy-egy település közösségi életének szervezői is. A közvetve érintett csoport elsődlegesen a települések lakossága, ahol tagjaink tevékenységüket kifejtik. Másodlagosan érintettek a Szövetség rendezvényein résztvevők: évente kb. 40-50 ezer fő, valamint honlapunk látogatói és Facebook partnereink.

Az együttesek működésének szakmai célkitűzései alapján az alábbi három típust különböztethetjük meg. Ezek a kategóriáknál nem minden résztvevőnél válnak el élesen, de tendenciaként mindenhol megfigyelhetők.

1. Azok a csoportok ill. települések, ahol több évtizedes az együttes szerveződés (80-60 év).

Hagyományaikat itthon és külföldön a legmagasabb színvonalon képviselik, hazai és nemzetközi reprezentatív események szereplői. Rendkívül nagy a színpadi rutinjuk, előadásuk a hagyomány összes elemét tekintve „hiteles”, szakmailag rendkívül igényes. A hagyománynak azonban mégis egy szeletét, általában a koreográfus által kiválasztott szeletét képviselik. Ezeken a településeken az együttes képviseli a „szellemi örökség” megőrzését és megmutatását, a továbbadás is az együttes köré szerveződött utánpótlás csoportokban és művészeti iskolákban történik. (Kalocsa, Szany, Szil, Veresegyház,)

2. Azok a résztvevők képviselik, kik az együttes munka mellett, tudatosan feladatuknak tartják az örökségvédelmet. A szervezett helyi kutatómunka, az archívumokhoz, gyűjteményekhez való visszanyúlás, a hagyományok újraértelmezése és közösségi hasznosítása a jellemző. (Gencsapáti, Bag,)

3. Hagyományt, közösséget teremtők, ahol sem a hagyomány színpadi megőrzésének nincs múltja, sem a helyi hagyományos közösségi formák nem élnek már, a fiatalok identitási törekvései a régi hagyományok felelevenítésével teremtenek új közösségi formákat (Hőgyész)

A hagyományőrző tevékenység értelmezése

Tagságunk körében mozgalmunk évtizedes színpadi elvárásaiból következően, többnyire statikus hagyománykonceptió él. Ez azt jelenti, hogy a hagyományok színpadi formában jelennek meg, idillikus életképként, de ez a kép él magukban a hagyományok őrzőiben is. A

hagyományok értelmezése és mai életbe illesztése sokkal kevésbé része ennek a munkának, mint ahogy az a hagyomány funkciójából következően része lehetne.

Történelmünk, szervezettségünk és működésünk tapasztalatai alapján az alábbi elvek/gondolatok alapján határozzuk meg Szövetségünk gyakorlati feladatait.

Az európai integráció folyamatában a helyi közösségeknek szembe kell nézniük azzal a kérdéssel, vajon hogyan tudnak megmaradni, és hogyan tudják megőrizni évszázadokon át kialakult kulturális arculatukat. Ennek érdekében számba kell venniük mindazokat az értékeket, amiket a közösség valaha is teremtett saját maga és a világ számára, s ezekre, mint a helyi kulturális örökségre építve, megfelelő stratégiákat kell kidolgozniuk a fennmaradásra

A helyi kulturális örökség „megszerkesztése” az örökségvédő munka egyik legalapvetőbb eleme, amely nagy hozzáértést igénylő felelősségteljes feladat. Ez magába foglalja a helyi kultúra elemeinek számbavételét, beazonosítását, lokalizálását, szabatos leírását és értékelését.

Ezeknek, a folyamatoknak a végiggondolását, értelmezését, a helyi stratégiák és feladatok meghatározását kívánjuk segíteni programjainkkal.

A hagyományörzés feladatai az ICH és a kulturális trendek szellemében:

A közösségek feladata: a kulturális arculat megőrzése.

Ennek érdekében az első lépések:

- számba venni mindazokat az értékeket, amelyeket a közösség teremtett saját maga és a világ számára

- a helyi kulturális örökségre építve ki kell dolgozni a fennmaradás és megtartás stratégiáit.

Ennek folyamatai:

1. Örökségfeltár

– történeti források, múzeumok, levéltárak, helyi gyűjtemények anyagainak összegyűjtése,

– az idős emberek szóbeli emlékeinek, tudásának összegyűjtése és rögzítése

2. Az örökségelemek értékelése.

– Helyi, nemzetközi jelentőségű

– Múzeumba, levéltárba, gyűjteménybe való elemek meghatározása.

– Megőrzésre, fenntartásra, terjesztésre méltó.

3. A helyi művelődési viszonyok vizsgálata

- Milyen társadalmi-kulturális-oktatási intézmények és szervezetek léteztek/léteznek a településen, s milyen szerepük volt/van a kulturális örökség védelmében? (iskola, könyvtár, művelődési ház, tájház, klub).

- Egyházi művelődési tevékenységek.

- Egykori és mai civil szervezetek (Gazdakör, olvasókör, iparos egyesület, nőegyesület, honismereti kör, táncgyűjtés, stb.).

- Magánemberek által fenntartott intézmények, közösségi szórakozóhelyek, kereskedelmi egységek (szaküzlet, kocsmák, vendéglők, italmérés, bar, kávézó, cukrászda stb.).

- Mediák (állami, egyházi vagy civil ill. helyi, regionális vagy országos újság, rádió, TV).

A felsoroltak tevékenysége, a kulturális örökségnek milyen területeit érintettek/érintik, s milyen eredménnyel? (Természeti környezet, műemlékek, hagyományos kultúra, népzene, néptánc, kézművesség.)

4. A kulturális örökség átfogó föltérképezése

a. A helyi népesség összetétele (családok, foglalkozási csoportok, etnikumok, nemzeti-ségek, nyelvi közösségek, vallási közösségek, stb.)

b. A helyi kultúra fennmaradt emlékei a múzeumokban, levéltárakban, könyvtárakban, magántulajdonban, stb. a régészeti koroktól máig (iratok, fényképek, levelek, használati tárgyak, műtárgyak, irodalmi emlékek).

c. A hagyományos szellemi kultúra (a néprajzi örökség) területei:

- tájnyelv, nyelvi kifejezési módok (helyi szavak, szólások, közmondások, mesék, stb.)
- folklór kifejezésformák (ének, zene, tánc, költészet, dráma, játék, kézművesség, stb.).
- népszokások, társadalmi együttélés módjai és normái
- természetismeret, világkép, népi gyógyítás, hiedelemvilág, népi vallásosság népi díszítőművészet, kismesterségek, növénytermesztés, állattartás, mesterségbeli tudás;

Jelöljük meg, hogy melyek a hagyományos szellemi kultúra továbbélő maradványai a település mai életében!

5. Vegyük számba és elemezzük a szellemi kulturális örökség új elemeit és megjelenési formáit! (falunap, nemzeti ünnepek, történeti évfordulók, iskolai ballagás, mai-kreativitás jelenségek; „Gombold újra”, Tánchááz az egészségért, stb.)

A Szövetség működésének elvei és napi gyakorlata:

Folyamatos működésünk fenntartása egyre nagyobb kihívások elé állít bennünket. Mivel tagjaink kistelepülések lakói, találkozunk mindazokkal a problémákkal, melyek a magyar vidéket ma jellemzik. Gondot jelent saját működésük fenntartása is, mert az önkormányzatok elszegényedésével már helyi támogatásra sem számíthatnak. Ezért elsődleges célunk annak tudatosítása, hogy a munka, amit évtizedek óta végeznek – a **HELYI HAGYOMÁNYOK ÉS KÖZÖSSÉGEK FOLYAMATOSSÁGÁNAK FENNTATÁSA** – olyan érték, melyre egy társadalomnak a legnagyobb szüksége van.

Ennek a gondolkodásnak, a hagyományokra épülő közösségi értékrendnek a képvisellete és fenntartása legnagyobb feladatunk.

Ennek az eszmeiségnek a jegyében szervezzük Szövetségünk tevékenységét, mely hármas feladatot próbál ellátni:

1. A tagság képzése, az általános műveltség igényének felkeltése. Hogy képesek legyenek ismerni és felismerni értékeiket, hogy felelős, közösségi összefogással legyenek alakítói saját és faluközösségük életének. Hogy az együttes ne csak a „falu elitje”, vagy „műsorszol-

gáltatója” legyen, hanem programjával, emberi magatartásával, a település egészét átfogó, szinte a minden családot érintő közös hagyományokat úgy képviselje, hogy abban a lakosság ne csak magára ismerjen, hanem a megvalósításban, fenntartásban, a „tovább éltetésben” társuljon is.

2.A közösségek működéséhez szükséges szakmai ismeretek átadása. A helyi hagyományok ismeretéhez - mely a tánc és népzenei nyelv ismeretén túlmenően jelenti a közösség életét meghatározó ünnepi és hétköznapi szokásokat, a település működését meghatározó gazdasági, földrajzi, társadalmi ismeretek összességét – szakmai ismeretekre is van szükség.

3.Hagyományaink bemutatása, néptánc- és népzenei örökségünk művészi megfogalmazása, széleskörű terjesztése. Szakmai bemutatórendszer és fesztiválok szervezése és azokon való megjelenés.

Működési környezet

A hagyomány továbbélésének és a népművészettel foglalkozó művészeti-, és alkotó csoportok munkájának létfeltétele, hogy szervesen illeszkedjenek napjaink kulturális, társadalmi életébe.

A falusi gazdaság, a falusi vendégfogadó készség és alkalmasság fejlesztése az ország gazdasági érdeke. De az élhető, szerethető falu azonban emberekből, falusi közösségekből áll, akiknek életminősége, gazdaság-, táj- és környezetformáló képessége, szépérzéke, ízlése, műveltsége és szórakozása mind meghatározója annak, hogy szívesen megy-e az ember a faluba.

A faluközösségek összetartó erejét legjobban a gyökerek, a helyi szokásrend, a helyi folklór, a népművészet századok alatt szinte észrevétlenül kialakult tulajdonságai alakítják. A népviselet, a helyi textilek; a hímzés, szövés, a hagyományos használati tárgyak, helyi mesterek által készített cserépedények, a faragott vagy festett bútorok, a dalok és a táncok éppúgy jellemzői egy tájnak, mint a természeti környezet vagy az építészeti arculat.

Ezért tartjuk fontosnak, a terület szakembereinek, a gazdaságban, a vendéglátásban és kultúrában dolgozóknak az együttműködését.

Szükség van a több szektorhoz, másféle gazdasági szabályok között működő területek, állami intézmények, vállalkozók, civilközösségek munkájának összehangolására. A törvényalkotástól, a pályázati kiírásokig, a helyi feladatok meghatározásától a rendezvényekig, a térségben lakók együttműködésére van szükség, hogy egységben, összehangolva és egymást ösztönözve fejlődjön a magyar vidék, maradjon meg a hagyomány!

HÉRA ÉVA

Irodalomjegyzék

- 110/1997 (VI. 25.) Kormányrendelet a magánszálláshelyek idegenforgalmi célú hasznosításáról
- 136/2007. (VI. 13.) Kormányrendelet a falusi és agroturisztikai szolgáltató tevékenységről
- 239/2009. (X.20) Kormányrendelet a szálláshely – szolgáltatási tevékenység folytatásának részletes feltételeiről és a szálláshely-üzemeltetési engedély rendjéről
- 45/1998 (VI. 24.) IKIM rendelet az idegenforgalmi célból hasznosított magánszálláshelyek osztályba sorolási, illetve minősítési követelményeiről jogszabályok jelentették.
- 52/2010 (IV.30) FVM rendelet illetve 4/2010 VM rendelet a kistermelői élelmiszer-termelés, előállítás és értékesítés feltételeiről
- ANDRÁSFALVI BERTALAN: *Néprajzi alapismeretek*. Néptáncosok Könyvtára. Bp. 1998.
- BAJMÓCZY PÉTER – BALOGH ANDRÁS: *Aprófalvas településállományunk differenciálódási folyamatai*. in: Földrajzi Értesítő, 2002. LI évfolyam, 3-4 füzet, pp. 385-405
- BALASSA IVÁN – ORTUTAY GYULA: *Magyar Néprajz*. Corvina Bp. 1980
- BALASSA IVÁN (szerk): *Népi iparművészetünk időszerű kérdései*. II. Budapest-Pécs, 1985
- BALASSA IVÁN: *Az Orosz SZSZSZK népművészeti és iparművészeti kiállítása*. Ethnographia LXV. 285-290. 1954
- BALASSA IVÁN: *Népművészet, népi iparművészet*. In: Varga Marianna, M. Szabó Mária, Rózsa (szerk.) *Népi iparművészetünk időszerű kérdései I*. TIT, Budapest, 1980
- Baranya Megyei Falusi Turizmus Közhasznú Szövetség alapszabálya*, 1999/ 2012
- Baranya Megyei Falusi Turizmus Közhasznú Szövetség- Dél-Dunántúli Falusi Turizmus Klaszter: Vidéki Örökség útjai c. projekt* (2012)
- BÉKEFI MARGIT: *A magyarországi teknővájó cigányok*. Szekszárd, Romológiai Kutatóintézet. 2001 [1963].
- BENCsik GÁBOR: *A negáció népe, avagy a közép-európai cigány történelem strukturális keretei*. Polgári Szemle, 2012. június 8. évf. 1-2.
- BESZPRÉMY KATALIN: *Kézművesség és táncházak a nomád nemzedék idején, avagy mit üzennek nekünk azok a hetvenes-nyolcvanas évek*. In: Sándor Ildikó (szerk.) *A betonon is kinő a fű*. Tanulmányok a táncházmozgalomról. Budapest. 2006
- BÓDI ZSUZSANNA (szerk): *Cigány Néprajzi Tanulmányok 2*. Mikszáth Kiadó, 1994.

- BÓDI ZSUZSANNA: *Magyarországi cigány mesterségek*. Cigány Népművészek Országos Szövetsége, 2001.
- BORBÉLY JOLÁN: *Hozzászólás*. In: Balassa Iván (szerk.) *Népi iparművészetünk időszerű kérdései*. II. Budapest-Pécs, 1985
- BRENULA MIHÁLY: *A bedolgozás háziipari termelési tapasztalatai a tápéi háziipari szövetkezetben*. Budapest, 1981
- CSÁKY KÁROLY: *Adalékok Györffy István Ipoly menti kapcsolataihoz*. Palócföld XX. 1. sz. 51–54. 1986
- CSÁKY KÁROLY: *Adalékok Györffy István Ipoly menti kapcsolataihoz*. In *Szülőföldi vallomások*. Bratislava. 84–90. 1989
- CSÁKY KÁROLY: *Bartók Béla és a „honti igricek”*. *Honismeret* IX. 3. sz. 26–27. 1981
- CSÁKY KÁROLY: *Bartók Béla Hont megyei szlovák gyűjtőútjairól*. *Hét* XXVII. 4. sz. 14–15. 1981
- CSÁKY KÁROLY: *Bartók Béla nyomában Hont megyében*. *Gömörország* VII. 3. sz. 11–16. 2006
- CSÁKY KÁROLY: *Bartók Béla nyomában Hont megyében*. In CSÁKY KÁROLY 2007a. 30–42. 2007b
- CSÁKY KÁROLY: *Bartók Béla tájainkon*. In *Honti barangolások*. Bratislava. 192–208. 1985
- CSÁKY KÁROLY: *Hagyományörző és változó települések*. Komárom, 2004
- CSÁKY KÁROLY: *Néprajzi gyűjtések és a néprajzi muzeológia kezdetei Hont megyében*. *Gömörország* IV. 1. sz. 40–51. 2003
- CSÁKY KÁROLY: *Néprajzi gyűjtések és a néprajzi muzeológia kezdetei Hont megyében*. In CSÁKY KÁROLY 2007a. 75–104. 2007c
- CSÁKY KÁROLY: *Néprajzkutatások, kutatók és gyűjtemények Hontban*. Dunaszerdahely, 2007a
- CSÁKY KÁROLY: *Szokolyi (Szokoly) Alajos (1871–1932)*. In *Jeles elődeink*. 130 kisportré az egykor Hontban tevékenykedő neves személyekről. Dunaszerdahely. 137–139. 2002
- CSIZMADIA LÁSZLÓ (DR.): *Falusi és agroturizmus múltja – jelene – jövője*. in: *Falusi Turizmus Tájékoztató* 2008/2. szám
- CSUPOR ISTVÁN – CSUPORNÉ ANGYAL ZSUZSA: *Fazekaskönyv*. Bp. 1998
- DOMANOVSKY GYÖRGY – VARGA MARIANNA: *Mai magyar népi iparművészet*. Budapest, 1983
- DOMANOVSKY GYÖRGY: *A magyar nép díszítőművészete*. I–II. Budapest, 1981
- Falusi és agroturizmus stratégiája (2011–2020)*, készítette: FATOSZ, 2011
- FÉL Edit – HOFER Tamás – K. CSILLÉRY Klára: *A magyar népművészet*. Budapest, Corvina, 1959 [1969]

- FLÓRIÁN MÁRIA: *A sárközi szőttes története*. Ethnographia 111. 194-255. 1990
- FÜZES ENDRE: *A népi iparművészet napjainkban*. In: Balassa M Iván (szerk.) *Népi iparművészetünk időszerű kérdései*. II. Budapest-Pécs, 31-36. 1985
- GARAJ, BERNARD: *Gajdy, a gajdoška tradícia na Slovensku*. Bratislava, ASCO art&science – Ústav hudobnej vedy Slovenskej akadémie vied. 1995
- GYÖRFFY ISTVÁN: *A néphagyomány és nemzeti művelődés*. Budapest, 1939
- GYÖRFFY ISTVÁN: *Adatok a régi palóc építkezéshez*. Néprajzi Értesítő XXII. 154–155. 1930a
- GYÖRFFY ISTVÁN: *Az ipolymenti halászat*. Néprajzi Értesítő XXV. 24–28. 1930c
- GYÖRFFY ISTVÁN: *Elszámolási jegyzék azon tárgyakról, melyeket Dr. Györffy István m. n. múz. gyakornok Hont vármegyében a hontmegyei gazdasági egyesület költségén gyűjtött*. Kelt: Ipolyság, 1910. október 2. Kézirat. Néprajzi Múzeum, Irrattár, NMI 73/1910. 1910c
- GYÖRFFY ISTVÁN: *Kanász hangverseny Ipolyságon*. Vasárnapi Újság LVII. 50. sz. 1034–1035. 1910b
- GYÖRFFY ISTVÁN: *Kanász hangverseny*. Honti Lapok XVI. 47. sz. 4. 1910a
- GYÖRFFY ISTVÁN: *Kanászhangverseny Ipolyságon*. In BARTÓK BÉLA 1974.² 134–135. 1974
- GYÖRFFY ISTVÁN: *Magyar népi hímzések I. A cifraszűr*. Budapest, 1930b
- GYÖRFFY ISTVÁN: *Néprajzi kiállítás*. Honti Lapok XVI. 40. sz. 3. 1910
- GYÖRFFY ISTVÁN: *Népvisellettörténeti adatok*. Néprajzi Értesítő XXV. 28–32. 1930d
- HERMAN Ottó: „*A magyar ősfoglalkozások köréből*” című népszerűsítő előadásának gyorsírásból átvett szövege. EA. 4316. 1899
- HERMAN Ottó: *Halászélet, pásztorkodás*. Budapest, Gondolat. 1980
- HOFER Tamás – FÉL Edit: *Magyar népművészet*. Budapest, Corvina. 1975
- HOFER Tamás – FÉL Edit: *Magyar népművészet*. Budapest, Corvina. 1994
- HONTI LAPOK: *A kiállítás anyaga*. Honti Lapok XVI. 39. sz. 2–4. 1910d
- HONTI LAPOK: *A megyei kiállítás*. Honti Lapok XVI. 34. sz. 5. 1910b
- HONTI LAPOK: *Háziiparkiallítás*. Honti Lapok XVI. 40. sz. 4. 1910e
- HONTI LAPOK: *Hontvármegye kiállítása*. Honti Lapok XVI. 35. sz. 2. 1910c
- HONTI LAPOK: *Kanásztülök és dudaverseny*. Honti Lapok XVI. 46. sz. 3–4. 1910g
- HONTI LAPOK: *Kiállítás után*. Honti Lapok XVI. 42. sz. 2–3. 1910f
- HONTI LAPOK: *Kiállítás*. Honti Lapok XVI. 32. sz. 2–3. 1910a
- HONTI LAPOK: *Leégett a posta és táviró-hivatal*. Honti Lapok XVI. 47. sz. 4–5. 1910h

- KAPOSI ZOLTÁN: *A magyar kézműipar változásai*. In: Szulovszky János (szerk.) *A magyar kézművesipar története*. Budapest, 2005
- KERÉKGYÁRTÓ ISTVÁN: *Az amatőr népművészeti mozgalom a mában*. In: Balassa M Iván (szerk.) *Népi iparművészetünk időszerű kérdései*. II. Budapest-Pécs, 37-40. 1985
- Kézműves népművészet területi elhelyezkedése*. Szakágak térképei: csipke, hímzés, szövés, fázekasság, faművesség, viselet, tojás, mézes, szálasanyag, népi ékszer, nemez, régi-ritka mesterségek
- KÓSA LÁSZLÓ: *A magyar néprajz tudománytörténete*. Budapest, 2001
- KÓSA LÁSZLÓ: *Néphagyományunk évszázadai*. Bp. 1976. Hagyomány és közösség. Bp. 1984.
- KOVÁCS ÁKOS: *Az új kenyér ünnepe*. Bp. Mozdó Világ. 2002.
- KRESZ MÁRIA: *A magyar népművészet felfedezése. (Az európai népművészet felfedezésének 100 éves évfordulójára)*. Ethnographia LXXIX. 1–36. 1968
- KRESZ MÁRIA: *Népi díszítőművészetünk fejlődésének útjai*. Ethnographia LXIII. 10-43. 1952
- LENGYEL GYÖRGYI: *A népi díszítőművészetéről*. Cikkgyűjtemény. NIT és NI. Budapest, 1962
- MAGYAR NEMZETI MÚZEUM IGAZGATÓSÁGA: *Néprajzitár. Jelentés a Magyar Nemzeti Múzeum 1910. évi állapotáról*. Budapest. 115–128. 1911
- Magyar népi díszítőművészet*. Magyar Népi Díszítőművészet. Néprajzi Múzeum munkaközössége. Budapest, 1954
- Magyar Néprajz III*. Akadémiai Kiadó, Bp. 1991.
- Magyar Néprajzi Lexikon 1-5* Akadémiai Kiadó BP., 1981
- MANGA JÁNOS: *Palócföld*. Budapest, Gondolat. 1979
- MANGA JÁNOS: *Pásztorművészet*. Budapest, Képzőművészeti Alap Kiadóvállalat. 1963
- MARTIN GYÖRGY: *A magyar néptánc kutatás és néptáncmozgalom kapcsolatának történetéről*. Folkszemle, 2009. június.
- MARTIN GYÖRGY: *Népi tánc hagyomány és nemzeti tánc típusok Kelet-Közép-Európában a XVI–XIX. században*. In: Ethnographia XCV. évf. 3. szám, 1984: 360.) 85. éves a Magyar Rádió (online anyag)
- MÁTÉ MIHÁLY: *Tematikus Bibliográfiák II*. Gypsy Studies-Cigány tanulmányok 17. Pécs, 2006.
- MEZEY BARNA (szerk): *A magyarországi cigánykérdés dokumentumokban 1422-1985*. 80-91.
- ORTUTAY GYULA: *A magyar néprajztudomány elvi kérdései*. Ethnographia. LX. 221-237. 1949
- ORTUTAY GYULA: *Néprajz és kulturális forradalom*. MTA II. osztályának közleményei I.K.2 szám, 1951
- PÁL MIKLÓSNÉ: *Népi kézműves alkotók Magyarországon*. Kézirat. 2012.

- PÁLFI CSABA: *A Gyöngyösbokréta történe.* Tánc tudományi Tanulmányok Bp. 1970.
- ROISZ ERZSÉBET (szerk.): *Cirfandli, Szárma, Emmausz – Bor, gasztronómia, hagyományok Baranyában.* Kiadó: Baranya Megyei Kulturális és Idegenforgalmi Központ, 2003.
- ROISZ ERZSÉBET (szerk.): *Hagyományörző és megújuló kézműves műhelyek Baranyában.* 2002.
- SCHMIDT TIBOLT: *Kerámika és régiségek.* Honti Lapok XVI. 40. sz. 3–4., 1910
- SEBŐ FERENC: *A népművészeti Intézettől a Hagyományok Házáig.* Szín – Közösségi művelődés, 12/6-2007
- Stradivárik és vásárlóik Budapesten.* in: www.fidelio.hu 2012. szeptember 12.
- SZABÓ (G.) Zoltán: *A duda.* Néprajzi Múzeum, Budapest, 2004
- SZABÓ GÉZA (DR.) – ENDRÉDI MELINDA (szerk.): *Dél-Dunántúli Falusi Turizmus Klaszter c.* kiadvány. 2012.
- SZABÓ GÉZA (DR.) – ENDRÉDI MELINDA (szerk.): *Környezetbarát vendégfogadók – Ökoporták a Dél-Dunántúlon.* 2010.
- SZILÁGYI MIKLÓS: *A népi iparművészet és a néprajzi múzeológia.* Ház és ember, 15. 291-299. 2002
- SZILÁGYI MIKLÓS: *Györffy István tevékenysége a Néprajzi Múzeumban.* Ethnographia XCV. 577–593. 1984
- SZILÁGYI MIKLÓS: *Szándékok és eredmények a vidéki múzeumok néprajzi gyűjteményeinek megalapozásában (1920 előtt).* Ethnographia CI. 1–50. 1990
- SZILÁGYI MIKLÓS: *Tendenciák, átalakulási folyamatok a népi iparművészetben.* Ethnographia, 3. 116. 321-328. 2005
- Szórádi Ferenc a nagyvázsonyi brácsakirály.* Népszabadságonline, 2010. március 1.
- SZULOVSKY JÁNOS (szerk.): *A magyar kézművesipar története.* Budapest, 2005
- Tájékoztató. A népművészet szakkörök élete.* Néprajzi - Népművészeti és díszítőművészeti szakkörök tájékoztatója. Művelt nép, Budapest, 1956
- TARJÁN GÁBOR (szerk.): *Tárgykészítő bibliográfia. Folklor Társadalom Művészet 1.* Budapest, 1978
- TELLÉR GYULA: *A magyar kisipari szövetkezetek története 1945-1962.* Budapest, 1972
- TÓTH JÁNOS: *Népművészet és gazdaság.* (kézirat) In. Füzes Endre (szerk) Népi iparművészet az ezredfordulón. Tanulmányok a népi iparművészet helyzetéről 2000-ben. 2001
- UNGER GABRIELLA: *Ellenkultúra és állambiztonság.*
- VARGA MARIANN – M. SZABÓ MÁRIA (szerk.): *Népi iparművészetünk időszerű kérdései.* I. Budapest, 1980

VARGA MARIANNA – KERTÉSZ ISTVÁNNÉ: *Matyó Népművészeti és Háziipari Szövetkezet 1951-1981*. Mezőkövesd, 1981

VARGA MARIANNA (szerk.): *Népművészeti Szakkörvezetők útmutatója*. I. NPI, Budapest, 1968

VARGA MARIANNA: *A népi iparművészet kialakulása, fejlődése, változása*. (kézirat) In. Füzes Endre (szerk) *Népi iparművészet az ezredfordulón*. Tanulmányok a népi iparművészet helyzetéről 2000-ben. 2001

VIKÁR Béla: *Néprajzi tárgyak gyűjtése a Millenniumra*. Ethnographia, 4. 85–93. 1983

VISKI KÁROLY: *Díszítőművészet*. In: *A magyarság néprajza*. II. 274–395. 1934

www.baranyavidek.hu

www.fatosz.hu

www.gasztrobaranya.eu

www.ksh.hu

www.okocsali.vorosdombi.hu

Tartalomjegyzék

Közösségi szinterek – A Népművészeti Egyesületek Szövetsége és a hozzá kapcsolódó	
51 tagszervezet működése (<i>Pál Miklósné</i>)	3
2.5 Jó példák tára.....	3
2.5.1 Összehasonlító adatgyűjtés a népi kézművesség helyzetéről tizenegy országból	
(<i>Igyártó Gabriella</i>)	14
2.5.1.2 Nemzetközi kitekintés (<i>Héra Éva</i>)	21
2.5.2.1 Három hazai jó gyakorlat (<i>Ament Éva</i>)	27
2.5.2.2 Jó példák: felnőttképzés, népművészeti táborok (<i>Beszprémy Katalin</i>)	36
2.5.2.3 Panziós–falusi vendéglátás oktatása a Nádudvari Kézműves Szakiskolában	
(<i>Benő-Nagy Réka, dr. Takácsné Baranyai Etelka, Vetró Mihály</i>)	41
2.5.2.4 Vőfélytalálkozók Gyönyörű Zsiga szervezésében <i>Hubert Erzsébet</i>)	46
2.5.2.5 Rózsa Péter kertész, biogazda és közössége a biotermékek népszerűsítésével	
összekötött programja (<i>Hubert Erzsébet</i>)	52
2.5.2.6 Jó gyakorlatok a falusi vendéglátásban a kézművesség szempontjából	
(<i>Szalay-Zala Andrea</i>)	61
2.5.2.7 Jó példák, törekvések a viselet, öltözködési kultúra területén	
(<i>Beszprémy Katalin</i>)	73
2.5.2.8 A Falufejlesztési Társaság „Nagyapám Háza” mester-inas mintaprogramja	
(<i>Krizsán András</i>)	84
2.5.2.9 Sióagárd és a Tolna Megyei Népművészeti Egyesület együttműködése a helyi	
népművészeti hagyományok népszerűsítése érdekében (<i>Komjáthi Tamásné</i>)	94
2.5.2.10 Dél-Dunántúl legnagyobb Regionális Kézműves Fesztiválja - Vendel napi búcsú	
Magyarlukafán, 1985-2012 (<i>Komjáthi Tamásné</i>)	103
2.5.2.11 Határ menti együttműködések Zala megyében (<i>Dala Hajnalka</i>)	109
2.5.2.12 Érték alapú fejlesztési kezdeményezések a prэшáz felújítástól a helyi termék	
klaszterig (<i>Kovács István</i>)	118
2.5.2.13 Művészetek Völgye (<i>Bazsó Gabriella</i>)	139
2.5.2.14 Varsány a Palóc út mentén (<i>Pintérné Kanyó Judit</i>)	149
2.5.2.15 Vidéki értékek – örökségek Baranyában (<i>Endrédi Melinda</i>)	166
2.5.2.16 A falusi együttesek szerepe a szellemi kulturális örökség megtartásában	
(<i>Héra Éva</i>)	179
Irodalomjegyzék	186

